ROUTHIER A. B.

A SZÁZADOS

TÁLLYÁN MIKLÓS

Car. Rouilher, Adolphe
B.

ROUTHIER A. B.

★

A SZÁZADOS

REGÉNY A MESSIÁS IDEJÉBŐL

FRANCZIÁBÓL

TÁLLYÁN MIKLÓS

«Vere hic homo filius Dei erat.»
S. Marc. XV. 30.

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1911.

Merry del Val cardinális Ő Eminenciájának levele a szerzőhöz.

Az Egyház-állam hivatalának 36.332 sz. levele.

Vatikánban, 1909. márc. 26.

Igen tisztelt Uram!

A Szentatya szives jóindulattal fogadta legujabb művének: A százados-nak tiszteletteljes felajánlását.

A kiválóan dicséretes cél, melyet önmaga elé tűzött: vágyat ébreszteni és lelkesíteni az evangelium olvasására — és e cél elérésére használt elmés kiviteli mód — tiszteletet szereznek úgy tehetségének, mint lángoló buzgóságának.

Azért a Szentatya óhajtja, hogy művét a megérdemelt méltó siker koronázza; önt pedig szeretetteljes áldásáról biztosítja.

Egyúttal köszönetet mondok igen tisztelt Routhier a. B. biró úrnak a nekem küldött tiszteletpéldányért és kérem uraságodat, fogadja legnagyobb elismerésem szivélyes nyilvánítását.

Odaadó szeretettel:

Merry del Val
biboros, államtitkár.

A Szentséges Atya legmagasabb elismerő nyilatkozata után, a számtalan birálat közül csupán egyet teszek közzé. A magam részéről pedig, az Ur Jézus szentséges nevében, azon óhajtással bocsátom útjára a magyar fordítást, vajha mindaz, a ki olvassa e könyvet, a Százados szavaival végezné: «Valóban ez az ember Isten fia volt.»

A fordító.

Ez a mű nagyon érdekes, igen merész és mindenek fölött új irányú.

Épen azért, a hivő lelkek egy részét megdöbbentette, mert azt hitte, hogy a Szentirás, ily módú kezelés által, a szent legendák szinvonalára sülyed.

A másik részét, ellenkezőleg lelkesítette ez a mű, mert benne az eddig megközelíthetlen magasságban képzelt szenteket, a mindennapi életben mozgó és küzdő, hozzánk hasonló emberi életet élő személyeknek látja s ebből erőt és bátorságot merít a tökéletesebb életre.

Ily jellegű mű először is meg van engedve; azután a kivitel tökéletes, vagyis olyan, amilyennek lenni kell: óvatos és tiszta. Csak bámulni tudom azt a tudományos munkásságot, mely nekünk ilyen kiváló és valóban eredeti művet szerzett.

Fabre Hector
Kanada ált. helynöke.
(Párisban.)

I. RÉSZ.

LEVELEK.

I.

Galilea.

Cajus Oppius-Tulliushoz.

Több mint tíz hónapja vezérlem a magdalai kis várőrséget Galileában, de Rómát és téged, kedves barátom, nem feledtelek el. Kezd érdekelni és gyönyörködtetni ez a messzefekvő ország, melyet kezdetben számüzetésem helyének tartottam.

Megszállva tartunk egy sziklás dombon épült erős várat a szép Genezáret partján. Az erőd tövében terül el a kis város, mely a tó felé nyulik. A szomszédos magaslatok lejtőin, narancs és szőlő ültetvények között, a gazdag zsidók és görög kereskedők nyaralói helyezkednek el.

A homokos parton halász-bárkák vesztegelnek. Gyönyörűséges látvány amint reggelenkint szárnyra kelnek és a sima tengeren kisiklanak, hogy esténkint, mint sebzett madarak ismét fészkükbe visszaszálljanak.

Magdala társasága nem nagy, de választékos. Az erkölcsök náluk sem túlságosan szigoruak.

Gondolhatod, hogy Róma szórakozásait nélkülözzük. Sóhajtozva emlegetjük a forumot, a Mars terét, pompás fürdőinket, a szinházakat és lovardákat. Másrészt örülök, hogy itt újból a régi ember lehetek, mert a mi társadalmunk válogatott élvezetei engem is magukkal ragadtak és megviseltek. Kelet levegője, melyet szüntelenül felfrissít a puszta légárama, majd megedzi idegeimet.

Különben ez az ország népével együtt igen érdekes s habár sokkal idősebb, mint Róma, mégis fiatalabbnak látszik.

A művelődés minket idő előtt megvénített. Mi, alig hét-nyolc századdal, a zsidók két annyival dicsekszenek. Hitük mégis élénk és reményük erős, míg a miénk haldoklik, végét járja.

Úgy tünik fel, mintha ez a nép örök ifjúsággal volna megáldva, mint a természet körülötte. Miért is öregedne, midőn kedves tengere, ege és szent folyója (a Jordán), továbbá hegyei és erdői, mindig ugyanazok maradnak. Ezek mellett éleszti őket egy nagy jövőnek kiolthatatlan renénysége, az ifjúság minden lelkesedésével és rajongásával.

Emellett szól, több mint egy évi tapasztalatom is. Az ember itt mindenféle jóslásokat, jövendöléseket hall a Messiásról, ki hitük szerint bizonyosan el fog jönni, hogy megszabadítsa az ő népét és visszaállítsa Izrael országát.

Már megérkezésemkor hallottam, hogy egy János nevű nagy próféta tanítja az embereket a pusztában, azután a Jordán vizében megkeresz-

teli őket. Most pedig egy másikat, az elsőnél sokkal nagyobb Prófétát magasztalnak, ki a zsinagógában prédikál, gyógyítja a betegeket, visszaadja a vakoknak a látást, a némáknak a beszélő-képességet. Amíg világosan kibontakoznak előttem az események, melyek a népet foglalkoztatják, addig csodálom ennek a napsugaras, vonzó országnak szépségét.

Hallottam, hogy a nagy Próféta itt akarja felállítani Isten-országát. Valóban, ha van hely, hol elvesztett paradicsomukat, hajdani Édenüket, csak részben is feltalálhatnák : az csakis itt lehet. És ha az Ovidius által megénekelt aranykor még egyszer visszatérne : a Genezáret-tó környéke lenne annak bölcsője.

Most jut eszembe, hogy a mi nagy költőnk is az aranykort a világ kezdetére helyezi, mely a Hesperidák kertjében végződik, ahol egy csunya kigyó őrizte az arany gyümölcsöket termő csodálatos fát. Ugy-e emlékszel reá ?

De honnan ered ez a legenda ? Valószinű, hogy Hesiod költeményében találta az alapeszmét. És honnan vette ez utóbbi ? Megfejtem neked, kedves barátom : Hesiod Mózes könyveiből kölcsönözte, melyek tizenöt század előtt irattak. Ezek a könyvek elmondják : hogy Isten az első emberpárt a paradicsom kertjébe helyezte ; később azonban kiűzte őket, mert a tiltott fának almájából ettek, a kigyó alakjába rejtőzött gonosz szellem csábitására.

Bizonyos tehát, hogy a legrégibb görög költő és a mi Ovidiusunk is, a zsidók szent könyveiből kölcsönözték tárgyukat, a világ eredetéről szóló költeményeikhez. Nem találod ezt érdekesnek ? Nem is gondolod, hogy mily előszeretettel tanulom a zsidó nyelvet, azokból a különös és vonzó könyvekből, melyeket a zsidók «Bibliának» neveznek.

Minden szabad időmet, mely hivatalos teendőim után még rendelkezésemre áll, a tanulásnak szentelem s ha ebbe is belefáradtam, felkapok lovamra és bejárom a szép vidékeket.

Galilea nagysága csaknem 100.000 □ m., melyen körülbelül 200 falu és 15 város terül el, majdnem három millió lakossal.

Nagy számban laknak itt görögök, úgy hogy néhány város inkább görög, mint zsidó. Habár sokféle idegen lakja és római uralom alatt van : az ország zsidó maradt és a legfőbb hatalmat a főpapok gyakorolják.

Vidéke festői. A földje termékeny, itt-ott hegyes ; de hullámos térségei kitünő legelőül szolgálnak. Megterem a bor, olajbogyó, füge és a gabonafélék.

Kis tengere művészi keretbe foglalt pompás ékszer. A reá eső napfényben kétszeresen ragyog, mikor a megtört napsugarak csillogtatják a víz felszinét.

Óra hosszat elnézem a bárkákat, melyek minden irányban szeldelik a habokat. Ilyenkor szü-

letésem helyére, Castellamare-ra gondolok s egy pár pillanatra feledem, hogy keleten vagyok.

Itália napja ezüstözi meg itt is a távoli vitorlákat és szellője által felborzolt habokba fényből és tűzből utat rajzol. Valóban ugyanaz a kék ég von itt is szürke és fehér sávokat

De még sem. Midőn tekintetem a nagy országútra téved, elfeledem Itáliát s előttem áll Kelet. Midőn látom a karavánokat ingadozó járású tevéiken Tyrus, Damaskus és Sidon felől közeledni, vagy a pusztában vándorló arabok táborait és a hegyek lejtőin nyájaikat legeltető pásztorokat; továbbá a rikító szinű ruhákba burkolózó zsidókat és a lefátyolozott asszonyokat, amint nagy korsókat visznek fejükön, hogy vizet merítsenek a közös kútból s végül midőn látom az öszvéreket, az emberek barátját és kisérő társát : . . . mindezek kiábrándítanak és eszembe juttatják, hogy Rómától távol vagyok.

Magdala, Róma alapítása után 780. november 5.

Szerető barátod.

II.

A Jordán partján.

Cajus Oppius-Tulliushoz.

Végig lovagoltam a Jordán keleti partján, a pereai hegyeken át, a Holt-tengerig. Ez az oldal sokkal műveletlenebb a nyugatinál, de annál festőibb.

A Holt-tenger és a Genezaret-tava két öblös nagy serlegnek tünik föl, melyeket ugyanegy folyó tölt meg szinig vizzel; de mennyire különböznek egymástól!... Ez kedves, mosolygó, áldást osztó, mint maga a szeretet. Vize édes, mely termékenyít, virágokat fakaszt a parton. Amaz keserű, kénes és szurokszagú vizzel van telitve, mint az Isten gyülölete és haragja. Öblét hasztalan tölti folyton-folyvást a Jordán édes habja: elnyeli, mint az örvény, nem folyhat ki belőle. Szent és megáldott hulláma, mely áldást fakaszt Galileában, keserűvé változik, mihelyt a Holt-tengerbe ömlik. Terméketlenséget és halált osztogat szomorú partjain.

Valóban különös látvány ez a tenger! Eredetét sehogy se tudom megmagyarázni, a zsidók szent könyve nélkül: mely szerint tizenöt századdal ezelőtt, a harag napján, maga a Jehova ásta ezt az őrvényt, hogy az öt istentelen, gonosz várost beletemesse.

Gyorsan hátat fordítottam ennek az elszomorító vidéknek és örvendezve tértem vissza a genezáreti tó szép partjára, a Jordán nyugati oldalán. Ablakomból egy kedves kis tenger-öbölre látok, mely két domb közé ékelődik és olyan, mint egy kétfülű korsó. Midőn eljön az est, a fehér vitorlás bárkák ezen öbölbe menekülnek és ott meglapulnak; azalatt Vénus az ég mennyezetére kikönyökölve, nézegeti szépségét, a tó sima tükrében.

Jóllehet a tisztelet és hála adóját naponkint le-

rójjuk mezei isteneink iránt, ők mégis a bőség és áldás minden gazdagságával nem minket, hanem ezt az országot árasztják el, pedig ennek lakói nem is hisznek bennük.

Csak házi isteneimet hoztam magammal Rómából. Eg kis oltár körül állítottam fel őket, melyen szent tüzet táplálok. Egyedül ezek iránt él még egy kevés hit szivemben. E tűzhelyen lobogó láng még beszél lelkemhez, midőn esténkint ábrándozom mellette. E láng világít, tündöklik, e fény föléleszt és házam fölé emelkedve jelzi : hogy van egy jobb lakóhely a föld fölött. Vestát, a nagy Vesta istennőt becsülöm legtöbbre, tisztelem mindenek között, mert tiszta, mert szűz.

Ne is említsd többé Venust és Apollót ! Házamat ugyan még ékesítik szobraik, de ha művészi remekek nem volnának, Jupiterre! eladnám őket, de nem zsidóknak, ők félnek tőlük, meg se vennék, hanem görög kereskedőknek.

A Jordán partjain mindenütt, hol megfordultam, egy új vallásról beszélnek, melyet egy názáreti Jézus nevű próféta hirdet. A népet nem annyira a tanítás, mint a rendkívüli csodák lelkesítik, melyeket lépten-nyomon művel. Én is szeretném őt mielőbb látni s főkép tanítását hallani, hogy miféle vallási igazságokat hirdet a világnak.

Magdala, 780. november 10.

Szerető baráto

Cajus.

III.

Venus vagy Vesta.

Cajus Oppius-Tulliushoz.

Midőn Rómából elutaztam, azzal biztattál, kedves barátom, hogy itt bizonyosan találkozni fogok valami elragadó ázsiai, vagy zsidó szépséggel, ki megédesíti majd számkivetésem napjait. Egyszersmind kértél: legyek bizalmas hozzád, ha csakugyan jövendölésed beteljesedne.

Tehát e levelemmel nemcsak őszinte barátságomról akarlak biztosítani, hanem egy kaland kezdetét fogom elbeszélni, mely kedves idillé, vagy szomorú történetté fejlődhetik.

Nem tudom, Vénus istennő akar-e megbüntetni, mivel utolsó levelemben tiszteletlenséggel illettem, vagy pedig Vesta szűz megjutalmazni, mert őt oly igen magasztaltam! . . . Most még semmi bizonyosat nem írhatok, mégis inkább azt hiszem, hogy a kivel két napja találkoztam: Vesta egyik szüze s nem Cytér papnője.

Tibériásból lovagoltam haza felé, midőn egy nagyszerű villához vezető fasorban egy fiatal leányt vagy asszonyt pillantottam meg. Sietve szaladt föl a dombon cselédje kiséretében; egy fiatal férfiú elől menekült, ki csaknem elérte őket. Mint jó katonához illik, azonnal kardot rántottam védelmére, mire az alkalmatlan egyén futásnak eredt.

Miközben lakása kapujáig kisértem, meleg sza-

vakkal köszönte meg lovagiasságomat. Tisztelgő látogatásra hivott, de alig emelte rám szemeit. Köszönetet mondottam a megtisztelő hivásért és búcsut vettem tőle. Előbb azonban engedelmet kértem, hogy egy más alkalommal kérdezősködhessem egészsége felől. Erre már nem válaszolt. S midőn tegnap meglátogattam, nem fogadott. Kedves barátom ! te jól ismersz engem, tudod hogy nem vagyok ábrándozó, sem rajongó, vagy lobbanékony ; de mondhatom, hogy ez a nő elbűvölt. És ami nekem még inkább feltünik az, hogy ő ezt épen nem akarta. Azt hiszem, azért fátyolozta el arcát, hogy közönséges nőnek tüntesse föl magát előttem.

Te bizonyára azt gondolod, hogy ravaszságból tette. De én inkább hiszek ártatlanságában és tisztességében, mint a mi vesztaszűzeink erényességében.

Ő a legszebb zsidónő, kit eddig keleten láttam. Arcszine barna, testtartása fesztelen és előkelő ; mellszobra Vénuséval vetekednék. Fekete, mélytűzü szemei fátyolozott tekintetüek. Hasonlítanak a tengerészekéihez, kiknek szemei a tenger és az ég oly sok szemlélete után átvették a mélység villogását és a vihar cikázó villámait. Fogadok, hogy kibontott dús haja a földig ér.

Ki ő ? . . . Milyen életet él ? . . . Miért lakik egyedül szolgálójával ? . . . Mindebből még sem mit sem tudok, de utánajárok, ha addig élek is. Most még csak annyit írhatok, hogy szép, elő-

kelő és elragadó. Úgy látszik, ő ezt nem tudja, vagy legalább is nem akarja, hogy arról beszéljenek.

Magdala, 780. dec. 12.

A viszontlátásra
barátod.

IV.

A király a próféta ellen.

Cajus Tulliushoz.

Keresztelő Jánosnak nevezik azt a prófétát, kiről első levelemben írtam és akit Galilea királya börtönbe vettetett. Megérdemli, hogy az esetet elbeszéljem.

Tudod, hogy Galileát és Pereát római fönnhatóság alatt Heródes király kormányozza, több-kevesebb megszorítással.

Ő a nagy Heródesnek egyik fia, ki atyjának csak nagy bűneit örökölte.

Heródes nőül vette Arábia királyának, Aretásnak leányát. De nemsokára elcsábította testvérének, Filipnek feleségét és egyúttal unokahúgát és feleségül vette.

A királyné visszatért atyjához, ki bosszút esküdött ellene és csak kedvező alkalomra várt, hogy háborút indítson ellene.

Ezalatt Heródiás töltötte be a királyné szerepet és a két szerető teljesen átadta magát az élvezeteknek.

Heródes kiválóan fényes és pompásan berendezett palotában lakik Tiberiás városában, amely

császárunk tiszteletére neveztetett így. Tiberiás új római jellegű város, a művelődés központja keleten. Ha oda lovagolok, ott kicsinyben megtalálom a római fürdőket, az oszlopcsarnokokat, a szinházakat és Róma egyéb mulatóhelyeit. Ez a gyönyörű fekvésű város Magdala közelében, a tó partján épült az ujabb időben.

Galilea összes lakossága igen megbotránkozott a király bünös életmódján, de nincs bátorságuk kikelni ellene. A vérfertőző és házasságtörő pár pedig nem törődött a botránnyal, míg egy hatalmas hang nem hallatta szavát és meg nem fedte a botránkoztatókat.

Ez a hang Jánosé volt, kit máskép keresztelő Jánosnak neveztek, mert tanítványait a Jordán vizében megkeresztelte. Kedves barátom, ez az ember nagy feltünést keltene a római forumon is!

Ker. János azt a pusztát testesíti meg, hol 20 évig lakott. Húsz évig hallgatott és most hirtelen hanghoz jutott. És milyen rendkívüli hanghoz!... amilyet még ember sohasem hallott. Nemcsak szája beszél, hanem arca, kézhordozása, testtartása, egy szóval: egész élete, minden beszél és pedig igen ékesen. S ki azelőtt a személyes némaság volt, az egyszerre a beszéd megtestesítője lett. És ha azt kérdezem tőle, hogy ki ő, így felel: ego sum vox, én hang vagyok.

János úgy beszél, mint a természet egyszerű embere beszélne, előttünk ismeretlen, titkos nyelven, melyet a pusztában látomások által tanult.

Egyedül ez az ember merészelt Heródes királylyal szembeszállani. A zsinagógában, a Jordán partján, magában Tiberiásban és mindenütt, ahol csak tanított, kárhoztató itéletet mondott a királyra és botrányos életére.

A király testőrei elfogták és uruk elé állították. De János az udvaroncok és Heródiás jelenlétében, sőt a felháborodástól egészen fölindúlva szemébe mondotta magának a királynak is, hogy: nem szabad testvéred feleségét birnod! Vádolta őket; de önmagát nem mentegette.

A sértett királyné szerette volna azonnal kivégeztetni Jánost, de ezt most még a királytól nem tudta kierőszakolni; egyelőre csak börtönbe vették. A macherusi kastély őrtornyába záratták, mely Pereában épült, a Moáb hegység tövében.

Tegnap kilovagoltam Tiberiás déli részébe, Magdalától hat mérföldre. Midőn a város kapujához értem, akkor hurcolták börtönbe a bátor prófétát a galileai katonák.

Feje födetlen, lábain se voltak saruk; csupán teveszőrből készült durva övet viselt.

Haja hullámzott a szélben; dicsfénnyel övezte fejét. Égre emelt szemei fénysugarakat lövellek. Úgy látszott, mintha a katonák gúnyolódó, gyalázó szavait nem is hallaná. Ékesen szóló nyelve — mely a nép lelkét annyiszor emelte Istenhez — talán örökre elnémult.

Lásd, kedves Tulliusom, a földi hatalmasságok így fojtják el a lelkiismeret szavát és hallgattatják

el azokat, kik merészkednek hirdetni az igazságot és védelmezni a jó erkölcsöket! Ez is meggyőzhet bennünket arról, hogy a világnak ujjá kell születnie. Itt az ideje, hogy a zsidók várva-várt Messiása eljöjjön.

Magdala, 780. dec. 20. *Cajus barátod.*

V.

Az isteni Tibérius.

Tullius-Cajus Oppiushoz.

Két leveled vettem, s mondhatom, irigykedve olvastam. Hej, volt idő, midőn a világ minden kincseért sem hagytam volna el Rómát! Most azonban terhemre van és hamis gyönyöreitől undorodom. Örülhetsz, hogy távol vagy innen!

A vallás, az erkölcsök, a társadalmi intézmények, melyek Rómát naggyá tették — hanyatlanak. Nem hiszünk már az olimpusi istenekben. De isteneink helyét más kis lények foglalták el, melyek fájdalom — valóságok.

Régi isteneink nem zavarták boldogságunkat; de a mostaniak élők, erős, kegyetlen kézzel kormányoznak, kihasználják, kizsákmányolják testi és lelki erőinket, vagyonunkat. Kémlelik minden cselekedeteinket és zsarnokoskodnak felettünk. Ma, Tibérius játsza Jupiter szerepét, a paradicsommá varázsolt Kápri szigeten.

Leírhatatlan fényüzést fejt ki és minden kigon-

dolható új élvezetekkel gyönyörködteti és élesztgeti eltompult érzékeit. Állandóan tömjént égetnek torz szobra előtt. Az emberek aljasan hizelegnek neki. A művészek pedig az új bálvány-istennek szobrait imádásra ajánlják.

Egy másik zsarnok isten is uralkodik fölöttünk: Sejanus. Gondolom, te is jól ismered. Ez a hizelgő lassankint a hatalom polcára jutott. Szobraival el van árasztva a forum; a szenátorok pedig lábainál hevernek.

Ördögi ravaszsággal készítgeti útját a trónra; s ezért mindenkit eltesz láb alól, ki megakadályozhatná célja elérésében.

Egyedül Tibérius nem látja, de fájdalommal fogja tapasztalni, hogy Sejanus mérgeztette meg Drusus nevű fiát, törvényes trónutódját.

Agrippinát, a szerencsétlen Germánicus derék özvegyét is, ő számüzette fiával együtt.

Ily istentelenségek mennek végbe a mi új istenünk uralma alatt!...

A többi halandók sem jobbak. A nőtlenek, mint magam is, nem házasodnak. A házastársak tréfát űznek — az elválásból. Bizonyára a mai kor asszonyaira illenek Cicero következő szavai: Számtalan házasság asszonyai (mulier multurum nuptiarum).

A szinházak és játékterek, ma az erkölcsök temetői. A cirkuszok — a becstelenség helyei, ahol minden osztály asszonya képviselve van.

Az erény — haldoklik; a jobb jövő reménye pedig

már — halott. A szenvedők csak egy menedéket ismernek : az öngyilkosságot.

Ó, mily boldog vagy, hogy távol lehetsz a ragály e tűzhelyétől! Te a szép természet bámulásában és a tanulásban újból felfrissülsz. Gyönyörködöl az új és különös látványosságban, a rómaiaknál régibb nép tanulmányozásában, azon népben, mely fiatal maradt hite és reményében.

Tanulod a zsidó nyelvet, élvezed Mózes hires könyveit, melyek bizonyára sok nyönyörűséggel töltik be lelkedet, ki a görög és latin tudományban jártas vagy.

Irj gyakran. Ird meg mindazt ami azon az idegen földön téged érdekel

Róma, 781. jan. 2. *Tullius barátodnak.*

VI.

Ki lehet ő?

Cajus-Tulliushoz.

Újból viszontláttam a szép ismeretlent. Szolgalója nyitott ajtót és jelezte, hogy úrnője eltávozott hazulról. Lehangolva fordultam vissza, midőn véletlenül megpillantám a fasor túlsó végén. Fekete csíkos fehérselyem kendőbe burkolózva haladt tovább, de csakhamar leült egy kőpadra, majd egy tekercsből, mely mint később mondá : «Dániel próféta jövendöléseit tartalmazza» — elkezdett olvasni.

Lépteim zajára azonnal fölemelkedett és lassan

felém közeledett. Arckifejezése azonban elárulta, hogy nem szivesen lát.

Nem kellett bemutatkoznom, azonnal fölismert. Egy kissé megzavarodva hosszas és erős tekintetemtől, ő maga emlékeztetett a véletlen és különös találkozásra ; s ezzel megkezdődött a társalgás. Szemeit ez alkalommal is alig emelte reám.

A szép akácfa-sor keskeny levelei rosszul árnyékolták sétányunkat. De midőn ajánlottam, hogy üljünk a vörös és zöld levelű növényekkel jól beárnyalt lugasba, azt felete, hogy most már be kell mennie. De engem nem hívott meg.

Kiváncsi vagy nemde, hogy mit beszélgettünk ?

Fájdalom ! semmit, ami a legkisebb reményt nyujtaná nekem, érzelmei megnyerésére.

Még egyszer köszönetet mondott, hogy kellemetlen helyzetéből kiszabadítottam, mire én teljes őszinteséggel feleltem : «Inkább én adhatok hálát az isteneknek, hogy ez alkalommal önnel megismerkedhettem».

Ezen kijelentésem pillanatnyi csend követte ; azután nagyot sóhajtva, mondá : «Én nem hiszek az ön isteneiben, kedves lovag.» Majd a beszélgetést ügyes fordulattal a saját vallására terelte :

«Én egy Istent hiszek : a Jehovát és egyetlen igaz vallást : a Mózesét».

Megpróbáltam egy kissé védelmezni Róma isteneit, hogy aztán kellő időben a beszélgetést a szerelemre tereljem s azért mondám neki :

— Nem tudom, egy vagy több Isten van-e. Hogy

mi a neve, azzal sem törődöm. Én csak az istenség remekműveinek hódolok. Midőn pedig egy olyan remek teremtés áll mellettem, mint ön, csak egy a vágyam: hogy imádjam őt.

— Ne szentségtelenítse meg ezen szót — mondá szigorú hangon — «az imádás csak Istent illeti».

Ez alatt a kapu felé közeledtünk és itt egy kézmozdulattal elbocsátott.

Mégis ki lehet ez a nő ?! . . .

Magdala, 781. jan. 4.

Híved.

VII.

Myriám

Cajus-Tulliushoz.

A szép zsidónő nagy titok előttem. Sok kimagyarázhatlan dolgot tudtam meg felőle. Myriámnak hívják; bethániai származású, hol szülőinek szép kastélya van. Zsidó írástudóhoz ment férjhez, ki a magdalai zsinagóga egyik főnöke volt. Két évig élt férjével, mikor a szerencsétlen nőt Pandéra, ezredünk egyik tisztje, elcsábította. Bizonyára ismered őt Rómából ? Emlékszem, Cezáreában én is találkoztam vele. Myriámtól elvált férje, de előbb följelentette Pandérát a katonai hatóságnál és azonnal át is helyezték. Az elhagyatott Myriámot pedig nemsokára egy másik vigasztalgatta. Gyenge erkölcsének híre gyorsan elterjedt és Magdala botrányköve lett. Férje nemsokára meghalt.

Tetemes összegű hozományából uri módon élt. De mintegy két hónappal ezelőtt hirtelen szakított minden udvarlójával s eddigi életmódját teljesen megváltoztatta.

Legutolsó bámulója egy igen gazdag görög kereskedő, aki a legnagyobb kitartással ostromolta. Ennek üldözésétől szabadítottam meg, amit különben második levelemben már megirtam.

Mi okozhatta ezt a hirtelen változást? Ez titok; de valamelyes magyarázatát mégis adhatom:

A szép Myriám egy alkalommal összetalálkozott a nagy Prófétával, kinek már az első tekintete egészen megzavarta. Mint mondják, ez a vádló és átható tekintet olvasott a szive mélyében és abban minden rosszat észrevett. Myriám lecsukta szemeit, mert nem tudta elviselni azt a tekintetet; szokása ellenére a szégyen érzete égette arczát.

Midőn fölpillantott, a Próféta fájdalmas tekintete még mindig rajta függött. A néptömeg is észrevette őt és megvetéssel tekintett reá. Megszégyenülve távozott s ezen pillanattól kezdve, még álmában is maga előtt látta, az Isten-ember átható tekintetét. A bűn tudata marcangolta lelkét és oly benső fájdalmat érzett eddigi élete miatt, milyent azelőtt sohasem ismert. Könnyeivel akarja lemosni vétkeit és erényes élete által kiérdemelni a Próféta bocsánatát.

Kedves barátom! Ezeket tudtam meg a szép zsidónő életéből. Valóban nem sokat értek az egészből s tanácstalanul kérdem önmagamtól: mi ezek-

ben a valóság? Mert nem vagyok oly gyerekes, hogy mindezt elhigyjem. Igen bámulnám a szép Myriámot, ha egy szempillantásra oly könnyen le tudott volna mondani mindenről.

Szeretnék még vele találkozni, de ez igen nehéz, mert ajtaja mindenki előtt zárva van. Szolgálója jóságából mégis sikerült egy ízben vele beszélnem.

Kezdetben tetettem magam, mintha semmit sem tudnék előbbi életéről és finom célzásban nyilvánítottam iránta szerelmemet.

Érzelmeim őszinteségéről biztosítva, egy boldogító mosolyt, egy biztató szót kértem tőle, ki már ugyis meghódított tündöklő szüziességet sugárzó tekintetével.

Mialatt beszéltem, szemeit lesütötte. S midőn reám pillantott, mély szomorúság ült szemeiben. Fájdalmas mosoly vonult el ajkain s minden tettetés nélkül így szólt: «Ön nem ismeri azt, akivel beszél. Ha ismerné, máskép érezne iránta és más hangon beszélne vele. Ha tekintetem önt megtévesztette, valóban sajnálom. Tanácsolom, hogy szerelmével boldogitson mást, én nem vagyok arra méltó, ha az tiszta és ha nem az, akkor méltatlan önhöz. Azért csak arra a szivességre kérem: ne keressen fel soha többé.»

Fölemelkedett, mintegy jelt adva a távozásra. Előbb azonban kértem, hallgasson meg még egyszer és mondám neki:

— «Myriám én ismerem önt, tudok mindent. Mindezek dacára engedje meg, hogy továbbra

is bámulója maradhassak és legalább barátságával ajándékozzon meg engem.»

«Ó! Ön ismeri szomorú multamat — felelte elvörösödve — s ahelyett, hogy megvetne, közeledni akar hozzám? Valóban százados, ön elvesztette további nagyrabecsülésemet! De minden ügyessége cserben hagyja önt, mert az az asszony, kinek szerelmet igér . . . már halott. És biztosítom önt, hogy nem fog többé föltámadni. Ha állása méltóságát össze tudja egyeztetni az én multammal és az ön szemében ez nem okoz akadályt; úgy nem marad egyéb hátra, tudtára kell adnom: hogy egy kimagyarázhatlan szeretet — melyet ön soha meg nem fog érteni — örökre elválaszt engem mindenkitől.

Egy rendkívüli lénynek, kit alig ismerek — egész lelkemet oda adtam. Isten-e Ő, vagy ember: nem tudom. Soha egy szót se szólt hozzám; és én is csak futólag érintettem ruhája szegélyét. És mégis szivem oly égő szeretetre gyúlladt iránta, hogy szivem soha másé nem lehet, csak az övé.

Tekintetének csupán egy sugara eszközlé ezt bennem és esküszöm önnek: Myriám élete örökre az Övé.»

Ekkor méltóságteljesen és komoly magatartással fölemelkedett és visszavonult lakosztályába. Majd egy szolgáló jött és kinyitá előttem a külső kaput.

Kedves Tullius barátom! Valószinűleg mosolyogni fogsz felettem s talán igazad van! De valld

be, hogy kalandom nem mindennapi s érdemes volt elbeszélni.

Ha folytatása lesz, azt is közölni fogom veled.
Magdala, 781. jan. 12.

barátod, *Cajus.*

VIII.

A Próféta tanítványai.

Cajus-Tulliushoz.

Mindaz, amit a Prófétáról beszélnek, naprólnapra érdekesebb. A nép azt hiszi, hogy vissza fogja állítani Izrael országát s következőleg a római uralomnak véget fog vetni. Ez pedig veszélyes lázadás volna. Azért tegnap Kafarnaumba rándultam, hogy megismerjem a király-jelöltet, akit a néptömeg valóban a pereai hegyek között már királlyá akart kikiáltani.

Mindenek előtt felkerestem azokat, akiket «tanítványainak» neveznek. Közülök öt-hat a tó partjára kihuzott két csónak szélein ülve, javítgatta a hálókat. Közeledtem hozzájuk és beszédbe ereszkedtem velük.

Szegényesen öltözött egyszerű halászok ezek, minden műveltség nélkül.

Nehányan János tanítványai voltak, kiket megkeresztelt a Jordán vizében. Kikérdeztem őket s állíthatom, hogy könnyen és világosan elmondják, amit tudnak. Mert minden kérdésre egyszerüen és csodálatos őszinteséggel felelnek.

Valóban ezek az emberek semmit sem rejtegetnek. De a titok, mely Mesterük lelkében él, ép oly kevésbé ismeretes előttük, mint a nép előtt.

Először is azt akartam tudni, hogyan lettek a Próféta tanítványai és miért hagyták el Jánost ?

János — mondá egyik — csak előhirnök volt. Valóban ő nagy próféta s mi szerencsések voltunk őt hallgatni Bethabarában. Szép és tanulságos beszédeket tartott. De ő maga figyelmeztetett, hogy utána fog jönni egy Valaki, aki sokkal nagyobb nálánál.

És midőn kérdeztük Jánostól, hogy ő-e a várt Messiás, nemmel felelt.

Egyik napon pedig, midőn Bethabarában vele voltunk, ez és én . . .

Félbeszakitám és nevüket kérdezém.

— Ez András és engem Jánosnak hívnak.

...Egyik napon, midőn keresztelő Jánossal voltunk, elhaladt mellettünk a náz. Jézus és János rámutatva, átszellemült arccal, a megindulás és elragadtatás hangján mondá : «Íme az Isten báránya, ki elveszi a világ bűneit.» Leborult előtte s mi is hasonlókép cselekedtünk. Midőn fölkeltünk, ker. János a meghatottságtól még szóhoz nem jutva, némán mutatott újból a náz. Jézusra, ki a Jordán partján tovább haladt.

Kézmozdulatából megtudtuk, hogy Jézust kell követnünk. Nem kis szomorúsággal váltunk meg ker. Jánostól.

Ismeretlen érzés fogott el minket, amely figyel-

meztetett, hogy új irányt vett életünk. E belső, titkos hivásnak nem tudtunk ellenállani.

Követtük tehát a náz. Jézust távolról, de nem mertünk hozzá csatlakozni, se pedig Őt megszólítani. De Ő hátra fordult és kérdé tőlünk:

— Kit kerestek ?

— A Messiást. Mi azt hittük, hogy János a Messiás és azért hozzá csatlakoztunk. De épen most jelentette ki, hogy Te vagy a megigért Messiás. Mondd nekünk Mester, hol lakol ?

— Jöjjetek és lássátok — mondá; és mi követtük Őt.

— Van neki lakása ? — kérdém.

— Igen, Kafarnaumban lakik; de mi azon éjjel a Jordán partján háltunk, gallyakból készített sátorban. Élő pálmafák ágait boltív gyanánt összekötöttük s ez képezte sátrunkat. Mert a Jordán keleti partjának ezen a részén nincs vendégfogadó.

Másnap ismét egész idáig követtük és többé nem is hagytuk el.

— És a többi tanítványok ? — kérdém.

— Velük itt a tó partján találkozott véletlenül és mindeniknek külön-külön mondá: «Kövess engem» és ők is követték Őt.

— Hol van most Mesteretek ?

— Itt, egészen közel, e földszintes ház egyik szobájában lakik. Azon kőlépcsőn lehet oda bejutni, mely a ház külső falához van építve.

— Hát nem egyedül lakik ?

— Nem. Özvegy édes anyja, szintén özvegy nagynénje és fivérei laknak vele.

— Micsoda ? testvérei is vannak ?

— Nincsenek. Ezek nagynénje és elhalt nagybátyjának gyermekei.

— Ki volt nagybátyja ?

— Egy mester-ember volt. Kleofás nevezetű.

— És atyja ?

— Atyja ács volt, még Názáretben meghalt, ahol az egész család harminc évig élt.

— Miért hagyták el Názáretet ?

— Mivel a názáretiek föllázadtak a Próféta ellen, meg akarták ölni, mert Messiásnak vallotta magát.

— És ti hiszitek, hogy Ő Messiás ?

— Hisszük.

— Nem ütköztök meg azon, hogy egy ács fia lenne a Messiás ?

— Ó igen ; de Ő azt állítja, hogy igazi atyja : maga az Isten.

— Hogyan ! lehetséges ez ?

— Azt nem tudjuk.

— És hiszitek azt, amit föl nem foghattok ?

— Igen. A fölfogás szükséges a tudáshoz, de nem a hithez.

A nagy mindenségben több ezer dolog van, amit hiszünk, de nem tudjuk megmagyarázni. A hit igazi tárgya : a titok.

A zsidók sok századon keresztül hittek a Jehovában, anélkül, hogy felfogták volna lényegét.

Miért ne hinnénk mi az Ő Fiában, jóllehet Őt fel nem foghatjuk?

Százados úr! ha ön ismerné Mesterünket, ön is hinne benne. Beszédei, cselekedetei nem olyanok, mint más halandóé: emberfölötti hatalmat árulnak el azok.

Ezen pillanatban egy nő jött ki a Próféta házából, ki szép volt és 45 évesnek látszott. A közös kúthoz ment vizet meríteni; jobb vállán vitte korsóját, melyet kezével tartott.

— Ki ez az asszony? — kérdém Jánostól. De ez gyorsan hozzá szaladt, hogy segítsen a galileai asszonynak. Igy András felelt helyette:

— Ez a Próféta anyja.

Kedves Tullius, nem tudom megmagyarázni, miért, de igen meghatott az alázatos, özvegy munkásasszony Első látásra azt gondoltam magamban: ez nem olyan asszony, mint a többi.

Mihelyt János visszajött, folytattam a társalgást. A többi tanítvány pedig ez alatt a hálókat javította:

— És mesteretek? Mit csinál ebben a kis városban, melyet működése központjává tett?

— Ó az ő hivatása — felelé János nevetve — nem olyan, mint az öné; az nem katonás.

— Tehát milyen?

— Mesterünk «jó pásztornak» nevezi magát és hozzáteszi, hogy Izrael elveszett bárányaihoz küldetett. Ez az Ő hivatása; ezt gyakorolja, mióta mi követjük. Nyájában, mely napról-napra szaporo-

dik, van két bárány, kik ma már hivők, de nem rég még sötétben tévelyegtek. Mindkettő hirhedt volt egész Palesztinában. Az egyik a szamariai Photina, a másik Myriám, Magdalából.

— Magdalai Myriámot már ismerem, feleléin s nagyon kiváncsi vagyok Photina élettörténetére. Valamelyik nap majd beszéld el nekem.

De jelenleg Mesteretek érdekel nagyon. Valóban vissza akarja állitani Izrael királyságát és önmagát királynak kikiáltatni ?

János kis ideig habozott, hogy feleljen-e ? azután bámulatos őszinteséggel mondá :

— Mi, az Ő tanitványai igen szeretnők azt ; de sajnálattal látjuk, hogy egészen más tervei vannak. S reményünkről örökre le kell mondanunk, mert a minap is, midőn a nép királlyá akarta kikiáltani, elrejtőzött szemeik elől. És többször mondotta már, hogy királysága nem e világból való.

— Már magam is többször hallottam. De mit jelentsen ez ? Ha Ő nem e világ királya, hát micsoda világé ?

— A lelkek világáé.

— És hogyan nyeri meg a lelkeket ?

— Beszédjével.

— Csak ?

— Meg csodatételeivel.

— Hátha beszédei és csodái sem hatnak ?

— Akkor vére-ontása által.

— Mit mondtál ? Mesteretek meg akar halni ?

— Azt már többször mondotta.

— De hisz, a halállal mindennek vége van!

— Ő azt állítja, hogy épen ez lesz a kezdet.

— De ha meghal, mindenki el fogja feledni!

— Ellenkezőleg: kijelenté, hogy akkor fog mindenkit önmagához vonzzani.

— Ez igen különös!

— Igaz.

— Ez hihetetlen!

— Ugy van.

— Ez ellene mond a történet tanúságának!

— Igaz, úgy van.

— Mindezek dacára hisztek Benne?

— Hiszünk, anélkül, hogy felfognók.

— Mesteretek halála után mi lesz veletek, mit fogtok tenni?

— Nem tudjuk. De valószinűleg halála előtt meg fogja mondani, mit kell tennünk és mi azt fogjuk cselekedni.

— Ez igazán példás hűség és mit reméltek viszonzásul?

— Országában egy helyet.

— Azon országban, mely nem e világból való?

— Igen.

— Mindez nagyon különösnek látszik — mondám — és én igen csodálkozom, hogy nem biztosíttotok magatoknak valami megfoghatóbb földi javakat.

— Anyám is épen így beszél és magától a Prófétától akarta megtudni, hogy miféle állást tart fönn országában fiai: Jakab és az én részemre.

– Nos, mit gondol, mit felelt erre Mesterünk ? Hogy az anyám nem tudja, mit kér ; és hogy mi is ugyanazon kelyhet fogjuk kiinni, melyet ő ; azaz mi is szenvedünk és meghalunk, mint Ő.

– És mindezek daczára ti hivek maradtok hozzá, nem hagyjátok el Őt ?

– Nem.

– De talál-e mindenkinél hasonló önzetlenségre ?

– Nem soknál. Igy egyik napon hozzácsatlakozott egy ravasz és nagyravágyó irástudó, azon hiedelemben, hogy ezáltal jobb jövőt biztosit önmagának és mondá Mesterünknek : «Követni foglak, bárhová mész». Jézus reá tekintvén, igy felelt : «A rókáknak barlangjuk, a madaraknak fészkük van ; de az Ember-fiának nincs, hová fejét lehajtaná».

Az irástudó megértette és nem követte Őt.

Egy másik jött hozzá és mondá : «Követni akarlak Téged, csak engedj annyi időt, hogy ügyeimet elintézzem». Jézus mondá neki : «Minden, ki kezét az eke szarvára tevén, hátratekint, nem méltó az Isten országára». És ez sem követte.

– Tehát Mesteretek azt kivánja, hogy mindenről lemondjanak tanitványai és azonnal kövessék Őt.

— Igen, azt.

— De hát miből éltek ?

— Főkép halászatból és ama birtokok jövedelmeiből, melyekkel közülünk némelyek birnak és

még azon önkéntes adományokból, melyeket Mesterünk kap.

— Van-e pénztárnoktok a közös pénz kezelésére ?

— Igen van. Épen itt jön ; a holnapra való eleséget vásárolta be. És ezzel bemutatta a megérkezőt, Iskárióthi Judás néven. Igazi zsidó tipus, értelmesnek látszott, de álnok szemei voltak. Nagyon csodálkoznám, ha ez is érdek nélkül követné a Prófétát !

Ekkor négy tanitvány jött, hogy egy bárkát a vízre bocsássanak. János is hozzájuk csatlakozott és búcsút vett tőlem. Még utánuk néztem, a mint gyors evezéssel eltávoztak ; azután parthosszában én is lassan visszaérkeztem Magdalába. Nem tudom elgondolni, hogy a Próféta milyen szerepet szánt e szegény halászoknak ; de egész világosan látom, hogy ezek nem összeesküvők és legkevésbbé gondolnak arra, hogy a római jármot lerázzák magukról.

Magdala, 781. márc. 10.

IX.

A názáreti Jézus.

Cajus-Tulliushoz.

Kedves Tulliusom, végre láttam a Prófétát ; hallottam beszédét és egyszersmind csodálhattam ékesszólását és arcvonásai fönséges szépségét.

Megkisérlem tehát beszédét leírni és hogy némi fogalmat alkothass róla, néhány vonással megrajzolom őt magát is.

Több nappal ezelőtt néhány légionárius élén kilovagoltam Kána oldalán Kafarnaum mögé, midőn a hegy fordulatánál egy nagy néptömegre bukkantam. Férfiak és nők kisebb-nagyobb csoportokban ültek a gyepen, áhitatos mély csöndben. A próféta emelkedettebb helyen állott tiszta fehér ruhában, méltóságteljesen és ünnepiesen, mint hajdan Mózes a Sion hegyén.

Láttam, hogy gyakran emelte ég felé karjait és ebből azt következtettem, hogy tanítja az összesereglett népet. Hogy én is hallhassam, közelebb mentem és a tömeg közé vegyültem, melyből senki sem látszott észrevenni, oly nagyon lebilincselte őket a próféta beszéde.

Hiába törnéd rajta fejedet, nem találnád el, mikről beszélt a próféta. Néhány mondatot, melyek engem inkább meghatottak, föl is jegyeztem. Halld csak kedves Tulliusom: «Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyek országa!

Boldogok a szelidek, mert ők birják a földet!

Boldogok, a kik sirnak, mert ők megvigasztaltatnak!

Boldogok, akik éhezik és szomjúhozzák az igazságot, mert ők megelégíttetnek!

Boldogok az irgalmasok, mert irgalmasságot nyernek!

Boldogok a tiszta szívüek, mert meglátják az Istent!

Boldogok a békességesek, mert Isten fiainak hivatnak!

Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyeknek országa!»

Mily különös beszéd és főkép mennyire új eszmék! Megdönti az emberi bölcsesség minden tudományát. Homlokegyenest ellenkezik a mi felfogásunkkal és minden vélekedésünkkel.

Hitünk szerint boldogok a gazdagok és nem a szegények; boldogok, akik vigadnak és nem azok, akik sírnak; boldogok, akiknek igazat adnak és nem akiket üldöznek az igazságért!

A mi felfogásunk szerint, akik a földet birják, nem szelidek, hanem erőszakosak. Boldogok, kik önmaguknak itélhetik az igazságot és megizlelhetik a bosszúállás édességeit és nem a könyörületes szívüek. Szerintünk boldogok nem a tiszta életüek, hanem akik a szerelem és az érzékiség minden élvezetét megszerezhetik maguknak.

Ezt az igazi emberi bölcsességet tanították és gyakorolták úgy a görög, mint a római bölcsészek.

De hát a náz. Próféta honnan merítette az ezekkel ellenkező bölcsességet? És hogyan lehet az, hogy én római létemre e beszédben megnevezhetlen édességet találtam? A mi satnya nemzedékünk nem szokott ilyen beszédhez, mely annyira különbözik a mi szónokaink és költőink nyelvezetétől.

És mi a mennyek országa, hol minden boldogságot azok nyernek el, kiket mi eddig boldogtalanoknak tekintettünk?

Hol van az az eszményi lakóhely, ahol végre e földi egyenlőtlenség ki fog egyenlíttetni ; igazságot találnak, kik itt hiába keresték igazukat ; és boldogsággal halmoztatnak el mindazok, kik csak tiszta szeretetről álmodoztak.

Ezt egyedül csak Ő tudja. De egyet tisztán látok, hogy ez az ország nem Izrael országa és hogy nincs ezen a világon.

A Próféta új vallást hirdet, egy békés társadalmi átalakulással, de amely eztán gyökeres és általános lesz.

Nemcsak a zsidó népet, hanem egyúttal az egész emberiséget akarja átalakítani.

Nem nemzeti, hanem általános emberbaráti művet fog létesíteni. A királyi pálcát és koronát átengedi azoknak, kik vágynak utána. A Próféta más eszményért hevül : világossággal akarja eltölteni az emberi értelmet, hittel a lelket, szeretettel a szivet».

Ha nem csalódom, ezek az Ő nagyszerű tervei. Tudományaelhomályositja Plátót, és ékesszólásával teljesen felülmulja Cicerót.

Megvalósithatók-e tervei ? Véleményem szerint egészen lehetetlen, ha a názáreti Jézus csak ember.

De hát lehet-e más ?

Azonban amiket elmondottam, csak halvány vonásai gyönyörű beszédének.

És aztán látni kell Őt !

Magas termetű, eszményi férfiszépség. Szépségét

nemeslelkűsége, előkelősége, magas szellemi képessége és erőteljessége adja meg.

Elragadóan szép vonásai édesanyjához hasonlítanak — mondják tanítványai. Arcszine barna, de azon árnyalattal, mely megközelíti az érett tiszta buzáét.

Széles homlokát dús hajzat árnyékolja be, melynek gesztenyeszine a napban érlelt félvörös bornak szinében játszik. Haja fejközépenketté van választva és göndör fürtökben omlik vállaira.

Ugyanolyan szinű szakálla egy kissé hosszú és csucsosan végződik. A hajzattal együtt hosszúkás keretet képez, mely jól kiemeli az arc harmóniáját. De ami még megkapóbb és igen jellegzetes az arczon, ezek a szemek. Sötétkék szemei a foszforeszkáló hullám rejtett tűzét és fényét lövelik a mélységből. Szemének átható sugarait nehezen birja az ember elviselni; mint egy kilőtt nyil, átjárja a szivet és annak minden rejtekét.

Ezek a szemek rettenetesek, ha Jézus szent haragra gyulad.

Ebben leli magyarázatát, hogy a templom számos és nem félénk kereskedői megfutamodtak Előle a legkisebb ellenállás nélkül. Nem a kötélostortól rémültek meg, hisz védekezhettek volna botokkal. Az ő rettenetes tekintete okozta az igazi félelmet.

De mily különös ellentét! Szivének végtelen jósága és szelidsége sugárzik ki szemeiből a szerencsétlenek, a szenvedők és a töredelmes bünösök felé.

A kegyesség és könyörület sugarai csillan‑ meg akkor szemeiben és vonzzó bájjal töltik el a Próféta egész valóját.

Hangjának árnyalata kellemes, kézmozdulata természetes magatartása mindig tiszteletet parancsoló.

A Próféta egyszerüen öltözködik. Hosszú fehérgyapjú tunikát visel; e fölött széles ujjú barna köpenyt, melynek szárnyai melle fölött keresztbe összejönnek.

Fejét «sudar» vagy arab «koefiék», az az selyem vállkendő fedi, mely gyapjúzsinórral van fejéhez erősítve. Ennek ráncai nyakára omlanak alá és védelmezik a nap sugarai ellen.

A bőrsarukat vászonszalagok erősítik lábához, hogy védjék az éles kövek ellen.

Látod, kedves barátom, semmit sem hagyok el, hogy megismertessem veled a galileai Prófétát, mert mindezek jellegzetessé teszik egyéniségét.

És ha a történelem meg nem örökíti az Ő dicsőséges nevét, úgy az emberiség nem volt méltó Hozzá.

Itt Galileában hiszik, hogy végre beteljesültek Izaiás próféta szavai: «A nép, mely sötétségben ült, látta a nagy Világosságot; fölkelt a Nap azok fölött, kik sötétségben és a halál árnyékában ültek».

Valóban a náz. Jézusnak már beszéde is nagy világosságot áraszt; Ő az emberiség nagy Napja.

Magdala, 781. máj. 1.

Vale.

X.

Még egyszer Myriám.

Cajus-Tulliushoz.

Szerelmi idyllem teljesen véget ért. Myriám kijelentése, — mely mélyen sebezte szívemet, — előtted nem lesz rejtélyes azok után, amiket most Myriámról el fogok mondani.

Itt, a zsidók előkelő társaságában van egy Simon nevű gazdag farizeus. A náz. Jézus is néhány nap óta Magdalában időzik. Simon a zsinagógában találkozott vele, hallgatta beszédét, majd Jézus tiszteletére fényes vacsorát adott melyre engem is mint a magdalai csapat főnökét, meghivott. Én már ott voltam midőn a Próféta megérkezett. Simon a farizeusokat jellemző kimért és gőgös udvariassággal fogadta őt. Zsidó szokás szerint, ha előkelő személy magas vendéget fogad, a szolgák körülfogják az egyik megmossa a vendég lábait, a másik szakállát és fejét illatszerrel megkeni.

Simon szándékosan nem tartotta be ezt a szokásos szertartást Jézussal szemben. Tüntetve barátai előtt megőrizte a farizeusi gőgöt és nem ismerte el, hogy vendége előkelőbb nálánál.

Úgy látszott, mintha ez a Prófétának fel sem tünt volna. Leereszkedő, kedves és jóakaró volt mindenkivel szemben. Szerényen elfoglalta a számára kijelölt helyet. Több tanítvány volt Vele.

Amint a vacsora megkezdődött, egy feketébe öltözött, lefátyolozott nőt láttam a terembe lépni. Termete, testtartása és egész magatartása Myriámra emlékeztetett. De csak akkor ismertem fel határozottan, midőn Jézus lábaihoz hajolva, fölemelte fátyolát, hogy felnyissa az illatszer-edényt és azt a Próféta lábaira öntse.

Hallottad kedves barátom, hogy a keletiek is, úgy mint a rómaiak, balkarjukra támaszkodva feküsznek az asztal körül, lábuk pedig a kereveten nyugszik.

Myriám a terem padozatára térdelt és a Próféta lábai fölé hajolva, könnyeivel mosogatta azokat. Azután drága illatszerrel kenegette és lebontva dús hajzatát, azzal törölgette Jézus lábait.

Úgy tünt fel, mintha a Próféta erről nem venne tudomást; de mi mindnyájan igen nagy bámulatba estünk és főleg háziurunk szerfölött megbotránkozott.

Ha a náz. Jézus valóban próféta volna — gondoltuk, — akkor tudná, hogy ez az asszony nagy bünös, botrányos életű, — megvetéssel lökné el magától.

Simon, kinek farizeusi büszkeségét sértette ez a különös eset, minden bizonnyal közbelép, ha a Názáreti őt meg nem előzi.

— Simon, valami mondanivalóm van neked: Két adósa vala egy hitelezőnek. Egyik 500 tizessel tartozott, a másik ötvennel. Minthogy nem volt miből megfizetni tartozásukat, mindkettőnek

elengedte. Vajjon melyik fogja őt jobban szeretni ?

Felelvén Simon, mondá :

– Úgy vélem, az, akinek többet engedett el.

– Helyesen itéltél, — mondá Jézus. És az aszszonyhoz fordulván, ki nem szűnt meg folytonos könnyhullatással kimutatni igazi hálás szeretetét, igy folytatá :

– Látod ezt az asszonyt ? Bejöttem házadba, lábaimra vizet nem adtál ; ez pedig könnyhullatással áztatta lábaimat és hajával törölte meg.

Csókot nekem nem adtál : ez pedig mióta bejött, nem szűnt meg csókolgatni lábaimat.

Olajjal sem kented meg fejemet : ez pedig kenettel kente meg lábaimat.

Azért mondom neked : Megbocsáttatnak neki sok bűnei, mert igen szeretett ; akinek pedig kevesebb bocsáttatik meg, kevésbbé szeret.

Azután mondá Myriámnak : «Asszony, megbocsáttatnak neked bűneid».

Ezt hallván a bűnös asszony, fölemelkedett, rendbeszedé hajzatát, fájdalmas és szégyenteljes pillantást vetett Jézusra. Ő pedig végtelen jóságú hangon hozzátette : «A te hited megszabadított ; menj békével».

Myriám titkon a nép közé vegyült és eltávozott. Simon pedig lecsüggeszté fejét és elgondolkozott. A vádlóból — vádlott lett. S habár kevélységét bántotta a kapott lecke, kénytelen-kelletlen mégis be kellett vallania, hogy ezt megérdemelte.

Igaz, hogy Myriám bűnös volt; de hát nincs-e neki is sok bűne?... Nem kellene-e neki is bűnbánatot tartania?... Bizonyára igen, és Jézus most adta tudtára, hogy neki kevés bűn fog megbocsáttatni, mert ő kevésbbé szeret.

Néhány farizeus a vendégek közül elcsodálkozott és megbotránkozott. Egyedül Isten bocsáthatja meg a bűnöket, — mormogták magukban. Hogy merészel így beszélni ez az ember?...

A lakoma csendben folyt le. Csak Jézus beszélt kenetteljes és meggyőző hangon. Kijelenté, hogy a bűnösökhöz jött és nem az igazakhoz. Azután a könyörületességet hangsúlyozta és hozzátette: «Ne itéljetek, hogy meg ne itéltessetek. Bocsássatok meg embertársaitoknak és ti is bocsánatot nyertek. Amily mértékkel mértek, olyannal fognak nektek is mérni».

Azután kimenvén a teremből, mélyen átható tekintetet vetett reám, melytől elpirultam és én is jól szemügyre vevén Őt, mondám alig hallható hangon: Ha csakugyan van ember a földön, ki meg tudja bocsátani a bűnöket és visszaadhatja a szív elvesztett békéjét, úgy ez ember az.

És most következik a váratlan fordulat: Myriám eladta gyönyörű villáját, gazdag ingóságait és minden javát. Azután fölkérte Simont és még nehány magdalai polgárt, hogy azok árát osszák szét a szegények között; ő pedig Bethaniába, — közel Jeruzsálemhez, — testvérbátyjához ment lakni. Mit tehetek hát most egyebet,

mint megpróbálom elfeledni ezt a különös és igéző asszonyt ?

Láthatod kedves barátom, hogy én érdekes országban és kiváltságos időben élek.

Magdala, 781. január 1-én

barátod *Cajus.*

XI.

Cloaca maxima.

Tullius-Cajushoz.

Leveled, — melynek legszebb részét szerencsétlen szerelmed képezi — szenvedéllyel vártam. Valóban szenvedsz kedves barátom ? Elképzelem ; de mindamellett így én is szivesen szenvednék !

Megismerni az álmodott ideált és őt nem birhatni, az valóban fájdalmas és ezt értem. De legalább láttad és szeretted s eszményileg továbbra is szeretheted. Ez a te helyzeted. Az enyém ennél sokkal elszomoritóbb ; mert nem ismerni semmi eszményképet és abba többé nem hinni, ez sokkal fájdalmasabb.

Ó kedves barátom, mily nagy a különbség azon ország, hol te lakol és Róma között. Ide kellenének próféták és Myriámok ; de hasztalan keresem őket «a via sacra»-n, a Forumon vagy a Tiber partján. Mert nem próféták azok, akik a «győzelmi utat» tapossák, sem akik a Capitoliumba járnak el. S e beszédek Istentől jönnek, melyek a tribünökről elhangzanak ; és a fürdők körül sétálgató asszo

nyok pedig bizonyára nem fogják követni Myriámot a lemondásban.

Valóban te a miénktől teljesen elütő, érdekes országban lakol!

Tibérius saját édes anyját, Liviet valami számüzetésfélébe küldötte, hol elhagyatva él. És így tulajdon fia lett az ő hóhérja, akinek trónrajuttatásáért oly sok gyilkosságot elkövettetett.

Irtam már Sejanus álmodozása- és nagyravágyásáról. Valóban, kedves Cajusom, ez a hatalmas miniszter, ez a kegyetlen és vérengző kényúr, az isteni Tibériusban önmagánál kegyetlenebb emberére talált; mert mint suttogják, napjai meg vannak számlálva.

Az istentelen császár, a szép Capri szigetéről csak egy titkos utasítást küld a Senatusnak, hogy tegyék el Sejanust láb alól és a szolgalelkű Senatus, «amen»-t fog rá felelni. A sülyedt nép pedig, mely tegnap mindenható miniszternek kiáltotta ki, holnap már halálra fogja adni és a Tiberisbe dobatni.

Te, kedves barátom, szép és megkapó történeteket meséltél nekem, én elszomorító tényekkel felelek. Magdala még nem oly kitanult, romlott város, mint Róma.

Boldog az az ember, ki most távol lehet innen. A hajdan oly szép, oly dicső város, ma az erkölcstelenség és istentelenség legnagyobb szemétdombja.

Róma, 781. junius 4.

Tullius barátod.

XII.

Három pásztor-költemény.

Cajus-Tulliushoz.

A zsidó nép történelmében, melyet érdeklődéssel tanulmányozok, különösen elbájol a Pátriarkák korszaka. Ezen festői és egyuttal termékeny országban, nagyon költői és vonzzó lehetett a Pátriárkák pásztor-élete.

Ábrahám, Izsák és Jákob pásztor-királyok valának. A föld terményeiből éltek, nagy nyájaikkal és számos családot alapitván, egész községeket képeztek.

Istenük: «Jehova», gyakran meglátogatta őket és társalgott velük; megigérte nekik, hogy «nagy nemzet atyjává teszi őket» és ez a hit elevenen élt szívökben és mindig lelkesitette őket.

Uruk-Istenük iránti hódolatukat ezen egyszerű módon nyilvánitották: nehány kőből, melyet az utakon találtak, oltárt emeltek és azon az áldozatra szánt tárgyakat elégették.

Maga az Isten mutatta meg nekik az országot, ahol lakniok kell s amikor oda megérkeztek, fölütötték sátraikat, oltárt emeltek és mély kutat ástak önmaguk és barmaik részére.

A házi tűzhelyet, mely nemzeti tűzhellyé lett, egy oltár-emelés és egy kút-ásással alapították meg. Az egyik a föld megszentelését, a másik pedig a birtoknak tulajdonba vételét jelentette.

Ezek a kutak nyáron nélkülözhetetlenek valának; mert az ország a bőséges tavaszi esőzést követő időszakban, száraz jellegű. Azért a Pátriarkák, hogy azzal is, a kutak nagy jelentőségét kifejezzék, sajátságos neveket adtak nekik.

Így Izsák is több kutat ásatott nagyszámú nyája számára. Azt, amely birtokát és lakóhelyét jelölte, elnevezte «élő és látó kút»-nak. Több más helyen is ásatott kutat. Az egyik a «versengés» nevet viselte, mert a gerárai pásztorok versengtek Izsák pásztoraival. A másikat «ellenkezés» kútjának nevezték, mert Izsák ahhoz való jogát kétségbe vonták. Elmenvén tovább, újból kutat ásatott és azt «térségnek» nevezte, mondván: «Most terjesztett ki minket az Úr és szaporodni engedett a földön». Egy negyedik bő vizéről «bőség» nevet viselt.

A kutak ezen fontossága magyarázza meg, hogy a Pátriárkák miért választják oly gyakran a kutakat találkozási helyül, hogy ott részint házasságot, részint ismeretséget kössenek.

Nincs költőibb és a maga egyszerűségében meghatóbb pásztor-költemény, mint amely Izsák és Jákob házasságát beszéli el. Ezek mind egy-egy kútnál történnek.

Jegyezd meg jól kedves Tullius barátom, hogy ez nem koholmány, hanem való esemény, mely 2000 évvel ezelőtt, tehát Róma alapítása előtt 12 századdal történt.

Halld tehát, a lehető legrövidebben fogom előadni:

Ábrahám már elöregedett és szerette volna Izsák fiát megházasítani, de nem akarta, hogy kánaáni leányt vegyen feleségül. Elküldé tehát egyik fő-tisztjét hazájába, Mezopotámiába, hogy fiának feleséget keressen. Midőn a főtiszt megérkezett a «hivők atyja» szülőföldjére, beesteledett. Megpihent egy kútnál, épen azon órában, midőn a leányok vizet meríteni jönnek, és így imádkozott :

«Uram, Ábrahám Istene, add, hogy az a fiatal leány, kinek én azt mondom, hajtsd meg vedredet, hogy igyam ; és azt feleli : Igyál, sőt még tevéidet is megitatom, legyen az, akit Te választottál Izsák szolgádnak feleségül.»

Még el sem végezte magában e szókat, ime egy igen szép és ártatlan fiatal leány közeledik a kúthoz s megmeríti korsóját. Ábrahám tisztje vizet kér tőle és a leány készséggel tartja oda korsóját, mondván : «Igyál és tevéidet is megitatom.»

És mialatt a tevéket itatja, jól szemügyre vette a leányt.

Midőn már tevéi is ittak, megkérdezte őt : ki leánya vagy, mire megtudá, hogy ő Rebeka, Bathuel leánya és Ábrahám unokahuga. A főtiszt azonnal egy pár értékes fülönfüggőt és aranykarperecet adott ajándékba neki. Bathuel és Lábán, Rebeka fivérei, vendégökül fogadták és a házasságba beleegyeztek. Harmadnapra a szép Rebeka és kisérői tevéken elindultak Kánaán földjére a főtiszt kalauzolása mellett.

Több napi utazás után Rebeka egy este az «élő

és látó» kútnál megpillantott egy férfiút, aki figyelemmel nézte a közeledő tevéket. A leány kérdésére felelé a főtiszt : «Ez az én uram».

A leány gyorsan leugrott tevéjéről, lefátyolozta arczát. Izsák a lefátyolozott szűzet édes anyja sátorába vezette és a szentíró végezetül hozzátette : «Izsák Rebekát feleségül vette és szerette».

Harminc évvel később Rebeka fia : Jákob ment Mezopotámiába feleséget választani, hogy az Úr áldása, mely nagyatyjáról, Ábrahámról és atyjáról, Izsákról reászállott, rajta beteljesüljön : és «egy nagy nemzetség törzsatyjává legyen.»

Midőn a nap lenyugodott és az éj ráborult a földre, nem folytathatta tovább útját, hanem feje alá tett egy követ és álomra hajtá fejét. Elaludt a puszta földön a ragyogó csillagok alatt.

Különös álom édesítette meg alvását : egy fényes létrát látott a földön állani, amelynek teteje az eget érte, majd látá azon az Isten angyalait fel- és alá járni. Az Úr pedig a lajtorjára támaszkodva mondá neki : «Én vagyok Ábrahám és Izsák Istene ; a földet, melyen alszol, neked adom és ivadékodnak. És ivakékod annyi lesz, mint a föld pora, kiterjedsz napnyugotra és napkeletre, éjszakra és délre és megáldatnak tebenned és ivadékaidban a föld minden nemzetségei.» Fölébredvén álmából, azt a helyet elnevezte «Bethelnek», mely annyit jelent : Isten háza. A követ, mely vánkosul szolgált, oltárrá alakította át, és olajat öntött reá : kérvén az Istent, adjon neki táplálékot, mert éhe-

zik. Azután folytatta útját. És midőn ősei országába megérkezett, egy kutat pillantott meg, mely körül birka-nyáj delelt.

Szóba ereszkedett a pásztorokkal és kérdé tőlük, nem ismerik-e Lábánt, Nachor fiát és Ábrahám unokáját ?

Hogyne ismernők, felelék ; ime leánya, Ráchel, amott jön nyájával.

Jákob eléje ment és amint tudtára adta, hogy ő Rebekának, Lábán nővérének fia, a két unokatestvér sírva borult egymás nyakába. Gondolom, megérted meghatottságuk okát ? ! . . .

Ezen találkozás eszébe juttatta édes atyjának anyjával való megismerkedését 30 évvel ezelőtt, épen ennél a kútnál.

És most Jehova Ráchelt, Lábán leányát vezeté Rebeka fia, Jákob elé, ezzel minegy jelezve, hogy őt szánta neki feleségül.

Ugyebár kedves Tulliusom, ezek a pásztorköltemények sokkal kedvesebbek Virgil dalainál ? !

De nemcsak azért akartam ezeket neked elmesélni, mert oly kedvesek, hanem mert most tértem vissza Ábrahám második hazájából, Szamaria szép mezőiről, hol egykor sátrat ütött Morech nagy tölgyfája alatt ; és még azért is, mert megtekintettem ott azt a kutat, melyet Jákob ásatott. Nehány hónappal ezelőtt, itt egy szép esemény történt, melyet érdemes elmesélni.

Ez sokkal kedvesebb és költőibb, mint az előzők, mert a főszemély maga a náz. Jézus.

Magam ugyan nem voltam szemtanu, de hitelt érdemel, mert Jézus egyik tanítványától, Jánostól hallottam.

Történt pedig Szichárban, Szamaria fővárosában; és mindazok, akikkel ott még találkoztam, megerősitik Jánosnak, Zebedeus fiának elbeszélését, melyet ez előtt néhány héttel Kafarnaumban mondott el nekem.

Ez a beszéd oly nagy hatással volt reám, hogy látni akartam Jákobnak e hires kútját.

Igy beszéli el János, neki adom át a szót:

«Mesterünkkel Jeruzsálemből visszatértünk és átmentünk Szamarián, hogy Galileába jussunk. Dél felé érkeztünk Szichárba, Jákob kútjához. Nagy meleg volt, de meg is éheztünk. Mesterünk leült a kút szélére. A többi tanítvány pedig a városba ment, hogy eledelt vásároljon...»

Ezen elbeszélés után János egy kis ideig habozott. Úgy tünt fel, hogy elbeszélésében van valami, amit pogány füleknek nem volna szabad hallania. De kitartó kérésemre, hogy én mindent szeretnék tudni, így folytatta:

«Vegye tudomásul tehát, hogy a náz. Jézus Jákob ivadéka és hogy ősei kútja régi emlékeket idézett föl lelkében, melyek minden zsidónak, de különösen kedvesek a náz. Jézusnak. Vegye tudomásul azt is, hogy nagy nevű elődeinek mezopotámiai küldetése jelképezte az Ő küldetését erre a földre. Jézus azt mondá: mennyei Atyám azért küldött e világba, hogy mennyasszonyt keressek magamnak, de

egy misztikus menyasszonyt, kivel természetfölötti házasságot kössek.

Jézus Szikár felé tekintve, várakozni látszott valakire, aki képmása lesz, vagy jelképezni fogja titokzatos menyasszonyát.

És ime! Közeledik egy asszony, mint hajdan Ráchel, hogy vizet merítsen. De különös, hogy ez alkalommal nem egy ártatlan tiszta szűz jön, ki méltó volna a szüzies Jegyes tekintetére; hanem egy rossz útra tévedt asszony, ki vadházasságban élt !»

Mialatt az asszony vizet merített, Jézus egy átható tekintetet vetett reá és mondá neki: «Adj innom.» Egészen elcsodálkozva kérdé az asszony: «Hogyan kérsz te zsidó létedre éntőlem vizet, ki szamariai asszony vagyok? Holott a zsidók nem társalognak a szamariaiakkal.»

Jézus ezen észrevételre egy nagy sóhajtással felelt és szemeit az égre emelte. Azután újból rátekintvén az asszonyra, mondá neki: «Ha tudnád az Isten ajándékát és ki az, ki neked mondja: adj innom; talán te kértél volna tőle és ő élő vizet adott volna neked.»

«De Uram, felelé az asszony: nincs is mivel merítened és a kút mély; honnét van tehát élő vized? Vajjon nagyobb vagy-e te atyánknál Ábrahámnál, ki nekünk e kutat ásatta?»

Felelé Jézus: «mindaz, aki ezen vízből iszik, ismét megszomjazik; aki pedig iszik ama vízből, melyet én adok neki, nem fog megszomjazni mind-

örökké. Mert a víz, melyet én adok neki — folytatá jobb kezét magasra emelve — őbenne szökőkút vize lesz az örök életre.»

A szamariai asszony megértette-e, hogy micsoda élővizet ajánlott neki a náz. Próféta ? ! Bizonyára nem. Fölcsillant-e lelkében az igazság egy szikrája ezen beszéd hallatára ? Lehetséges. Minden esetben a szegény bűnös, vak hitének adta bizonyságát és ez a nagy hit mentette meg.

«Uram, add nekem azt a vizet, hogy ne szomjuhozzam és ne jöjjek ide meríteni.»

«Menj — mondá Jézus — hívd el férjedet és jöjj ide.» Az asszony elpirult és őszintén válaszolá : «Nincs férjem».

«Igazat mondasz, mert öt férjed volt és aki most van, az nem férjed, azt igazán mondád.»

«Uram — felelé a szerencsétlen — látom, hogy Próféta vagy.»

És azonnal megragadta az alkalmat és Jézus véleményét akarta hallani a szamariaiak hitéről és azon ellentétről, mely az ő vallásuk és a zsidó testvérvallás között fennáll, hogy megtudja az igazságot, mely után oly annyira szomjuhozott lelke.

«Atyáink e hegyen imádkoztak (a Garizim hegyére mutatott) és ti azt mondjátok, hogy Jeruzsálemben van a hely, hol imádkozni kell. Tehát kinek higjyek ? !»

Ezen vágyát az Isten ajándéka után, oly belső odadással nyilvánította az asszony, hogy ez Jézus

szivét egészen megörvendeztette; és úgy felelt neki, mintha a templomban nagy népsokaság előtt beszélne.

«Asszony higyj nekem. Eljön az óra, midőn sem e hegyen, sem Jeruzsálemben nem imádjátok az Atyát. Ti azt imádjátok, mit nem tudtok; mi azt imádjuk, mit tudunk; mert az üdvösség a zsidóktól jön.»

«De eljön az óra és most vagyon, mikor az imádók lélekben és igazságban imádják az Atyát; mert az Atya is ilyeneket keres, kik imádják Őt. Lélek az Isten és azoknak, kik Őt imádják, lélekben és igazságban kell imádniok.»

A szamariai asszony nagy figyelemmel hallgatá Jézust, törekedett megérteni fenkölt beszédét; s így fogta fel szavai értelmét: «Kevés jelentőséggel bír a név vagy a hely: Garizim, vagy Jeruzsálem. Az imádás nem testi, hanem belső, lelki cselekedet. Te ez ideig külső testi imádást ismertél; pedig az Istent lélekben kell imádni.» Érezte, hogy aki előtt áll, az több mint ember és ez a megmagyarázhatlan sejtelem kelt szivében: talán Ő a régen várt Messiás.

Nem a Messiás az Isten legnagyobb ajándéka?! Vajjon nem ez-e a Messiás? Mondá tehát:

«Tudom, hogy eljön a Messiás, ki Krisztusnak mondatik; mikor tehát ő eljövend, hirdetni fog nekünk mindeneket.»

Ilyen őszinte hit és a Messiáshoz kötött erős remény előtt föltárta Jézus szivét és kitörő lelkesedéssel mondá az asszonynak:

«A Messiás én vagyok, ki veled szólok.»

Az asszony nem hallgatta tovább, már mindent tudott, mit tudnia kellett. Már megismerte az Isten ajándékát és otthagyván üres edényét, nem gondolva többé a szomjat oltó vízre, amelyért jött ; befutott a városba és nagy meghatottsággal és lelkesedéssel mondá mindazoknak, kikkel találkozott :

«Jöjjetek, jöjjetek és lássátok azt az embert, ki megmondotta nekem mind, amiket cselekedtem. Vajjon ő-e a Krisztus ?

Az asszony kiáltása annyira szívből jött és az eljövendő Messiásban való hit oly élénk volt Szamaria lakósai között, hogy jóllehet máskülönben megvetették azt az asszonyt, most hivására követték a Jákob kútjához.

Midőn Jézus látta a sereget fehér tunikában a szántóföldek felől közeledni, mondá nekünk :

«Emeljétek fel szemeiteket és lássátok a földeket, nézzétek a kalászokat, már fehérlenek. Még néhány hónap és teljesen megérnek az aratásra.»

Két napot töltöttünk Szichárban és miután hallották Mesterünk tanítását, sokan elhitték, hogy ő a megigért Messiás.

— De micsoda titokzatos házasságról beszélt ön — kérdém Jánost — s mikor fogja azt a Próféta megkötni ?

János így magyarázta ezt meg : «A náz. Jézus az Isten fia, kit az Atya azért küldött e földre, hogy itt olyan társaságot alapítson, mely minden

népet és nemzetet felölelien. Ezt a nagy társaságot nevezte anyaszentegyházának és ez Ő titokzatos menyasszonya.

Ezen misztikus házasságból megszámlálhatlan ivadék fog származni, kik be fogják népesíteni Isten országát; mert Jézus az egész emberi nemet meghívta földi országába. A Jákob kútja, mely mellett az Isten fia fog a nemzetekre várni és amely egyúttal a nyáj itatója, de amelynek nincs élő vize: az emberi tévelyek és a hamis földi örömök forrása, melynek vize nem csillapítja az emberiséget folyton gyötrő élvezetek szomjúságát.

Mégis ezen tisztátalan forráshoz mindennap jön meríteni, ama hiú reménnyel, hogy szenvedélyeit kielégíti.

Mert az emberiség bűnös, mint a szamariai asszony és nem ismeri az Isten ajándékát. De ezt a nagy ajándékot az Isten fia elhozza neki saját személyében az Ő titokzatos házassága által, melyet kötni szándékozik az anyaszentegyházzal.

— «Mindez igen szép, de rejtelmes — mondám Jánosnak.

— Lehetséges — felelé — de a Mester tanítása mindezt megvilágítja.»

Tanakodom, kedves Tulliusom, hogy fogod-e élvezni János barátom elbeszélését. Az én idyllem Myriámmal tetszett neked. De nem is lehet összehasonlítani őt a szamariai Photinával. Azonban mindkettő világosan bizonyítja, hogy míg a náz.

Jézus csak azért keresi fel a nőket, hogy a jó útra térítse, addig az emberek csak megejtésükre törekszenek.

Szichár, 781. június 8. A viszontlátásra
Cajus.

XIII.

A paraszt és a bölcsész.

Tullius-Cajushoz.

«O rus, quando te aspiciam ?»

Már sokszor így sóhajtottam fel Horácz költőnkkel.

Végre régi vágyam teljesült, tiburi paraszttá lettem. A római társaság semmi vonzerővel nem bír már reám ; s ellenszenvemet egészen fölkeltette az, hogy igen sok barátom Izis követője lett. Megérted-e ezen ballépést ? Egyptomból plántálnak át egy élettelen istenséget, mely még meseszerűbb, mint az — Olympusi.

Végre elhagyhattam Rómát, mert megvettem Horacius ősi villáját, melyet egykor nagylelkű barátja, Mecen ajándékozott neki. Tiburtól 8 kilométernyire, a Szabinus hegyek között fekszik.

Itt fogom tölteni a nyarat s talán a telet is. Természetes, újból el fogom olvasni a hires költő époszait és ódáit ; és elmondom vele : «Beatus ille, qui procul negotiis...» Nehány helyen rátaláltam birtokom leírására. A költő nem nagyon magasztalta ezt, de én már sokat szépíttettem rajta.

Horacius igen szerette azt a patakot, mely bir-

tokán fakadt és azon keresztül csörgedezett. Ennek gyepes partján örömest heverészett és álmodozott. Egyik kanyarulatából halas tavat ásattam, melyben haltenyésztést kezdek. Kibővíttettem a villát és a parkot is, akáccal szegélyeztem a zöld pázsitot.

Szeretem az erdőt és a rétet, meg az engem környező hegyeket, mert a hideg északi széltől védnek, amiért megbocsátom, hogy kilátásomtól megfosztanak.

Szeretni a falut előkelő érzékre vall; azért sok ostoba, hogy előkelőnek láttassék, minden évben unatkozni faluba megy néhány hónapra.

De én mondhatom, hogy igazán szeretem ezt a magányt és az itt feltalálható csendes nyugalmat. Talán Virgilius és Lucrecius kedveltették meg, kiket sokszor olvastam; és akik, véleményem szerint, Horaciusnál jobban élvezték a falusi élet egyszerű örömeit. Újult kedvvel olvasom ismét; de a földtani leírások meggyőztek engem arról, hogy sem igazi földmíves, sem igazi pásztor nem vagyok. Virgilius jártas volt úgy a föld- és erdőművelésben, mint a juhtenyésztésben. Én ez utóbbiban különösen csak műkedvelő vagyok, mert kis nyájam alig való másra, mint gazdaságom diszítésére.

Virgil földtani leírásai — dacára a versek szépségeinek — hidegen hagynak. Lelki tulajdonaimnál fogva inkább Ciceróhoz vonzódom. Valósággal élvezem bölcseleti és vallásos műveit. Cicero nagy szónok, tudós és író; ő a mi legragyogóbb csillagunk.

De e mellett mindaz, amit a Messiásról írtál,

még jobban érdekel. Találd el, most mit olvasok élvezettel kedves barátom: «A bölcseség könyvét.» A minap a Ghettóban találtam egy görög példányt. Már az első lapjaiból is megitélhettem, hogy ez több bölcseséget tartalmaz, mint amennyi a görögök összes bölcseleti könyveiben foglaltatik.

Ime egy pár sor, mely gondolkodóba ejt:

Nem Istentől van a halál...

Isten nem örül az élők veszedelmén...

Az igazság örökkévaló és halhatatlan...

Az istentelenek szavaikkal és cselekedeteikkel idézték elő a halált, barátjuknak tartván azt... szövetséget kötnek vele, azért méltók, hogy martalékai legyenek...

Isten az embert halhatatlanságra teremtette...

Az igazak lelkei pedig az Isten kezeiben vannak és a halál gyötrelme nem éri őket...

Az esztelenek szemeiben meghalni látszanak és kimulásuk gyötrelemnek tartatik...

De ők békében élnek...

Mint az aranyat a kemencében, megpróbálja őket és mint az égő áldozatot... de annak idején elnyerik jutalmukat.

Az igazak fényleni fognak, mint a nap.

Elmélkedvén ezen mély igazságok fölött, melyek világosabbak és határozottabbak Cicero beszédeinél, önkénytelenül azt a kérdést vetem fel: vajjon egyedül csak az igazak halhatatlanok-e és a gonoszak vége a teljes megsemmisülés volna? Az nem lehet; hisz ez nem volna büntetés; ők maguk is azért hív-

ják a halált, mert ebben a büntetés kikerülését reménylik elérni. Pedig a «Bölcseség Könyve» hozzá teszi ám: «a gonoszok megkapják kiérdemelt büntetésüket».

Tehát a halhatatlanság a legfőbb jó, amit Isten adott az embereknek; és ha a gonoszaknak ez a legnagyobb veszedelmükre válik, ez az ő hibájuk.

Mennyi nagyság, mennyi fönség van e bölcseletben! És mennyit veszít bámulatomból Horatius, hogy ha a halál elleni oktalan panaszaira gondolok, ki igazolást vélt találni ebben könnyelmű életéhez.

Midőn megismerkedel a galileai Prófétával, kérd ki az Ő véleményét a halál fontos kérdéséről és alkalom adtán írd meg nekem.

Tibur, 781. május 2-án. *Tullius.*

XIV.

Föltámadás.

Cajus-Tulliushoz.

A csodák egymást követik, úgy, hogy tanakodom, vajjon az élők, vagy az álmadozók országában vagyok-e?

Ha vállalkoznám rá, hogy mindazt elmeséljem, amit a Próféta beszél és tesz az őt követő nép előtt, köteteket kellene írnom, amire nem vállalkozhatom. De viszont megneheztelnél reám, ha elhallgatnám azt a csodálatos eseményt, melynek véletlenül szemtanuja voltam

Halld tehát, mit láttam tulajdon szemeimmel tegnap a szürkület óráiban.

Néhány legionáriussal Názáret vidékéről hazafelé lovagoltam. Naim városkán kellett keresztül jönnünk, mely egy magányos völgy ölén, hegy lábánál épült. Egyik bozóttal és fával gyéren szegélyezett tekervényes uton lassan haladtunk, midőn véletlenül gyászmenettel találkoztunk, mely a város temetője felé haladt fölfelé a kis Hermon lejtőjén.

Nincs elszomorítóbb és meghatóbb látvány, mint a keleti népek temetése.

A hosszú menetben a férfiak fekete tunikát viseltek, a nők pedig le voltak fátyolozva; s mindannyian panaszos hangon szomorú zsoltárokat énekeltek.

A halottat, mely csupán fekete lepellel volt leterítve, négy ember vitte hordágyon. A látványt még szomorúbbá tette a dallamtalan és mélabús zene, melybe még a nők és férfiak zokogása vegyült. Nemsokára a domb hajlásában, a baloldalon feltüntek a régi temető fehérlő síremlékei.

Eszembe juttatta a fölséges «Via Appiát» költséges és művészies síremlékeivel; elszomorodtam az ellentéten.

De a mi «Via Appiánk» sohasem látta és nem is fogja látni, aminek mi szemtanúi voltunk.

Velünk átellenben néhány száz lépésnyire a dombtetőn hirtelen feltünt egy másik menet, mely férfiak, asszonyok és gyermekekből állott.

A menet élén komoly léptekkel jött a náz. Próféta fehér ráncos tunikába burkolózva.

Amint Őt megláttam, nem tudom megmagyarázni, de önkéntelenül összerezzentem. Távolt állt tőlem, hogy a két tömeg összetalálkozásában valami rendkivülit lássak; és mégis úgy tünt fel, hogy a nagy Próféta találkozása a halottal nem véletlenségből történt.

Már többször bebizonyítá hatalmát a természet ereje fölött, de mit tehet a legerősebb hatalommal, a halállal szemben.

Lesz-e bátorsága parancsolni neki, mint parancsolt a háborgó tengernek ?

A halott fehér gyolcsba göngyölve feküdt nyugágyán, feje alatt vörös párna, arca nem volt letakarva. Egy özvegy asszonynak egyetlen fia aludta örök álmát.

Nem zavarta többé álmát az édesanya ki-kitörő zokogása, a siránkozók jajgatása, a zsoltárénekek, se a rézhangszerek összhangtalan zenéje ; még a halottvivők ütemes lépéseinek kattogása sem. Életének könyve örökre le volt zárva és pecsételve örök boldogságra, vagy örök boldogtalanságra. Most már nem lát, nem hall többé.

Mégis ott fönn örökké lát és abban az ismeretlen országban sohasem lesz vak. De mit fog ott látni, azt senki sem tudja a földön. Ez nagy titok. Talán még sem titok az előtt, Aki most odaérkezett !

De nem elég ismerni a halál-titkát, hogy képes

legyen visszaadni a siránkozó anyának egyetlen fiát, hogy ezt megtehesse, feltámasztó isteni hatalommal is kellene birnia. De vajjon a náz. Próféta nem fogja-e bebizonyítani, hogy «Ő a Feltámadás és az Élet?»

Ezt a kérdést tettem föl, midőn látám, hogy két kezét fölemeli parancsolólag és megállítja a halottas menetet.

Leírhatatlan izgatottság fogta el a tömeget. Próféta, a Próféta kiálták és a nép köréje sereglett, szorongva, mialatt Jézus a földre helyezett hordágyhoz közeledett. Magam is oly közel mentem, amint csak lehetett és a nép feje fölött lovamról mindent jól láttam.

A sorok szétnyiltak, hogy a szerencsétlen asszonynak utat adjanak egyetlen gyermekéhez, akit már el akartak temetni.

Ekkor az asszony fölemelte fátyolát és kisírt, vörös szemeit esdekelve függeszté a Prófétára, de szó nem jött ajkaira. A nagy fájdalom : néma. «Ne sírj» — mondá a náz. Jézus mélyen meghatva és karjait a halott fölé kitárva, miközben mereven nézett a halottra. A tömeg, lélekzetét is visszatartva elnémult.

A Próféta hirtelen erős hangon mondá : «Ifjú, mondom neked, kelj föl !»

Ó Tulliusom, el tudod-e hinni, hogy a halott ifjú fölemelkedett és Jézus kezénél fogva átadá édes anyjának, mondván : «Asszony, ime a te fiad !»

A nép a csodálkozás és bámulattól elfogulva, az első pillanatban néma mozdulatlanságban maradt; azután őrjöngő lelkesedésbe és örömbe tört ki. Kik a Próféta körül állottak, lábai elé borulva csókolták kezeit és lábait. Mások ujjongva kiálták: «Hozánna! hozánna! Nagy Próféta támadt közöttünk és Isten meglátogatta az ő népét».

Magam is hódolatomat akartam kifejezni a Próféta előtt, de lehetetlen volt hozzá jutnom.

A föltámadottnak édesanyja, rokonai és barátai Jézust mintegy magukkal ragadták és hálaadó éneket zengedezve, útjukat Naim városa felé vették.

Mi pedig mély meghatottság és bámulat varázsa alatt, mozdulatlan csöndben még hosszú ideig kisértük szemeinkkel a győzelmi menetet.

«Quis est iste?» «Ki ez a férfiú?», kérdék tőlem kisérőim. Intettem, hogy magam sem tudom és neked is ezt a kérdést vetem föl: Quis est iste? Ki ez az ember?!...

Az éj közelgett és mi ügetve folytattuk utunkat Magdala felé; mialatt messziről még mindig visszahangzott a nagy Prófétát ünneplő tömeg örüméneke és kiáltása.

Lovaglás közben az első csillagok fényénél elmerülve az élet és halál rejtvényének titkaiba, beismertem, hogy sem Sokrates, sem Pláto nem tudták ezeket megfejteni.

Cicero, a legnagyobb római költő, határozottabban állítja, hogy a szellem, a halál után is életben

marad, annál inkább, hisz megszabadul a test kötelékeitől.

De miből áll a szellem, melyet léleknek is nevezünk ? Milyen életet él a testtől elválva ?

Hová száll az elválás után ? Lehetséges -e valamely összeköttetés vele és hogyan, mi módon ?

Ezen kérdésekre sem Cicero, se más bölcsész e világon nem tudott megfelelni.

De a náz. Jézusnak ezeket tudnia kell, minthogy Ő vissza tudta adni a már elvált lelket a testnek. Bizonyára összeköttetésben van a meghaltak lelkeivel, miután a holt ifjú lelke meghallotta hivó szavát és engedelmeskedett.

Nem kell-e tehát őt minden bölcsész és az összes emberiség fölé helyeznem ?

Magdala, 781. június 20. *Cajusod.*

XV.

Ujabb csoda-dolgok.

Cajus-Tulliushoz.

Már több hónapja nem írtam neked kedves barátom, pedig azóta ismét sok érdekes esemény történt. Nemsokára elfeledem Myriámot. Kezdetben azt hittem, hogy néhány nap mulva már alig fog eszembe jutni, mert valójában nem is szerettem ; sőt meg kellett volna vetnem, mihelyt botrányos életét megtudtam. De nem igy történt. A szívnek is megvan a maga törvénye, s ha már egyszer

lángra lobbant, nehéz azt eloltani. De én már idáig jutottam volt.

Mindaz, amit utolsó levelem óta hallottam, különben is arról győz meg, hogy Myriám valóban előkelő, nemes lélek. Nagy szíve ellentállhatlanul szomjuhozta a szerelmet ; de igen nagy volt ahhoz, hogy emberi szeretet be tudta volna tölteni. Férjében nem találván föl álmodott eszményképét, azt másban kereste, anélkül azonban, hogy megtalálta volna. Végtére összetalálkozott a náz. Prófétával, ki valami oly magasztos szeretettel tölté el szívét, melyet én nem ismerek ; de még maga Myriám sem tud megmagyarázni. Nem kétséges, tanú reá az egész Magdala, hogy Myriám szeretete a Próféta iránt : eszményi, lelki és valami természetfölötti. Nem az embert szereti, hanem szereti benne az Isten küldöttjét ; azon titokzatos lényt, ki tulajdon állítása szerint, — Istentől küldetett, hogy Isten országát a földön megalapítsa.

Kedves Tulliusom, azért beszélek így, mert hónapok óta magam is a csodák és rendkívüliségek légkörében élek, melyek magukkal ragadnak és uralkodnak fölöttem.

Kafarnaum, a Próféta lakóhelye, Magdalától csak két órányi távolságban fekszik, így igen természetes, hogy csaknem mindent megtudok, ami benne történik. Hihetetlennek látszik, miket el fogok beszélni, de igaz, megtörtént események.

A náz. Jézus nemcsak a gyengélkedőket, a nagy betegeket, a süketeket, némákat és bél-

poklosokat gyógyítja meg, de ami igen feltünő, főkép a lelkek orvosa. Az istentelen férfiakat jó útra téríti, a romlott nőket, miként Myriámot és Photinát, az erények mintaképeivé alakítja át. Még többet mondok: Úgy parancsol a gonosz lelkeknek, mint mi rabszolgáinknak, kik föltétlenül engedelmeskednek, mert nem mernek ellenállani.

Ime, egy titokzatos dolog, melyet nem tudok neked kimagyarázni; de itt senki kétségbe nem vonja, mert nagy néptömeg jelenlétében cselekedte.

Ezen országban sok ördöngős van, azaz olyan, ki nem ura önmagának és aki akarata ellen öntudatlanul, habár szenved tőle, de a gonosz szellem sugallatát követi.

Természetes, nem önmaguktól jönnek a Prófétához, hogy kiűzze belőlük a rossz szellemeket; erőszakkal az emberek viszik eléje; azért így kiáltanak fel: «Mi közünk Hozzád, náz. Jézus? Elveszteni akarsz-e bennünket! Ismerünk téged: Te vagy Krisztus, az Isten fia!»

És a Próféta, ki mindig a legnagyobb szelidséggel beszél, megfenyegeti a gonosz lelkeket: «Némulj meg és menj ki ez emberből». És a szerencsétlent elhagyja a rossz lélek.

Elmondom ezen tényeket, hogy gondolkozz felettük, és tanulmányozd, hogy van-e valami összefüggés ezen szellemek és azok között, kik a mi Sibilláinkat és Pythonesseinket vették hatalmukba.

Hasonlóképen, még a természet is engedelmeskedik a galileai Prófétának.

Midőn egykor tanítványai egész éjjel halásztak és semmit sem fogtak, Jézus beszállt Simon bárkájába, kivettette még egyszer a hálót és oly sok ıllat fogtak, hogy két bárkát töltöttek meg vele. Jézus ez alkalommal tudtára adja Simonnak jövendőbeli hivatását: «Mostantól fogva embereket fogsz, az Isten országába».

Midőn egyszer a tengeren nagy szélvihar támadt, mely végveszéllyel fenyegette a tanítványokat, Jézus parancsolt a viharnak és a tenger azonnal lecsendesült.

Ez pedig ezelőtt néhány héttel történt. A tanítványok sötét éjjel át akartak kelni a tenger túlsó partjára. — Mesterüket Pereában hagyták, ők pedig visszaindultak Kafarnaumba, erős munkát fejtvén ki a szél ellen. Alig indultak el, kitört a vihar és a hullámok becsaptak a bárkába. A tanítványok a legnagyobb életveszedelemben forogtak. Majd egy fehér alak jelent meg az éj sötétjében és a vizen járva feléjök közeledett.

Ekkor a tanítványok még jobban megijedtek. Szellem, szellem, kiálták rémülten. De megnyugtatja őket a fényes jelenség. «Ne féljetek, én vagyok», mondá nekik.

«Uram, válaszol Simon, ha te vagy, parancsold, hogy a vizen hozzád menjek.» «Jőjj tehát» — mondotta Jézus. És Péter Mestere elé ment a habokon. Mire Jézus a bárkába szállott, nemcsak a vihar

csendesedett le, hanem a bárka is közvetlenül Kafarnaum előtt állott.

Ezen esemény valódiságát több hiteles tanú bizonyítja és magam is megerősíthetem ezt. Én is épen ezen az éjen keltem át a galileai tengeren. Kerzát, egy kis római gyarmatot látogattam meg, mely a keleti parton fekszik. Könnyű délnyugati szél fujdogált. Négy erős evezősöm elég lassan haladt a szél ellenében előre. Hirtelen beállt a sötét éj és orkán keletkezett. Lehetetlen volt egyetlenegy vitorlát is felhúzni, azért evezőkkel próbáltuk elérni a partot. Minden erőlködésünk sikertelen maradt a folyton erősbödő viharral szemben.

Már azt hittük, hogy nincs menekvés, midőn minden átmenet nélkül, egyszerre elcsendesült a szél és a tenger lecsillapult.

A változás oly hirtelen történt és a természet törvényeinek annyira ellenére, hogy semmiképen sem tudtam magamnak megmagyarázni. Csak másnap értettem meg, midőn Kafarnaumban Jézus egyik tanítványa elbeszélte a mult éjjel történteket. Fönnebb ezt mondottam el híven.

De még nem írtam le neked kedves barátom azt, amit a tó keleti partján hallottam, bárkába szállván, hogy Kafarnaumba visszatérjek. Ugyanezen napon, nem messze Julia-Bethsaidától, a Próféta öt kenyérrel és két hallal ötezer embert kielégített, nem számítva az asszonyokat és gyermekeket.

Hát ez ember hatalmának semmi sem szab határt? ! Ha uralkodik az elemek, a természet erői

fölött, ha ura az egészség, az élet és halálnak, ha egyformán rendelkezik a test, a lélek, a rossz szellemek felett, úgy világos, hogy Ő természetfölötti lény.

Magdala, 781. október 6-án.

Cajus barátod.

XVI.

A macherui dráma.

Cajus-Tulliushoz.

Nem szerelmi, nem is pásztor-költeményt fogok most neked leírni, hanem egy igen-igen szomorú drámát.

Bizonyára még emlékezel János prófétára, ki Heródest nyilvánosan házasságtörésről és vérfertőzésről vádolta és aki ezért Macheruban börtönbe vettetett ez előtt egy éve. Ez a büntetés azonban nem elégítette ki Heródiás gonosz lelkét, de haragját eltitkolta és a boszúállást jobb alkalomra halasztotta.

Az alkalom el is érkezett. A király születésnapját a mult héten ünnepelték és pedig a királyné óhajtására a macherui kastélyban.

Hivatalosak voltak az állami és katonai tisztviselők ; a római ezredek fejei s így én is kötelességemnek tartottam megjelenni.

Az út lóháton jó két napig tartott.

De az ország festői és a zsidó nép csodálatos történelmének emlékeivel van tele. A vad természet

és a hegyes-völgyes vidék, úgy szólván maga festi elénk a zsidók történetét, mely jól beleillik a keretbe.

A hegyek a bábeli toronyra emlékeztetnek, melyek hegyszakadékokkal átszelve és titkos barlangokkal szegélyezve, a büntetés és megfenyítés iszonyatát keltik.

Az izraeliták megmászták ezek sziklás csúcsait, midőn az «Igéret földjének» meghódítására vezette Józsué a győztes sereget, maga előtt űzvén a Moábitákat.

A távol határon Nébó hegyének körvonalai rajzolódnak le. Itt halt meg Mózes. Ezeken a magaslatokon felváltva Baal- és Jehovának állítottak oltárokat. Midőn pedig izrael fiai a babiloni fogságba hurcoltattak és onnan visszatértek, ezen hegyeken keresztül tették meg fáradságos útjukat.

A lovaglás kevésbbé volt kellemes a második napon, mert rettenetes zivatart kellett kiállanunk jégeső és mennydörgéssel. Egészen kimerülve és bőrig ázva végre alkonyatkor megpillantottuk Macherunak lőrésekkel ellátott várfalait.

Lakásunk a vár egyik szárnyában volt, mely egy mély hegytorkolat fölé hajlik át. A torkolat mélyén a Holt-tenger felé sietve vízesés zúgott.

A hegyszakadéknak köszönhettük, hogy a messze távolban megpillanthattuk az olvadó ólomszinben játszó Holt-tenger egy részét.

Chusa, a király udvarnoka, vezetett lakosztályunkba. Bemutatta feleségét, ki azonnal a náz.

Jézus után kérdezősködött. Elmondottam egyetmást a hallottakból és ő nagy érdeklődéssel hallgatta s azzal zárta be a társalgást: «én erősen hiszem, hogy Ő a várva-várt Messiás.» Chuza ezután megmutogatta a várat a hozzá tartozó helyiségekkel. Macheru valóban királyi székhely, de homályos és komor.

A közönségnek megnyitott termek megtekintése után a kerek őrtoronyba mentünk, melynek koronáját egy erkély képezi. Az őrtornyot jelenleg börtönnek használják s valóban ez az erőd legfélelmetesebb része.

«Vannak-e foglyok», kérdém az udvarnoktól. «Igen vannak. A legtöbb tolvaj és gyilkos. De a leghirhedtebb az, akit Prófétának mondanak.» «Ki a Próféta?» Keresztelő János, ki a Messiás előhirnökének mondja magát. Valóban igen csodálatos ember. «Láthatnám őt? Igen kiváncsi vagyok reá!» Ez a cellája, tessék belépni.

Az őr fölnyitá a kaput. A cella sötét volt, csupán egy fénysugár lopódzott be felülről a kis lőrésen. De a sötét mélységben két fénylő test tündöklött, mint az izzó szén. Ezek a Próféta szemei voltak, ki a börtön nedves kövezetén keletiesen keresztbetett lábain ült. Amint megpillantott bennünket, fölállott és mondá:

— Halálos itéletem hozzák önök valahára?

— Még nem — felelé Chuza — egy római századost vezettem be, ki megtekintvén a várat, óhajtotta önt látni.

A próféta átható tekintetet vetett reám.

— Kornéliuszt, a kafarnaumi századost ismerem — mondá — ön hasonlít hozzá.

— Kornéliusz rokonom — válaszolám.

— S ha lelke is annyira hasonlít hozzá, mint külsője, akkor ön tiszteletreméltó ember!

— De hisz' a százados sohasem volt az ön tanítványa!

— Ó nem, de egyszer hallgatta beszédemet a Jordán partján és a hozzám intézett kérdésekből meggyőződtem, hogy nagy jóakarattal keresi az igazságot.

— Sokat prédikált ön?

— Ahhoz épen eleget, hogy küldetésemet teljesítsem, de a király ezt is megsokalta.

— És ha kiszabadulna?

— Ismételten, szemébe mondanám azt, amit nem szeret hallani: «Non licet, nem szabad», mert amit ön tesz Uram, királyom: az nagy bűn». És ugyanazt ismételném a nép előtt is.

— Mire jó ez? Reményli ön, hogy jobb útra tereli a királyt?

— Nem; de jó arra, hogy az egész világ megtudja, miszerint a Jehova törvényei mindenkit egyformán köteleznek, és ami bűn a föld népének, az bűn és tiltott dolog a nagyoknak is, még magának a királynak is.

— Hány éves ön?

— Harminchárom.

— Miért rontja le tehát jövőjét ily fiatalon és

miért hagyja abban a prédikálást, mellyel honfitársainak hasznára lehetne?

— Az én küldetésemnek vége van. Én csak előhirnöke voltam a Messiásnak, kire a világ négyezer éven át várakozott. Ő már itt van; megkezdte tanitását. A népnek bemutattam őt és megismertettem. A tömeg megértett: ngem elhagyott és most őt követi. Igy kellett ennek történnie és én örvendek rajta. Nem félek, sőt várom a halált. Én már bevégeztem pályafutásomat.

— Az ön korában senki sem óhajt meghalni — és kifelé indulva mondám: — a viszontlátásra Galileában.

— Sohasem fog engem látni. Keresse föl inkább a názáreti Jézust. Ő az Isten-Báránya, az a fölséges nagy áldozat, kinek vére eltörli a világ bűneit. Én az Isten népének utolsó hirnöke vagyok; Ő az új törvény igazi prófétája. A nemzeti zsidó vallás velem együtt sirba fog szállani és ennek helyére egy új vallás, egy új királyság fog alapittatni, melynek a názáreti Jézus lesz a feje. Ő a Próféták Prófétja, a Királyok Királya. Rómájukra is eljön a büntetés napja, miként Jeruzsálemre; de Róma székhelyévé leszegy hatalmas birodalomnak,mely el fogja homályositani az Augusztus korabelit» . . . .

A fogoly cellájából azon benyomással távoztam, hogy félrebeszél. Szemei lángokat lövelltek, és mozdulatlanul nézett a képzelt messzeségbe. Az udvarnok bezárta a kaput, én is visszatértem lakosztályomba.

Az nap este adták a nagy lakomát. Részletesen az idő rövidsége miatt nem írhatom le, de már előre jelzem, hogy igen szomoruan végződött.

Mikor már javában élveztük a válogatott ételeket és finom erős borokat, felnyilt a terem egyik nagy ajtaja és egy táncosnő lejtett be azon.

A keleti királyok lakomáinál sohasem hiányzik a tánc; ezt a látványosságot igen kedvelik. De ez alkalommal különösen érdekes volt; mert ezen az estélyen nem közönséges egyptomi táncosnő volt a mulattató, hanem egy zsidó hercegnő, maga Szalomé, Heródiás leánya.

A zene jobb is lehetett volna; de a bájos táncosnő mindenkit elragadott szép táncával.

Fölhevülve különben is az erős boroktól, melyről a pohárnok bőségesen gondoskodott, a király csaknem őrjöngött. Magához intette a szép Szalomét, és hogy elismerésének határozott bizonyságát adja, mint egykor Asvérus király Eszternek, hangosan mondá a leányzónak: «Kérj tőlem, amit akarsz, megadom neked, ha mindjárt országaim felét kéred is».

Szalomé rögtön anyjához futott tanácsért. És csakhamar visszajövén, mondá a királynak: «Add nekem azonnal ker. János fejét egy tálban».

A vendégek mind nagy bámulatba estek. A király elsápadt, azonnal megértette, hogy Heródiás beszél most leánya szája által. Rögtön kiadta a parancsot, mert már egészen a gonosz aszony hatalmában volt.

Mialatt Szalomé megismételte néhány hatásosabb

táncdarabját, a testőr hozta a próféta véres fejét, egy drágakövekkel kirakott ezüst tálcán.

Szalomé átvette és mosolyogva meghajtá fejét Heródes előtt, elvitte a borzasztó ajándékot még borzasztóbb anyjának.

Midőn szobámba visszavonultam, a vacsora már tivornyává fajult.

Ebből is láthatod, kedves Tulliusom, hogy Heródes a császárnak méltó pártfogoltja. Különben ő is Rómában nevelkedett s az új római műveltség káros hatása meglátszik rajta. Emlékszel még arra, hogy az elvetemült Fulvia azzal mulatta magát, hogy Cicero nyelvét, melyet Antonius küldött neki, hajtűvel szurkálta ?

Heródiás is így mulatott ker. János fejével.

Magdala, 781. december 23.

barátod *Cajus.*

XVII.

Camilla.

Tullius-Cajushoz.

Nagy ujságot irok neked, mely talán egy kissé megörvendezteti szomorú szivedet. Az öreg szenátor, Claudius, családotok jóbarátja, Camilla leányával Keletre utazott.

A nemeslelkű öreg észrevette, hogy egy idő óta igen gyanus dolgok történnek. Ő még ahhoz a néhány szenátorhoz tartozott, kik merészkedtek ellenmondani a Kapri szigetéről jövő parancsok-

nak. Meg is fenyegették, hogy nevét fölveszik a számüzendők névsorába, mit az aljas talpnyalók naponkint küldenek Tiberiushoz. Az öreg szenátor igen jól tudja, hogy semmi, még az isteni Tibériusszal, a világ urával való rokonsága sem menti meg őt a számkivetéstől.

Felesége Flávia és Camilla leánya értesülvén a veszélyről, Róma elhagyását sürgették. Különben is már régen hívja őt Jeruzsálembe, veje, Poncius Pilátus, Judea helytartója és felesége Claudia Prokla.

Végre engedett szerettei és legjobb barátai kérésének, Ostiében hajóra szállt Camilla leányával, hogy Keletre vitorlázzék. Megegyeztek, hogy ha hosszabb ideig fognak Palesztinában időzni, felesége is utánuk fog menni.

Legelőször Pompeiben kötnek ki, hol Holkonius barátjuk vendégszeretetét fogják élvezni. Onnan Alexandriának veszik majd útjukat, megtekintik Egyptom déli részét, azután Cezáriába vitorláznak, ott tölti Pilátus az év egy részét.

A hajónál búcsuztam tőlük.

Ha Jeruzsálemben vagy máshol összetalálkozol velük, látni fogod, hogy Camilla mennyire megnőtt és megszépült.

Nem az a különös szépség ő, ki első tekintetre feltünik és hódít. De vonásai, jóllehet nem teljesen szabályosak, mégis finomak és nagy fekete szemeinek, melyek szelid fény- és kellemmel teljesek, elragadó kifejezést kölcsönöznek.

Midőn ligat és lecsukja szemeit, arca veszít élénkségé : de ha beszélni kezd, megelevenül. Ragyogó zeleme nagy nyilt szemeiben visszatükröződik, mely elárasztja arcát azzal a melegséggel és derüvel, mely egyedül a szép római nőket jellemzi.

Arányos termet egészíti ki előkelőségét. De kiválóan kedves nevetése őt egészen megnyerővé teszi, megélénkíti arczát, mint napsugár a virágok szirmait.

Minél jobban megismered Camillát, annál könynyebben el fogod feledni a szép Myriámot.

Tibur, 782. március 15.

Üdvözöl

a tiburi Remete.

II. RÉSZ.

CAMILLA UTAZÁSI NAPLÓJA.

I.

Rómából Pompeibe.

Szeretett, kedves anyámnak megigértem, hogy utazásomról naplót fogok vezetni. Hűségesen beszámolok tapasztalataimról ; lerajzolom az országokat, hol megfordulunk ; s ha valami érdekes esemény történik, minden bizonnyal el fogom mesélni. De találok-e mindig futárt, ki neked e sorokat elvigye ?...

Kisérőül magammal hoztam «Aeneis»-t, ezt a páratlan költeményt, melyet nagyon kedvelek. Gyönyörrel olvasom, ha Eol és Neptun nem háborgatnak. Hogy jobban élvezhessem az ütemek bájos rhythmusát, hangosan olvasom ; s ilyenkor megtörténik, hogy a matrózok körém csoportosulnak. Ugy látom, ők is nagyra becsülik költői nyelvünk harmónikus zenéjét.

Aeneis valóban jó vezető utazásaimban ; bár némely helyek egészen megváltoztak Aeneás kora óta. Virgil se számolt azzal a nyolc századdal, amely

Augusztust elválasztotta a trójai hőstől. Gyakran úgy írja le az egyes helyeket, mint aminőnek jelenleg látom.

A Tyrrheni-tenger igen kellemes volt. Az osztiai partok nehány óra múlva eltüntek szemeink elől és másnap már Kumában kötöttünk ki, melynek magaslatán Apolló templomának romjai merednek az ég felé. Egykor itt imádkozott Aeneás, azonban a sibyllák már elhagyták Kúma sziklás oldalába vájt odujukat.

Virgil leírása szerint ez odunak 100 kapuja volt; s e kapukon nyertek feleletet azok, kik ott tanácsot kértek.

E cisum Euboicae latus ingens rupis in antrum
Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum,
Unde ruunt todidem voces, responsa Sibyllae.

Vajjon Euboea e hegységét a földrengés változtatta meg? Nem tudom, de ez a hely nem igen hasonlít a költő leírásához. Rég volt az, mikor még az emberek hittek a sibillák jóslataiban. Ma aligha akadna olyan, ki elhinné, ha valaki így szólna:

Deus, ecce deus! Ime az Isten! Ime az Isten beszél általam.

Óhajtottam látni az Averni tavat és a mély barlangot, mely az alvilágba vezet. A költő szerint ott van a «siralom helye — lugentes campi» — hol sírnak, jajgatnak azok, kiket a boldogtalan szerelem kergetett a halálba; továbbá ott van a «hősök mezeje — arva ultima» — Elyseum, a «boldogok

hazája». Azonban engem sem a fekete tó, se a homályos barlang, se pedig a mély szakadék a hegy oldalán, nem vezetett a lelkek hazájába. Talán mindez csak a költő képzeletében létezett?

De mégis kell léteznie egy titkos országnak, hol a jók jutalmat, a gonoszok büntetést nyernek a halál után. Melyik Isten fogja nekünk ezt az ismeretlen országot megmutatni?

Ezeket a kérdéseket intéztem az istenített Virgilhez, mikor sírját meglátogattam a hegy tövében. A görögök utódai most ott egy gyarmatot alapítottak (Parthenop-ot). Ez a szép gyarmat lassankint virágzó várossá fog fejlődni. A gazdagok remek villákat építenek, melyek a tenger felé néznek. A domb oldalán fokozatosan emelkednek a gyümölcsösök és szöllők egészen Pompeiig huzódva.

II.

Pompei.

Itt vagyunk az élvezetek városában, mely nemcsak víg, de szép is. Bámulattal szemlélem a fönséges korinthusi és dóriai oszlopokat.

A városon kívül terülnek el az árnyékos és balzsamos illatú sétaterek. Legszebb közülök a Vezuv oldalán kigyózva huzódó út, melynek két oldaláról gyönyörű kilátás nyílik a zöldeskék tengerre.

Sehol a világon nincs elragadóbb vidék, mint a szöllő- és virágokkal fedett Vezuvon. Annyival

inkább nagyrabecsülöm szépségét, mivel ott az ember önkénytelenül arra gondol : mi történne, ha a hegynek belső tüze hirtelen fölébredne? . . . vagy ha a titánok, kiket a villámokat szóró haragos jupiter égő katlanba zárt, föllázadnának és összetörnék börtönük falait ? Mily rettenetes katasztrófa trófa lenne ! Pompei és Herculanum a két virágzó város, mivé lenne? Pedig a lakósai most csak arra gondolnak, hogy minél válogatottabb élvezetekben gyönyörködhessenek !

Pompei az előkelők városa, 30.000 lakóst számlál és nagy kereskedést folytat. Kedves, csinos kikötője napról-napra kisebbnek bizonyul, nagyobbításra szorul. A hajók vitorláin állandóan lobogók díszlenek.

Holkonius vendégei vagyunk, ki barátságos szeretettel fogadott bennünket.

Családunk e kedves barátja meg van áldva földi javakkal. Palotája ugyan nem nagy, de igen szép.

Az «atrium» (előcsarnok) feltünően kicsi, de a «peristyl» (oszlopcsarnok) tágas, világos és művészies oszlopsor fogja körül. Az oszlopfők koronázó párkányai rózsaszin gipsz vakolatúak. Izlésesek a friz és arabeszk diszítések. A kövezet mozaik, a falak freskókkal diszitvék, melyek isteneink szerelmét ábrázolják. Zárjel között legyen mondva : ezek nem valami tanulságosak.

A peristylt körülfutó oszlopok között, a lépcsőzetes emelkedéseken márvány és bronz szobrok

között felváltva rózsa, babér és aranysárga gyümölcsöt termő narancsfák sorakoznak.

A család a világos és tágas nagy csarnokban tölti a nap legnagyobb részét.

Nemde, tudja kedves anyám, hogy a mi szép appienni utunk egészen Pompeiig vezet? Rómát elhagyva, áthalad a halottak birodalmán. Pompei közelében átalakul temetővé ; azért nevezik az út ezen részét «Temető»-útnak. Még ez a szomorú út sem ejti gondolkodóba az embereket, kik a gyönyörök városa felé tartanak. Az élvezni vágyó látogatók bámulják a halotti síremlékek művészi alkotását. És senki sem gondol arra, hogy az élvezet nem tart örökké és arra sem, hogy a Vénus nem egyedül istennője a világnak, ha ugyan istennőnek nevezhető.

Pompei lakói egyedül a szerelemnek és a gyönyöröknek élnek. Élvezetre serkentenek festményeik, melyek a frizeket és a mennyezeteket diszitik, továbbá a mozaik, mellyel a padozatot és falakat fedik. A megszámlálhatatlan szobrok, minden kigondolható testtartással az érzéki élet gyönyöreit ébresztik föl az emberben.

A fórumot állandóan ellepik a naplopók és az élvhajhászók, kik Bachust dicsőitik. Nappal sokan vannak a fürdők körül, a kövezeten és a márvány padokon, kiket a víz egyhangú csobogása mély álomba ringat.

A szinházak minden este zsúfolásig megtelnek és gyönyörködtetik a közönséget a görög és a római költők szindarabjaiban.

Nagy sokaság tolong a fürdők, mulatóhelyek és amphiteatrumok körül, melyeket különösen az atléták és gladiátorok barátai látogatnak. Az amphiteatrum a város végén épült, honnét gyönyörű kilátás nyilik a mezőre. Nem olyan nagyszabású, mint a mi cirkuszunk, de szép épület; 20.000 ember számára készült. A játékok hasonlók a rómaiakéhoz: minél vérfagyasztóbbak, annál kedveltebbek. A gladiatorokat jobban szeretik, mint a szinészeket.

A szinház — melyben tragédiát játszanak — nem elég tágas, de a «cavea»-n (nézőtéren) 5000 ember is elfér. A görög szinházak mintájára, domb oldalán épült, lépcsőzetesen emelkedik és az épület tetején félkörű, pompás oszlopcsarnok huzódik, melyet 90 remek dóriai oszlop tart. Nyitott, mint a mienk; fehér és piros sátortakaróval van födve, hogy a közönséget az égető nap sugaraitól védje, amit azonban kötél és árbóc segitségével föl is lehet csavarni. Nem adnak klasszikus műveket, mert a közönség jobban kedveli az alexandriai drámákat. Aristophanes minden erkölcstelensége és vallástalansága dacára is igen komoly nekik. A görög irodalmat nagyon kedvelik, de azért sokan latinul írnak és beszélnek, sőt még a föliratokat is latinul szövegezik.

«Aeneis» hősköltemény a népnek is kedvelt olvasmánya, sőt a műveltek kívülről is tudják; társalgás közben is idézik az egyes énekeket.

Virgil után főkép Ovidiust olvassák «A művészet

szeretete» cimű munkáját a nép nem tudja eléggé magasztalni.

Pompei fóruma gyönyörű ; hasonlít a miénkhez. Tágas, három oldalról oszlopcsarnok köríti, melyet háromszoros oszlopsor tart. Mögötte emelkednek a szebbnél-szebb épületek, milyenek az istenek templomai és a diadalkapu.

Jupiter, Hercules és Vénusnak emelt templomok között nagy meglepetésemre találtam egyet Izisnek szentelve. Úgy találom, hogy ezen egyptomi isten tisztelete Pompeiben nagyon elterjedt. Láttam a többek között Izis ülő szobrát, mellette egy kigyót, amely gyümölccsel gazdagon megrakott fára kúszik és Izist csábítja. Mit akar ezzel a művész kifejezni ? Egy pompeii tudós állítása szerint a zsidók azt hiszik, hogy az első asszonyt kigyó kergette a halálba, mert mérgezett almát adott neki. Az egyptomiak tehát a zsidó könyvekből kölcsönözték Izisüket ?

Végtelenül tetszik nekem a város körül elterülő mező, a buja növényzet, amely beárnyékolja a várost, a mosolygós szőlőskertek, melyek körülveszik és az égszinkék tenger, melyben a város szépségét csodálja.

Nagy Cicerónk jól kiválasztotta a szép helyeket ! Itt is oly pazarfényű a villája, mint a tusculumi, melyet kedves anyám is látott.

Tusculumnak üdítő, balzsamos hegyi levegője és gyönyörű vidéke van. Lábainál a kedves Szabin város fekszik. Fehér oszlopcsarnokaiból gyönyörű

kilátás nyilik a mérhetetlen római mezőkre, honnét láthatók a nagyszerű csatornahálózatok, még távolabb Róma, a márványváros.

Bár a kilátás itt kisebb, de bájolóbb. A hires szónokot a közelfekvő tenger örvendeztette, a jó levegő felüditette és gyönyörködött a nápolyi halászok fehér vitorláiban. Másfelől szemei a zöld hegyoldalon és a Vezuv gazdag szőlőhegyein pihentek meg.

Oh, nagy férfiú! Mennyi könnyet hullattál e helyen kedves Tullia leányod halála fölött!

*

Holnap ismét hajóra szállunk és ha Szicilia partjai mellett végigvitorláztunk, hajónkat Alexandriának irányítjuk.

III.

Szicilia partjain.

Egy kis pihenő után elhagytuk Nápolyt és Kapri szigete mellett haladtunk el, hol jelenleg császárunk tartózkodik. A sziget elragadó szépségű, hol mint mondják, a világ minden gyönyöre föltalálható. A császár mégsem boldog — az emberek beszélik — hogy kedvetlen, hallgatag: másoknak szenvedéseket okoz, hogy ne egyedül legyen boldogtalan.

Mindenki fél, remeg tőle; térdet hajtanak előtte, mint Isten előtt. Szomorú napok köszöntöttek

szegény hazánkra ; ki szabadítja ki a zsarnok kezéből, az erkölcsi romlásból és a fenyegető teljes bukástól ? Ki adja vissza szabadságunkat, az igazi hitet és a régi jó erkölcsöket ? ! . . .

Ezeket a kérdéseket vetettem föl, midőn Kapri szigete mellett elhaladtunk. Eltávoztunk a gyönyörű hegyi szinkörtől, amely Baiát, Puzzolit, Nápolyt és Pompeit koszorúzza. Újra elolvastam kedvelt Virgilem negyedik pásztorkölteményét, mely az emberiség közeli megújulását hirdeti.

Isteni kinyilatkoztatás ez ?

Vagy a jövendők igazi látása, melyet a sibillák hirdettek ? ! Hiszem és remélem. Vajjon ki fogja széttépni a fátyolt, mely elfedi szemeinktől a kifürkészhetetlen titkot ! . . .

Ezekről gondolkodtam, midőn a hajó fedélzetére egy fiatal ember jött föl és mellettem foglalt helyet. Kis idő múlva olvasni kezdett egy héber nyelven írt papirus tekercsről.

Pompeiben szállt hajóra, a jeruzsálemi zsidó férfiú ; egy évet töltött Rómában s most visszatér hazájába. Miután megismerkedtünk, hosszú ideig elbeszélgettünk. Gamalielnek nevezik. Atyja Izrael írástudója, a zsidó vallás és irodalom művelésének él ; hires iskoláját sokan felkeresik Syria, Egyptom, Perzsia, sőt még Görögországból is. Az ifjú maga is nagyon képzett ; érdekkel hallgattam, bár engesztelhetetlen gyülölettel viseltetik Róma iránt s arról álmodozik, hogy országa egyszer megszabadul a római igától.

Leginkább a vallásról beszélgettünk. Csodálatos dolgokat mesélt el nemzete történetéből. Érdekes az egy Istenben való hitük. Meggyőződésük szerint el fog jönni az Isten küldöttje, kit Messiásnak neveznek.

Szerintük a Messiás megszabadítja népét és hatalmassá teszi az egész világon.

Csodálkoztam ezen és felolvastam kedvelt költőm negyedik költeményét, mit ő nem ismert.

Bámulattal hallgatta a következő verseket :

«Végre itt vannak a kumai szibilláktól megjósolt idők . . .

Egy új sarj száll le a magas égből, születésével bezárja a vaskort és meg fogja nyitni az aranykort. Szűz tiszta, méltó a pártfogásodra.

Istennek fia ő, ki a világot fogja kormányozni . . . Az idő közeledik. A legnagyobb méltóságra emelkedik, az Istennek fia, Jupiter nemes sarja . . .

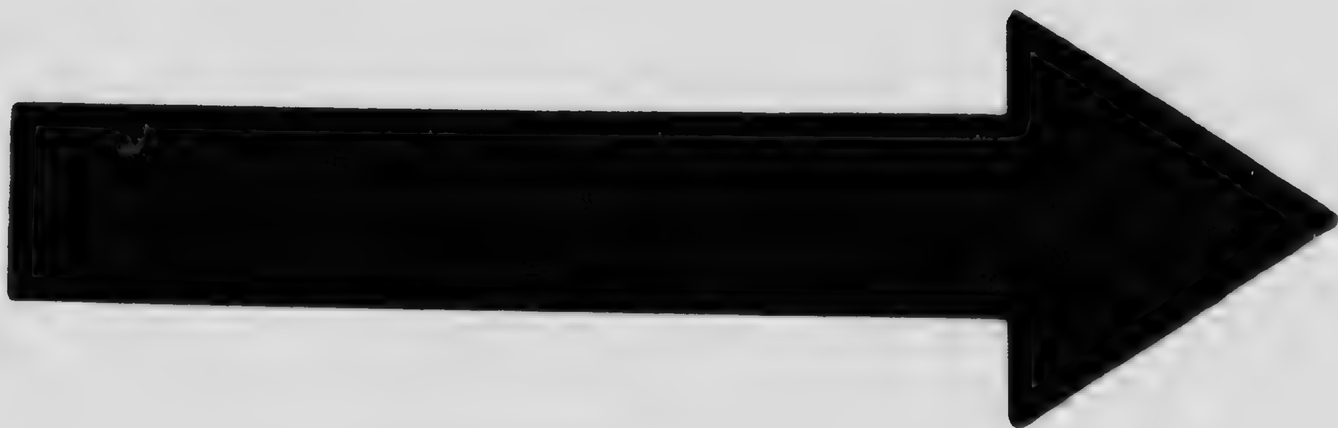
Az egész természet megrázkódik e boldog korszak várásában» . . .

— Ez nagyon különös — felelé Gamaliel. — Virgil nem lehet próféta ; az ön nemzetéből soha sem támadt próféta.

Az újjászületésnek ezt a jóslatát az önök költői, miként a görögök,a mi szentkönyveinkből vették át.

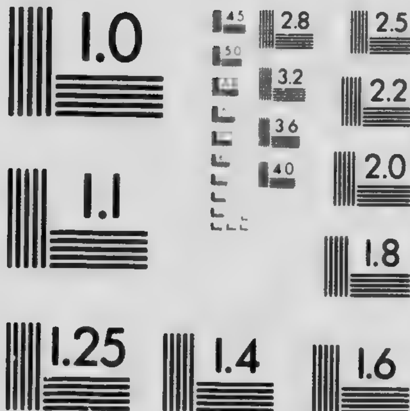
— És ön igazán hisz az eljövendő Messiásban ? mondám neki.

— Nemcsak hiszem, hogy jönni fog, de hajlandó vagyok azt is hinni, hogy már itt él közöttünk és csodákat művel Galileában és Judeában.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

ANSI and ISO TEST CHART No. 2

— Lehetséges ez ? És milyen osztályból való ?

— Nem tudom, de midőn elhagytam Jeruzsálemet, Ő már bejárta Galileát s ennek több, mint egy éve. A nép lelkesedése követte mindenütt. Hirdette Isten országának visszaállítását és az eléje vezetett betegeket meggyógyította.

Amióta eltávoztam, hazulról kapott leveleim csak róla és csodáiról szólnak. Názáreti Jézusnak nevezik. A nép remélyi és minden nyelv hirdeti, hogy nemsokára vissza fogja állítani Izrael országát

— És fölszabadítja a római uralom alól ?

— Bizonyára.

Ön megfogja érteni, miért sietek hazámba s főkép szeretett szülővárosomba ! . . .

Késő éjjelig társalogtunk. Gyönyörű idő volt ; az ég csendes és derült. Időnként az evezők ütemes zajával megcsendült az evezősök dala. Azt hittem, hogy az azurkék tenger hullámos fodraiban nehány Neroidet fogok látni és a Syrének énekét fogom hallani ; de semmit sem láttam, de még éneket se hallottam.

Midőn reggel fölébredtem, éppen Scilla és Karibdis között haladtunk. Azonnal a kormányhídra mentem, hogy láthassam azokat a veszedelmes örvényeket, melyeket Homér és Virgil oly rettenetesekneк festenek. De Eol, a szelek istene, bezárva tartotta a szeleket és gondolom, a két szörny elaludt, mert nem láttam tajtékot okádó szájukat és nem hallottam rettenetes üvöltésüket. Tehát ezek is csak költőink képzeletében léteznek. Úgy

látszik, nálunk minden, a vallásunktól elkezdve, csak mese.

Tovább evezve, elértük Szicilia partjait. Fenséges kép tárult elénk. Láttuk, amint az Etnából sötét füst-oszlop szállt fölfelé, át, meg átszőve vörös tűznyelvekkel.

A költő itt nem túlzott. Elolvastam a vulkánról szóló pompás leírását Virgilnek s úgy találtam, hogy a versek csak halvány festései a rettenetes tűzokádó szépségeinek.

A tűzhányó lábainál, vörös lávaágyon fekszik egy szép kis fehér város, a kék tenger szomszédságában. Hogyan élhet a kis esztelen ilyen veszedelmes társaságban ? ! . . .

Etnát inkább nevezhetnénk az alvilág egyik kapujának, mint az Averni tót. E rémséges olvasztó kemencébe dobatta Jupiter azokat az óriásokat, kik egy napon az Olimpusról az isteneket el akarták űzni.

Ulysses idejében ezeken a partokon laktak az egyszemű óriások, a hirhedt cyclopok, kiknek rabló kalandjait Homeros beszéli el. Aeneas hajója is ezeket a partokat érintette ; őt is megtámadták a cyclopok, miként Ulyssest és csak Vénus pártfogásával menekült meg.

Ezek a régi események jutottak eszembe, mikor a part mellett elhaladtunk. Elhagytuk a sziklacsoportozatot, mely a habokból kiemelkedik és mellyel Polyphem (Neptun fia) megdobálta Ulysses hajóit.

A szelek kedveztek utazásunknak, este horgonyt

vetettünk Szirakuza városnál, Ortygi szigete előtt. Festői látványt nyújt távolról ez a város; a nagy Görögországra emlékeztet. Nem oly művészi és eszményi, mint Athén vagy Delphin, de sokkal nagyobb. Zöld hegyek közül, mint szinkör emelkedik ki s a magas kőfal úgy veszi körül, mintha büszkén köpenyébe burkolózna és a Hibla-hegység magaslataival koronázná. Bár ez nem márványváros, mint Athén, de azért a görög művészet minden alkotását megtaláljuk benne. A palotáknak és templomoknak oszlopcsarnokuk van, melyek hű utánzatai Parthenon és These templomának.

A vár nagy kapuja a tengerre néz és magas pilléreken nyugszik, a Propylét utánozza.

A szinkör fehér márvány lépcsőzetes ülőhelyei a domb oldalán emelkednek. Sophocles Oedipusának előadását mi is megnéztük. Nagyszerű dráma! Boldognak érzem magamat, hogy megtanultam a görög nyelvet, mert ezt a páratlan szindarabot élvezhettem; hires szinészek adták elő. Ortygi sziget révgáttal köttetett össze a szárazfölddel s így mindenütt feltalálhatjuk Görögországot, a minden művészet és előhaladás szülőanyját.

Felkerestem az arethusi nympha forrását. Kristálytiszta vizén a papyrus buja levelei himbálódznak, a vízben pedig aranyhalak uszkálnak. De a nympha sokkal szebb volt. Haragszom Diannára, amiért átváltoztatta őt forrássá, azért az egy bűnéért, mert Alfeus folyónak akart tetszeni.

*

Néhány órára kikötöttünk Acregas előtt. Virgil is csak üdvözölte ezt a várost átutazásakor. Aeneás idejében még nem volt ez a város a templomok városa, mint ma Görögország.

Nem oly gazdag és virágzó, mint Szirakuza, de szépfekvésű. A hegy oldalán, a tenger szomszédságában terül el. Hatalmas erődítmények övezik. A falak fölött valóságos márványoszlop-erdő emelkedik, mely a templom homlokzatát tartja, s melyeknek szépségével a szem nem tud betelni.

A különböző építészeti remekek e gyüjteménye azt a hatást tette reám, amit két év előtt Athén. Valóban tündöklő város, nem ismerek szebbet Parthenon után.

Junó, Hercules, Esculop, Jupiter, Léta, Castor és Pollux istenek templomai mind szépek, a környezetbe szépen beleilleszkednek és megtekinthetők a tengerről. A templomok mögött félköralakban emelkedik a város mint egy fellegvár, egészen a hegység csúcsáig. de amely nem nagyságával hat, hanem festői fekvésével.

Fölmentünk a hegycsúcsra és gyönyörködtünk a város látképében. Lábaink alatt szemléltük a megerősített várost templomaival, palotái- és szinházaival együtt. Tisztán láttuk a fórumot, a síremlékeket és a város minden szép épületét, melyek mintegy az erődítmény belső homlokzatára támaszkodnak. Messze a háttérben a hullámos tenger kék fodrai látszanak.

Lassan leereszkedtünk a hegyoldalon a templo-

mok felé, melyeknél szebbet ritkán lát az ember. Minél tüzetesebben szemlélem, annál inkább hódolok szépségeinek. A korinthiai oszlopfők, domborművű frizek, csipke és levélmintázattal ; a kecses tartású szobrok összhangzó vonalai, mindmegannyi elragadó látvány !

Fájdalom, ezek a régi hitnek szép emlékei most elhagyatva, romban hevernek !

Vége a hires műveltségű Görögországnak ! Elveszett régi dicsősége, hatalma. Hitük kialudt ; tudományuk, művészetük aláhanyatlott. A nagy, dicső Görögország ma már halott.

IV.

Karthágó.

Kedves anyám, most már szomorú tapasztalásból ismerjük a hajózás minden veszedelmeit. Alexandriának irányítottuk hajónkat, de utunkat kénytelen-kelletlen meg kellett változtatnunk, mert hirtelen borzasztó vihar támadt, amely hatalmába vette hajónkat. Egész éjjel hányt-vetett bennünket a hullám, mígnem hajnal felé kormányosunknak sikerült egy vitorlát kifeszítenie és így eljutottunk egy szűk bejáratú öbölbe. Különös véletlen, Karthágó kikötőjébe kerültünk ! Látod kedves anyám, hogy messze vagyunk célunktól ! Ha tudnád mennyit szenvedtünk a tenger viharaitól és a szél kellemetlenségeitől ! No és midőn

Alexandriát kerestük, Karthágót találtuk meg. Most a vihar megszűnéseért köszönetet mondtam az isteneknek. Karthágó régebb Rómánál, amint te is tudod k. anyám; Tyrus virágzó gyarmata volt már akkor, mikor Aeneás istenhozzádot mondott a füstölgő Trója romjainak. Ki azután Latium felé vette útját és a nagy rómaiak ősatyjává lett. Junó istenasszony jobban szerette Karthágót a világ minden városainál, még Samost se véve ki, pedig Virgil őt kegyetlennek, féltékenynek nevezi. Ő jól tudta a szibillák jövendöléséből, hogy Karthágót a trójai nemzetségből származó nép fogja elpusztítani; azért engesztelhetetlenül gyűlölte a trójaiakat. A szerencsétlen Aeneást is bosszúból üldözte és mindent elkövetett, hogy megakadályozza őt abban, hogy Rómát megalapítsa.

Az istennőnek az egyszerű földi halandó ellen folytatott eme harca adta az anyagot Virgilnek, hogy halhatatlan művét megalkossa. Emlékszel k. anyám, hogy a költemény egy rettenetes tengeri vihar leirásával kezdődik, amely megrohanta Aeneás hadihajóit, mikor a sziciliai partokon horgonyzott.

Az öreg Eol jött Junó segítségére országának leggonoszabb alattvalóival: Aquilon és Notussal. A szerencsétlen trójaiak veszélyeztetett vállalkozását és szétszórt hajóit végre is Neptum mentette meg. A tengerek ura eddig nem vette észre, hogy Eol gyermekei zavargást rendeztek országában. A trójai hős végre talált egy kikötőt a libiai olda-

lon, nem messze Karthágótól, hol összegyüjthette hajóit.

Igen, kedves anyám, mi is rettenetes tengeri vihart álltunk ki Szicilia és Lybia partjai között s csak úgy kerültük el a hajótörést, hogy Karthágó kikötőjébe menekültünk.

Talán Junó istennő a rómaiak utódait is üldözi? Remélem, nem; miután Jupiter megjövendölte, hogy az istennő haragja idővel csillapodik és a rómaiakat pártfogásába veszi.

Bármint legyen a dolog, most megitélhetjük, hogy Virgil tengeri viharának leirása nem túlzott és boldogoknak érezhetjük magunkat, hogy Aeneás kikötőjébe találtunk.

Karthágó! Mennyi történeti és költői emléket idéz föl lelkemben ez a név!

Itt esett meg, hogy Virgil hőse csaknem elhibázta hivatását. E helyen szerette meg Aeneás Karthágó alapitóját, Didót. És ha ki nem tépi szívéből vétkes szerelmét, nem teljesithette volna küldetését: Rómát nem alapithatta volna meg.

Ime, mily különös események szövődnek a világ folyásába. Hányszor más lenne a világ sorsa, ha a lángelmék mindig teljesítenék küldetésüket, mit az istenek reájuk biztak.

Karthágó, vetélytársa Rómának. Hogyha Hannibál is ellen tudott volna állani a kapuai örömöknek — miként Aeneás Didó szerelmének — úgy Karthágó maga lett volna a világ ura. A rettenetes pún háború százesztendőnél tovább tartott. S mily

dicsőség ránk rómaiakra, midőn visszagondolunk Regulus vitézségére és a két Scipió hőstetteire!

Csaknem két évszázada, hogy seregeink lerombolták Karthágót; de újra fölépült és el sem tudja kedves anyám képzelni az új város ragyogó szépségét! Cajus Gracchus építtette újból, de Julius Caezárig csak egy kis gyarmatváros volt. Caezár és Augusztus újították, javították és szépítették. Ma már a császári városnak, Rómának vetélytársa gazdagság és szépség tekintetében. Nagyszerű emlékoszlopai, fürdői, szinköre és nagy kikötője magára vonja a látogató figyelmét.

Aeneásnál boldogabbnak érezzük itt magunkat, mert emlékoszlopokra vésve szemlélhetjük őseink hősi tetteit, mintha második hazánkban lennénk. De szerencsétlenségére, nemcsak a művészetben majmolja Rómát, de erkölcseiben, szokásaiban és határtalan fényűzésében is.

Afrika földjére, a tűzföldre átplántált bűneink gyengítik gyarmatosainkat és náluk rohamosabb pusztulást idéz elő, mint nálunk; hacsak Istennek fia nem jön szabadításukra, akit Virgil megjövendölt.

Az erkölcstelenség fékevesztettebb, mint Rómában és a vallás nem képes most már romboló hatalmának gátat vetni.

Hol találjuk föl ma már az ősi idők hívő vallásosságát? Azt mondják, hogy az egyedüli nép, akinek van még hite, a zsidó nép. Sietek erről saját szemeimmel meggyőződni.

V.

Bibliai költemények.

Miután Karthágót elhagytuk, ismét egy napot töltöttünk a viharos tengeren. Ma reggel azonban Neptun lecsendesíté a tenger dühöngő hullámait, a felhők is eloszlottak s csakhamar kisütött a nap. A bibliai partok hosszában evezünk, a tenger sima tükre varázserővel hat reánk. Azért mégis lassan haladunk, mert evezőseink fáradtak, jóllehet minden három órában felváltatnak ; nagy melegről panaszkodnak, mi azonban kellemesnek találjuk az időt ; persze egyebet se teszünk, mint a vidéket szemléljük ; csevegünk, olvasunk.

A fiatal Gamaliel, kiről írtam kedves anyámnak, szivesen időzik az atyám és az én társaságomban. Különben is bizalmas barátság fejlődik ki rövid idő alatt a hajón, mert az emberek egymásra vannak utalva és a gyakori találkozás kikerülése szinte lehetetlen. Hosszasan beszélgetünk Zsidóország tudománya, törvényei és vallása fölött. Nagyon érdekesnek találom. Gamaliel sokat olvasott a «Szentírásból», mely szent könyve népének. Az Alexandriában összegyült 72 görög tudós fordította görög nyelvre philadelphiai Ptolomeus parancsából, mintegy kétszáz év előtt.

Tökéletesen értem a görög nyelvet és gondolhatod kedves anyám, hogy igen sok hasznát veszem.

— Ön megismertette velem Virgil hőskölteményét — mondá ma nekem kedvelt utitársam, — engedje meg nekem is, hogy én viszont önnel ismertessek meg néhány bibliai költeményt. A mi Szentirásunk nemcsak történeti, erkölcsi és vallásos könyvekből áll, de igen sok szép költeményt foglal magában, legszebbek a lyrai tartalmuak.

Költeményeink nemcsak alakra, de nyelvezetre is különböznek a prózától. A zsidó nyelvnek is megvannak a versszabályai, mint önöknél a latin verseknek. A prózától mértéke és párrime által különbözik. Ez utóbbi jelleg a latin költeményeknek nem sajátsága, úgyszintén a görögnek sem, sőt a fordításban sem található; de kiérzik a zsidó szövegből.

Gamaliel igen jól olvas és különösen ki tudja emelni a költemények szépségét. Igen élveztem azokat a részleteket, melyeket a Jób könyvéből idézett, Dávid király zsoltáraiból, a Példabeszédek és Predikátorok könyvéből; továbbá a Bölcseség és Jézus Sirákfia könyveiből. A próféták legnagyobb része szintén versekben irt. Ezek között szépség és költői emelkedettség tekintetében Izaiás, Jeremiás és Ezekiel jövendölései fölülmulhatatlanok; elhomályosítják a mi összes költeményeinket.

Jób költeménye szomorú dráma, melyben a fájdalom és erős hit, az Istenbe helyezett törhetetlen bizalom és az ima váltakoznak.

A zsoltárok, Jehova hymnusai, melyekben az ő

hatalma, dicsősége és nagyszerű alkotásai dicsőíttetnek.

Salamon költeményeiből tiszta erkölcs, nagy tudás és mély bölcseség sugárzik. E költemények tanuskodnak a szerző nagy élettapasztalatáról.

A zsidók könyveiben számos helyen találkozunk költészettel. Gamaliel felolvasott egy kedves pásztor-költeményt nekem Ruth könyvéből. Egyszerűség és közvetetlenség tekintetében megható a kalászszedő asszony örténete: Bozz aratói után szedegette a kalászt és ezzel a gazda szivét annyira megnyerte, hogy őt feleségül vette. Igy a szép Moabita, Obed anyjává és Dáv'd király ősanyjává lett.

Állítólag a náz. Jézus is az ő leszármazottja — mondá Gamaliel.

Gamaliel több dolgot elbeszélt az «Énekek Énekéből», mit csaknem kívülről tud.

Az ég soha se volt még ilyen szép, mint ma; azurkék szinét egyetlen szürke felhőfoszlány se zavarta. A tenger is nyugodt volt. A lenyugvó nap bíborvörös fényétől izzó tűzben játszott a hullám. Gyenge szellő dagasztotta a «Nausica» vitorláit és mi boldogan mentünk át a tűzhullámokon Neptun nagy színkörében. Mikor a nap lenyugodott, rózsás felhők keletkeztek az égen, melyek később sötétté váltak; — szépítették a láthatárt.

— Mily magával ragadó csend ebben a nagy

mindenségben — mondám Gamalielnek — és milyen kedves magány!

— A magány csak egy szó, — felelé Gamaliel — és a valóságban nem létezik sehol. A puszták magányát a karavánok népesítik be. Az oázisokon eleven élet folyik. A tengert hajók szeldelik. A mélységeket élő lények lakják, melyek csoportosan élve, családot alkotnak. Az ég bolygó csillagokkal van tele, melyek vonzzák és taszítják egymást Szemmel alig látható csillagcsaládok is vannak, melyek a nagy világürben tért keresnek, hogy ott új világot alkossanak. Meggyőződhetik tehát, hogy teljes magány nem létezik. Szomorkodik e miatt ?

— Legkevésbbé. Nem szeretem a zajos eletet és a sokaságot ; de szeretem a magányt kettesbe.

Szemlélem az eget és úgy képzelem e kellemes nyári éjszakán a csillagokat, mintha titokzatos lények szemei volnának, melyek kedvesen, szelíden ragyognak reám.

— Nekem kedvesebbek az önéi.

Lesütöttem szemeimet s tovább mentem, hogy a hajó túlsó párkányára könyököljek. Gamaliel követett. Mindketten kihajoltunk, s bámultuk a szikrázó hullámokat, melyek hajónk nyomában keletkeztek.

— Látja ezeket a fehér virágfüzéreket, — mondá Gamaliel, — melyeket a hajó szétszór maga körül ; szivesen összegyüjteném, ha kedves fejecskéjét diszíthetném vele.

Meglepődve tekintettem reá, a nélkül, hogy válaszoltam volna.

Azután legönygyölte az «Énekek Énekét» és folytatá :

— Ez a költemény szerelmi ének vagy még inkább két személy kedveskedő párbeszéde, kiket Salamon jegyeseknek nevez.

Hogy mi a nevük azoknak, kik e név alá rejtőztek és szerelmi duetet énekelnek — nem tudom ; de atyám azt tanítja, hogy e lángoló párbeszédnek képletes értelme van.

Gamaliel azután gyönyörűen szavalta Salamon költeményét, úgy, hogy szinte engem is magával ragadott. Megjegyzés nélkül hallgattam végig és azután mindketten elgondolkoztunk sokáig.

— Ha ez a szép költemény önt elnémította — mondám neki végre — jobb lenne inkább a Bölcseség könyvéből olvasnia

Gamaliel egy kissé mosolygott és mély álmodozásba merült. Szemeit Lybia partjaira szegezte, melynek láthatárát hosszú azúrszalag koszorúzta.

— Miről gondolkozik — kérdém ?

Gamaliel egy pillanatig hallgatott, azután felelé :

— Azokra az előre nem látott eseményekre gondolok, melyek az ember életében előfordulnak. És tanakodom : véletlenek ezek vagy gondviselésszerűek ? Csodálom a bennünket környező nagy mindenséget, ezt az üresnek tetsző végtelent, melyben képzeletem szerint föltalálni véltem a magányt.

S ime, az előre nem sejtett történt meg velem alexandriai utamban. Ezen a szűk födélzeten nem vagyok magamra hagyatva. Ön mellett kevésbé érzem magam egyedül, mint a Palatin hegyen jó barátaim között szórakozva. Miféle titkos erő vezet minket az életben? Ki gondolná, hogy a föld ellenkező pontjairól utazó két halandó, kik elhagyatottaknak gondolták magukat — anélkül, hogy valaha ismerték volna egymást, bizonyos erőtől ösztönözve útnak indulnak — és a nyilt tengeren összetalálkoznak. A véletlen játékszerei vagyunk-e vagy pedig egy mindenható Úr intézi sorsunkat, kinek akaratát vakon követjük? Ha ez utóbbi áll, akkor annyira alárendelt eszközei vagyunk-e, hogy nem tudunk saját érzelmeinken uralkodni?!

Camilla, ön tudja, hogy én izraelita vagyok és hazámat mindennél jobban szeretem. Midőn hazámból távoztam, gyűlöltem Rómát, de még inkább megvetettem azután, midőn jobban megismertem ottlétem alatt. Mikor a «Nausica» födélzetén önt megpillantottam, legyőzhetetlen ellenszenvet éreztem ön *iránt* is, csupán azért, mert ön is római. Miért ne vallanám meg önnek? S most az ellenszenv rokonszenvvé változott és ha számon kérdem magamtól, mi az, ami közelebb visz önhöz; szégyenkezve kell bevallanom, hogy Rómát is tudnám szeretni, ha az is hasonlítana önhöz...!

Lezártam szemeimet és mindketten hallgattunk hosszú ideig. Nem találtam szavakat, amivel

a csendet megtörhettem volna, mert éreztem, hogy Gamaliel szemei rajtam csüggenek.

Hogy a társalgást megkezdjem — kérdeztem tőle, miért gyűlöli Rómát ?

— Ma nem mondom meg, mert félek, hogy ezzel fájdalmat okoznék önnek.

— Én nem ismerem a gyűlöletet sem személyek, sem nemzetek iránt ; — felelém. Szeretném, ha minden barátom egyuttal hazámat is szeretné! Csakhamar véget vetettünk beszélgetésünknek, mert egy nagy hullám fölcsapott a födélzetre ; mintegy, figyelmeztetett a hirtelen kitörő viharra.

VI.

Alexandria.

Végre keleten vagyunk, ahová annyira vágyódtam. Nagy kiváncsisággal jártam be az egyptomi város utcáit.

Egyptominak neveztem, pedig inkább görögnek, vagy rómainak mondhatnám Népe : egyptomi ; művészete és tudománya : görög ; politikai kormányzata : római.

Nagyszerűségben Rómával vetekedik. Mint más nagy gyarmatvárosnak, úgy Alexandriának is van : helytartója, szenátusa, elöljárósága és egyéb méltósága, vannak templomai, fürdői, szinházai és lovardái. Iskolákkal és igen gazdag könyvtárak-

kal dicsekedhetik. A tudományt tekintve, Róma versenytársa. Legértékesebb könyvtárát, mely 750.000 kötetet számlált, sajnos, Julius Caezár elégettette. Antonius császár némileg pótolta a nagy veszteséget, mert 200.000 kötet kéziratot ajándékozott Kleopatra királynénak.

Ez a hires név nagy történeti eseményeket idéz föl emlékezetemben ; bár itt mi nagy rómaiak, nem játszottunk oly dicső szerepet, mint Karthágóban.

Pompejust, Caezárt, Antoniust egymásután hálójába kerítette az a varázserejű nő. Szomorúan szemlélem a partokat, Pompejus és Antónius végzetes halálának szinterét. Nagy dicsőséget szerezhettek volna hazájuknak, de szerelmükkel eljátszották azt. Oktavián császár is csaknem hálójába került a csábítónak s ha ő is elbukott volna, nem lenne most nekünk Augusztus császárunk.

Óriási hatalma van a szerelemnek ! Minő romlást okozhat, ha a rosznak szolgálatába szegődik !

Alexandria alapitója sem állott eléggé ellen vágyainak. De mily nagy ember volt ő ! Kérdezem : vajjon a mi császárunk összehasonlítható-e vele ? Neki is volt hibája, ami vesztét okozta, mert nagyravágyását nem tudta kielégíteni. 12 év alatt, a világ urává küzdötte föl magát. Nagy birodalmát még mindig nagyobbitani akarta és e mellett birodalmának kormányzását elhanyagolta ; mígnem egyik hódító útjában, 33 éves korában meghalt.

Alexandriának egyptomi negyedében van az úgynevezett régi «Rakótis» város, hol feltalálhatók még, Pharao népének korcs ivadékai. Legérdekesebb épülete a romokban heverő Szérapis templom, amely a többi épületek közül magasan kiemelkedik. Az új városrész a paloták városa, melynek közepén emelkedik Brücheion ; gyönyörű oszlopzata görög műremek. Több ezer palota, megannyi fürdővel ; számos görög és római templom, emlékoszlopok, szobrok, obeliszkek és lovardák. A kőfallal és vártornyokkal bekerített Alexandriát nagy várossá teszik.

Újkori műveltség lépett a hajdani Heliopolis, Memphis és Thebe műveltsége helyébe, melyeknek nagyszerű romjaiban gyönyörködhetünk. A philadelphiai Ptolomeus és utódai három századon keresztül uralkodtak Egyptom fölött. Nagy Sándor után is ők lettek az afrikai Görögország atyjává s Róma csak folytatja az általuk megkezdett művet.

Alexandriában van egy nevezetes zsidónegyed, melyet Gamaliel barátom mutatott meg nekünk. Látszatra szegény, mint a római Ghettó, de gazdag emberek lakják, kereskedései látogatottak. Lakósai inkább hellén nyelven beszélnek, mint zsidóul. Különösen érdekelt egyeteme és könyvtára. Gamaliel megmutatta a zsidók szentkönyvének görög fordítású kéziratát, mit «hetvened görög fordításnak» neveznek. A zsidók nagy tisztelettel viseltetnek szent könyvük iránt, mert azt hiszik,

hogy azt Jehova sugalmazta. Azt is beszélik, hogy a 72 tudós fordítása csodálatosképpen egyezett, bár mindegyik tudós külön dolgozott a fordításon.

Az egyetemen Gamaliel bemutatott egy nagyon előkelő hellén származású, tudós szónokot, ki nem régen tért át a zsidó vallásra. Athénből került Jeruzsálembe, hol az öreg Gamaliel iskolájában ismerkedett meg a zsidó vallással és ma Izrael hires tudósa.

Több hónapja dolgozik itt Mózes öt könyvének kald nyelvre való fordításán. — Onkelosnak hívják, — szép görög férfiú. Jól beszél héber, latin és kald nyelven. Úgy mondja, hogy most visszatér Jeruzsálembe, hogy meggyőződjék azokról a hiresztelésekről, miszerint a Messiás Galileában már megjelent Elhatározta, hogy most velünk fog tartani, minek persze nagyon örülünk, mert nagytudományú ember és igen szépen beszél. Gamaliel is velünk jön és együtt fogjuk megtekinteni Heliopolis és Memphis városokat. Jobb utitársakat nem is szerezhettünk volna.

VII.

Heliopolis.

Bárkával mentünk föl a Niluson Heliopolisba. Az utazás egy teljes napot igényelt. Még hosszabb lett volna, de nyugati szél jött segítségünkre, amely kifeszítette vitorláinkat. Tíz evezősünk bol-

dogan lerakta az evezőket és Rá, napisten, hymnusát kezdte énekelni :

Dicsőség neked Rá
Folyton megifjudó és újraszülető múmia,
Hódolat neked Rá,
Ki az élet sugarát lövelled az értelmes teremtményekre ;
Tisztelet neked, midőn az égboltot körüljárod
Az istenek, kik veled vannak, ily örömkiáltásba
törnek ki :
Ó, jótevő ; ó, lángoló ; ó, tündöklő !
Azok, kik soha sem égnek el,
Hosszú evezőkkel fegyverkezve
Mozgatják bárkádat.
Örömrivalgás hangzik az égben és földön
A te dicsőségedre, ó, Rá-Karmakhis,
Midőn látják, hogy bárkádba szállsz.

Onkelos lefordította ezt az éneket görög nyelvre. Az egyhangú ének ütemei mellett gyorsan haladtunk. Néztük az aratókat, kik a part mellett dolgoztak, majd a pálmákat, melyek jótékony árnyékukkal védelmeztek a rettenetes Rá istennő égető sugaraitól.

— Vágyva-vágytam látni a nap városát, Heliopolist, mely hajdan az egyptomi vallás egyik központja volt. Az egyptomiak vallásáról kérdeztem Onkelost.

— Meglehetős homályos, — mondá — és már hanyatlásnak indult. Kétségtelen, hogy a nép kezdetben csak egy istent imádott és ez volt : a Nap. De az ország különböző tartományaiban más, más nevet adtak neki és más módon nyilvánították iránta

hódolatukat. Igy az egyik tartományban nevezik a Napistent Phtah, vagy Rá; a másikban Hor, Atoum, Thot, Osiris és több eféle néven. Istenüket ugyanegy időben különböző alakokba rejtőzve képzelték; leginkább állati testbe ábrázolták. Phtah-t tisztelték a bogárban; Thot-ot az ibisben; Hor-t a karvalyban; Anubiust a sakálban; Hápi-t az ökörben. Szent állataik voltak: a főnix, krokodil, kigyó és több más. Azonban ez a hit már kihalóban van és ezek az istenségek feledésbe mentek. Nem is csodálkozom, ha feledésbe mennek azok a nevetséges hitregék, a melyekben nincs költőiség, mint a mienkben.

— De a Nap-isten megmaradt, nézze csak, milyen szépen ragyog, — mondám!

— Igaz, válaszol Onkelos — de ez is nemsokára eltűnik.

Csakugyan a Nap abban a pillanatban elrejtőzött a lybiai hegyek mögé; utolsó sugarai valóságos obeliszk-erdőt aranyoztak meg, amely szemünk elé tárult egy nagy homokos térségen.

A Nap városa, Helyopolis előtt álltunk.

Fájdalom, ma már csak romhalmaz. Számtalan obeliszkje megannyi összeomlott templomra emlékeztet az épület egy részével. A romok legérdekesebb része a nagy Naptemplom, amely hajdan e város dicsősége volt. A falak repedezettek, roskadozók. Az oszlopokon itt-ott megvan a felső gerenda. A 365 szobor, mely a temlpomot ékesítette, a romok között összetörve hever. Mintegy 30 éve

földre hullottak és azóta nem pótoltattak ujakkal. Az erről szóló történet nagyon különös. Egyik napon, mikor áldozatot mutattak be Napisten papjai, rettenetes földrengés rázta meg a templomot és mind a 365 szobor, mely az év napjait jelképezte, talapzatostól földre hullott.

Az emberek rémülve hagyták el a templomot abban a hitben, hogy az egész város elpusztult ; de nagy álmélkodásukra minden nyugodt és az ég derült volt. A rázkódást a templomon kívül sehol sem érezték.

Egyedül csak egy szegény utas-családot láttak templom mellett tovább haladni. A család három tagot számlált. Az asszony szamáron ült, karján kisdedet tartott. Mögöttük egy férfi haladt, hosszú bottal a kezében, mellyel gyorsabb menésre ösztönözte a szamarat ; majd pedig fáradt járásán könnyítendő, támasztékul használta.

A békés utasok átmentek a városon és körülbelül egy mértföldre a kaputól egy fügefa árnyékában megtelepedtek.

A férfú, zsidó ácsmester, a fa ágaiból házikót készített és ott élt két évig feleségével és gyermekével. Békés visszavonultságban éltek. A nő egész fiatal és csodaszép asszony, a gyermek is hasonlított hozzá.

Sok csodálatos legendát beszéltek róluk. Ezek közül valónak bizonyult egy : ugyanis ezen a helyen nem volt víz a család megérkezése előtt és az utasok megérkezésekor bővizű tiszta forrás fakadt, mely most is bugyog.

Két évig laktak utasaink a fügefa alatti lombsátorban. Megmutatták nekem is. Azután útra keltek és a sivatagon keresztül zsidóország felé tartottak, honnét nem is tértek többé vissza Pharaó birodalmába.

Okos ember létére elhiszi ezt a mesét? – kérdezém Onkeloszt.

— Néhány évvel ezelőtt halottam, amit a názáretbeliek prófétájuk gyermekségével hoznak kapcsolatba. Jól emlékezünk — mondják — körülbelül 30 éve a próféta családja Egyptomba ment lakni a gyermekkel, kit Messiásnak tartanak s midőn a Napisten temploma mellett elhaladtak, abban a pillanatban dőltek romba a Napisten szobrai. A gyermek két éves múlt, midőn a család Pharao birodalmát elhagyta és visszatért Názáretbe. De én az egészet legendának tartom.

VIII.

Memphis.

Heliopolisból Memphisbe mentünk, az egyptomi császárság egyik ősi fővárosába, mely szintén romokban hever, mint Heliopolis. Ez az ősrégi egyptom nagy temetője s következőleg a Piramisok városa. Az első Pharaoknak az volt a leghőbb vágyuk, hogy utolsó álmukat olyan kúpalakú kőhegyekben aludják, melyeket az utódok megcsodáljanak.

A Nilus folyón átkeltünk, hogy megtekintsük a

három Piramist: Khëops, Khepra és Menkérát, melyek a lybiai puszták szélén emelkednek. Megnéztük a Sphinxet is, amely máig is megfejthetetlen talány. Azután déli irányba mentünk Memphis felé, melynek óriási síremlékeit a láthatár visszatükrözi.

Atyám és fiatal barátaink, Gameliel és Onkelos kétoldalt mellettem lovagoltak s úgy tetszett, mintha valami hercegnőt kisérnének. Tevémről méltóságteljesen tekintettem le reájuk.

Ó, kedves anyám! Mily fölséges kirándulás volt ez!

Utitársaim gyönyörű arabs-lovakon ültek s viccelték az én hátasomat, de elértettem tréfáikat és mulattam rajtuk.

Kényelmes helyem volt a teve púpját takaró bíborvörös párnán. Úgy tűnt föl nekem az egész utazás, mintha kelet egyik trónján ültem volna, alázatos alattvalóimtól környezve. Gamaliel meg is jegyezte: Ön Szába királynéjához hasonlít, aki Salamon király látogatására indul. Azzal a különbséggel, tette hozzá Onkeles, hogyha Salamon önt látta volna, először ő tette volna önnél tiszteletét.

A sivatagban jobban szeretem a tevét, mint a lovat. Atyám, az én jó atyám, engedett szeszélyemnek és tevét rendelt számomra.

Kezdetben rosszul érzi magát az ember a sivatag hajóján, mert himbál, mint az Oceán, de később megszokja. A teve púpjáról, mint a csillagvizsgáló toronyból, szép kilátás nyílik a sivatagra. Sokan

azt mondják, hogy a sivatag egyhangú, pedig neki is megvan a szépsége. A végtelen kiterjedésű homokpusztára, távol messzeségben ráborul a tengerhez hasonló kék égöv. Itt-ott szigeteket fedez föl a szem, melyek hirtelen támadnak s lassankint pálmaerdőkké alakulnak át. A homoksivatag határszélén karavánokat lehet látni, melyek a sivatag légtükrében vizözön előtti szörnyeteggé változnak. Majd azután sátor-csoportokat lát az ember fehérleni, amelyek a távolban fehér hattyú-sereghez hasonlítanak. Úgy tünnek föl a szemlélőnek, mintha a vörös gránit és a rózsás kvarchegység fölé emelkednének és azt megkerülnék. A forrás szélén láthatók a síremlékek, Tot vagy Phtah templomának magas pillérei és lótus levéldísszel ékített oszlopzatai. Ime, ilyen változatos képet nyújt a sivatag; sőt ujabb és ujabb képekkel gyönyörködteti az utazót.

És milyen kellemes ábrándba merít ez a lassú és egyhangú utazás! Soha, sehol nem éreztem oly mélységesen a magány kellemét és az élőlények áhitatát, mint itt a holt anyagok között. A százados nagy városok zajától távol, élvezni a végtelen messzeség és határnélküli pusztaságban a zavartalan csendet és a háboríttatlan pihenést; ez oly édes lelkiállapot, melynek gyönyöreit semmi sem pótolja.

Néha látni futó árnyékot szétoszlani a forró homok fölött, ezek a nap előtt átvonuló felhők képei.

Gyakran azt hiszem, hogy álomból ébredek ; de nem álom ez . . . valóság. A tevék örökös himbálás érzetét keltik az emberben, mert a fejük is szüntelen hullám módjára mozog, akárcsak a hajó orra. Azonban fáradt járásuk mutatja, hogy élő lények, amelyek mintegy figyelmeztetik az embert, hogy a legközelebbi állomáson jól fog esni a pihenés.

Igazi képe ez földi utunknak. Vándorok vagyunk a földön, ezen a nagy sivatagon. Kalandozunk, míg el nem érjük az utolsó állomást, melynél bekövetkezik az örök éj . . . Vándorolni fogunk a teremtett lények között, midőn azok még tovább élnek akkor is, midőn mi már a halál birodalmában léptünk ; vagy élettelenek lesznek akkor is, midőn mi a halál kapuján át az életbe lépünk.

A sivatag még nem halott, csak hiányzik belőle az élet. Úgy látszik, mintha a teremtés nagyszerű műve még nem kezdődött volna meg e helyen. Ez még «chaos», amely csak most kezd megelevenedni. E chaosban mi gyenge vándorok vagyunk, kiket a szellem elevenít, éltet.

Mit mondjak neked, kedves anyám, Memphils hatalmas romjairól? Hogyan írjam le a Szerapeumot ; Fhii Mastabot ; II. Ramses colosseumát, továbbá a Sphinx sétaterét és a 11 nagy pyramist.

A nagyszabású régiségek, melyek 20—30 századot éltek túl, — hatalmas arányaikkal ámulatba ejtenek.

Nem szólok most ama nagyszerű dolgokról, melyeknek történetét nagyon szeretném ismerni ; de

elszomorít az a nagy ellentét, mit elém tárnak az óriási régi romok, az emberi mesterművek, és az örök ifjú természet. A régi Memphis romjai és a hatalmas pyramisok között eleven élet van, pedig ott alusszák örök álmukat az elfeledett Pharaók. Örökzöld pálmaerdő árnyékolja a kis szent tó partját. A tóban vidám állatsereg tanyáz, kacsák, bibicek füródnek; a homokos parton halvány ibicek, rózsás flamingók hosszú lábukra támaszkodva szundikálnak, mintha falábakon ülve ők is az örökéletről álmodnának. Vajjon miféle különös látomás vonul el félig nyitott szemeik előtt, amely igézetben tartja őket?

IX.

A Gazella födélzetén.

Ismét tengeri útra indulunk a «Gazella» nevű föniciai gályán. A filiszteusok hajdani országának partjai mellett evezünk. Az éj közeledik és a hold lassankint fölkapaszkodik a derült égboltozatra. Szélcsend uralkodik a tengeren. Vitorlákat se bonthatunk. Az evezősök éneke is megszűnt, csak az evezők után a víz egyhangú csobogását halljuk.

Onkelos és Gamaliel barátaink velünk tartanak s én folyton ostromlom őket kérdéseimmel, melyek a zsidó nép csodálatos történetére vonatkoznak. Feleleteikkel valóban érdemes foglalkozni.

A part jobb oldalán terül el a filiszteusok nagy kiterjedésű földje, mely az izraeliták ellen vívott százados harcok szintere volt és végre is a filiszteusok teljes leverésével végződött.

Érdekes az izraeliták egyik birájának, Sámsonnak kalandja. Barátaink megmutatták Gaza, Ascalon és Lechi helységeket, hol a rettentő erejű zsidó csodálatos bátorsággal harcolt ezrek ellen.

Kevés idő múlva kérdeztem Onkelost az egyptomiak vallásáról, mire így felelt :

— Az egyptomiak istenei, mint a görögök és rómaiakéi meghaltak, amint lassankint meg fog halni hatalmas népe is, amely a Nilus partján oly bámulatos műveket alkotott.

— Hát az istenek nem halhatatlanok?

— Nem. Az egy Isten örökké él, de az istenek, akik csak az emberi ész szüleményei, nem halhatatlanok.

— Ha tehát ezek csak képzeletiek, nem valóságos lények, mondhatjuk-e, hogy meghalnak?

— Nem. De az emberek hitéből kihalnak.

— És nem jobb-e, ha az emberek nem hisznek a képzelt istenekben? Hisz egy tévelytől megszabadulnak, ha elveszítik a bennük való hitet.

— Igaz, de még nagyobb tévedésbe esnek, ha nem hisznek semmiben.

— Ön e szerint azt gondolja: jobb hinni a hamis istenekben, mint nem hinni semmiben?

— Igaza van, feltéve, hogy jóhiszeműleg cselekszik, mert az mindig hódolat az istenségnek.

Az Isten azt akarja, hogy őt minden ember imádja, semmit se határoz előtte, hogy őt Phtahnak nevezik, mint az egyptomiak, vagy Zeusnak, mint a görögök, vagy Jupiternek, mint a rómaiak, vagy akár Jehovának, mint a zsidók. A tisztelet módja különböző lehet, ahogyan hódolatunkat bemutatjuk, épen úgy, mint akár a név, mellyel nevezzük. Fő az, hogy hódolatunk igaz meggyőződésből fakadjon.

Kezdetben minden ember egy Istenben hitt és egyszerű hódolatot mutatott iránta; de később meghamisították az egy Istenben való hitet téves tanítások- és vakbuzgóságukkal; következőleg az Isten tiszteletének módja is megváltozott.

Mindaddig azonban, míg azt jóhiszeműleg tették oly célból, hogy hódolatukat mutassák általa az istenségnek, kedves volt Isten előtt hódolatuk; de midőn az emberi gonoszságot a vallásosság köpenyébe burkolták és az emberi szenvedélyek kimentésére használták föl a vallást: ekkor az istenek nevetség tárgyaivá váltak és a bennük való hit elterjedése a nemzetek romlását idézte elő.

Tanuskodik erről a történelem. Az ősi hit, mely a régi kinyilatkoztatáson, a hagyományon és a természet törvényén alapult, egészen elfajúlt. De azért hosszú ideig megőrizte az igazságot és az erényt. Sok dicső és nagy nemzetet nevelt, mint a görög és római.

Róma már elérte hatalma tetőpontját; szerintem most az volna a feladata, hogy dicsősége magas-

latán megtartsák. De hanyatlása már megkezdődött és gyorsan rohan a lejtőn lefelé. Ki fogja őt visszatartani? Senki, mert Róma vallása haldoklik.

Úgy látszik, a Jehova is elhagyta népét, mert ők is megfeledkeztek Urukról. A zsidók szétszóródtak az egész világon. Nincs nekik hazájuk s ha még templomuk se volna, e nemzetnek is már csak árnyéka élne.

Mi lesz a világból ? Mi lesz a nemzetek töredékével, melyeket Róma meghódított ? Hát a világ ura, Tiberius, minő sorsnak néz eléje ? Mi vár reá ?...

Atyám azt mondá, Rómának vissza kell térnie ősei erényeihez: ez az első kötelessége. Lehetetlen, hogy ez a hatalmas birodalom, mely az egész művelt világot magában foglalja, azért alapíttatott volna, hogy olyan uralkodónak hódoljon, mint Tiberius.

— Teljesen igaza van, — folytatá Onkelos. — Épen azért vár a világ egy új Mestert, aki más alapon, újra szervezze azt. A hatalmas kiterjedésű római birodalom a mostani laza alapon nem maradhat fenn soká. Mert erőszakos, véres háborúkban ledöntött nemzetek romjain emelkedett.

A Mester, kinek jönnie kell, összegyűjt minden töredéket, fölemel minden romot és az összedőlt templomokból egyetlen egy óriási templomot fog építeni, hol összegyűlnek a nemzetek minden töredékei és a tiszteletüket Annak fogják bemutatni, ki a mindenséget teremtette.

— Az pedig, ki a nagy mindenséget teremtette, nem más, mint a Jehova. — felelé Gamaliel.

— Úgy van. De kell, hogy a világ a Jehovát jobban megismerje és megértse ; az is szükséges, hogy a templomot annyira bővítse, hogy a világ minden nemzete elférjen benne.

— Kire számít ön — folytatá Gamaliel — aki jobban megismerteti velünk Jehovát? Nagyobb építőmestert vár Salamonnál, aki az Isten templomát kibővítse? Vagy meg tudja adni annak a római császárság arányait, amely az egész ismert világot befogadja ?

— Én azt várom, kit a próféták megigértek.

— Az eszmény nem a multban keresendő, hanem a jövőben. A világ leigázása is bizonyítja, hogy szükség van egy emberre, ki ezt az eszményt megtestesítse.

— Végre kérdem, az lesz a Messiás, kit önök várnak?

— Igen az.

— És ő fogja a világot újra szervezni ?

— Igen ő.

Igy beszélt Onkelos és képzelheted anyám, minő érdeklődéssel hallgattam előadását. Klasszikus görögséggel beszél és azt gondolom, Sokrates sem szónokolt szebben, midőn a filozófiát tanítványainak előadta.

*

Egyik napot a másik követi és egyik sem hasonlít a másikhoz.

Megtörtént, hogy egy fenséges éjszaka után viharos nap következett. Nyugatról sötét felhők

bontakoztak elő és nem sokára sűrű fekete hegytömeggé tornyosúltak. De ez a hegység mozgott és mindig magasabbra emelkedett, míg nem a zenit magasságát elérte. Hasonlított az ostromló sereghez, amely rátörni készul egy fellegvárra.

Majd sötét függönnyé alakúlt, melynek széle szürke rojttal van szegélyezve és amelyet egy láthatatlan kéz mozgat. Nemsokára a függöny leereszkedett és elfödte a napot. A tenger sima tükre palakőszinűvé változott. A madarak megrémülve röpködtek és szárnyaikkal a víz szinét csapkodják. Gyenge szellő fodrozta föl nemsoká a a víz síma tükrét. Majd a fuvallat erősült és viharrá fejlődött. A hullámok tornyosúltak és a vihar kitört. Az égbolt hallatta félelmes dörgését ; a cikkázó villám háromszög alakú nyila becsapott a habokba A vitorlát kifeszítették, de a vihar a tengerbe ragadta az árbóccal együtt. Az evezők elégteleneknek bizonyúltak s azért bevonták őket. A széltől hányatott hajó a hullámok játékszere lett és a parttól a nagy nyilt tengerre dobatott.

A zápor egyesült a tornyosuló hullámokkal és elöntötték a födélzetet, s így a hajó két víz között úszott. Szemlélhettük az elemek fönséges csatáját. A födélzeten tűrhetetlen zavar és ijedség keletkezett s két óra felé azt hittük, hogy a hullámokban leljük sirunkat.

— Imádkozzam az istenekhez és melyikhez? — kérdém Onkelost.

— Imádkozzék az ismeretlen Istenhez, — felelé —

ő az egyedüli Isten, kiről nem kételkednek Görögországban és egy kissé mindenütt hisznek benne. A vihar végre csendesedett és a szelidülő hullámokkal fölvehették evezőseink a harcot. A hajót a kikötőbe terelték.

Estefelé Szamaria partjai mellett eveztünk, élénken beszélgetve a várva-várt Messiásról, ki úgy előttünk, mint a görögök előtt még ismeretlen.

Holnap virradatkor már Cezáreában leszünk.

X.

Cezárea.

Cezárea alapítása az ujabb korra esik, mint neve is mutatja. Augusztus császár uralkodása alatt épült. Heródes király alapitotta és nevezte el a nagy császár tiszteletére.

Régebben egy föniciai falu állt a helyén és egy torony, mit Stráton tornyának neveztek. Világító tornyúl szolgált egy kis öböl bejáratánál. Azonban a gyakori vihar idején nem nyújtott biztonságot a hajóknak.

Heródes Agrippa révpartot építtetett ide, mely védte a nagy hullámoktól az öblöt és sokkal biztosabbá tette a horgonyzásra. Később ugyancsak ő, templomot építtetett Augusztus tiszteletére ; majd szinházat, lovardát, cirkuszt, vízvezetéket és egy nagyszerű palotát, melyet székhelyül választott. Köréje csoporosúltak az ország nagyjai, hivatal-

nokai, elöljárói és az udvari személyzet, kik példájára szintén kisebb-nagyobb villákat emeltek.

A római helytartók Cezáreába tették át székhelyüket. A gazdag római és görög kereskedők is ide jöttek az év hidegebb részében üdülni, mert itt az időjárás enyhébb, mint Judea és Jeruzsálem hegyei között.

Néhány év alatt a föniciai falu szép várossá fejlődött.

Heródes király bástyával vette körül és a tengerbe nyúló hatalmas sziklára pedig erős várat épített, mely egyuttal a város védelmére is szolgált.

Ilyen a város, hol Pilátus és Claudia várakoztak reánk. Domb oldalán épült villájukból gyönyörű kilátás nyilik a tengerre és a kikötőre. Északról terjedelmes egyptomi fügefa- és olajfaerdők védik ; kelet felől a szamariai hegység övezi. Kedvező fekvésének köszönheti kellenes, enyhe éghajlatát. Tágas kertje mirtus- és rozmaringsövény által két részre oszlik és a napsugarak már reggel hat órától kergetőznek széles útjain. A kertet berberiai fügeliget veszi körül és oltalmazza a tolvajok ellen. A virágzó narancs, a rózsaszinű babér, a levendula, ánis és szekfű illatossá teszik levegőjét.

A város egy kissé lejtős térségen fekszik, és minden oldalról gazdag növényzet köríti. Nyugati oldala a tenger felé ereszkedik, keletről pedig, a magaslaton emelkedik az erődítmény, mely a

meredek sziklapartig huzódik és elzárja a kilátást keletről. A délutáni órákban a nap sugarai érezhetőbbé válnak és a tengerre esve megtörnek, majd a tenger síma tükréről visszaverődnek.

A kikötő fölött huzódik a város nagy sétatere, a Marina, hol gyakran sétálok Claudiával. Fölösleges megjegyeznem, hogy ez nem hasonlítható össze a Via-Sacra-val, mivelhogy nem szegélyezik oszlopcsarnokok, templomok és paloták, mint Róma sétaterét; hanem egyptomi gesztenyefák árnyékolják be. Majd lapos földtöltésben végződik, amely a tengerig nyúlik és láthatóvá teszi a gyönyörű vizet, mit én oly nagyon szeretek, mert az is római.

Claudiával órákat töltünk a zöldeskék tenger szemléletében; gyönyörködünk a tenger örömében, amint a napsugártól elkábulva, saját szépségétől elragadtatva, szökdécsel jókedvében. Majd meg vad táncot jár, a sziklás oldalhoz csapja magát és a szivárvány minden szinében játszó cseppekben húll ismét alá.

A tengeri növények pompás illata és a tenger sós levegője fölfrissítik idegeinket. És milyen bájoló zene a fölkorbácsolt hullámok háborgása.

Nincs szebb a tengernél; nem tudok eléggé gyönyörködni szépségében. Mi a titka varázsának? Talán az, hogy végtelennek látszik és mi vágyódunk a végtelen után. Vagy az, hogy aka-

dály nélkül tekinthetünk rajt keresztül és mi szeretjük a korlátlan szabadságot ? Vagy talán mert változékonysága hasonlít az emberi természethez ? Valóban azért szeretjük és más okból is. A tenger csakugyan összhangzatban van a mi természetünkkel. Mint a szívünk, úgy a tenger is mélységes, kikutathatatlan. A mi lelkünk is visszatükrözi az érzelmeket, mint ahogyan a tenger visszaveri a napsugarakat, visszatükrözi az eget, ahonnét fenyét és ragyogását kapja. Miként életünknek, úgy neki is megvannak a nyugodt és viharos napjai.

Mily fölséges látvány a tengeren a napnyugta ! A lenyugvó nap tűzsugarai bearanyozzák a látóhatárt, széles uton haladnak tova s amerre elvonúlnak, tűznyelveket hagynak nyomukban a habokon.

Elgondolom, hogy ez az út elnyúlik a mi kedves Tiberius-folyónk torkolatáig, melyen képzeletben egy pillanat alatt elmegyek a héthalmon épült városig, Rómáig. Ott viszontlátlak, kedves anyám, karjaimba zárlak és elmesélem neked részletesen a látott és tapasztalt dolgokat.

Már előre szomorkodom, ha rágondolok, hogy el kell hagynom az én legkedvesebb barátomat, a tengert. Hiányozni fog majd Jeruzsálemben, nehéz lesz nélkülöznöm.

De részben kárpótolnak az ujabb látnivalók : a festői város és érdekes népe, melynek sajátságos szokásai vannak, mint más népnek sehol a világon.

Nem is képzeled, kedves anyám, mennyire érdekel engem ez ország és lakóssága. Jelenleg igen jó alkalom lesz mindent megfigyelni és megkérdezni a történteket azoktól, kik igen ismerősek az itteni viszonyokkal. Szerencse, hogy e rendkívüli időben, talán e nép legfontosabb eseményei korszakában érkeztem ide.

A zsidó nép páratlan a maga nemében. Történelme csaknem semmi összefüggésben sincs a többi népekével. Szorgalmasan tanulmányozom, mióta itt vagyok és valóban csodálatosnak találom. Róma alapításának idejében már öreg korát élte e nemzet ; több mint 2000 éves a történelme. Hatalmas népek között élt, teljesen elszigetelve és folyton küzdve önállóságáért. Ellenségei legyőzték, fogságba húrcolták, de még sem tudták magukba olvasztani. Mindig ugyanaz maradt ; élte a maga sajátságos életét. Idegen uralom alatt is megőrizte nemzeti jellegét ; sok csapás sújtotta, de megint talpra állt minden vereség után. Győzedelmeskedett a szenvedés és a halál fölött. Túlélte legyőzőit, akiket az erkölcsi sülyedés elsöpört egymás után.

Kétezer év óta hisz egy Istenben, kit Jehovának nevez. S míg hűséges volt az egy Istenhez, addig csodálatosan minden ellenségén győzedelmeskedett. Valahányszor elfordult Tőle, megveretett, fogságba húrcoltatott.

Azonban még a sok és rettenetes tapasztalatból sem okúlt. A szerencse és jólét szirtjén húszszor

is hajótörést szenvedett. Valahányszor boldog, szabad és hatalmas volt, mindannyiszor megfeledkezett Istenéről. De ha a szerencse elhagyta, ismét a Jehovához fordúlt ; s miként a főnix, hamvaiból újra született.

Más nemzetet lángeszű emberek vezetnek s teszik naggyá ; a zsidó népet prófétái, papjai vezetik és dicsőségük, nagyságuk minden álmait, a jövendő Messiásba helyezik, kit több ezer éve várnak.

A zsidó bár megszünt nemzet lenni, de megmaradt a nép és vallása. Elvesztette hazáját, de hazaszeretete, vallásos meggyőződése és a Messiásba helyezett reménysége megmaradtak. Holott más nemzetek a vallásukkal együtt pusztúltak el. Nincs tudománya, nincs művészete, se hadserege ; de van egy törvénye, amely egyuttal az ő vallása is ; egy könyve, melyet isteni eredetűnek tart és ebbe helyezi minden dicsőséget, reményét és ebben találja meg vigasztalását is.

Fiai bejárják az egész világot, kereskednek, vagyont szereznek, de minden nemzet között fenntartják faji jellegüket, vallásukat, szokásaikat. Bárhol lakjanak, a föld idegen reájuk nézve. Csak egy hazát ismernek, az : Sion vagy Jeruzsálem, a templommal együtt.

A múltban hitt a prófétákban és megölte őket ; a jelenben hisz a Messiás eljövetelében s midőn meg fog jelenni, — a próféták jövendölése szerint —

meg fogják ölni. Különös nép ez, nemde? Most az a kérdés: az-e a Messiás, ki két év előtt megkezdte a predikálást Galileában? — A tömeg körülrajongja és magasztalja őt, a farizeusok és az írástudók, a zsinagóga tagjai összeesküdtek ellene és halálra keresik. Ez a harc semmit sem hasonlít a Cezár, Pompejus és Oktaviánus küzdelmeihez. Előre látható, szenvedélyes valláshaborúvá fog kifejlődni.

Minket nagyon érdekel és ha lehetne Claudiával együtt, én is a Próféta barátai közé állanék, mert rendkívül megnyerő az ő egyénisége.

*

Pilátus gyakran ellátogat Jeruzsálembe, részint, hogy a történteket figyelemmel kisérje, részint pedig, hogy hivatalos kötelességét teljesítse és a nép panaszait meghallgassa. Másrészt nyugtalanítja az a szellemi forrongás, melyet a messiási eszmék fölidéztek, zavargástól tart, mit a főpapok a Messiás ellen gyűlöletből előidézhetnének. Gondolom, jelenleg is ez az oka elutazásunknak; ugyanis már holnap indulunk Jeruzsálembe és előre láthatólag több napot fogunk ott tölteni.

Tegnap gyönyörű est volt és Claudia indítványozta, hogy menjünk a Marina sétaterére, élvezzük a kitünő levegőt. Egy terebélyes fa alatt elhelyezkedtünk, melynek gyökereit a tenger hullámai locsolják. A hold már leereszkedett a tetőpont magaslatáról; sugarai Itália irányában hu-

zódva széles utat rajzoltak s úgy látszott, mintha kövezete ezüstből lett volna kirakva. A csendes habok szerelmesen simultak egymáshoz és a kikötő szirtjeivel csevegtek, majd ismét eltávoztak egymástól s távozásukat fehér hab jelezte, melyek, mint a syrének koszorúi látszottak.

Kis idő múlva nagy, fekete háromsoros evezős hajó érkezett és horgonyt vetett a nyilt tengeren. Majd azután utasokkal megrakott bárkák közeledtek felénk s messziről hangzott az evezősök éneke. Dávid zsoltárait énekelték, miből következtettük, hogy zsidók lehetnek. A dallamos ének, telve szomorúsággal, az ősatyák szenvedéseire emlékeztette őket, melyet a babyloni fogságban szenvedtek.

Leforditottam latinra s íme az első versszak:

«Super flumina Babylonis
Illic sedimus et flevimus,
Cum recordaremur Sion.»

Babylon folyam partján
Ülünk és sirunk
Midőn Sionra gondolunk.

XI.

Jeruzsálem.

Hála az isteneknek, Jeruzsálemben vagyunk!

Sietek megirni tapasztalataimat kedves anyámnak. Mondhatom, különös hatást tett reám ez a város. Dacára, hogy sokat olvastam és hallottam róla, nem tudtam elképzelni, mert ez nem hasonlit a többi városokhoz. Nem egy népnek vagy nemzet-

nek a városa : inkább egy vallásnak. Legfőbb ékessége, minden büszkesége és dicsősége : a nagyszerű temploma, amelynek fénye és nagysága a város összes épületeit elhomályositja. A templom a város hirnevének alapja és nagyszerűségének koronája. Alapkövei a Mória-hegy szikláiba mélyednek. A hatalmas alkotás ragyogó falai messze kiemelkednek a város épületei közül. Ez az, ami a város kapujához érkező csodálkozását legelőször fölkelti ; és ez foglalkoztatja legtovább a távozó képzeletét.

Szamaria felől érkeztünk a városba, s mikor Jeruzsálemet a hegyszakadék mögött megpillantottam, azt gondoltam, álmodom, vagy a mesebeli városhoz közeledem.

A rómaiaknak csak egy városuk van,s ez : Róma. De milyen meghatottság vett erőt rajtam, midőn magam előtt láttam a kétezeréves történeti múltra visszatekintő nagyszerű alkotást ; melynek erős, komor alapja, légiesen könnyed, aranytól ragyogó eszményi tetőzetet tart.

Mondanom sem kell, hogy itt hiába keresnők a római fórumot, vagy a capitoliumot és az isteneknek szentelt templomokat. Itt csak egyetlen *egy* templom és *egy Isten* van. De ez az egy templom oly nagyszerű és oly fönséges, mint amilyen hatalmas és mindenható Jehova Istenük az ő egységében.

Nézegetjük Claudiával ezt a különös várost és tanulmányozzuk történetét.

Felváltva Gamaliel és Onkelos a vezetőnk, kik

tökéletesen ismerik a város részeit és minden helyhez fűzött históriáját.

Jobb kalauzokat nem találhattunk volna ; hozzá még kellemes, rokonszenves emberek.

*

Jeruzsalemet kezdetben Salemnek hívták. Királya a Magasságbelinek papja volt, kinek élete titokteljes. Honnan származott, miféle nemzetségből, melyik országból — nem tudni. Ki tette királlyá és pappa? Senki sem tudja. Melchizedek nevet viselte, mi azt jelenti : «igazság királya». Székhelyének neve : Szálem békét jelent. E két név tehát az emberiség két legnagyobb jótéteményét fejezi ki az igazságot és békét. Talán erre gondolt Dávid próféta, mikor mondá : «Az igazság és béke megcsókolják egymást.»

Melchizedek a pásztor-királyok idejében élt, akik kormányozták népeiket és legeltették nyájaikat. Sőt pásztorkodtak a szellemi bárányok a lelkek fölött is. Ez a két hatalom egy ember kezében volt, aki pap, király és atya volt egy személyben.

Később, a mint a törzs nemzetté növekedett, a hatalom is többfelé oszlott.

Melchizedek egy napon találkozott a szomszéd pásztor-királlyal a Save völgyben, mit ma Jozafát völgyének neveznek. Ábrahám, a pásztor-király, meghódolt a pap-király előtt és hatalma elismeréseül földadót ú. n. tizedet fizetett neki. Ez időtől kezdve a zsidók Ábrahámot a hivők atyjának, Melchizedeket a papság atyjának nevezték és a Messiás előképének tartották.

Sálem egyik királya Jebüs volt, ami «álmot» jelent. Később e két név összetételéből képződött Jeruzsálem elnevezés, azaz béke-álom. Ez az elnevezés a sors iróniája, mert a jótékony békét nem ismerte a múltban és nem fogja ismerni a jövőben, állhatatlan, heves természete miatt.

A földje, melyen épült, hasonlóan hegyes-völgyes, változatos, mint a történelme. Hegyei emlékeztetik őt a hatalom és büszkeség nagyratörő korszakaira ; mély völgyei és szomorú hegyszakadékai azokra a gyászos megaláztatásokra figyelmeztetik, melyek akkor érték, mikor az Úr megvonta tőle segítő és kormányzó kezét.

Mindazonáltal ezen a hegyes-völgyes, szabálytalan romokkal telt városon rendkívüli kellemesség ömlik el, ami elbájol, magához láncol. Egy országhoz sem hasonlít dicsőségét, költészetét és drámai történetét tekintve. És ez a történelem a ledöntött romokra és a hatalmas külső bástyák emlékköveire van jegyezve.

Ilyen kedves anyám az emlékekkel gazdag színtér, hol a próféták új korszaka kezdődik és ahol a jelenleg csodálatosabb események játszódnak le, mint az elmult korszakokban.

Itt az ideje, hogy mindent jól megfigyeljek és alapos ismeretet szerezzek az ország belső ügyeiről.

Claudia ép úgy érdeklődik, mint én. Pilátus nem osztozik a mi elragadtatásunkban. Őt csak magas méltósága és a hozzá kötött jövedelem érdeklik. Különben nem szereti Judeát és a zsidókat. Ször-

nyen unatkozik. Ilyen városban, mint Jeruzsálem, nem találja föl kedvelt szórakozásait. Szinház, cirkusz, sőt még gladiátorjátékok sincsenek. Fürdői össze sem hasonlitható a mienkkel.

Nem kevés nyugtalanságot szereznek néki a messiási mozgalmak. Az izgatottság napról-napra nő, s komoly fölkeléstől lehet tartani.

Két dolog nem tetszik nekem és Claudiának : az áldozati füst, mely szünet nélkül fölszáll az oltárokról és a déli szél a palotáig hozza, nem éppen kellemes illatát ; másodsorban pedig az áldozati állatokkal való kereskedés a templom gyönyörű csarnokában ; különösen visszataszító nagy ünnepek alkalmával. A názáreti próféta is kikelt ellene, mikor a templomban először prédikált. Ostort ragadott és kiűzte az árusokat a templomból nyájaikkal együtt ; a pénzváltók asztalait fölforgatta. Szikrázó tekintete mindenkit megfélemlített, senki sem mert ellene állani.

Azonban amint visszatért Galileába, a kereskedés újra megindult a templomban.

III. RÉSZ.

A MESSIÁSI MOZGALMAK.

I.

Pilátus házában.

Jeruzsálemben a római helytartó az Antónius tornyot lakta; mit a nagy Heródes, Antónius barátja tiszteletére az ő nevéről nevezett. Jeruzsálem második várfalának 14 tornya közül ez volt a legszebb. Észak-nyugati sarkát a templom érintette, mintegy összeolvadt vele, mert a nagyszerű templom oszlopsora kissé belenyomult a vártérbe. Építészeti szempontból a torony kiegészítette és védelmezte a templomot. A torony óriási négyszögű építmény, melynek külső falát hatalmas kőtömbök képezték. A kőtömbök szélessége 12 láb, vastagsága 6 és magassága is 6 láb. A fal felső részén erős kőpárkányzat huzódott mellékpárkánnyal szegélyezve, melyek lőrésekkel voltak ellátva.

Az épület magába foglalta: a fellegvárat, egy palotát és a római csapatok laktanyáját, továbbá a helytartó és családja lakosztályát. A torony kijáratát a szárnyas bronzkapú zárta el, amely az

északi nagy útra nézett, amely a juh-kapúhoz -tett és egy másik, sokkal kisebb, a palotát összekötötte a hires templomnak a szentély felőli részével, mit pogányok tornácának neveztek.

Pilátus felesége Claudia Prokla, Claudius szenátor leánya, aki utolsó leszármazottja volt a hires római patricius család «Claudia»-nemzetségének. Oktávianus, a későbbi Augusztus császár is e családból vette első feleségét, Claudiát, hogy Antonius kegyeibe jusson és néhány nap múlva elbocsátotta azért, hogy Pompejus kegyét újból megnyerje.

Tiberius császár is a Claudia-nemzetségből származott idősebb ágon.

Mikor Claudius a római szenátus tagja lett, akkor már a szenátus sokat veszített a régi tekintélyéből. A szenátorok udvaroncokká, szolgalelkekké aljasodtak, kik a besugó szerepét is szivesen vállalták, csakhogy uruk kegyeit megnyerjék.

Feljelentették, bevádolták mindazokat, kiket gyanusaknak találtak, vagy akik nem árultak velük egy gyékényen. A legnagyobb hivatalnokokat tették el láb alól, anélkül, hogy sejthették volna végzetüket, vagy tudták volna, mi okból és kinek az akaratából. Az itéleteket a szenátus mondta ki a császár titkos rendeletei folytán.

A szenátus igaztalan eljárása, erkölcsi sülyedése senkit sem bántott jobban, mint Claudiust. Néhány barátjával megpróbálta a szenátust a végromlástól megmenteni, de törekvése kudarcot szenvedett. Senkinek sem állt már hatalmában,

hogy Róma ezen dicső intézményét a gyászos bukástól megmentse, pedig az tette hajdan naggyá.

Az öreg szenátor a köztársasági Róma embere volt inkább, mint az új koré. Hű maradt ősei polytheismusához (sokistenítés). Károsnak tartotta a görög bölcselet terjedését Rómában. S habár Zenon és Epikureus tanításai egymásnak ellentmondanak, mégis mindkettő a polytheismus megtörésére vezet. Kimondhatatlanul fájlalta, hogy Róma legnagyobb szellemei elfogadják e tanokat. Az erkölcsök hanyatlása is elszomorította őt s ennek okát is a polytheismus bukásában kereste. Azért leghelyesebbnek tartotta volna, ha Róma visszatér ősei szokásaihoz, hitéhez, Róma ősi isteneihez. Nem hódol a görögök isteneinek, kiknek emberi természetük és emberi gyengeségeik vannak. Hisz Zeus, a főisten maga is csak a puhultság megtestesítője és nem költői eszménykép. Az ő ideálja a szigorú, de jóságos, a fönséges és mindenható Jupiter.

Anélkül, hogy határozottan ismerte volna az istenek természetét, tulajdonságait, nekik tulajdonította a világ minden javát és annak kormányzását.

Hitt a félistenekben, kiket az isteni mindenhatóság nyilvánulásainak tartott, nem pedig a főistentől külön álló személyeknek.

A bálványimádást megvetette, de azért gyönyörködött a híres szobrászati művekben, melyek szerinte arra valók, hogy az isteneket eszünkbe juttassák és képet alkossunk magunknak róluk.

Az ős rómaiak buzgóságával áldozott az isteneknek és gyakran imádkozott hozzájuk.

Mindkét leánya kiváló szellemi tehetséggel, magas műveltséggel bírt. Camilla nem volt oly feltűnő szép, mint Claudia, Pilátus felesége, de az akaraterő és az ész nagyobb mértékben nyilvánult nála. Bámulatos előmenetelt tett az erkölcstan, történelem, költészet és a bölcselet tanulásában.

Az öreg római örült leánya haladásának és bámúlta tudását; de viszont nem jó szemmel nézte törekvéseit, mert tapasztalta, hogy a polytheismustól elhidegült De még inkább szomorította vejének kételkedése. Valóban Pilátus vallástalan volt. Ő is, mint legtöbb felvilágosúlt római kortársa, a polytheizmust költői, de gyerekes mesegyüjteménynek tartotta. A bölcselet jobban vonzzotta, bár egyik iskola elveit sem követte. A stoikusok elvei nem hódították meg: elnyomni az érzékiséget és csak lelkiéletet élni; egyedül az a szerencsétlenség bűn, ami elidegenít az istenségtől és az örök rendeltetéstől; a szenvedések, betegségek és a szerencsétlenség magukban nem rosszak, sőt még a halál se oly borzasztó, hogy félni kellene tőle, ezek mind oly komor elvek, hogy az ő elpuhult római életével nem tudta összeegyeztetni.

Plátó bölcseletét dicsérte, mert ez megdöntötte a stoicizmust, de azért ezt sem követte. Ez is szigorú arra, hogy ő magáévá tegye. Epikureus se tetszett neki, mert ez a bölcsész megengedte ugyan az öröm élvezetét, de csak az erény határain belül.

Epikureus követői már azt hirdették, hogy csak a gyönyör túlhajtása kárhozatos, mert testi romlást okozhat. Jóllehet az észt az érzékiség fölé helyezték, de nagy szabadságot engedtek maguknak az élvezetekben.

Ez az ú. n. enyhített epikureizmus leginkább tetszett Pilátusnak. Az én bölcseletem igen egyszerű, mondá: «Minél inkább megfigyeltem és megismertem az életet, annál inkább egyszerűsítettem azt. Többé nem kutatom a dolgok okait, mert meg vagyok róla győződve, hogy úgy sem találom meg. Minek fáradozzak annak a keresésében, amiről meggyőződtem, hogy hiába? Hogyan remélhetem, hogy megoldom a nagy kérdéseket, mi annyi bölcsésznek sem sikerült. Megelégszem az események szemléletével, anélkül, hogy kérdezném: honnan vannak, miből állanak és mivé lesznek? A szépet megcsodálom, ha lehet leszakítom, hogy élvezzem szépségét. Ha csúnyák, elfordulok tőlük, becsukom szemeimet és ha zavarják élvezeteim, vagy hosszasan bosszantják tekintetemet, eltaszítom magamtól s minden erőmből megpróbálom azokat összetörni.

Nem szeretem a küzdelmet és kerülöm azt. De szeretem a könnyű életet és az élvezeteket, melyeket az élet nyújt; szeretem a hatalmat, mely dicsőséget és elégtételt szerez; szeretem a gazdagságot, amely a boldog élet forrása».

Pilátus a vendégeskedést szűk határok közé szorította Jeruzsálemben és csak igen kevéssel barát-

kozott. Nem is volt népszerű. A népszerűség sok áldozattal jár, amit ő nem akart meghozni.

A zsidó főpapokat meg épen ki nem állhatta; csak akkor fogadta őket, ha hivatalos ügye volt velük.

II.

Pilátus barátai.

A helytartó palotáját kevesen látogatták. Barátai között találjuk: a két Gamalielt, Nikodem herceget, Arimathei Józsefet és Onkelost, továbbá nehány katonatisztet, köztük Cajus Oppiust, a magdalai századost, ki a helytartó őrségének parancsnoka lett.

Cajus Oppius, Róma két hírneves családjával állt rokonságban. Atyja, Oppius: az Oppia családból; édesanyja pedig a nagy Cornelia nemzetségből származott. Tanulmányait Rómában végezte, majd beutazta Görögországot, hogy tudását tökéletesítse. Azután fölvétette magát egy római légióba és a nehány hónapi syriai hadjárat után Magdalába küldetett, mint százados.

A Cornelia és Claudia családok barátságban éltek Rómában; s így Cajus még mint egyszerű legionárista ismerte meg Camillát, ki akkor 16 éves lehetett. A syriai tartózkodás elválasztotta őket, de most Jeruzsálemben ismét találkoznak és régi barátságuk még belsőbbé változik.

Cajus szép katonai typus, mintaképe a derék katonának : őszinte, előzékeny és nemeslelkű. Igazi egyenes jellem. Gondolkodó elmével és jóakarattal kutatja az igazaságot s ha megtalálja, az igaz ügy harcosa. Mindig nemes cél lebeg szemei előtt és nem a kitüntetés sarkalja tetteiben. Az elnyomott, a gyenge, mindig számíthat pártfogására, az erőssel, a győzővel szemben.

Sokat olvasott, tanult, de semmiféle iskolához nem tartozott. Meghódolt az igazság előtt és lelkét megnyitotta a hirdetett szent tanításnak. Hogy mennyire csodálta Jézust, láttuk Tulliushoz irt leveleiből; a messiási mozgalmakat a hivő érdeklődésével kisérte.

Arimathei József és Nikodemus herceg, jó barátságban voltak ; bár ez utóbbi sokkal fiatalabb volt.

Mindkettő gazdag, tekintélyes úr, kik a Sanhedrinben a harmadik házba, a vének házába tartoztak. Ők nem hasonlítottak a papi fejedelmekhez, nem voltak gőgösök, hanem szerények és félénk természetűek. Pedig születésük és nagy összeköttetéseik révén, a vezető osztályhoz tartoztak. Valójában mégis a papok vezették őket. Sorsukkal megelégedtek, nem vágyódtak magasabb polcra, nagyobb gazdagság után. Minden vágyuk kimerült e kevésben: békességben várni az eljövendő Messiást.

Nicodemus, Gamaliel unokaöccse szintén hallgatta nagybátyja előadásait, ő is Izrael tudósa lett. A mérsékelt farizeusok osztályába tartozott. Nyil-

tan nem harczolt az igazság és a szabadság mellett, de azért megrótta azokat, kik alkalomadtán nem nyilvánították véleményüket. Ő csendes szemlélője volt az eseményeknek. Arimathei József is hasonló elveket követett.

Habár ők nem voltak döntő tekintélyek a Sanhedrinben, de azért mindnyájuk nagyrabecsülését és tiszteletét élvezték; viszont ők is gondosan kerülték mindazt, mivel a Sanhedrin bizalmát elveszthetnék.

Titkon rokonszenveztek a názáreti Jézussal és tanításával, mert az igazság az ő szivükhöz is megtalálta az utat. Azért bántotta őket a hajsza, mit a Próféta ellen inditottak társaik. Azonban nem merték magukat nyiltan a názáreti Jézus tanítványainak vallani, mert féltették állásukat és nem akartak maguknak ellenséget szerezni a tanácsban.

Nikodemus kereste az alkalmat, hogy a názáreti Jézussal találkozhassék. Lelke vonzzotta Hozzá, de emberi tekintetből nem akarta ezt nyilvánosságra hozni; tehát éjjel kereste föl Jézust. Ez a találkozás megzavarta lelki egyensúlyát és ezt közölte Gamaliellel.

Gamalielt melléknéven «vén»-nek nevezték. Nagyatyja a híres Hillel volt, kitől a lángészt, a nagy tudományt és a tekintélyt örökölte.

A hires törvénytudós is tagja volt a Sanhedrinnek. De hírnevét juruzsálemi főiskolájával alapította meg, melyet sok ifjú fölkeresett, különösen Alexandriából és Athénből.

Megemlíthetjük történelmünk idejében a híresebb tanítványai között: Onkelost, Nikodemust, tarsusi Sault (a későbbi szent Pált), Barnabást — szent Pál társát az igehirdetésben — továbbá cyrenei Luciust és Manahemet, Heródes fejedelem tejtestvérét; ő volt István, a hit első mártirja.

A tudós Gamaliel ősi zsidó származású férfiú volt, aki tökéletesen ismerte Mózes törvényeit, de őszintén vágyódott a Messiás után. Gonddal gyűjhött össze minden adatot és tanítást, mik a názáreti Jézusra vonatkoztak. S midőn a templomban rallotta beszédét, a csodálattól lelkesülten szólt Nikodemusnak:

— Hogyan van az, hogy ez a fiatal rabbi soha sem hallgatta előadásaimat, se más iskolába nem járt és jobban ismeri a szentírást, mint jómagam, ki pedig 50 év óta tanulmányozom.

— Ő rendkívüli ember, mert amiket mond, előtte soha senki nem hirdette. Gyermekkoromban jelen voltam nagyatyám, a híres Hillel, legszebb beszédein, de még ő sem tudott sohase úgy beszélni, mint a názáreti Jézus. Ő sem mert olyan dolgokat mondani, mint a názáreti Próféta. Senki sincs a történelemben, aki így szólt volna: «Én vagyok az út, az igazaság és az élet . . .»

— «Én vagyok a föltámadás és az élet». Megerősíté ő így Jób hitvallását, aki így jövendölt: «Tudom, hogy az én megváltóm él». Ily beszéd fölülmúlja értelmemet Nikodémus és ha ez az ember nem Isten fia, hát ki lehet ?! . . .

Gamaliel a régi iskolának a mestere az írástudók között, az ősi hagyományok szerint tanított. De új iskola erősödött az övé mellett, mely az ujításra hajlott. Ennek feje, mestere Onkelos volt.

Onkelos előkelő ősi görög család sarja, Delphiben született, pogányságban növekedett, 25 éves koráig csak az Olympus isteneit ismerte.

Görögországban már régi időtől fogva érezték szükségét a vallásújításnak és a tudósok minden erejüket megfeszítették, hogy olyan vallási elveket állítsanak fel, amely a szíveket kielégíti. Végre föllléptek a sophisták bölcseletükkel, mely szerintük, boldogulást szerez.

A sok tudós iskolája egymásnak ellentmondott és a következmény az lett, hogy az emberek megszüntek egyáltalán valamiben hinni. A sok bölcselet vallás-gyilkosságra vezetett; az olympusi istenek nevetségessé váltak. De azért mégis vágyódtak egy tökéletes lény ismerete után. És az emberiség jövője fölött aggódó lelkek tanakodtak: miféle istenek fogják benépesíteni az üres Olympust? Úgy látták, hogy az ég bezárúlt: ki fogja ismét kinyitni?

A delphii jósda hajdan beszélt és egy jobb kor hajnalát hírdette, de az is elnémult egy idő óta.

Ekkor érkezett Onkelos Judeába, hol Jeruzsálemben Gamaliel tanítványa lett. A nagy tudós és megnyerő beszédű bölcs, meggyőzte őt a polytehismus hamisságáról és a tehetséges görög ifjú elfogadta a judaismus elveit. Nemsokára nagy búz-

gósága a farizeusi türelmetlenségre ragadta, csak a sadiceusokkal tett kivételt, mert ezekhez vonzzódott.

Megvetette azokat, kiket előbb imádott. A görög istenek most borzadályt keltettek benne. Hogy jobban kimutassa megvetését a görög-istenek iránt, megkapott örökségét a Holt-tengerbe dobta, mert azt is tisztátalannak tartotta.

Ez nem zsidó vonás, mert a zsidó gyűlöli ugyan a pogányt, de azért a pénzét elfogadja.

Onkelos megtanulta a mózesi törvényeket és olyan széleskörű ismeretet szerzett a vallási tudományban, hogy Mózes öt könyvét kald nyelvre fordította és megyarázatokkal látta el. Oly híres volt ez, hogy a zsidók ma is teljes bizalommal és csodálkozással olvassák.

A görög bölcselet iránt még sem viseltetett oly megvetéssel, mint a delphii és a corinthusi polytheismus iránt.

Bámulta Sokratest és Platót. Ezek tanításából és a mózesi törvényből alkotott magának egy új vallási eszményt és elhitette önmagával, hogy az eljövendő Messiásnak ezeket az elveket kell megvalósítania.

Az ő vallási ideája: Plato tiszta tanításának a mózesi törvényekkel való összeolvasztása lett volna.

Ebből megérthetjük, miért nem lehetett Onkelos Jézus tanítványa.

Gamaliel Simon volt az ő legbizalmasabb barátja, kivel egy új kapocs kötötte össze, s ez az új kapocs a Camilla iránti közös bámulat.

A fiatal Gamaliel nem hasonlított atyjához. Míg

atyja békés, szelid természetű, ez annyival harciasabb, türelmetlenebb. Az atya hallgatag, nem szerette a hosszas vitatkozásokat, de annál inkább az erélyes és alapos érveket ; a fiú a heves támadásokat kedvelte. Mózes törvényeit atyja iskolájában tanulta, de ő a betükhöz és nem a szellemhez ragaszkodott. A gőgös farizeus elkábítva tudományától, azt hitte, hogy az ősök, különösen nagyatyja, Hillel örökébe lépett, kinek nevét szerette gyakran idézni. Radikálisnak mutatta magát, aki elveiért erélyesen küzd.

Teljesen lehetetlennek tartotta, hogy a Messiás olyan alacsony és szegény sorsból származzék, mint a názáreti Jézus. Neki fejedelemnek kell lennie, mert Dávid királytól származik és nagy hatalommal kell birnia, mivel ő lesz hivatva Izrael országát visszaállítani.

Részt vett a Sanhedrin gyűlésein atyjával és nagy tekintélyt szerzett ott magának tudományával. A Gamaliel és Hillel név aranykoszorút alkotott feje fölött és az emberek elnémultak bölcsessége előtt.

Előnyeihez járúlt arcvonásainak előkelősége, magas, formás testalkata, nemes tartása meg épen meghódította az embereket.

23 éves volt, mikor atyja Rómába küldte, hogy a latin tudományt, római történelmet és a polytheismust tanulmányozza.

Arra számított atyja, hogy az utazás, a más népekkel való érintkezés, idegen szokások, erkölcsök és más elvek mind alakító hatással lesznek

fiára, fokozzák ismeretét, tudását, másrészt túlzásait mérséklik és összeférhetetlen természetét megváltoztatják. Mert ő volt az első, ki fölismerte és elitélte fiának fogyatkozásait, vakbuzgóságát.

Azonban az ő római tartózkodása nem hozta meg a várt eredményt. A skeptikus iskolák, a polytheismus hanyatló kultusa, az erkölcsök sülyedése még nagyobb gyűlöletre ragadták Róma iránt.

Visszatérése után titokban összeesküvést kezdett és a nationalisták közé állott, kiket később zeloteseknek neveztek és akik minden áron le akarták rázni magukról a római igát.

Camilla iránti szerelme még szorosabban kapcsolta elveihez, különösen, mikor észrevette, hogy a szép római nem osztja nézeteit és a názáreti Próféta tanai felé hajlik.

Ilyen vallási, de főkép messiási elveket vallottak azok, kik gyakran összejöttek a helytartó palotájában, vagy Nikodemus fejedelem házában. Nikodemusnak fényes lakása volt a Damaz kapujánál. Néha Arimathei Józsefnél gyűlt össze a társaság, ki a Gareb lejtőjén, a Golgotától északnyugatra lakott.

Tudjuk, hogy sokszor nagyon hevesen folytak a vallási vitatkozások, de nem is csodálkozhatunk rajta, ha ismerjük a vita tárgyát és a föntnevezett személyeket.

Azt hiszem, olvasóim annál inkább fognak érdeklődni, minél jobban megismertetem azon kor sajátságos szellemi felfogását.

III.

A vallási vitatkozások.

A zsidó és a pogány tudósok egyaránt hirdették, hogy a régi vallási és politikai intézmények elévültek és lassankint át fognak alakulni, mikor egy jobb kor virrad az emberiségre.

De vajjon melyik nemzet fia fogja azt a jobb kort megnyitni az emberiség előtt, és milyen eszközökkel: ez volt a vitatkozások középpontja. Ez foglalkoztatta az elmélkedő bölcseket és a gyakorlati tudósokat. Ez volt a napi kérdés, miután új próféta lépett föl és azt mondta az embereknek: az újító, az a Messiás, kit vártok — én vagyok!

Az Isten küldött engem hozzátok!

A világ jövendő vallása és a messiási kérdés lett a beszéd tárgya, nemcsak a zsinagógában és a nyilvános tereken; hanem a helytartó házában összegyült előkelőséget is az foglalkoztatta.

Egyik este Cajus Oppius vezette a beszéd fonalát e tárgyra, mondá:

— Úgy tűnik föl előttem, hogy elérkezett Virgil költőnk által megénekelt és a kumai sybilláktól megjósolt idő: Róma befejezte történelmi fejlődését, mint Görögország és jelenlegi műveltsége, melyre pedig oly büszkék voltunk, el fog tűnni a keleti műveltség sötét éjjelébe. Az öreg Claudius felelé:

— Amit ön sötétnek nevez, az csak elhomályo-

sulás. Várjon csak egy kissé, a nap újból kisüt és Róma új életre támad.

Cajus: Nem mondok ellent. Remélem is, hogy sohasem fog meghalni; azonban át kell alakulnia. Nemzeti életébe új vallásos meggyőződést kell belevinnie; csak úgy tarthatja fenn magát. Sa mit Rómáról állíthatunk, azt Görögországra is alkalmazhatjuk. Nem úgy van-e Onkelos? Ez a nemzeted hite és meggyőződése?!...

— Úgy van; már három századdal ezelőtt hirdette nagy Plátónk az ég küldötte eljövetelét, ki meg fogja az emberiséget tanítani az Istent leginkább megillető tiszteletre.

Gyakran gondolkodtam, hogy mire alapította a reménységet a nagy tudós, a Megváltóban való hitéhez: a sybillák jóslatára-e, vagy az emberi szellem meggyőződésén? Hisz az önmagára hagyatott szellem képtelen ilyen nagy dolgot fölfogni, hogy milyen tisztelettel tartozunk Istennek? Vagy talán a zsidók vallásának ismeretéből, vagy szentkönyveik tanulmányozásából? Nem tudom; de annyi bizonyos, hogy beszél egy jövendő isteni küldöttről és leírja életét, halálát, csak nem olyan kifejezéssel, mint Izaiás próféta. Hogyan írhatta volna meg művének bizonyos részét, ha a próféták könyveit egyáltalán nem ismerte?

— Az a kérdés — mondá — Nikodémus — hogy Plátó egyedül a saját meggyőződését fejezte-e ki művében, vagy pedig a görög nép hítét szólaltatta meg?

— Én azt hiszem — folytatá Onkelos — hogy

Pláló a hagyományos várakozásnak adott kifejezést. Szintúgy Eschylos Prometheusában és Sokrátes könyvének néhány lapján.

Nikodémus: És önök ezt mindig vallották Görögországban?

Onkelos: Hiszem, hogy ez a meggyőződés talált kifejezésre Athénben az «ismeretlen Isten tiszteletére» épített templom eszméjében.

Gamaliel: És ugyanezt a hitet találják Perzsiában és Egyptomban.

Camilla: Költőink Itáliában összegyűjtötték ezeket a hagyományokat és Virgil határozott, világos formábam juttatta kifejezésre. Nálam van a negyedik vers, mely valóban meglepő.

Camilla olvasni kezdi, de atyja félbeszakítja.

— Ezek nem egyebek, mint a költő képzeletének csapongásai s csak azoknál találnak hitelre, kik elvesztették hitüket a polytheismusban. Ami engem illet, én hű maradok őseim vallásához. Ez tette Rómát naggyá és ennek megvetése fogja megbuktatni. Nem kételkedem abban, hogy hitünk folytonosan gyengül, de ez az erkölcsök hanyatlásának következménye. Szeretjük a fényűzést és a gazdagságot és ez okozza pusztulásunkat.

Mikor még a rómaik egyszerűen éltek és nem halmozták össze a legyőzöttek kincseit, gazdagságát, nagyszerű butorait, puha szőnyegeit, gazdag kárpitjait a művészet és a régiség mindmegannyi tárgyait: minden család erényes polgárokat, tiszteletreméltó elöljárókat és bátor katonákat nevelt.

Fájdalom, ez a kor letünt.

A zsidók nem akarnak velünk barátkozni. Félnek romlottságunktól, huzódnak tőlünk s nekik igazuk van.

A történelem igazolja másrészt, hogy Egyptom és Görögország a bukásban megelőzték Rómát. És ami bukásukat előidézte, ugyanaz fogja Rómát is megdönteni. De mindezek dacára sem hiszem vallásunk teljes megsemmisülését.

Pilátus : Én pedig hiszem és semmi újulást nem várok.

Hajdan szükséges volt a vallás : a társadalom megalapitásához, a kormányzói hatalom megerősödéséhez, akkor a háború trombitája volt, de most csak réztányér. A vallás korszaka letünt. A sötétség korszakában világító fáklya volt a vallás, de Augusztus idejétől fogva, csak füstölgő lámpa. Tudom, hogy az emberek könnyen elfogadják az ujitásokat, de az ujítás rövidebb életű lesz, mint az egyptomiak és görögök ócskaságai.

Nem vagyok istentelen. Hiszem Ovidiusszal, hogy Isten alkotta a földet és az embert ; elkülönítette ezeket a chaostól. De hol van az Isten ? Miből áll ? Milyen viszonyban állunk vele. Senki sem tudja ezeket, azért minden vallás : agyrém. Egyedül csak Isten tudta volna ezeket nekünk megmondani. Azonban nincs semmi bizonyíték arra nézve, hogy ő szükségesnek találta volna ezeket velünk közölni. Mindazok, kik azt állítják, hogy Isten küldöttei, kiknek Ő kijelenti magát,

hogy akaratát velünk közöljék: nem egyebek csalóknál, vagy pedig a halluczináczió (érzéki csalódás) bolondjai.

Pilátus egyik barátja, a görög származású Pancreás folytatja tovább: Helytartó úr, kevés eltéréssel osztom nézetét, azonban az én hitem más alapon nyugszik. Én nem teszek különbséget az ok és okozat : a teremtő és teremtmény között. Szerintem ez a kettő egy: az Isten. Ő test és lélek. A látható világ a test, és föltételezem a láthatatlan lelket, mi nem más, mint a természet megnyilatkozása.

Pilátus: És ez a test mióta létezik?

Pancreás: Örök, mint a lélek.

Pilátus: És minden ami van: Isten?

Pancreás: Minden.

Pilátus: Te magad is?

Pancreás: Én is része vagyok az Istennek.

Pilátus nevetésbe tört ki és mondá: Kedves Pancreás, ha te is az Isten része vagy, nem tudok a te Istenedben hinni. Nem hiszem, hogy a papi fejedelmek ezt az istenséget Messiásuknak elfogadnák; különben magam sem hiszek az eljövendő Messiásban.

Ifj. Gamaliel: Én hiszem és várom kormányzó úr. Még akkor is hinném a közeli eljövetelét, ha a próféták nem igérték volna meg.

Pilátus: Mire alapítja hitét?

Ifj. Gamaliel: Arra, hogy a világnak meg kell újulnia és arra, hogy van Isten — mit ön sem von

kétségbe — ki nem tűrheti tovább, hogy alá legyen vetve egy embernek, akit Tiberiusnak hívnak! Most nincs törvény, nincs igazság, se jog, se szabadság. Mit mondjak? A római istenek, csupán regék. Nincs más Isten, mint a hatalmas, mindenkinek és mindeneknek legfőbb úra, Tibérius!

Pilátus: Ilyen beszéd nincs megengedve az én házamban. Én a császár képviselője vagyok és elvárom, hogy jelenlétemben tiszteletben tartassék személye.

Ifj. Gamaliel: Bocsánatot kérek, helytartó úr! Elismerem, hogy hazaszeretetem hevétől elragadtattam magamat. Tudom, hogy a helytartó úr házában nem szabad a politikai kérdést a vallási tételekkel összekeverni. Én csak meggyőződésemet akartam kifejezésre juttatni: hogy a világnak szüksége van a Megváltóra, aki nem sokára meg is fog jelenni, amint a próféták jövendöléséből állíthatom.

*

Legtöbbször a társalgás vallási vitával végződött. Mindenki a názáreti Jézus tanításával foglalkozott.

Camilla is gyakran részt vett a vitában, bár nem beszélt sokat, de megjegyzései szellemességét elárúlták. Mivel nagyon érdekelte őt a tárgy, Cajus és Onkelos gyakran fölvetették a kérdést, hogy Camillát a társaságban visszatartsák. Vitatkoztak: Gamaliellel, Nikodemusszal, majd a helytartóval és az öreg patritiussal.

Egyik nap így szól Cajus Nikodémuszhoz: elismerem, hogy az egy Istenben való hit az igaz vallás. Azonban a természet maga vezeti az embert a pantheismusra (mindenistenítés), mely Pancreás vallása és amely kevés eltéréssel a polytheismussal (sokistenítés) egyezik. Tehát hogyan magyarázza ki, hogy a zsidók megmaradtak a monotheismus (egyistenség) mellett? Azért, hogy a Sémi nemzetségből származtak?

Nikodémusz: Épen nem. A Sémi nemzet, kik között éltünk, balványimádó volt. Ellenkezőleg, ez a szomszédság mindig veszélyeztette vallásunkat. Valahányszor Izrael népe bálványimádó lett, mindig a Sémi nép vitte bele.

Cajus Oppius: Tehát, mi az oka, hogy a zsidó nép századokon keresztül megtartotta az egy Istenben való hitét.

Nikodemus: Ennek oka, természetfölötti, amint a szentkönyvek is bizonyítják. Azonban ez csak Isten kiválasztott népére, Jákob fiaira vonatkozott. A kinyilatkoztatás és Istennel való állandó összeköttetés nélkül a próféták közvetítése; továbbá az időnkinti büntetések nélkül, mi is a polytheismu ba estünk volna, mint a többi Sémi törzsek, kik nem Jákobtól származtak és Föniciában, Káldeában laktak.

De még ez sem az egyedüli ok. Az egy Istenben való hit, nem egyedüli hittételünk van nekünk egy másik ép oly fontos, mint azelső, mely bennünk a rendkívüli életerőt megőrizte és ez: a Messiásba

vetett hit. A zsidók évszázadokon keresztül hitték és most is hiszik, hogy fog jönni a Messiás, aki Isten országát a világban megalapítja. Ez az ország a mienk lesz, mivel mi az Isten népei vagyunk. És jól jegyezze meg, hogy nem elmúlt dologról van szó, de jövendő, szellemi országról, amely soha el nem múlhat. Ez hitünk és egyszersmind éltető reményünk.

Cajus Oppius: De ez a remény is ki fog aludni, mint minden más. Hogyan maradhatott meg nemzetüknél oly sok századon keresztül megvalósulás nélkül, hisz az ember a várásban kifárad.

Nikodemus: Igaz, de én épen e történelmi tényben látom a természetfölötti okot és legfőbb bizonyítékát annak, hogy a Jehova mindig pártfogolta az ő népét.

Leggyakrabban kizárólag a názáreti Jézusról és az ő tanításáról folyt a társalgás, melyet az egész világ rendkívülinek tartott, de még sem akarta annak isteni jellegét elfogadni.

Onkelosz hevesen visszautasított minden bizonyítékot, mellyel beszédeinek isteni sugalmazását megindokolták. «Jézus tanításában olyan elvek vannak — mondá az öreg Gamalielnek — melyeket már tanítottak mások is. Sokat pedig a görög bölcsektől vett át.».

Gamaliel: Föltéve, hogy önnek igaza van, miféle következtetést von le e tényből?

Onkelos: Azt, hogy Jézus rászedi tanítványait, midőn azt mondja, hogy az Ő tanítása isteni.

Gamaliel: Kedves Onkelos, nem szabad Jézust csalással vádolni. Az igazság akkor is igazság marad, ha a görög bölcsek már előbb hirdették is. Az igazság magán viseli az isteni jelleget és nem veszíti el akkor sem, ha azt Plátó, Sokrates, vagy Zenó hirdeti. Van isteni az emberi lángészben és habár ez az isteni tökély kisebb fokban nyilvánul az emberi lélekben, de azért isteni marad. Nem hiszem, hogy valaha tanult volna Jézus görög bölcseletet; de tegyük föl, hogy némely igazságot a görög bölcsektől vett át, azért nem kevésbé isteniek azok; következőleg, joggal mondhatta tanítványainak: «Ezek az igazságok Istentől vannak».

Onkelos: De a mi bölcseink nem voltak isteniek, sem próféták, mint azok az emberek, kiket a Jehova küldött a zsidó népnek, hogy megtanítsák őket az igazságra.

Nikodemus: Nem. Kétségkívül azok nem voltak sugalmazva, kedves Onkelos, és épen azért ennek a történelmi kérdésnek kell mélyére hatolnunk. Honnan nyerte az emberiség azokat az igazságokat, melyeket a nagy szellemek ismertek és hirdettek?

Mi hisszük és tanítjuk, hogy Isten nyilatkoztatta ki; de hogyan jutottak más népek azokhoz a fönséges igazságokhoz, melyek a mi szent könyveinkben találhatók?

Az ősi kinyilatkoztatás hagyományok által jutott-e el a többi nemzetekhez, vagy pedig az emberi ész emelkedett-e föl ez isteni tanok magaslatára ?

Ez történeimi kérdés ! De bármiként is álljon a dolog, az igazság mindig igazság marad, ha sugalmazott vagy emberi ész ismerte föl azt, tehát minden esetben isteni eredetű. És így Jézus joggal mondta : hogy tanítása igaz és Istentől van.

Másrészről Jézus nem állítja, hogy a legújabb igazságokat hírdeti a saját nevében, hanem inkább hangsúlyozza: nem azért jött, hogy a régi törvényt lerontsa, eltörölje, de azért, hogy betöltse és tökéletesítse azt. Te magad állítod, Onkelos, hogy a mózesi törvény nem változhatatlan, hanem fejleszthető, tökéletesíthető. Én is úgy vélem. És ha nem csalódom, szerinted a görög bölcselet legjobb elvei, a mózesi törvényekkel egyesítve fogják képezni azt a magas bölcseletet, melyet az új Messiásnak vallania kell.

Ha igaz, hogy a názáreti Jézus Sokrates és Pláto tanaiból átvett, úgy szükséges, hogy te vele munkálkodjál az igazság hirdetésében, te, ki a görög bölcsek tanítványa maradtál, bár Mózes vallását követed.

Onkelos csaknem zavarba jött, de Nikodemus közbeszólt és a vitát más tárgyra terelte.

IV.

Ujabb vitatkozások.

Az előttünk ismeretes személyek gyakran összeültek a vendégszerető Nikodemus herceg házában s nem csodálkozhatunk azon, ha a társaság ez alkalommal is a messiási kérdéssel foglalkozott, amely ma jobban érdekelte őket, mint valaha. Izrael tudósai között különösen kiváltak: Onkelos és Gamaliel; bár ők nem tartoztak a főpapok házába, de a Szanhedrin tagjai között leginkább kitűntek. Nemcsak mint nagy szónokokat tisztelték kortársaik, de nagy tudományuk és a szentirásban való jártasságukat is elismerték.

Egyik este Nikodemus ezzel a kérdéssel fordult Onkeloshoz:

— Hogyan fordítod le és kire alkalmazod e nevet: Scheloh?

Jákob jövendöléseinek verseiben ez áll:

«El nem vétetik a fejedelmi pálca Judától,
Míg el nem jön Scheloh
Ő leszen az, kire a nemzetek várakoznak».

Onkelos: A jövendölés értelme nem homályos. Izrael minden tudósa az eljövendő Messiásra vonatkoztatja. A vers határozottan kifejezi, hogy mikor Juda elveszti a fejedelmi pálcát — önkormányzatát — akkor fog eljönni az, akit a népek várnak.

A nehézség csupán a «Scheloh» név értelmezésében rejlik, mellyel Jákob a Messiást nevezi.

Milyen szó a «Scheloh», milyen nyelven van mondv , mit jelent ? Az én véleményem szerint ezt : akié az ország ; mások szerint : akié a kormánypálca. De ez a szótanilag különböző fordítás teljesen egyértelmű.

Nikodemus : Szóval a te véleményed is az, hogy bármikép magyarázzuk a Scheloh szót, Jákob ezzel a Messiást nevezte.

Onkelos : Minden bizonnyal.

Nikodemus : Tehát a jövendölés beteljesedett, mert a fejedelmi pálca elvétetett Judától.

Onkelos : Határozottan.

Nikodemus : Ha ez így áll, akkor miért ne lehetne a názáreti Jézus a megigért Messiás ?

Onkelos : Ha azt akarja a Názáreti, hogy higyjek őbenne, akkor ragadja ki a kormánypálcát a szolgalelkű Heródes kezeiből. Alapítsa meg országát és adjon a zsidó nemzetnek világuralmat, miután a szent próféták megjövendölték, hogy minden nemzet hódolni fog neki. Csak ezzel a csodával bizonyíthatja be előttem isteni küldetését. Nem sokat adok arra, hogy meggyógyítja a betegeket, visszaadja a vakoknak a látást és a süketeknek a hallást. A próféták is megtették ezeket. Az embereket megszabadítja a gonosz szellemtől ; szabadítsa ki inkább a zsarnok-hatalom igája alól. Adja vissza Jeruzsálemnek elvesztett hatalmát és állítsa vissza régi dicsőségét. Akkor én

leszek az első, aki meghódolok előtte. Ha nem tudja ezt az egyedüli csodát végrehajtani, akkor nem ő a megigért Messsiás.

Pilátus hallá ezt a beszédet, közelebb jött Onkeloshoz és mondá: «Nem is tudtam, Onkelos, hogy ön Róma ellensége».

— Nem, nem vagyok ellensége, helytartó úr Rómának és sohasem állitottam, hogy zsarnoki járom alatt vagyunk. Ellenkezőleg. Véleményem az, hogy Róma gyarmatpolitikája nem szigorú és megadja nekünk a szükséges szabadságot. Azonban mi a názáreti Jézusban a messiási jelleget kerestük, de mivel én a legjobb akarattal sem találtam meg azt, tettem a következő kijelentést: A Messiásnak első kötelessége visszaállítani Juda országát; de Jézus képtelen ezt a csodát véghezvinni, tehát nem ő a megigért Messiás.

Gamaliel: Ismeri Őt személyesen?

Onkelos: Több társammal fölkerestük egy alkalommal Őt, mikor is igen furcsa dolgokat mondott:

Gamaliel: Kiváncsi vagyok reá; beszélje el, kérem!

Onkelos: Itélje meg tehát! Miután elmondottam véleményemet a názáreti Jézusnak a vallásujitásról, mely Pláto és Mózes tanainak összeegyeztetése, így folytattam tovább: Mester, én úgy tudom, hogy Ön nem akarja Mózes törvényeit és a papságot eltörölni. Ő erre felelé: «Nem jöttem lerontani a törvényt, hanem tökéletesiteni azt...

Senki sem tölt új bort ó tömlőbe, mert az új bor szétrepeszti a tömlőket és a bor kifolyik, a tömlők meg elromlanak». Kérdő tekintetemre hozzátette: «Sem pedig új foltot régi ruhára nem vet».

Megértettem, azt akarja ezzel mondani, hogy: Plátó, Sokrates és a zsidó főpapok a régi tömlők, a régi ruha, mit csináljak én ezekkel?!...

Összeráncoltam szemöldököm és megfordúltam.

Gamaliel: Be kell látnia önnek, hogy a Mester eme felelete valóban elmés volt, melyet Izrael azon tudósának adott, aki őt ki akarta oktatni, hogy: mikép töltse be messiási küldetését.

Onkelos: De nem sértő-e reám és megalázó a nagy görög bölcsekre?!...

Gamaliel: Nem. mert alapjában igen igazságos és helyes megjegyzést tett. Ön a vallás megujítását ajánlotta neki, azaz ön azt akarta, hogy a régi vallásból ujat csináljon és mégis azt követelte, tartsa meg a régi külsőségeket, a régi istentiszteletet. Ő pedig azt felelé: az új bort új tömlőbe kell önteni, azaz új hittételekbe kell foglalni; és az új foltot új ruhára alkalmazni, vagyis új istentiszteletet kell fölállítani.

Onkelos: Kijelentette továbbá, hogy Ő az *Ige*. Ezt a cimet Plátótól vette, ki tanítja a *Logos* létét, vagyis az istenség valamelyes kiömlését; s szerinte ez közbenjáró Isten és ember között.

Gamaliel: Valóban csodálom, Onkelos, hogy még ez a cím se nyerte meg tetszésed és nem csatlakoztál Hozzá.

Onkelos: Nem. Semmiesetre sem! Plátó soha se személyesítette meg a «Logos» eszméjét; soha se csinált belőle embert, mert az elválaszthatatlan az Istentől.

Gamaliel: Akkor a názáreti Jézus nem Plátótól vette a címet; akkor ő jóval fölötte áll Plátónak, midőn mondja: «Én vagyok a «Logos», én vagyok az «Ige!»

Onkelos: Halld tehát Gamaliel, az én őszinte véleményem:

A názáreti Jézus talán nagy lángész, de megbillent lelkének egyensúlya és nagyravágyása vesztét fogja okozni. Az emberek Őt prófétává, csodatevővé avatták, s ha megelégedett volna e dicsőséggel, talán ezt senki se vitatná el. Azonban Ő lehetetlen dolgokról álmodozik, Istenné teszi magát. Kell-e ennél nagyobb őrültség? Ez fogja Őt mihamar veszedelembe dönteni.

Pilátus: Ez az én véleményem is, Onkelos. Jézus bámulatos ember és úgylátszik igen nagy tehetség s ha a körülmények, melyek az embert naggyá teszik — kedveznek működésének — úgy a történelem örök időkre följegyzi nevét. De Ő is, mint sok más, — kiket az emberek nagyoknak tartottak, — nyomtalanúl eltünik, hasonlóan a hajóhoz, amely mélyén szántott a habokban, de mégsem hagy maga után egyebet, mint gyorsan elsimuló fehér barázdákat.

Hogy mit akar, nem tudom. Kérdeztem másoktól, kik hallották; de adott feleleteikből se tudtam

sokat kihámozni. Nem tudom mi a célja, a szándéka. Úgy látom : nagyravágyás.

Nikodemus : Nagyravágyás ? Erről vádolják Kaifás és a papi fejedelmek is, de hogy ez a vád mily alaptalan, meggyőződhetnek a következőkből : Jézus előre látja, sőt hírdeti közeli halálát. Még sem tesz semmit annak elhárítására. Ellenkezőleg : önkényt akar meghalni, mert, mint mondja : szükséges az ő halála országának megalapítására.

Pilátus : Akkor Ő bolond !

Nikodemus : Vagy pedig Isten, helytartó úr. Gondolkodjunk egy kissé ! Ime : egy 33 éves ember teljes férfi erőben, rendkívüli szellemi tehetséggel megáldva és annyi testi, lelki ajándékkal fölruházva és ezt az embert a nép rajongó szeretettel követi ; étlen-szomjan kiséri a pusztába, még táplálkozásáról is megfeledkezik. Ime Jézus csodát művel értük, kielégíti mindannyit. A tömeg ezért királlyá kiáltja ki Őt, de Jézus nem fogadja el, — hanem eltűnik előlük. Csak egy jelt kellene adnia és a nép Őt azonnal Galilea királyává tenné. Most kérdezem a helytartó úrtól : meg tudta volna-e ön ezt akadályozni? Azonban Ő a nép hódolata elől elmenekült és mi több, készül a halálra élete viruló korában a nélkül, hogy az élet legkisebb örömét élvezte volna. Siet a halálba, mert azt szükségesnek tartja, hogy országát megalapítsa ; azt az országot, melynek Ő örömeit sem élvezi. És ön ezt az embert nagyravágyónak

nevezi ?! . . . Mióta dolgozik, fárad a dicsvágyó mások boldogulásáért ? És létezett-e valaha olyan nagyravágyó, aki elhitette volna önmagával, elég esztelenül, hogy sokkal hatalmasabb halva, mint élve ? Semmi se árul el Jézusban nagyravágyást. Gondoljon csak Caezárra ! Vajjon utóda, vagy önmaga számára küzdött-e a császárságért ? És Augusztus talán utódának a részére harcolt a trónért ? — Vajjon aki trónt alapít, azért alapítja-e,hogy halála után az árnyéka foglalja azt el? Be kell ismernie, hogy a történelem ismer nagyravágyókat, de azok nem hasonlítanak a názáreti Jézushoz.

Mondja inkább, hogy bolond, vagy látszólag az, mert minden emberi bölcsességet fölforgat viselkedésével ; mondja, hogy különc, mivel a mi ismereteink, képességeink körén kívül él, gondolkodik és cselekszik. Egyszóval, ő teljesen elüt tőlünk, teljesen ölöttünk áll ; nem tudjuk őt megérteni és cselekedeteit megitélni.

De ha így van, hogyan mondhatjuk bolondnak azt az embert, kinek rendkívüli tehetsége a mi értelmünket túlszárnyalja ?

Gamaliel : Ha elfogadhatnók, hogy ő Isten és ember egy személyben, talán fölfoghatnók az ő titokzatos személyiségét. De hát egy ember miként lehet Isten ? És az Isten, miként lehet ember ? Ez az, ami fölülmúlja értelmünket.

Pilátus : Kedves barátom, én nem látom e vitás kérdést se olyan bonyolódottnak, se megfejthe-

tetlennek. Látni fogják, hogy ez sokkal emberibb, sokkal természetesebb és közönségesebb módon oldódik meg. Ez az ember az ön szemében délibáb és a nép képzelete megdicsőítette ; de várjon egy kissé, a délibáb, a tünemény, elolszlik és Jézus visszaesik a mindennapi emberek sorába az emberi arlóság minden nyomorúságával. . .

Ha valóban meg akar halni, van elég alkalma számos és hatalmas ellenségei között. S ha meghalt, be fog következni az, ami mindenkivel megtörtént, még Cézárral is : hogy tanítványai cserben hagyják és senkinek sem fog eszébe jutni, hogy őt Istennek nyilvánítsa. Országa se lesz egyéb, mint egy oktalan embernek merész álmodozása. Sok titok van az emberek életében, de mindent megfejt és kegyetlenül befejez a halál.

Nikodemus : De vajjon a halál meghozza-e a teljes megoldást ?

Pilátus : Én hiszem, hogy meg ; mert semmit sem tudunk, hogy mi következik a halál után. Mindaddig, míg a túlvilág titka el nem oszlik, a skepticizmus tana a leghelyesebb minden vallási kérdésben, — tehát ebben is.

Claudius : Ó Pilátus, hogyan kételkedhetik ön a halhatatlanságban és a jövő életben ? Már elfeledte nagy Cicerónk beszédét ezekről az igazságokról, melyeket a «Vigasztalás» cimű munkájában hagyott reánk :

«A lélek az istenség képmása, belőle árad és tőle származik. Az istenség pedig halhatatlan . . .»

«A lélek az istenségtől származik, tehát célja, központja az istenség, ahová törekszik. Az ég lévén első lakása, kétség kívül visszavágyik, örök hajlékába, az igazi hazába».

A nagy szónok megerősíti vallási meggyőződését egy másik «Scipió álma» cimű művében.

Az afrikai Scipió álmában megjelenik unokájának, Karthágó második megalapitójának és egy fénnyel elárasztott és csillagokkal gyönyörűen beszórt helyre mutat és ezt a kijelentést teszi:

«Amit te életnek nevezsz, az a halál... Ez itt fönn az igazi élet».

«Nem te magad, hanem a tested halandó; a lélek tesz emberré és nem ez az érzéki alak, melyet te testnek nevezsz...»

Cajus: Helytartó úr, senki sem beszélt jobban Plátónál és ő is hisz a halhatatlanságban. Különben a kételkedés nem is természete az embernek. Az ember lelke egyaránt szomjúhozza a hitet és a tudományt. Ez az oka, hogy ha elhagyja ősi hitét, másikat keres és követ.

Tekintsünk csak körül és forgassuk a történelmet. A történelem minden korszakában találunk népeket, kik változtatták hitüket, de olyan nemzetre nem találunk, amely valamiban ne hitt volna.

Horatius az ön kedvenc költője, ki az epicureusokhoz tartozik, a szó szoros értelmében nem volt kételkedő. Igaz, hogy az istenek jóindulatáról nem nagy meggyőződéssel beszélt, de azért hitt ő is a varázslatokban, jóslatokban és az álmokban.

Plinius, Ovidus és más irók, mind-mind hittek a babonákban. És az ön császárja Tiberius ? ! Elveti ugyan az istenekben való hitet ; de rettegi az ismeretlen hatalmakat és hisz a csillagászok jóslataiban.

Ime mindezekből kitűnik, hogy az emberi szellem természeténél fogva hisz a titkos és rejtett dolgokban, főkép azokban, miket se kimagyarázni, se megérteni nem tud.

Pilátus : Kedves Cajusom, valóban én sem a titkokat, sem a nagyon bonyodalmas elméleteket el nem fogadom. Az én vallásos meggyőződésem egyszerű és felfogható. Hiszek az istenség létében, mert nem vagyok teljesen skeptikus, de egészen mindegy előttem, hogy egy vagy több Isten van-e. Ami azt illeti, az egy Istenben való hitet én is észszerűbbnek tartom.

De hát ki tudja a másvilági dolgokat ? És ki tudja előttem bebizonyítani, hogy küldetése és tanítása isteni eredetű ? Ön-e Onkelos nagy bölcseivel, akik nem képesek a hanyatló Görögországot újjáteremteni ? Vagy az ő tanítványaik, a sophisták, kik Görögországot romba döntötték, vagy legalább elősegítették romlását — és mégis igazi bölcseknek merik magukat vallani ?

Kik tévedtek nagyobbat? Nem tudom, de szivesen tartok Protagórással, aki azt mondja : «Az élet igen rövid oly nagy kérdések megoldására».

Onkelos : Én is sajnálom és megvetem a sophisták elveit, mert hazámra romlást hoztak ; de ez nem bizonyít a vallás ellen. Ellenkezőleg.

Görögország romlása azért következett be, mert a sophisták elvetették a vallást.

Gamaliel: Úgy van Onkelos, de a helytartó úrnak is igaza van: hogy aki új vallást akar alapítani, vagy csak hirdetni is, isteni küldetését be kell bizonyítania.

Én joggal állíthatom, hogy a mi vallásunk az igazi vallás, mert isteni küldött: Mózes alapította. Ő nemcsak lángész volt, mint Pláto és Sokrates, de ő Jehova tekintélyével jött és az Istennek tanát hirdette. A nép is azért hitt neki, mert bebizonyította isteni küldetését.

Hasonlóképpen prófétáink is igazolták cselekedeteik által, hogy Isten küldöttei és hogy tanaik Istentől sugalmazottak.

Látható is, hogy mily nagy volt vallásunk életképessége és nemzeti érzelmünk halhatatlansága!...

Izrael leigáztatott, fogságba hurcoltatott, szétszóratott. Királyától, hazájától, zászlajától, szóval mindenétől megfosztatott és mégis túlélte a nagy szerencsétlenséget, amely más nemzetet megsemmisített volna.

Egyptom ma már csak árnyék. Görögország haldoklik. Sőt maga a nagy Róma is hanyatlik. A Róma által leigázott nyolc századdal idősebb Izrael pedig életképesebb. Zsidó van a világ minden részében; megtelepszik, családi tűzhelyet alapít a pogány városokban; megtanúlja a bennszülöttek nyelvét, társadalmi összeköttetésre lép velük, meggazdagodik: de zsidó marad.

A kormányhatalmak mindent elkövetnek, hogy a bevándorolt zsidókat beolvasszák nemzetükbe, vagy pedig száműzzék. Azonban a zsidó megtartja nemzetiségét — nem lehet száműzni sem : ha kidobják az ajtón, visszajön az ablakon.

Hazája ? szerinte : hol az élet, ott a haza ! De nem is törekszik második hazát alapitani. Nem ! Ő zsidó marad.

Híven megőrzi nemzeti hitét és ősi hazájának, Zsidóországnak emlékét egy percre sem feledi. Sem a nemzetiségek, sem a tenger nem von határt előtte, mindig hazájára gondol; szereti azt, lakjon itt, vagy a világ túlsó részén. Jeruzsálem az eszménye és mindenkor az az igazi hazája.

Pilátus : Valóban elismerem Gamaliel, hogy valami különös van ebben a népben, mely más népben nem található. De ha a mózesi törvények megadták önöknek ezt a csodálatos nemzeti élet-erőt, mi szükségük van a Messiásra ?

Gamaliel : Igaz, hogy a hitünk éltet bennünket, de vallásunk fő alaptételét a megigért Messiásban való hit képezi. Ez nem az, amit a Jehova már adott, de amit adni fog. Ez tett minket élet-erőssé és ez óvott meg a pusztulástól.

Hisszük Mózes tanait, de tudjuk, hogy azok tökéletesíthetők, amit a Messiás fog befejezni. Ennek következtében, midőn vallásunk eléri tökéletességének tetőpontját : két alapitóval, két isteni küldöttel fog bírni, s ezek : Mózes és a Messiás.

Pilátus: És hiszi-e ön, hogy a próféták által megjövendölt idő, a Messiás eljövetelének ideje elérkezett?

Gamaliel: Hiszem.

Pilátus: Miféle Messiás fogja önöket a római igából kiszabadítani,és ki fogja Juda országát megalapítani?

Gamaliel: E kérdést illetőleg eltérők a vélemények; a próféták sem beszélnek erről világosan.

Pilátus: De végre is, mi a véleménye önnek a názáreti Jézusról?

E kérdésre Camilla, Claudia, Nikodemus és Cajus Izrael öreg tudósára függesztették tekintetüket, kiváncsian várva feleletét.

Gamaliel egy kissé habozott, de végre mondá: Helytartó úr, az ön kérdése újabb fontos kérdéseket idézett föl lelkemben: Egy asszony, hogyan szülheti Isten Fiát? Hogyan lehet anyává és hogyan maradhat mégis szűz — Izaiás próféta jövendölése szerint? Hogyan egyesülhet az isteni és emberi természet egy személyben?

Ezeket a nehéz kérdéseket kell előbb megfejtenem, hogy a názáreti Jézus személyét megérthessem; de jelenleg mindezeket gyenge eszemmel még nem érem föl.

*

Nap-nap után így végződött a társalgás. A messiási kérdés érdekelt mindenkit, de megfejteni nem tudták. Tehát a magára hagyatott ész nem

volt képes megérteni, megmagyarázni a szőnyegen forgó kérdéseket.

Hit kellett volna ezekhez, nem okoskodás! Ezt kellett volna mondaniok: Ha a názáreti Jézus Isten, úgy Ő, élő titok, amely fölülmúlja értelmünket. Ha azt követelem, hogy az Isten igazi valóságában mutassa magát, akkor kételkedhetem a Jehova létezésében is, mert Ő is titok.

Jézus élő csoda, ki önmagáról tesz tanúságot. Igy kellett volna a papi fejedelmeknek gondolkodniok, ha jóakarattal keresik az igazságot. Azonban a kevélység, nagyravágyás és az érdekhajhászat elvakították őket.

V.

Onkelos és Camilla.

Camilla a legnagyobb érdeklődéssel hallgatta a vitatkozásokat, melyeket az ismert előkelőségek folytattak a helytartó palotájában, vagy pedig Ben Gorion Nikodem hercegnél. A szellemes társaság vitája hatást gyakorolt az ő lelkére is, és éles eszével véleményt formált önmagának a názáreti Jézus rendkívüli személyéről.

Igen szerette volna látni és hallani Őt, mert már igazat adott Cajusnak, hogy a Názáreti minden embernél nagyobb.

A legnagyobb sajnálatára, a Próféta nem jött

többé Jeruzsálembe. Még a legutolsó husvéti ünnepen sem volt jelen.

Beszélték, hogy a tengerpart vidékét, Tyrust és Sidont látogatja meg. Vajjon eljön-e még egyszer a szentvárosba ?

Az emberek kételkednek, miután tudomásukra jutott, hogy a papi-fejedelmek halálra szánták és parancsot adtak az őrségnek, hogy mihelyt a templomban megjelenik — elfogják !

Camilla eközben folytatta a szentkönyvek tanúlmányozását. Idônkint meglátogatta a történeti nevezetességű helyeket.

Gamaliel Simeon és Onkelos megbecsülhetetlen barátai valának. Hol egyikkel, hol másikkal járta be a város különböző helyeit, kik elbeszélték az azokhoz füződő történeteket. Azonkívül mindkettő kifogástalanúl értette és magyarázta a szentírást.

Sajnos, ezek a tanulmányi séták főkép Gamaliel részéről, Camilla izlése szerint, nagyon is érzelgősekké változtak. Gamaliel nem tudta elrejteni Camilla iránt érzett vonzalmát, mely a Nausica fedélzetén történt hosszas beszélgetés után szívében kifejlődött.

Onkelos se lehetett közönyös a kellemes és szép római hölgy irányt ; csakhogy ő tapintatos szavakba burkolta érzelmeit ; Camilla alig sejtette vonzalmát.

Egyik nap délutánján a Bezétha-hegyet akarta bejárni, hogy megtekintse Jeremiás próféta barlangját és a királyok sírjait. Onkelos ajánlkozott

ez alkalommal kisérőül es mindketten a «Juh kapun» távoztak a városból.

Lassú léptekkel haladtak a bástya magas falán; hosszában megkerülték az északi sarkot és azután jobbfelé tartottak. Félórai gyaloglás után, a romok között egy keskeny ösvényre jutottak, mely két fal között huzódott és a híres Jeremiás próféta barlangjához vezetett.

— Ime, — mondá Onkelos, — ez a sziklába vágott, nedves cella volt Helciás szomorú fiának lakása. Itt írta szomorú költeményét, a legfájdalmasabb hangon, melyet ember valaha hallatott.

— Nagyon csodálja ön ezeket a siralmakat? — kérdé Camilla.

— Igen nagyon, annál is inkább, mert magam is a prófétáéhoz hasonló fájdalmat szenvedek.

— Csak nem üldözték, nem vádolták árulásról és vetették börtönbe, miként a prófétát?

— Nem. Tulajdonképpen a próféta szomorú siralmainak sem ezek a szenvedések képezik tárgyát. Az az ember, ki szereti nemzetét, a saját szenvedését föl sem veszi. Helciás fiának óriási fájdalmát hazájának romlása, Jeruzsálem pusztulása okozta; hisz oly szép város volt . . és úgy szerette! . . . Ezt a szenvedést kell nekem is átélnem! . . .

Menjünk innen, — mondá Onkelos és mélyen fölsóhajtott. — Tekintsük meg inkább Jeruzsálem fekvését!

Mindketten elhagyták a barlangot és fölmász-

tak a barlang fölött levő hegyoldalra; megtekintették a nagy város szép fekvését. A lenyugvó nap tűzfénnyel övezte körül a domborműveket és a 'őrésekkel megszaggatott tornyokat. A templom aranyozott kupolái pedig szikráztak a bűvös fényben.

— Csodálkozik — mondá Onkelos — hogy a próféta szeretetteljes meghatottsággal bámulta ezt a páratlan látványt? Itélje meg, mennyire szenvedhetett, midőn prófétai szemeivel előre látta, hogy a közel jövőben romhalmaz váltja fel ezt a dicső képet. Képzelje el bánatát, midőn este felé ide visszatért Sédéciás királlyal való találkozás után. Minden figyelmeztetés, a csapás pontos megjövendölése, — megerősítve a Jehova beszéde által — kárba veszett.

Nemcsak a király maradt meg vakságában, hanem hadseregének főtisztjei a szerencsétlen prófétát halálra itélték. Érezze át, ha tudja, bánatának nagyságát, midőn lelki szemeivel látta beteljesedni borzasztó jövendöléseit: Nabukodonozor szeretett városát földig lerombolta; Juda nagyjait és a király gyermekeit az apa szeme láttára megölette, a szerencsétlen fejedelmet pedig megvakíttatta és népével együtt fogságba hurcoltatta.

Állítsa lelki szemei elé Helciás fiát, amint leírhatalan fájdalommal a jövőbe tekint: akkor jobban meg fogja érteni a költemény fájdalmas, panaszos hangját:

«Quomodo sede la civitas . . .»
«Hogyan ül elh tva a város . . .»

És egy egész oldalt idézett «Jeremiás siralmaiból».

Kis szümet után Onkelos így folytatta.: Ó! mily szépek Jeruzsálem különös, bizarr épületei a nap korongjának rózsás visszfényében! . . .

De még ennél is sokkal szebb kép él szívemben, melyet soha el nem feledek . . .

Jeruzsálem és temploma valóban fönséges képet hagy az ember lelkében, de Athén és Parthenon még sokkal csodálatraméltóbbat! . . .

Az emberi ész még soha se alkotott ennél emelkedettebbet, összhangzóbb- és költőibbet.

— Akkor ön miért hagyta el hazáját és miért tért a zsidó vallásra ? — kérdé Camilla.

— Jaj, Camilla, ön igen nagy fájdalmat ébresztett fel bennem.

Szeretett városomat nem Nabukodonozor pusztította el, hanem a rómaiak.

És azután . . . a vallásosság is kiveszett nemzetemből. A «sophisták» léptek bölcseink helyébe, kik pedig dicsőséget szereztek nemzetemnek; az erkölcsök megromlottak. Nem tudtam tovább nézni hazám pusztulását.

Hazám ma csak árnyéka a hajdaninak. A világ ura meghódította minket is. Földig lerombolták a városokat, megtizedelték a lakósságot, néptelenné tették hazámat.

Azért eljöttem ide, hol föltalaltam honfitársaim

egy részét a gazdag, virágzó galileai és szamariai városokban.

A zsidó vallást kezdtem tanulmányozni és rájöttem, hogy az sokkal tökéletesebb, mint a polytheismus. Beláttam, hogy ez volt az igaz vallás a múltban és az lesz a jövőben is; mert alaptételei és a Megváltóban való hit, a zsidó népet a föld legkiváltságosabb nemzetévé teszi.

Ez a nemzet, melynek fiává lettem, győzedelmeskedni fog Róma fölött is.

— Ön valóban hiszi ezt?

— Valóban. Amit a görög nemzet nem tudott kivívni, majd kivívja a zsidó nép, ha eljön a Messiása.

Megérti tehát most, miért lettem zsidó? Az ember nem hagyhatja el hazáját szívszaggató fájdalom nélkül. És valahányszor az ön közelében vagyok, mindannyiszor keserű bánattal növekszik szenvedésem.

— Micsoda bánattal?

— Fáj, hogy ön római nő.

Tehát ez a séta önnek fájdalmat okoz?

— Ó nem! Ellenkezőleg, inkább óhajtom ezt a szenvedést, melyet ön miatt hordozok.

Camilla nem felelt, hanem az erőd felé indult.

Onkelos követte és folytatta beszédét:

— Ez a magasság történelmi emlékekben igen gazdag. Isten parancsából Izaiás próféta itt találkozott Acházzal, Judea királyával és közölte vele Jehova igéretét a Messiásra vonatkozólag: «Egy szűz

méhébe fogan és fiat szül, kinek neve Emánuel leszen, amely azt jelenti, hogy «Isten van velünk».

— Ez a jövendölés a Messiásra vonatkozik ?

Kétségtelenül. Azonban ez a cím nem illik a názáreti Jézusra, mert ismerjük anyját és atyját Názáretben. Itt vannak a királyok sírjai — folytatá Onkelosz — kezével egy ajtóra mutatva, amely hatalmas sziklába vésett folyosót zárt el.

— Valóban ez Juda királyainak sírboltja ?

— Nem, — válaszolá Onkelos. — Ők Sion városában, Dávid király mellett feküsznek.

— És ezek a kőkoporsók ?

— A Heródiás fejedelmi családhoz tartoznak.

Mindketten végigfutották a sírkamrákat, azután leültek egy összetört síremlékre.

A hosszú idő alatt lerakodott porban virágok fakadtak. A föltámadás eme jelképe alatt a síremlékek nevetni látszottak. De csakhamar panaszkodó szél süvöltött végig a gyász e hajlékában és megrázta a virágok zöld szárait, emlékeztetve a halandókat, hogy az élő növény alatt holtak hamvai nyugszanak.

Onkelos leszakított néhány virágot és Camillának ezen szavak kiséretében nyújtá át :

— Szivem hasonlít e hamvakhoz, melyekben él még az érzelem csirája és a bimbó életerejével bír.

Camilla átvette a kis csokrot.

— Köszönöm, de ezeknek a virágoknak különös illatuk van — mondá ; azután fölkelt és néhány pillanat múlva mindketten a magaslaton

csodálták a halhatatlan természetet, a mely duzzadt az életerőtől és a szerelem mámorától.

A még vörösödő napnak korongja egy földig érő óriási kúp-alakú felhő mögé bújt, melynek szakadozott foszlányai hasonlítottak a vörös lávapatakhoz.

De Onkelos nem a természet szépségében gyönyörködött, hanem kiránduló társát szemlélte, akinek lassankint rabja lett. Nem beszélt, noha tudta, hogy ez alkalmas pillanat a nyilatkozásra.

— Ön egyszerre álmodozó lett; — mondá Camilla.

— A síremlékek látása ébresztette bennem azt a hangulatot: Miért is kell az embernek meghalnia?!...

— Olyan szépnek találja az életet?

— Ma különösen gyönyörteljes.

— És miért szomorkodik mégis?

— Mert tudom, hogy az én örömöm se lesz tartós, mivel a földön minden mulandó.

— De minden vég egyúttal kezdet, a halállal új élet kezdődik.

— Biztos ön ebben?

— Feltétlenül; Cicero határozottan tanítja örökszépségű soraiban.

— Valóban boldog ön, mert erős hite van. De én a sadduceusoknak adok igazat, a kik az örök életet tagadják.

— Hát nem látta Onkelos, hogy a nagy természetben mindenütt élet van, még a sötét sírban is?

Az élet csirája megtalálható úgy a földben, mint a mély tengerben, vagy az ég mérhetetlenségében. A vizek folyása és a szellő titkos fuvallata elhordják a magvakat és a kietlen tájakat éltre keltik.

És azt hiszi ön, hogy Isten, aki a mindenség legkisebb részébe is egész életet rejtett, örök halálra kárhoztatja az embert, a saját képmását ?! . . . Ez volna szentirataikban ?! . . . Ez lehetetlen.

Pillanatnyi szünet után Onkelos Camillára függesztette nagy szürke szemeit és mondá :

— Beszéljen kérem, beszéljen tovább. Örömmel hallgatom a szép latin nyelvet az ön szájából, mert minden szava helyet talál szivemben. Élet ! Igen, beszéljen nekem az életről ! Annál inkább hiszek szavainak, minél inkább látok mindent meghalni körültem : embert, nemzetet. Görögország elpusztult, Róma föloszlásnak indult. Ki fogja őket új életre támasztani ?

—Jaj, az ember nem olyan, mint a többi teremtmény ! A természetben élet van, mert a szeretet lakozik mindenütt. A fák, virágok és az oktalan állatok engedelmeskednek a szeretet törvényeinek ; csak az embernem ismeri,vagy lábbal tapossa azt...

Tanitson hinni a szeretetben Camilla és hinni fogok az életben . . .

Mintegy feleletül mondá Camilla :

— Ime a damasusi kapunál vagyunk. Ez a séta valóban érdekes volt; lekötelezett, hogy velem tartott . . . .

A nap eltünt a bézéthai hegyek mögött és a magas falakra félhomály borúlt. A párkányos tornyok árnyképei megnagyobbodtak és a városra ereszkedett ködben lerajzolódatak a még mindig kék égre.

Feljebb a Sion hegység magasságában könnyű felhők uszkáltak, rózsaszinű muszlin sátort alkotva.

Onkelos ezeket nézte.

— Mit keres ön az égbolton ? — kérdé Camilla.

— Az estcsillagot keresem, de nem találom, mert leszállt a földre. És arra a gyermekre gondolok, ki azt hitte, hogy leakaszthatja a csillagot és megtarthatja önmagának.

Camilla nem akarta megérteni Onkelost és kérdé :

— Mi a legújabb hír a názáreti Jézusról ?

— Még mindig Galileában van — felelé Onkelos.

— És ön Hozzá fog-e csatlakozni ?

— Nem, mert a messiási királyságról más az elve, mint az enyém. Különben sem fog semmi tartós művet alkotni. Elismerem nagy szellemét és egyéniségének varázserejét, mely az embereket lebilincseli; de ha ő meghal, tanítványai nem tudják megvalósitani Mesterük tervét, mert teljesen tanulatlanok és anyagi eszközökkel sem rendelkeznek.

Ami nagy szerencsétlenség lenne, — felelé Camilla, — miután a Názáreti igen jóságos ember, tanitásai szintén érdemesek reá, hogy próbát tehessen velük.

Onkelos semmit sem felelt.

Megérkeztek Antónia tornyához. Onkelos elbúcsúzott és eltűnt a templom csarnokában.

A sétát követő éjjel keveset aludt. Hajdan ismerte a szerelmi nyugtalanságot s már azt hitte, kigyógyult belőle. Többször dicsekedett, hogy neki magasabb ideálja van ; de Camilla közelében ismét fölújúltak az ifjúkori álmok, és nem tudta szívét lecsendesíteni. Reggel felé kereste az okokokat, amik elválasztják őket ; végre fölkiáltott : Megvan! Két akadály van köztünk : Róma és a názáreti Jézus. De még van egy harmadik is : Cajus, ki rövid idő alatt félelmes vetélytárs lett.

Camilla szemeit is kerülte az álom. Érezte, hogy szeretik s ez kellemesen érintette. Azonban boldogságába aggodalom is vegyült. Tudta, hogy Gamalier is bámulója, ki pedig szellemes és hírneves embel Jeruzsálemben, azután kitünően beszéli a latin nyelvet.

Másrészt Onkelos, bár idősebb, de szép görög tipus, nagy tudós, hires szónok. Izrael tudósai között tekintélyes helyet foglal el. Bizonyára Camilla még egyiket sem szereti, mert mindkettő előnyeit fontolgatja.

Egy csillag ragyogott ablaka fölött. Hosszasan nézte, majd kedvesen emlékezett vissza arra, hogy őt is azon estcsillaghoz hasonlította hódoló barátja, melyet a gyermek szépnek talált és magának akart megszerezni.

Szeretni : törvény, mondta Onkelos.

Igen, de melyiket szeressem?

Camillát megzavarta e kérdés.

Ruth könyve hevert asztalán és elkezdte lapozgatni, majd fokonkint növekedő meghatottsággal olvasta a kedves idillt.

Midőn reggel felé nyugodni tért, elhatározta, hogy követni fogja azt, amit oly szépnek talált a sugalmazott könyvben: «Szeretni fogom és azé leszek, akinek mondhatom: a te Istened az én Istenem, a te nemzeted az én nemzetem lesz».

VI.

Az atyai tanács.

A következő nap Camillát jövője foglalkoztatta; Ruthnak szép szavairól elmélkedett. Ez adja meg a helyes elhatározást és ez oldja meg jövője nagy kérdését.

Onkelos és Gamaliel nemcsak idegen nemzet fiai, de hazájának nyilt ellenségei. Tehát nem mehet nőül sem az egyikhez, sem a másikhoz. Édesatyja véleményét szerette volna kikérni, miért is idézte előtte a moabita asszony kedves szavait. Atyja nem ismerte és csodálkozva hallgatta a bölcs szavakat. Teljes mértékben helyeselte leányának azokból merített elhatározását.

— Valóban — folytatá tovább — a nemzetiségi kérdésnek nagy szerepe van, midőn valaki fölbonthatatlan házassági frigyet akar kötni. De a vallási

kérdés még fontosabb. Remélem, Camilla, hogy alkalomadtán nagy bölcsességgel fogod megoldani. Úgy találom, hogy Cajus, a százados is bámulóid közé tartozik. Még nem nyilvánította érzelmeit?

— Nem, atyám. Sejtettem, hogy jól érzi magát társaságomban; és nekem hizelgett előzékenysége. Bámulom műveltségét és nemes jellemét. Azonban kedves barátságnál egyebet sohasem nyilvánított.

— Cajus előkelő katona, kire szép jövő vár; és nekem is teszik. Fájdalom azonban, hogy ő se híve már a polytheismusnak. Szomorú, hogy a skepticismust vallja ma már Róma legműveltebb része. De reménylem, hogy ennél megállapodik és a názáreti Jézus iránt érzett rokonszenve nem fogja őt anynyira ragadni, hogy a názáreti Jézust Istennek ismerje el és Isten gyanánt imádja. Nagy tévedés lenne, amit nem tudnék neki megbocsátani és nem tudnám vőmül fogadni.

— De édes atyám?...

— Ez csak egyszerű feltevés kedves lányom. És ha mégis bekövetkeznék, biztos vagyok, te lennél az első, ki azt mondanád: az ön Istene nem lehet az én Istenem.

Camilla elbúcsuzott atyjától anélkül, hogy felelt volna szavaira. Azt is megértette ebből, amit atyja nem mondott ki. Sajátságos gondolatok vibráltak agyában, majd valami fájó előérzet lepte meg.

Valóban szereti Cajus Oppius? Atyja valószinűnek tartja. De ki tudja ezt? És ha Cajus szereti őt, miért nem mutatja ki szeretetét? Talán valaki, más fűzte őt magához galileai tartózkodása alatt? Emlékszem, hogy Gamaliel egyik napon, épen Cajus jelenlétében célzott egy galileai szépségre, kibe a magdalai százados szerelmes volt.

Bölcs Salamon mondotta:

«Mindennek meg van a maga ideje...

Megvan a hallgatásnak, megvan a beszédnek...

A bölcs mindent célszerűen intéz el...»

Ez a gondolat megszakította ábrándozásait.

VII.

A bizalmasság ösvényén.

Cajus tartózkodó álláspontra helyezkedett; még nem látta elérkezettnek a vallomástevés idejét. Camilla bájai őt sem hagyták hidegen, hisz már gyermekkorában felismerte szépségét, most viruló korában annál inkább vonzzották kellemei. Camilla már nem az aventini kert rózsabimbója, de viruló, illatozó rózsája.

Ritka előkelőség párosult szépségével, melyet a fátyolos tekintet és a kedves nevetés megnyerővé, kellemessé varázsolt. A mindig helyes, választékos nyelvezet magas szellemi műveltségét mutatja.

Cajus már az első találkozáskor megszerette

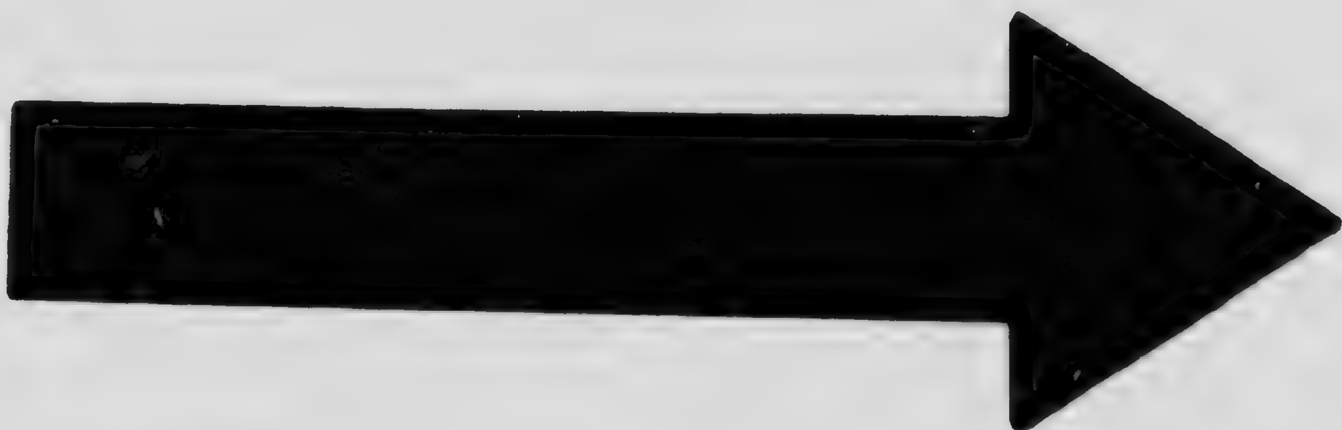
Camillát, de jól tudta, hogy mások is bámulják a szép rómait.

Látta, hogy a ragyogó csillag körül két mellékbolygó kering: Gamaliel és Onkelos. Uralkodnia kellett érzelmein, szívébe rejtenie szerelmét, nehogy korai nyilvánítás által elutasíttassék. Az Antónia torony laktanyájában lakott, így sokszor nyilt alkalma a helytartó palotájában a két nővérrel, Claudiával és Camillával társaloghatni.

Néha elkisérte őket a Tyropeion bazárba, vagy napi sétájukra, mit rendesen a templom pitvara körül végeztek, a márványcsarnok alatt, vagy más árnyékos vagy napsütéses helyre, amint óhajtották. Ilyenkor elcsevegtek gyermekkorukról, barátaikról és az élvezetekről, melyben hajdan részesültek; majd Róma eseményeit vitatták és a történteket, mik távozásuk után előfordultak.Majd messiási kérdésekkel foglalkoztak. A názáreti Jézus és a főpapok között megkezdődött küzdelem bizonytalan kimeneteléről tanakodtak.

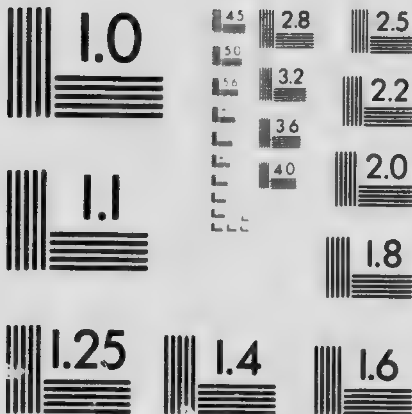
Jeruzsálem környékén folytatott közös séták napról-napra kellemesebbek lettek és elég gyakran ismétlődtek.

Egyik nap Cajus és Camilla sétalovaglásra indultak az Olajfák hegyére. A Midi legmagasabb pontján az utolsó út kanyarulatánál pihenőt tartottak és hosszasan bámulták Jeruzsálem fölülmulhatatlan szépségét. Nézték a templom harmónikus oszlopsorozatát, mely a meredek Mória hegy tövében huzódik, a lőrésekkel ellátott magas várfalakat,

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

ANSI and ISO TEST CHART No. 2

melyek az Ophel lejtőjébe kapaszkodnak ; csodálták a palotákat, Dávid tornyát és emlékoszlopát, mely a Sion hegyét ékesíti. Megtekinthették mindazon épületeket, melyek a Cedron és Gehenna hegyszakadékát kitöltik.

Útjokat folytatták s csakhamar Bethánia felé közeledtek. — Kié az a kastély, melynek magas tornya a város épületei közül úgy kiemelkedik ? — kérdé Camilla a századost.

— Az a gazdag és becsületes Lázár zsidóé, — felelé Cajus.

— Ismeri ön személyesen ?

— Ismerem, gyakran találkoztam vele Jeruzsálemben, de sohasem voltam házában.

Arimathei Józsefnek, Nikodem hercegnek, de különösen a názáreti Jézusnak legjobb barátja.

— Azt akarja ezzel mondani : tanítványa ?

— Még többet, azt akarom vele mondani, hogy a legőszintébb belső barátság fűzi őket össze. A Próféta állandó vendégük, valahányszor Jeruzsálembe megy prédikálni. Úgy látszik, egyidősek is.

— Családos ember ?

— Nem. Nőtlen, de két nővérével lakik.

— Ismeri őket ?

A múlt évben Magdalában ismerkedtem meg az ifjabbikkal, Myriámmal, aki feltünő zsidószépség. Heteken keresztül imádója voltam. Beleszerettem.

— Tehát villámcsapás ?

— Valóban az.

— Miért nem beszélt ön erről nekem ?

— Egy katona se dicsekszik vereségével.

— Hogyan, kosarat kapott tőle ?

— Teljeset és határozottat.

— Igazán ? Ez igen érdekes. És drámai volt ?

— Nem ; de ezzel talán azt akarja, hogy elbeszéljem kalandom ?

— Nem mertem önt erre felkérni.

— Jól van, tehát elmondom.

Cajus azután elbeszélte az érdekes kis regényt, melyet olvasóim már ismernek.

Alig végezte Cajus elbeszélését, Camilla fölkiáltott :

— De szeretném azt az asszonyt ismerni !

— Ez nem lesz nehéz. Azonban sajnálom, de ki kell jelentenem : nem vállalkozhatom arra, hogy önnel megismertessem. Nagyrabecsülést érzek iránta szívemben s nem akarok olyan lépést tenni, miből kiváncsiságomra következtethetne.

— Értem önt, Cajus. Tapintatosság és gyöngédség tartja önt vissza.

Cajus helyeslőleg intett és folytatták útjukat észak felé. Megkerülték az Olajfák hegyét és a Jozafát völgyén keresztül, hol húsznál több nemzedék alussza örök álmát, visszatértek Jeruzsálembe.

A nagy temető siri csendje lehangolta és elszomorította őket. Camilla Jozafát völgyéről a következőket jegyezte naplójába a séta utáni este : Mily nyugalom és csend honol a magányos völgyben ! Hasonlít a sírok mezejéhez, az alvilágban, melyet Virgil leír. Cedron keskeny erével a «Lethe» vízére

emlékeztet. Folyása zúgó, de mégis a megtestesült szomorúság. Nem énekel, hanem panaszkodik. Bánatosan fútja be útját a százados sziklák, hegyek és a sírboltok között. Mély völgybe temetkezik, hogy a Nap sohase találjon reá, medrébe burkolódzik, hogy elrejtse magát a feledés oceánjába, melyet Holttengernek neveznek.

Madárdaltól csengő árnyas ligetet sehol sem találtam a völgyben.

. . . In valle reducta seclusum nemus et virgulta sonantia silvis. De képzeletben a Cedron partján láttam — mint a «Lethe» körül véltem — a megszámlálhatatlan nemzedék szállongó lelkeit.

. . . Hinc circum innumeratae gentes populique volabant.

A zúgó erdő helyett gyászemlékek állanak szerteszét.

Midőn a siralomvölgyön végigmentem, eszembe jutott az öreg Achies, ki midőn a feledés vizéből ivott, így szólt fiához, Enéhez : «A lelkek más testben újra élni fognak . . .»

Animae quibus altera fato corpora debentur . . .

A föltámadás, az örök élet ! Ezek nehéz kérdések, miknek megoldását hiába keresik a bölcsészek, tudósok.

Ki tudja megmondani mivé leszünk a halál után? Jól tudjuk, mi sors vár a testre és az természetesen nem alkalmas arra, hogy a halhatatlanságról bennünket meggyőzzön. És mégis él szivünkben egy más életnek a reménye kiirthatatlanul. A názáreti

Próféta hirdeti az örök életet egy túlvilágban, mely nem e világból való. Ő sem alapitja ezt a bölcsek, a tudósok érveire. Hirdeti, hogy ezt önmagától tudja, mert az ő atyja maga az Isten és Ő egy az Atyával.

VIII.

Myriam és Camilla.

Néhány nap múlva Camilla indítványozta atyjának, hogy látogassák meg a bethániai családot, ami nem sokára meg is történt Nikodem herceg közvetítésével.

Márta és fivére szeretetteljes egyszerűséggel fogadták és kellemesen szórakoztatták vendégeiket, de Myriám nem mutatkozott.

Camilla nem állhatott ellen kíváncsiságának és kifejezte abbeli vágyát, hogy szeretné Myriámot látni ; de Márta melléje ült, mialatt a három férfi együtt társalgott és fülébe súgá :

— Nővérem özvegy asszony ; nemrég még igen világias életet élt ; most azonban teljesen elzárkózik a világtól. Idegenekkel nem érintkezik, kivételt csak a názáreti Jézussal tesz, midőn betér hozzánk. Csak akkor megy ki, de lefátyolozva, ha a názáreti Próféta tanít a templomban.

De Camilla nem csüggedt. Megismételte látogatását Mártánál, kinek megnyerte kegyét, mert sokat beszéltetett a názáreti Jézusról ; majd ismételte kérését :

— Mondja meg nővérének, hogy nem üres kíváncsiságból akarok találkozni vele, de szeretnék kizárólag a názáreti Jézusról minél többet hallani. Mondja, hogy én is bámulója vagyok a Prófétának, ha őt jobban megismerhetem, nemsokára tanítványa leszek.

Myriám nem tudta megtagadni Camilla kitartó kérését és kivánságát teljesítette.

Már az első talákozás után mindketten érezték, hogy szíveik vonzzódnak egymáshoz.

Camillát meglepte Myriám szépsége. Feltűnt az is Camillának, hogy Myriám takargatja kiváló testi bájait és mint testi fogyatkozásokat, rejtegeti. Nem volt magasabb műveltsége, ismereteit egyedül a Szentírásból merítette. Különben nagy szellemi tehetséggel áldatott meg Istentől; beszélt zsidóúl és görögűl.

Sokkal hevülékenyebb és rajongóbb természetű volt, mint Camilla. A szépet mindenben fölismerte és szerette, ideáljához kimondhatatlan vonzalommal viseltetett.

A második látogatás alkalmával hosszasabban beszélgettek. Ez a két kiválasztott lélek teljes bizalommal vonzzódott egymáshoz, még a legtitkosabb gondolataikat is kicserélték.

Miután már a názáreti Jézusról mindent kikérdezett Camilla, így szólt Myriámhoz:

— Myriám, szeretnék önnel egy bizalmas dolgot közölni és tanácsát kikérni.

Néhány hét óta a római hadtest egyik tisztje, ki

Jeruzsálemben lakik, előzékenységével halmoz el és ha észrevételeimben nem csalódom, komolyan híszem, hogy ő szeret engem. Ön ismeri ezt az embert.

— Én ? — kérdé Myriám csodálkozva.

— Igen ön — felelé Camilla. Beszélte, hogy Magdalában megismerkedett önnel. Tehát Cajus Oppius, a magdalai hadtest volt századosa.

— Valóban emlékszem az illető tisztre. De miért oly bizalmas ön hozzám ? ! . . .

— Elmondom egész őszintén. Bevallotta nekem, hogy igaz szeretettel hajolt meg ön előtt, de kosarat kapott, elutasittatott. Szeretném hallani véleményét, mi nem tetszett a százados jellemében ?

— De Camilla, én alig ismerem őt. Jó nevelését, előkelőségét azonnal fölismertem, de megértettem vele, hogy köztünk semmiféle társadalmi viszony nem lehetséges. Ennyi az egész.

— De mégis, miért utasította ön el oly határozottan ? . . .

— Mivel én többé nem vagyok a világé, Camilla.

— Mit akar ön ezzel mondani ? Minden érzelmet ki akar tépni szívéből ?

— Nem. De emberi érzelem nem talál helyet lelkemben többé.

— És a Próféta ? Őt sem szereti többé ?

— Őt mindenek fölött, de ez nem emberi érzelem. Nem is fejezhetem ki iránta érzett hódolatomat e szóban : szeretem ; imádom őt. Ő az én egyetlen és legfőbb szerelmem, ő mindenem, mert ő az én Istenem.

— És ez a szeretet, mellyel őt szereti, kizár minden más szeretetet ?

— Igen, kizár.

Tehát én nem szerethetném őt, ha elfogadnám Cajus Oppius hódolatát ?

— Bocsánat Camilla ! Ez a két szeretet nem összeférhetetlen ; mert nem egy természetűek. Ha ön férjhez megy a századoshoz, szeretheti a leggyöngédebb szeretettel és szeretheti a Prófétát az imádattal, mely egyedül Istent illeti.

— Ha ez így van, nem tehetné ön is ugyanezt?

— Ó, kedves Camilla, én nem hasonlítok önhöz.

— Sötét az én múltam, mit ön nem tud, és könnyeimmel kell tisztára mosnom.

Visszaéltem a szerelemmel, meggyaláztam azt. Halálomig tartó bűnbánattal kell lemosnom lelkemről a sötét foltot, mely beszenyezte múltamat.

Nem vagyok méltó oly tiszta szeretetre, milyennel ön a századost szereti ; s egyetlen reményem az, hogy vezeklésemért a názáreti Próféta visszaadja. lelkem elvesztett tisztaságát.

Most már értheti ön, miért áldozom föl egész életemet és szivem minden érzelmét.

— És ezt a rendkívüli önfeláldozást, — mit megfejthetetlennek tartok, — és ezt a szeretetet viszonozza-e a názáreti Jézus egy kis boldogsággal ?

— Vannak napok, mikor magasabb vágyak által felüdülök, lelkem mintegy a magasba emelkedik, mint a galamb a tenger fuvalmára. Azért az élet zaja nem hat el hozzám, semmi földi nem érdekel

és oly gyönyörűséget érzek, melyet nem tudok önnek elmondani.

Azonban vannak lehangolt és szomorú napjaim is. Kétségbeejtő gondolatok zaklatnak néha.

— És az ön szeretettje, ha Isten, nem tudja önt megszabadítani ezektől a szenvedésektől ?

— Megtudna, de nem akar, mert csak a szenvedéssel tehetem jóvá elkövetett vétkeimet.

— Akkor legalább vigasztalná önt ! . . .

— Ó, ha tudná Camilla, minő belső vigasztalásokkal halmoz el ! . . .

Hajdani szerelmem szenvedéssel vegyes és csak pillanatnyi élvezetet nyújtott, mit lelkifurdalás, fájdalom és megvetés követett ; csak gyalázatot, megalázást hozott reám. Önmagamat gyűlöltem, mert éreztem, hogy az állatok szinvonalára sűlyedtem.

De ez a szeretet, mellyel őt szeretem, egészen más, teljesen különbözik az elsőtől. Ez fölemel, vigasztal, megnemesít.

Mikor ezt a szeretetet öltaláltam, önmagamat is megleltem, mert visszakaptam emberi méltóságomat.

— Nővérétől hallottam, ön sokat sír ?

Sirok és fogok ezután is mindig. Könnyeimben akarok megtisztulni. De a bánat könnyeiben boldogság rejlik, mert abban újjá születik lelkem és hasonló leszek Ahhoz, kit szeretek.

Ha múltamra gondolok, méltatlannak érzem magam Hozzá és sanyargatom testemet. Tudom,

hogy ez tetszik Neki, mert szeretetem bizonyítékának tekinti; érzem is, hogy ezáltal jobban fog szeretni.

— Szenved ön ?

— Igen, de minél többet szenvedek, annál többet szeretnék még szenvedni, mert szenvedésemből fakad boldogságom.

— Ez igen különös.

— Különös csak önnek, ki nem ismeri azon érzelem természetét, mely engem a názáreti Jézushoz fűz. Hajdan is szomjaztam a szerelmet, de téves utakon kerestem és a tökéletes szeretetet föl nem találtam. A názáreti Próféta megmutatta az irányt, amely a boldogsághoz vezet. Élvezem az eszményi szerelmet, mely átadja magát szerelme tárgyának, hogy egészen az övé legyen és hozzá hasonlítson.

Ó, Myriám, én ezt nem értem. Ön engem ismeretlen légkörbe vezetett, de sajnos, nem tudom önt ama szédületes magasságba követni.

Azonban mindaz, amit nekem mondott, hasznomra válik. S talán javulok, ha többször meglátogathatom önt.

— Amikor akarja. Mondja csak, Cajus barátja, miként érez a názáreti Jézus iránt ?

Csodálja és védelmezi őt. Sőt annyit mondok: nem fog meglepni, ha csakhamar tanítványai között látom.

— Akkor tehát nagyon szeresse azt a derék századost és legyen ön is minél előbb Jézus híve.

IX.

Vallomások.

Bethániában, Myriámnál tett látogatás után a helytartó elhatározta, hogy legalább pár hónapra Cezáreába megy. Természetesen Claudia Prokla és az öreg szenátor leányával, Camillával, hozzá csatlakoztak.

Róma alapítása után 782. év június hónapjának vége felé egész Palesztinában hervasztó hőség uralkodott. Ellenben Cezáreában a tengeri fuvallat kellemessé tette a levegőt és a tengerparton végig huzódó sétateret, a Marinát, beárnyékozták a lombos gesztenyefák.

Cajus Jeruzsálemben maradt, mintegy két hónapig nem láthatta Camillát.

A helytartó Cezáreában élvezte a teljes nyugalmat, mert Jeruzsálemben is béke honolt.

De mikor szeptember elérkezett, ő is készülődött vissza Jeruzsálembe, mert a sátoros ünnepek alkalmával több ezer zsidó érkezik a «szentvárosba» — és zavargástól tartott.

A második hónap vége felé parancsot kapott Cajus, hogy nehány legionáriussal menjen Cezáreába, hogy az utazás alkalmával a helytartó és családja biztonságáról gondoskodjék.

Cajus kimondhatatlanul örült a parancsnak és már a harmadik nap este Cezáreába érkezett.

A nagy hőség miatt sietett a tengerpartra, hol

az üdítő levegőt élvezte. A nap lemenőben volt, szinte alámerült a habokban. Rózaszinű korongja biborvörös szinbe öltözött és a láthatár alsó részén elterítette vörös palástját.

Cajus elragadtatással szemlélte a lenyugvó napot, midőn egy nőt pillant meg, ki háttal feléje fordúlva, egyik kezével a korlátra támaszkodott.

Ő is a természet e szépségét bámúlja, míg a játszi szellő göndör hajfürteit simitgatja. Annyira elmerült a gyönyörködésben, hogy nem hallotta a feléje közeledő Cajus lépteit, mert meg se fordúlt. Cajus azonnal fölismerte őt. Kié lehetne a nemestartású fej, az előkelő magas termet, a kecses hajlékony derék, melyet a nap utolsó sugara aranyövvel font körül ?

— Itáliát keresi tekintete az Óceánon túl? — kérdé Cajus, egy lépést téve hozzá és üdvözlé.

— Igen, Rómát keresem felelé Camilla — majd hosszasan Cajusra nézett. És ön itt ? Mi ujság Jeruzsálemben ?

— Miféle ujságot ért : politikai, katonai vagy vallásit ?

— Beszéljen kérem a messiási mozgalmakról, az érdekel leginkább !

— Ó, az már nem egyszerű vita többé, de hatalmas összecsapás, kiegyenlíthetetlen küzdelem a názáreti Jézus és a Sanhedrin között.

— És tanítványai olyan emberek, kikre számíthat ? Van-e tudományuk, összeköttetéseik, vagy

anyagi eszközeik, mivel Mesterük tervét keresztülvihetik ?

— Mindezeket nélkülözik. A nép legszegényebb osztályaihoz tartoznak, teljesen műveletlenek és ez ideig ismeretlenek; tehát a nép véleményét sem irányíthatják.

— Következőleg, nem számíthat reájuk hirdetett tanainak megvalósításában ?

— Épenséggel nem!

— Tehát ő maga fogja életében megalapítani országát ?

Nincsen ideje, mert a napokban jövendölte tanítványainak, hogy Jeruzsálembe megy, hol Őt halálra fogják adni.

Igy az alig elkezdett művet rá fogja hagyni azokra a szegény, tudatlan emberekre, akik képtelenek azt keresztül vinni ?

— Camilla, ezt az embert nem úgy kell megitélni, mint másokat. Világos, hogy a Názáreti nem azokat az eszközöket használja, miket a bölcsek, hogy sikereket arasson. Miért ne győzhetné Ő le az emberi bölcsesség minden tudományát, ha a természet erőit legyőzte! Ha Isten, be kell bizonyítania istenségét az embereknek. És, ha tartós művet fog alkotni ilyen módon, ily gyarló eszközökkel, akkor istenségét jobban bebizonyítja, mint csodái által.

— Cajus, tehát ön hisz a názáreti Jézus istenségében ?

— Még nem, de igen közel állok ahhoz. És ön ?

— Ó, én még nem ismerem, de belső vonzalmat érzek iránta, mely hozzá fűz és a farizeusok igaztalansága valósággal föllázítja véremet. Nem tesz-e jót ő mindenütt, ahol csak megfordul? Véghez vitt csodái nem áldásthozók-e?

— Csakugyan, ezek megfontolandók Camilla; örülök, hogy ön is ezen a véleményen van. Féltem, hogy a Próféta ellenségévé lesz a helytartó, Gamaliel és Onkelos társaságában.

— És miért félt ön, hogy Gamaliel és Onkelos befolyása alá kerülök?

— Azért, mert gyakran összejött velük, mert a messiási kérdések elbirálásában tekintélyek és végül mert...

— És ugyan mi az a harmadik «mert»?

— Az, mert jól tudom, hogy mindkettő önnek nagy tisztelője.

— Ha ez így van, akkor nekem kellene reájuk befolyást gyakorolni és nem megfordítva.

— Talán ez kölcsönös.

— Mi kölcsönös, a befolyás vagy a tisztelet?

— Mindkettő.

— De hát mindez miért érdekli önt?

— Ó Camilla, nézze e mérhetetlen tengert, mely határ nélkülinek látszik! Ön nem lát ezen keresztül, de mégis jól tudjuk, hogy ezen túl van egy áldott föld, melyet mindketten szeretünk, mely a mi közös hazánk, gyermekéveink bölcsője s melynek már a neve is édes emléket ébreszt föl szívünkben. Már ez is elég bizonyíték arra, hogy

semmi sem közönyös előttem, mi önre vonatkozik.

— De miért figyelmeztet ön ily későn a rokonszenvre, mely minket összeköt ?

— Katonai táborozásunk alkalmával néhányszor megtörtént, hogy valamely városhoz közelítettünk, melyről azt gondoltuk, hogy kapui tárva-nyitva lesznek előttünk és valójában zárva és védve voltak.

— Nemde ön, ostromot intézett ellenük ?

— Úgy van ; de az ostromló helyzete mindig nehéz és a műveletet megfontolt bölcsességgel kell vezetni. Ez Fábius taktikája.

— És mit következtessek e csevegésből ?

— Azt, hogy én ön ellen, mint ostromlandó város ellen jövök és keresem, fontolgatom, hogy mely oldalról kellene az ostrom-műveletet kezdenem, hogy önt meghódítsam.

— Nem gondolja, hogy önnek először meg kellett volna győződnie, hogy a kapu nincs-e az ellenség birtokában ?

— Ó, Camilla, ezt egyedül ön mondhatja meg nekem, és ön mégis gyönyörködik szenvedésemben, mit a bizonytalanság okoz nekem.

— Jól van Cajus, bevallom tehát, hogy ön szabad város előtt áll, melynek kapui nincsenek nyitva minden jövevény előtt.

— Az az én legfőbb vágyam, hogy a város szabad legyen és hogy erőszak alkalmazása nélkül vonulhassak be abba.

— S ha így volna, milyen eszközzel tenne kisérletet ?

— Békés alkudozásokkal.

— És hová vezetnének ezek ?

— Szivélyes egyetértésre, majd pedig boldog házasságra.

— Belátom, hogy ön jobb államférfi, mint katona. Én nem is üzenek háborút, csak hazám ellenségeinek.

*

Camilla elindult az oszlopos korlát mellett, mely a part hosszában végig futott, Cajus követte, azonban mindketten hallgattak. Szemeik nem az Oceán mélységét, de saját szíveik redőit kutatták.

A nap lenyugodott, az éj titkos lepelt borított a természetre és lassankint sötétedett. Esti szellő lengedezése mellett a habok halkan énekelték siránkozó, egyhangú zsoltáraikat. A virágzó narancsfák beillatozták a levegőt, az égbolton kigyúlt csillagok tele marékkal szórták a ragyogó gyémántokat a hullámokba.

Sokáig hallgattak, végre is Camilla törte meg a csendet :

— Nincs több mondani valója, Cajus ? Térjünk vissza beszédünkre.

— Ellenkezőleg, Camilla ! Ezer dolgot kellene még elmondanom.

— Kérem, mondjon hát csupán csak egyet !

— Igen, csak egyet fogok mondani, de ez egyben a többi mind bennfoglaltatik. Szeretem önt Camilla.

Ez érzelem már régen él és növekszik szívemben, ezt már rég akartam bevallani. Vártam a kedvező órát ; az órát, mely sorsom fölött határoz. Ez tehát az az óra. Ha az istenekben hinnék, azt mondanám, hogy ezt az örömet a mai napra készítették elő számomra és én ezt az alakalmat el nem szalaszthatom. A követ, mely szívemet nyomta és visszatartotta érzelmeimet, levette rólam. A bilincset, amely némaságra kárhoztatott, eltávolította lelkemről. Ön szabad ; én beszélhetek. Szívem szabad megnyilatkozása, szívének szabadságától függött.

Most csak arra az egyre kérem Camilla, ha volna valami más akadály közöttünk, ne mondja azt e pillanatban ; ne rontsa el boldog óránk gyönyörét, midőn végre föltárhattam szívemet ön előtt. Hagyja meg a reményt, mely a szerelmet élteti !

— Nem kételkedem, Cajus, őszinte vallomásában ; de minél őszintébb, annál komolyabb következményekkel jár. Ön azt mondta, hogy ez döntő óra s talán egy új élet kezdete. Hagyjuk tehát abba az enyelgést és ne mondjuk ki a döntő szót.

Azt kéri tőlem, hogy reményt nyújtsak önnek. Miért is vonnám meg azt, mikor minden közelebb hoz minket egymáshoz : hazánk kölcsönös szeretete, családi rokonság, a felsőbb isteni igazságok keresése, közös vágy egy isteni ideál után, kit még nem is ismerünk.

Ha ez az érzelem és a szeretet-kapocs nincs meg közöttünk, akkor önt félreismertem Nem mon-

dom még ki a «szeretem» szót, mert félelemmel tölt el, sőt mikor ön merészen kimondta : «Camilla szeretem», megdöbbentem és ez az érzés sokáig fogva tartott. Érzem, hogy ön egy ismeretlen világ kapuját nyitotta meg lelkemben, melynek egén ragyogó csillagok és terhes felhők egyszerre jelentkeznek. Hagyjon egy kissé magamra az ismeretlen világ küszöbén, amely telve van csalóka délibábbal, mint a tenger, a hajózásra veszélyes sziklákkal.

Tegyük próbára szíveinket Cajus, vagy még inkább emelkedjünk a földi dolgok fölé. Szívem ugyan szabad, de alárendelem teljesen atyám akaratának. Nem akarok most többet mondani, mielőtt az ő tanácsát ki nem kérem.

— Helyes, én is beszélni fogok vele. Szavai szárnyakat adtak nekem Camilla és követni fogom a fényes és derült magasba, ahol ön honol. És ha ott föltaláltuk «az ismeretlen Istent», kinek tiszteletére a görögök templomot pítettek, az lesz a mi Istenünk.

Mindketten hazamentek s két nap múlva Jeruzsálem felé tartanak.

X.

Cezáreától Jeruzsálemig.

A három napi utazás igen kellemesen telt Cajusnak és Camillának.

Pilátus és apósa, Claudius előre mentek, Claudia

és Camilla hátra maradtak, mert ők Sebastot és Sichart akarták megtekinteni. Cajus és még néhány legionárius kisérte őket.

A jelentéktelen országon keresztül huzódó út, történeti emlékekben gazdag, mit a százados megismertet hölgyeinkkel. A hőmérséklet kedvezett az utazásnak.

Két lovas legionárius nyitotta meg a menetet, közepén a két hölgy és a százados haladtak, kiket öt katona követett. Időnkint megpihentek a városokban, hol a szamariai asszonyok friss vizet, bort, fügét és narancsot kináltak.

Camilla érdeklődött családjuk, életmódjuk után; adott feleleteiket figyelemmel hallgatta és följegyezte.

— És a Messiás ? — kérdé tőlük. Várják a szamariaiak ? — Már megjött — felelék. Két napot időzött Sicharban a mult évben s mindazok, kik hallgatták, követői lettek.

— És mit tanított ?

— Azt tanította, hogy Istent lélekben és igazságban kell imádni ; teljesen mindegy, ha Jeruzsálem vagy Garizim hegyén, csak az a fő, hogy őszintén imádjuk.

Midez nagyon érdekelte Camillát, de nem kevésbbé Cajust, ki a boldogságtól valósággal áradozott a kedves társaságban.

Claudia és Camilla kitünően lovagoltak, Cajus sokszor hátramaradt, hogy bámulhassa kecses és könnyed tartásukat. Azután ismét csatlakozott tár-

saságukhoz, hogy figyelmüket fölhívja az ország szépségeire, melyen áthaladtak.

— Megjegyzem — mondá Camilla, hogy Itália vidéke ennél sokkal szebb.

Lehetséges, de az én szemeimben ma szokatlanul bájos. Nézze csak ezeket a hullámos domboldalakat, melyek mintegy lebegni látszanak a nap cirógatása alatt.

Csodálja azt a gyönyörű légtükrözést, mely a messzeségben a kék égbe olvad. Tanulmányozza építész-szemekkel az utunkat szegélyező fákat, melyek az ív, a tetőzet és a párkányzat minden sajátságait egyesítik! Soha se voltam ilyen szerelmes a nagy természet szépségeibe!

— Úgy látom, költői hangulatban van; faragjon verseket. Énekelje meg Magdala elragadó tájait és a szép Myriámot.

— Ne vicceljen Camilla! Magdalának is megvan a maga szépsége; de én ott elhagyatott voltam. Egy szív se dobogott ott az enyémmel összhangzóan. Ma nem érzem magam egyedül. Köztem és a természet között egy kötelék van s ezt ön teremtette Camilla....

— Látja-e ott azt a szép várat, — kiált Claudia, — mely a láthatárból kiemelkedik, mint egy hatalmas kőpiramis?

— Ez a régi Szamaria, — felelé Cajus, — melyet Heródes kijavított, kibővített és fölékesített. Sebastnak nevezte el Augusztus tiszteletére.

És csakugyan e helyről nézve, úgy tűnik fel,

mint egy piramis, mert 600 láb magaslaton épült. Legmagasabb pontját az Augusztus tiszteletére emelt templom koronázza. A régi Szamaria volt Izrael királyainak székvárosa. Ezen időben érte el virágzásának tetőpontját, de tragikus sorsra jutott.

Egy vallástalan, Acháb nevű király uralkodása alatt a város elhanyagolta Jehova tiszteletét és Baal hamis istennek emelt templomot arra a helyre, hol most Augusztusé áll. Jehova tűrte egy ideig, de végre megbüntette Izraelt. Az asszirok voltak igazságosságának eszközei. Szalmanaszár lerombolta Szamariát és a hűtlen bálványozó népet fogságba húrcolta. Az egész ország elpusztult, majd perzsa és méd gyarmatosokkal népesítették be, kik bálványokat imádtak. A fogságból megszabadult izraeliták is megtartották a hamis hitet, a bálványimádást.

Lassankint ezek a különböző nemzetiségű törzsek összeolvadtak és mindenik megőrizett egy bizonyos hamis hitet. Igy azután babonás és gyakorlati bálványimádás keletkezett, de azért ezek az új szamritánusok állították, hogy ők Jehova tisztelői. A jeruzsálemi templom felépítéséhez hozzá akarván járulni, felajánlották adományaikat; a zsidók azonban megvetéssel utasították vissza. Azért ők is építettek maguknak templomot Jehova tiszteletére a Garizim hegyén s ez időtől fogva a zsidók és a szamaritánusok állandó ellenségek lettek.

— Nagyon érdekes az ön országa, Cajus, azonban

nekem és nővéremnek nem rokonszenves. Ön igazán szépen tudja történetét.

— Örülök annak is, ha nem volt unalmas és önök is osztják örömömet.

A kis társaság megérkezett Sebastba. Megnézték a fellegvárat, Augusztus templomát, az erődítményeket, hol nagy örömükre római katonaságot találtak. Megtekintették a régi Szamaria romjait. De az új város költői fekvését sokáig bámulták.

A nap gyorsan ereszkedett lefelé. Utasaink lóra ültek és a völgyön keresztül, mely északnyugat irányban húzódik, elindultak. Délről a Garizim, északról pedig a Hébal hegy zárja be. Megérkeztek Sichárba vagy Sichembe. Nagy üggyel-bajjal találtak egy szállodát, hol nyugalomra tértek.

Másnap kora reggel három fölnyergelt szürke öszvér állt vezetőjükkel a vendéglő kapujában. Cajus rendelte, hogy a Garizim hegyre könnyebben följuthassanak. Claudia és Camilla pompásnak találta az eszmét és már előre örültek a kedves kirándulásnak. Az öszvérek gyönyörűen voltak fölnyergelve. Fejükön kokárdát és csengőt viseltek. A barna bőrnyereg rózsaszinű takaróval volt födve.

Vidáman reggeliztek és azután elindultak.

Sichem völgye a legszebb oázis kelet e sivatagján. Mózes is ezt láthatta, midőn prófétai szemeivel az igéret földjét oly elragadónak festette. A Hebál hegy védi az északi szelektől, a Garizim hegy pedig bőséges vízzel látja el. A nap jótékony

meleget áraszt kora reggeltől késő estig a völgyre. A szamáriaiak azt állítják, hogy itt volt a földi paradicsom, hova Isten az első embert helyezte.

Camilla gyermekesen vidám, kedves hangulatban volt. Kis paripáját a hajcsár folyton biztatta, ösztökélte, így mindig a többi előtt fickándozott.

— Tehát,— kiáltá nevetve : — előre ! festinate ! — Claudia megszorítá kantárát és előre vágtatott. Cajus Camilla oldalán maradt és mondá neki :

— Igy szeretném az élet útját megfutni.

Mire Camilla nevetve kérdé :

— A szamár hátán ?

— Ó nem ! Még a szamarak is igen gyorsak. Lassú léptekkel haladni oldalán, hogy életútunk soká, igen soká tartana.

— De az élet útja nem mindig oly szép, mint most itt.

— Ne rontsa el illuziómat. Látja, mily szép és viruló e csendes völgy ; itt felhangzik az élet és a szerelem dala. Úgy tűnik föl nekem, mintha a mi boldog jövőnk képe volna.

— Ön ma nagyon érzelgő és költői. A költő helyett szólaltassa meg inkább a történetirót és e kedves völgy történelmi emlékeiből mondjon el néhányat.

— Szives-örömest, — mondá Cajus, és mindhárman megállottak a hegy meredek oldalán.

— A legrégibb történeti emlék, mit fölidézhetek, 2000 éves.

Jákob pátriárchának, e vidék pásztor-királyának története, mely azonban át, meg át van szőve

drámai eseményekkel. Tehát igen hosszúra nyúlna, épen azért csak Józsefről beszélek. Eladták testvérei izmaelita kereskedőknek, kik őt Egyptomba vitték. Ott ártatlanságáért börtönbe került, de végre a leghatalmasabb fáraó helytartója lett. Sírja ott a völgy ölében található.

De szivesebben elmondok egy újabb történetet, melynek nagyszerűségét önök is bámulni fogják. Ez visszanyúlik a XV-ik századra, mely Róma alapítása előtt a VII-ik század.

Józsue meghódította az «igéret földjét». Mózes parancsa szerint elhatározta, hogy népével megújítja a Jehovával kötött szövetséget. Kivezette Izrael 12 nemzetségét. Azután hadsereget szervezett, mely 600.000 emberből állott. Két oldalt állított 6—6 nemzetséget 300.000—300.000 embert Azután a völgy közepére helyezte a «Frigyszekrényt». A tizenkét nemzetség tehát szemben állt egymással, egyik a Hébal hegy oldalán, a másik a Garizim lejtőjén. Ő pedig a Frigyszekrény mellett körülvéve a főpapok és levitáktól. Majd a Garizim hegy felé fordult és nagy hangon kihirdette a népnek Jehova megigért 12 áldását, ha Izrael megtartja a parancsokat.

Ime a két első:

«Ha megtartod a te Istenednek, a Jehovának parancsait, áldás száll házádra és nemzetedre. Áldott lész gyermekeidben, terményeidben és nyájaid- és gyümölcseiben».

Minden egyes áldásra a 6 nemzetség felelé az

«Ament». Most Józsue a Hebál hegy felé fordúlva 12 átkot mondott azokra, kik Jehova parancsait megszegik.

«Ha nem engedelmeskedel a te Uradnak, a Jehovának parancsait megszeged: átkozott lesz házad és meződ. Átok száll ivadékaidra, földed és nyájad gyümölcseire.

És a 300.000 ember egy szívvel-lélekkel felelé a Hébál hegyről: «Amen».

— Mily csodálatos lehetett — mondá Camilla.

— Mily felséges és ünnepies volt — tevé hozzá Claudia.

— Nemde, érdemes volt e szép völgyet meglátogatni? — kérdé Cajus ...

— Ó igen, nem is tudjuk meghálálni szívességét.

A hegy csúcsán régi templom romjaira bukkantak, melynek oltárán a régi szamariaiak mutatták be áldozataikat az Úrnak. Tekintetük fölkereste az egész vidéket a Jordántól a Földközi tengerig, azután óvatos szamaraikon leereszkedtek a hegyről.

Majd Cajus elvezette őket Jákob kútjához.

— Miféle kút ez? — kérdé Camilla.

— Miért állapodtunk itt meg?

— Ezt Jákob patriarcha, a názáreti Jézus egyik ősatyja ásatta 2000 év előtt. A Próféta itt kezdte a múlt évben csodálatos tanítását.

Elbeszélte Cajus utitársainak Jézus találkozását a szamariai Photinával és a sichemiták megtérését. Megindulással vegyes érdeklődéssel hallgatták sza-

vait. Azután Claudia néhány lépésre távozott, hogy a fűből kandikáló virágokat összegyűjtse; Camilla pedig a kút szélére ült és mondá :

— Valóban boldog lehet Photina, hogy megnyerte az «Isten ajándékát».

— Camilla ön is meg fogja nyerni, ha eljön az óra. Sok minden megtörténik, amit előre nem tudunk. Sohasem hittem volna, de vágyva-vágytam e kellemes találkozás után, melyben ma részem van e kút mellett és amely oly szeretetteljes beszédnek volt szinhelye a multban.

Camilla, nem tudom kifejezni ön iránt érzett szerelmemet, de remélem, hogy ön beszéd nélkül is megérti . . .

— Megértem Cajus. Talán mi is összetalálkozunk egykor a Tiberis folyó partján, a mi kedves Rómánkban és nekünk is egy Istenünk lesz, miként egy szeretett hazánk van.

— Ki lesz ez az Isten ? Sejtem, hogy az, ki itt ült és ki a szeretet vallását hirdette, a lélekben való Istenimádást minden helyen, minden időben és minden nép között.

Camilla lezárta szemeit és egy könycsepp hullott kezére. Cajus megragadta kezét és lecsókolta a könnyet.

— Ha minden könny ily édes, akkor öröm sírni — mondá.

Camilla az édes öröm mosolyával felelt.

Még aznap este Cajus fölkereste Photinát és őt a vendéglőbe vezette, hol Camilla és Claudia kérésére

elbeszélte a názáreti Jézussal való találkozását. Ez igen meghatotta hölgyeinket.

— Mily nagy örömmel fogjuk viszontlátni a Prófétát — fejezé be beszédét az asszony. — Holnap a zarándokokkal Jeruzsálembe megyünk, hogy jelen lehessünk a sátoros ünnepen, Jézus is bizonyára el fog jönni.

Másnap estefelé Claudia, Camilla és Cajus a Joppé kapun beérkeztek Jeruzsálembe.

XI.

A sátoros ünnep.

Nehezen tud az ember fogalmat alkotni magának arról a nagyszerű ünnepről, mely annyi népet összehozott Jeruzsálembe és oly sok lelket megihletett a vallás igéivel. Két nagy ünnepe volt a zsidó népnek: a tavaszi, a husvét és az őszi, a sátoros ünnep. Az elsőt az egyptomi szabadulás, a másodikat a pusztában való zarándoklás emlékére ülték.

A sátrak nem vászonból, de a Leviticus leirása szerint lombozatokból, pálma, vad olajfa, mirtus és más cserjék ágaiból készültek. Az erős, hosszú ágakat a földbe szúrták párhuzamosan, majd ezek legfelső ágait összekötötték, azután befödték ággal és lombbal. Ilyen volt az eredeti alakja.

A nagy sátrakat függönyökkel három részre osztották. A legbelső rész a nők, a középső a fér-

fiak és családtagok, az előrész pedig a szolgák számára készült.

A sátor kijárata előtt három kőből alakitott háromszögű tűzhely állt, hol ételeiket készitették. Esténkint itt gyűltek össze csevegni, legendákat és a Szentírást olvasni.

Egy-egy városból összesereglett zarándokok csoportokat képeztek; sátraikat valamely magaslaton köralakban helyezték el. Középen a karavánfőnök foglalt helyet, melynek sátra rendesen nagyobb volt a többinél.

Minden zarándok-társaság maga gondoskodott az áldozati és az élelmezéshez szükséges bárány-, borjú- és ökörcsordáról, melynek őrizetét egy-egy pásztorra bizták.

Az ünnepek előtt érkeztek a zarándok-karavánok: Judea, Galilea, Perea városaiból; jöttek a tenger partjáról és a Libanon hegységéből is. Ez a békés és örvendetes népvándorlás az egész Jeruzsálem környékét, de főkép a hegyeket népesítette. be. Élvezettel szemlélték a magaslatokról gyönyörű templomuk ragyogó kupoláit és az éjjel-nappal fölemelkedő áldozati füst-felhőket. Lelkesen hallgatták a harsogó trombita-szót, mely az istentiszteletre szólítja a híveket.

Igy Jeruzsálem körül volt övezve lombsátrakkal, melyek az olajfák hegyén, a Bézétha és a Scopus hegyeken, vagy a Jozafát völgyének magasabb részein, továbbá az Ophel lejtőjén és a Sion hegy csúcsain épültek.

A Jeruzsálemben lakó izraelitáknak is kötelességük volt ünnepelni a Leviticus tanítása szerint. Hét napig nekik is zöld galyakkal díszített sátrakban kellett lakniok, melyeket rendesen a házak lapos födélzetén, vagy az udvarban, továbbá nyilvános tereken, de főképp a víz és az Ephrain kapujának környékén állítottak föl.

Ezt a nagy ünnepet — melyen egy milliónál több ember vett részt, — az egyptomi szabadulás emlékére ülték meg a zsidók, mikor is a pusztában sátrakban laktak. Nyolc napon keresztül tolongtak a zarándokok a templomban, hol a bemutatott áldozati szertartások emlékeztették őket Jehova jóságára, Aki 40 évig csodálatosan táplálta választott népét a pusztában. Reggelenkint 21 trombita hirdette a várfalak magas párkányzatáról és a várkapukból az ünnep kezdetét. Azután a papok és a leviták, a hívek sokaságától kisérve, fölmentek az Ophel lejtőjére, a Siloe forráshoz; közben hymnusokat énekeltek, majd a magukkal hozott aranykannát megtöltötték a forrás vizéből. Ezzel visszatértek a templomba, hol az áldozatot bemutató pap az oltár köré öntötte. A forrás mellett a törvényt fölolvasták és predikáltak, amit azonban időről-időre félbeszakították a különféle szertartások. De hosszú lenne ezeket elbeszélni; csak annyit, hogy mindegyiknek célja: figyelmeztetni a zsidókat Jehova jóságára.

A Siloe hegyről hozott víz azt a forrást jelké-

pezte, melyet Mózes vesszejével a sziklából fakasztott. A templom kivilágítása eszükbe juttatta a sivatag útját megvilágító tűzoszlopot; jelképezte egyúttal a megigért Messiást, aki, mint az égő fáklya el fogja oszlatni az emberi tévelyek sötétségét; az élet sivatagján megmutatja az örök életre vezető utat.

Nyolc napon keresztül szünet nélkül éjjel-nappal, égett az áldozati oltáron a tűz. A tüzet folytonosan táplálták az új, meg új áldozatok.

Fiatal bikákat, bárányokat, őzbakokat, galambokat és gerléket áldoztak. A leölt áldozati állat vérét a pap az oltár köré öntötte; azután az áldozatokat feldarabolta és azok egy részét megégette az oltáron. Áldozati olajat is használtak a szertartáshoz, mit lisztre öntöttek; ebből egy marékkal dobtak a tűzre fölváltva tömjénnel.

A megmaradt liszt és áldozati állatok húsa a papok fenntartására szolgált.

Igy folytak le Jeruzsálemben évenkint a sátoros ünnepek thisri hónap közepén, mely szeptember utolsó és október hó első napjaira esik.

Azonban történetünk idejében, Róma a. u. 782-dik évben a sátoros ünnep még sokkal mozgalmasabb képet nyújtott; mert egész Izrael népe lázasan várta a Messiást. Eljövetelének idejét sokan elérkezettnek vélték, mert a názáreti Próféta nagy dolgokat művelt egész Zsidóországban.

Az emberek kételkedhettek még egy ideig a Messiás személyében, de nem tagadhatták le a

megtörtént nagy csodákat, mit Elizeus és Illés óta sohase láttak.

Oly ékes nyelven beszélt a Názáreti, hogy akik hallották, e szavakba törtek ki: «Soha nem beszélt így ember, mint Ő». A tömeg mindenütt követte és csodálta, de az írástudók és főpapok gyanúsan nézték és nyiltan kimutatták iránta ellenszenvüket.

Eljön-e Jeruzsálembe, fog-e predikálni a templomban a sátoros ünnepek alkalmával? Az összesereglett zarándok-csapatok lázasan várták a Prófétát.

De a farizeusok kémeket küldtek szét Galileába és mindenféle vádakat koholtak Jézus ellen; ujabb és ujabb ravasz rágalmat eszeltek ki, melyet hitük szerint nem tud megcáfolni. Ügyes őreiknek pedig megparancsolták, hogyha mégis bátorkodnék Jeruzsálembe jönni, fogják el és tartóztassák le.

De nem mer ám eljönni Jeruzsálembe, mondák; Galileában, a tudatlan tömeg előtt mer csak predikálni, kik nem ismerik az írásokat; ott példabeszédeket mond, melyek oly együgyűek, mint a hallgatók és a becsületes nép mégis csodálja. De itt a templomban, vagy a Rotonde terein, avagy a Sanhédrin ülésein és ott, ahol a nép között a vallási tudomány mesterei is jelen vannak: Izrael tudósai előtt elveszítette bátorságát és nem meri többé hírdetni messiási küldetését.

A százados, Camilla és Claudia Procla is várták

a Prófétát az ünnepre s azért ök is elmentek naponkint, hogy láthassák ; de már három nap elmult és a názáreti Jézus még sem jelentkezett.

XII.

Jézus a templomban.

Camilla naplójából kölcsönzöm az ünnep negyedik napjának leírását és számot adok tapasztalatairól.

«Végre megérkezett ! Láttam és hallottam a galilei nagy Prófétát ! Ő benne minden szép, minden nagy egyesítve van ; szavai mélyen vésődtek szívembe.

A negyedik nap szertartása megkezdődött. Az emberek lehangoltan beszélték a templom pitvarában, hogy már nem fog jönni a názáreti Próféta. Egy kis csoportban az írástudók a következő eszmecserét folytatták :

— Honnan tudja az írásokat Ő, ki sohase tanult ?

— Nem lehet ő Messiás, mert midőn a Messiás megjelenik — mondják a próféták — nem tudjuk, honnan jön, hová megy ; de ennek tudjuk eredetét, tudják, hogy abból az igénytelen názáreti városból való, hol atyja ácsmesterséget folytatott.

— Kitől tanulhatta, amit hirdet ? . . .

Hirtelen nagy zúgás támadt a tömegben és egy fehér alak tűnik föl a zsidók tornácának legfelsőbb lépcsőfokán . . . a Próféta volt !

Amennyire csak lehetett, közelébe furakodtunk, hogy hal'hassuk beszédét. Cajust kértem, hogy pontosan jegyezzen fel minden szót, amit hall. A názáreti Jézus t. i. népies zsidó kiejtéssel, aramiai tájszólással beszél, mit Cajus legjobban megért.

Nagy csend támadt s Jézus elkezdett beszélni: «Sokan vannak — ugymond — köztetek, kik azon tanakodnak: honnan merítem a tudományt?

— Én nem a magam tudományát hírdetem, hanem Azét, ki engem küldött: az Istenét.

— Aki önmagától szól: saját dicsőségét keresi; aki pedig Annak dicsőségét keresi, ki őt küldötte: az igazmondó, hamisság nincs benne.

— Állítjátok, hogy ismertek engem és tudjátok, hova való vagyok; de tudjátok meg, hogy nem önmagamtól jöttem, hanem az Igazmondó küldött engem, kit ti nem ismertek. Én ismerem Őt, mert Tőle vagyok, Ő küldött engem».

A mellettünk álló írástudók igen nagy bámulatba estek. Összenéztek és halkan mondák: «Kitalálta gondolatainkat, melyeket az imént forgattunk eszünkben és megfelelt rájuk: «Csalatkozunk, ha azt hisszük, hogy tudjuk honnan jön, mert ő Istentől jön; mi pedig az Istent nem ismerjük. Istentől van az ő tudománya is...»

Jézus folytatta beszédét. De a tömegben mozgás támadt, mely távolabb sodort minket és beszédét csak töredékesen hallottuk. A hallgatók megjegyzései azonban egészen érthetők valának.

— Nemde, itt van, kit a papi fejedelmek halálra keresnek ? Íme, nyilvánosan beszél és senki se meri fölemelni reá kezét, sőt még ellene se mondanak beszédének. Vajjon igazán meggyőződtek a papi fejedelmek, hogy Ő a megigért Messiás ?...

— Bárminként legyen, ha eljön Krisztus, vajjon több és nagyobb csodát fog-e tenni, mint ez az ember ?

A Próféta szavai üték meg füleinket : «Még egy kevés ideig leszek veletek, azután visszatérek Ahhoz, Aki engem küldött. Akkor keresni fogtok, de nem találtok és ahol én vagyok, oda ti nem jöhettek».

Hírtelen örömrivalgás hallatszott a déli oldalról, trombiták és réztányérok hangja vegyült a lármába.

Jézus elhallgatott. A kapun keresztül nagy processzió közeledett. Legelől Kaifás főpap jött, arany- és ezüsttel átszőtt főpapi díszben ; kezében arany serleget tartott. A serleg a Siloe forrás vizéből volt megtöltve, mit az Ophel lejtőjéről a leviták és a nép körmenetben hoztak. Izrael fiainak emlékezetébe idézte Mózes élő vizét, melyet sziklából fakasztott azon a napon, midőn őseik Egyptomból kivándorolva, majdnem szomjan vesztek el a pusztában.

Utána sorakoztak a papok, mindannyian arany- és biborszálakkal átszőtt, értékes ruhákban.

De a főpap ruhája hihetetlen gazdag, csodálatosan ragyogó volt és teljesen megegyező Mózesnek az Exodus XXXIX. fejezetében adott leírá-

sával. A melldísz (pectoral) ugyanolyan szövetből készült, mint a tunika (éphod), kék, vörös és kétszer festett karmazsin selyemből, négy sor drágakővel diszítve. Az első sorban : karneol, topáz és smaragd ; a másodikban : karbunkulus, zafir és jáspis, a harmadikban : jácint, achát és ametiszt ; a negyedikben: krizolit, onix és berill. Minden egyes kő arany rózsácskába volt foglalva és művészileg belevésve Izrael 12 nemzetségének neve. A tunika vállrésze aranykeretbe foglalt két onix-kővel volt diszítve, melybe szintén Izrael fiainak nevét vésték. A tunika alsó részét, — amely szintén karmazsin selyemből készült, — térd magasságig köröskörül granátalmák és arany csengők diszitették, úgy, hogy minden két granátalma között egy csengetyű lógott, melyek a főpap minden lépésére csilingeltek.

Fejét művészileg készült tiara díszítette, melynek előrészén színarany lapon e szavak voltak olvashatók : «Jehova szentje».

A papok után néhány írástudó és több zarándokcsoport következett ; majd az 500 tagból álló énekkar, hárfások, citerások, síposok, furulyások, trombitások és dobosok kiséretével. Izaiás prófétának a Megváltóról szóló énekét zengedezték :

«És vessző sarjad Jesse törzséből
És virág növekedik az ő gyökeréből.
És megnyugszik rajta az Úr lelke,
A bölcseség és az értelem lelke,
A tudomány és az ájtatosság lelke...»

Az ének a következőkép végződött: «Örömmel merítek vizet az Üdvözítő kútforrásaiból. És mondjátok ama napon: Adjatok hálát az Úrnak; hívjátok segítségül az Ő nevét Sion lakói, mert nagy Izrael szentje . . .köztetek».

Ó, anyám, mily szépnek találom ez éneket, különösen, ha elgondolom, hogy Izaiás e jövendőlése a názáreti Jézusra vonatkozik.

Az öreg Gamaliel meglátott bennünket és azonnal hozzánk csatlakozott. Elragadtatva mondá:

— Lehetséges-e, hogy szemeink előtt menjen végbe Izaiás jövendölése? Lehetséges-e, hogy ez az ember, ki előttünk áll és prédikál . . . Jesse törzsének kivirágzott vesszeje? Ő legyen, kiben Jehova lelke lakozik? Izrael szentje, a legnagyobb Sion fiai között!

Az öreg tudós elhallgatott és könnyes szemeit a názáreti Jézusra függeszté, ki nyugodt komolysággal állt az emelvény legfelső lépcsőjén.

A processzió pedig mindig közelebb érkezett énekelve, az asszonyok, majd a férfiak tornácán át; végre a főpap is megérkezett, kezében arany serleggel. Áthaladt a Nikanor kapuján és az oszlopcsarnokon — mely a Leviták tornácát övezi — s mikor lábával az áldozati oltár lépcsőjét érintette, a nép elkiáltá: «Emeld föl kezed!» Ezután a főpap az oltár nyugati oldalához ment és kiöntötte az aranyserleg tartalmát. A kar pedig ismétlé: «Örömmel merítek vizet az Üdvözítő kútforrásaiból».

Mikor az ének megszünt, Jézus újra beszélni kezdett. A bevégzett szertartás tanulságának mintegy magyarázatát adta.

«Ha szomjúhozik valaki közületek — mondá — jöjjön hozzám és igyék! Aki hisz én bennem — mint az írás mondja — élővíz patakja foly majd belőle».

A tömeg zajongani kezdett. Egyik rész kiáltá: Valóban Ő Izaiás által megjövendölt próféta! Ő a Krisztus! Ő a Messiás!

A másik rész ellenveté:

— Galileából jön-e Krisztus? . . .

Jézus nem engedte magát zavartatni, hanem folytatta beszédét.

Nemsokára beköszöntött az est. Meggyújtották a gyertyákat, melyek bevilágították a tornácokat, csarnokokat és diesfénybe vonták a Próféta alakját, Ki önkénytelenül erős hangon mondá: «Én vagyok a világ világossága. Mindaz, aki engem követ, nem jár sötétségben, mert az élet világossága lesz nála . . .»

— A világ sohasem hallott ilyen kijelentést — mondá Gamaliel, — nem ismerek ehhez hasonló határozott, fenkölt beszédet. Pár perc előtt az örök élet élő vizének nevezte magát, most azt mondja önmagáról: Én vagyok a világ világossága. Jegyezzék meg jól, tevé hozzá Gamaliel, hogy az Isten tekintélyére hivatkozik. Az is különös, hogy nem azt mondja: Megmutatom nektek az élet forrását és a világ világosságát; hanem ő

azt mondja: Én vagyok az örökélet vizének forrása; én vagyok a világosság. Aki így beszél, az nem lehet más, mint Isten.

A farizeusok megzavarták a názáreti Jézus beszédét; szemére hányták, hogy önmagáról tesz bizonyságot. Mire Jézus így felelt nekik:

– Ha én magamról teszek is bizonyságot, igaz az én bizonyságom, mert tudom: honnan jöttem és hová megyek; ti pedig nem tudjátok. Különben nem egyedül magam teszek bizonyságot önmagamról, hanem Atyám, ki engem küldött, tanuskodik mellettem.

— Hol van a te Atyád? — kérdék tőle.

— Ti nem ismertek sem engem, sem pedig Atyámat — felelé Jézus. – Ha engem ismernétek, Atyámat is ismernétek...

...Mert Atyám és én, egy vagyunk...

— Mit akar ezzel mondani? — kérdém Gamalielt.

— Azt hiszem, hogy azt akarja mondani, hogy Isten az ő atyja.

– Lehetséges volna ez?

— Ebben rejlik az ő egyéniségének titka s ez az, ami megzavarta értelmemet és minden tudományomat.

*

A szertartás és prédikálás nyolc napig tartott. Fájdalom, az utolsó napokon a tömeg zajongani kezdett, mert a papi fejedelmek és a farizeusok föllázították a népet Jézus ellen. Félbeszakították

beszédét, zúgolódtak, fenyegetődztek, amiért Jézus kemény igazságokkal végezte beszédét.

Itéljék meg azt e néhány mondatból, mit Cajus följegyzett és mit önök elé tárok:

Midőn találkoztunk Jézussal a kincstár pitvarában, így szólt a körülötte álló fölizgatott zsidókhoz:

«Én elmegyek és majd kerestek engem. Ti pedig bűnötökben meghaltok. Ahová én megyek, ti oda nem jöhettek...»

— Vajjon meg fogja önmagát ölni? — suttogta a tömeg.

Jézus pedig folytatá:

— Ti e földről vagytok, én onnan fölülről vagyok. Ti e világból vagytok, én nem vagyok e világból. Azért mondottam nektek, hogy meghaltok bűneitekben, mert nem híszitek, hogy én vagyok az Isten Fia...

— Hát ki vagy te? — kérdék Tőle.

— Én az vagyok, akinek neveztem magamat. Én vagyok a kezdet... ki szólok nektek. Aki engem küldött, igazmondó Az, és amiket hallottam Tőle, azokat mondom a világon...»

Gamaliel összerezzent és felénk fordúlva mondá:

— Jegyezzék meg jól e különös és határozott kijelentést: Én vagyok a kezdet. Beszélt-e valaha így ember? Van-e ezen a világon halandó ember, ki igazán elmondhatná magáról: Én vagyok a kezdet? Mózes sem merészelt ily nyilatkozatot tenni.

A Próféta tovább fűzte beszédét: «Mikor föl-

magasztaljátok az Ember Fiát, akkor megismeritek, hogy ki vagyok. El fogjátok ismerni, hogy önmagamtól semmit sem cselekedtem, hanem amire tanított engem Atyám, azokat hírdettem. Aki engem küldött, velem vagyon és nem hagy engem egyedül, mert én mindig azt cselekszem, ami kedves Előtte . . .»

A hallgatók nagy számának tetszett e beszéd és tanítványai lettek.

«Ha valóban hisztek tanításomban és követitek : bizonnyal tanítványaim lesztek.»

— És megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká tesz titeket.»

Ellenségei ingerülten tiltakoztak e kijelentés ellen.

— Mi Ábrahám fiai vagyunk, senkinek se szolgáltunk.

— Óa kevélyek, mondá Gamaliel megbotránkozva, már elfeledték, hányszor hurcoltattak fogságba és hogy jelenleg is a római uralom alatt nyögnek.

De Jézus megmagyarázta, hogy erkölcsi szabadságról beszél és hogy a szolgaság : a bűn rabsága. Szemükre hányta, hogy nem az igazságosság cselekedeteit gyakorolják, miként Ábrahám, hanem hogy a jelen pillanatban is halálra akarják adni őt, Ki megtanította őket azokra az igazságokra, melyeket Istentől hallott.

A zúgolódás növekedett és a zsidók hangosan kiabálták, hogy csak egy atyjuk van : Isten.

Most Jézus hangosabban kezdett beszélni, hogy túlharsogja őket és mondá nekik egész határozott-

sággal: «Ha Isten volna atyátok, akkor bizonyára szeretnétek engem, mert én Istentől származtam és jöttem. Nem magamtól jöttem, — ismétlem — hanem Ő küldött engem. Azért nem értitek meg az én szavaimat, mert nem hallgatjátok beszédemet. Ó mert aki Istentől van, Isten igéjét hallgatja, ti pedig azért nem hallgatjátok, mert nem vagytok Istentől...

— Ti az ördög atyjától vagytok és atyátok kívánságát akarjátok cselekedni, midőn alkalmat kerestek, hogy engem halálra adjatok.

— Ő gyilkos volt kezdettől fogva és az igazságban nem állott, mert nincs igazság benne. Amidőn hazudik, saját énjéből beszél, mert hazug ő és a hazugság atyja...»

Dühös kiáltásokba vesztek Jézus utolsó szavai. A zsidók ordították, hogy csak Neki van ördöge, majd a templom javítására szolgáló kőhalmazhoz rohantak, hogy Jézust megkövezzék. Azonban Jézus eltünt szemeik elől. Igy végződött a názáreti Jézus prédikációja az ünnep utolsó napján. De a Próféta még ezek után is sok csodát művelt.»

XIII.

A vakon született.

Mikor Jézus a templomból távozott, egy vakon született ifjúval találkozott az utcán. Fölvett egy marok port a földről s nyálával egy kis sárt készitett

és azzal megkené a vak ifjú szemeit s mondá neki: «Menj és mosakodjál meg a Siloe tavában».

A vak elment, a parancs szerint cselekedett és azonnal látott.

Másnap az öreg Gamaliel magához kérette barátait, hogy a történteket velük közölje.

Claudia, Camilla, Nikodemus és Cajus is megjelentek. Az öreg Claudius és Pilátus kimentették magukat, mondák egymásnak, hogy eleget hallottak már a názáreti Jézusról.

A vak ifjú meggyógyítása nagy feltűnést keltett Jeruzsálemben. Az öreg Gamaliel vendégei is nagyon szerették volna biztos forrásból hallani a Názáreti ez ujabb csodáját. Camilla azonnal kérte az öreg tudóst, hogy beszélje el a feltűnő eseményt.

— Íme tehát, amit tudok elmondom: Éveken keresztül láttam a templom ajtajában egy vak embert. Többször beszéltem is vele. Egyszer abban a reményben, hogy talán az orvos meggyógyíthatná, magam vizsgáltam meg a szemeit. Bár nem vagyok orvos, de első tekintetre beláttam, hogy a baj gyógyíthatatlan, vele született vakság. S midőn tegnap kijöttem a templomból, egy vitatkozó népcsődületet láttam; köztük megismertem a vakot, ki nagy lelkesedéssel beszélt és minden szem rajta függött.

Közelebbről hallgattam a vitatkozást. Egyik csoport mondá:

Ez valóban Ő, a született vak, aki itt a templom kapujában kéregetett.

Ó nem, mondák mások, ez nem ő, csak hozzá hasonló.

— A vak pedig felelé :

— Bizony én vagyok.

— Hisz te nem vagy vak ?

— Nem vagyok már vak, de néhány óra előtt még az voltam.

— Hogyan nyiltak meg szemeid ?

— Halljátok tehát — mondá lelkendezve. — Egy ember hozzám jött, kit azonban én nem láttam, de az emberek Jézusnak nevezték, sárral bekente szemeimet s mondá nekem: Menj és mosakodjál meg a Siloe tavában ! Ez a gyermek a tóhoz vezetett, megmosakodtam és azonnal megnyiltak szemeim.

— Hát hol az az ember, ki meggyógyított téged? kérdém tőle.

— Nem tudom, nem ismerem, sohase láttam.

Sok főpap és farizeus volt aznap a templomban, mert szombati nap volt. Eléjük vezettem ezt az embert és elbeszéltem nekik a történteket.

A Sanhedrin tagjai fölháborodtak, mert e cselekedetben az Úr napjának megszentségtelenítését látták. Csalástól is féltek. Elhatározták, hogy azonnal vizsgálatot inditanak és kikérdezik a vakot és szüleit.

Az ember minden kérdésre csodálatos egyszerűséggel, nyiltan és bátran felelt.

A dolog igen egyszerű is volt, hisz még csak az imént történt. Tehát anélkül, hogy ellentmondás-

tól félt volna, tettetés nélkül mindig így mondotta el a vak:

– Születésem óta vak voltam s még néhány óra előtt is; de egy ember, kit Jézusnak hívnak, meggyógyított: bekente sárral a szememet és elküldött, hogy mosakodjam meg a Siloe tavában.

Ez a határozott, világos és egyszerű tény azonban a természet törvényeivel megfejthetetlen.

A Sanhedrin tagjai tagadták és az embert hazugsággal vádolták. Azért szüleit is megidézték és őket is kivallatták:

— Valóban a ti fiatok ez?

— Igen, a mi fiunk — felelék egyszerűen.

— Vakon született?

— Igen, vakon született.

— És miként lát most?

— Azt már nem tudjuk.

— Ki nyitotta föl szemeit?

— Mi azt sem tudjuk; kérdezzétek meg tőle, már nagykorú, megfelel maga helyett.

Ismét kikérdezték a vak ifjút, ki ugyanúgy mondta el másodszor is a történteket, mint az igazmondó ember: biztosan és határozottan.

Csakhamar vitatkozás támadt köztük. Egyik csoport mondá: a «názáreti Jézus nem lehet az Isten küldöttje, mert nem tartja meg a szombatot.» Mások így vélekedtek: «De hogyan cselekedhetik egy bűnös ember ily nagy csodát!?» Megkérdezték a vak ifjútól is, mi a véleménye arról az emberről, ki visszaadta látását?

— Bizonyára próféta — felelé habozás nélkül.

Ez a felelet meglepte a farizeusokat és mondák:

— Ami minket illet, mi tudjuk, hogy ő bűnös ember.

— Hogy bünös-e — folytatá az ifjú — azt nem tudom, de azt tudom, hogy vak voltam: és most látok.»

Ez a tény nagy súllyal birt, minden bizonyítéknál ékesebben beszélt, ami igen kellemetlenül érintette társaimat. A csoda csaknem kiszúrta szemeiket, de ők még sem akarták meglátni.

A nép bizonyította és tanuságot tett mellette. A meggyógyult ifjú tudatlansága dacára is erős hitével győzedelmesen megfelelt a hitetlen és irigy tudósok mnden hazug állításának.

Később már úgy tünt föl, mintha maga is gúnyolná a tudósokat, mert midőn harmadszor is kérdezték tőle az elmondott csodát, így felelt:

«Miért akarjátok még egyszer hallani? Vajjon ti is tanítványai akartok lenni?

— Légy te magad tanítványa, mi Mózes követői vagyunk — mondák haraggal. — Azt tudjuk, hogy Isten beszélt Mózes által, de Erről nem tudjuk, honnan jött.

— Mily csodálatos — felelé Jézus legújabb tanítványa, — ti nem tudjátok honnan jött, pedig látjátok: megnyitotta szemeimet.

— Isten egy bűnöst sem hallgat meg; és sohase lehetett még hallani, hogy valaki a vaknak vissza-

adta volna a látást. Ha ő nem az Istentől jött volna, nem tudta volna e nagy csodát művelni.»

Ez a lecke már sok volt. Dühöngtek a farizeusok és mint akiknek nincs igazuk, az utolsó menedékhez, a szidalomhoz fordultak.

— Te, ki teljesen bűnben születtél, te merészelsz minket tanítani? —

Ekkor kidobták a templomból.

— Tudós Gamaliel — mondá Camilla — köszönöm szívem mélyéből; ez az eset igen meghatott.

— Valóban megindító, — tette hozzá Cajus.

— De még folytatása, záró szava is van ennek — mondá Nikodémus — mit úgy látszik, nem ismer Gamaliel.

— Nem, én többet nem tudok.

— Érdekes, ami azután történt: A templomból kiűzött szerencsés ember útközben találkozott a názáreti Jézussal. Jézus megállította és mondá neki: «Hiszesz-e az Isten Fiában? — Ki az Uram, hogy higyjek Ő benne?» Mire Jézus felelé: «Láttad már őt, Ő az, ki veled beszél». És a még tegnap vak ember, habozás nélkül lábaihoz borúlt és imádá őt.

— Mekkora hit! — kiált föl Claudia, Camilla és Cajus.

— Nemde csodálatos, Gamaliel?

Az öreg ember égre emelé szemeit és egy kevés ideig hallgatott, végre mondá:

Igen, meghatott, de még inkább megzavart ez ember titokszerű nagysága.

Nem lehet csaló, mert Isten meghallgatja minden

kérését. De hogyan higyjem azt, hogy Ő Isten Fia és ha nem az, hogyan fogadhatja el emberek imádását . . .? Ezt nem tudom felfogni.

— Valóban nagy titok — toldá meg Nikodémus. — De hogyan válthatná meg az emberiséget, ha nem volna Isten ? És ha Isten, ki kellett azt nekünk jelentenie !

XIV.

A messiási kérdés.

Judeában úgy, mint Galileában, Szamariában, mint Pereában egész a tengerpartig, hol Tyrus és Sidon emelkednek, mindenütt a messiási kérdést tárgyalták.

Ez foglalkoztatta a népeket, ez tűzelte az eszmék harcaiért lelkesülő sziveket ; ez ébresztette fel a nemzeti érzelmet és a már-már szunnyadó hazaszeretetet ! A názáreti Jézusnak csak egy szavába került volna és Rómára nézve veszélyes politikai helyzet alakul.

De Jézustól távol állott nemzeti fölkelést szítani vagy hazáját a római uralom alól fölszabadítani. Ez a szerep méltóságával nem fért össze, mert Ő a megigért Messiás, kit a zsidó nemzet századok óta várt.

A nép várta és óhajtotta, hogy Jézus lázító beszédeket tartson, de Ő azt hirdette : «Országom nem e világból való . . . az én országom : az Isten országa !»

Azok előtt, kik elfogadták a Próféta e nyilatkozatát, a messiási kérdés vallási kérdéssé vált. Fontos theologiai kérdéseket hozott felszinre és fenyegető vallási összeütközést idézett elő.

A jeruzsálemi zsidó papság föllázadt, mert érdekeit látta veszélyben. Senki se kicsinyelhette többé a fiatal Próféta csodáit, különös beszédeit, miket a templomban, a zsinagógában és a Jordán partján tartott, vagy mindenütt, ahol megfordult. A tömeg mindenütt tanakodott, hogy nem Ő-e a megigért Messiás?

Sőt keresztelő János is Jézus szájából akarta hallani messiási küldetésének megerősítését; e célból követeket küldött Jézushoz, ki igazat adott ker. Jánosnak. János elbocsátá ekkor tanítványait és mondá nekik: Már befejeztem küldetésemet, kell, hogy «Ő növekedjék, én pedig fogyjak».

Az alázatos és az egyszerű lelkek nem kételkedtek többé Jézus messiási küldetésében. Látták cselekedeteit és ez megggyőzte őket. Másrészt Jézus kinyilatkoztatta nekik magát. Nem is tesz Isten a hazug mellett csodát.

De nem így gondolkodtak a nagyok, a gazdagok és főkép a zsidó főpapok.

A vezető osztály bizalmatlansággal és irigy szemmel nézte az új irányzat növekedését és megerősödését. Természetesen, nem szívesen látta az úgynevezett szerencsefiak sikereit, fölülkerekedését. Főkép Jeruzsálemben küzdöttek erősen a nép vezetői és vallási fejei. Különböző okokat kerestek,

hogy Jézus messiási küldetését megcáfolják. Mentegették önmagukat, de semmi esetre sem palástolhatták el gyűlöletüket és üldözésüket.

A Messiásnak — mondák — Dávid nemzetségéből kell származnia és Bethlehemben születnie. Jézus pedig Názáretből való, tehát galileai. Ismerik Őt gyermekségétől fogva, ismerik atyját és egész családját. Atyja egy igénytelen ács. Jézus is ezt a mesterséget folytatta 30 éves koráig. Ezután megkezdette nyilvános tanítását anélkül, hogy előkészült volna reá valamely híresebb iskolában.

Miféle rokonság kapcsolhatná Galilea e megvetett fészkének familiáját Dávid nemzetségéhez ?!

E kérdésre bármelyikük megfelelhetett volna, ha egy kis jóakarattal keresik a megoldást. Jézus származása és születési helye után kellett volna kutatniuk és a nehéz kérdés azonnal megoldást nyer.

Bethlehem és Názáret levéltárában bizonyára találtak volna erre vonatkozó adatokat. Különben élő tanuk is akadtak bőven, kik Jézus születését, életének körülményeit, mint szemtanuk bizonyíthatták.

Jeruzsálem nagyjai között akadt is néhány jóhiszemű férfi, ki az igazságot kereste, tanulmányozta a történteket és ezek az igazság ismeretére el is jutottak. Ilyenek voltak: Nikodemus, Ben Gorion, Arimatheai József és Gamaliel.

Nikodemus többször találkozott Bethlehem környékén a pásztorokkal, kik a csodálatos eseményeknek tanui voltak a bethlehemi barlangban. Jézus

születését, mint szemtanuk beszélték el, kik közül a legtöbben még csak hatvan évesek voltak.

Megkérdezhették volna Jézus anyját, nevelőatyját, barátait, rokonait és megállapíthatták volna, hogy úgy Mária, József jegyese, mint nevelőatyja, József: Dávid nemzetségéből származtak.

De még más indokból is tagadták Jézus messiási küldetését.

Ugyanis abban a téves nézetben éltek, hogy a Messiásnak nagy dicsőséggel kell megjelennie a földön, mint egy hatalmas hercegnek: fényben, pompában. Izraelt ki kell szabadítania a szolgaságból és a nemzeteket hatalma alá kell hajtania.

Már pedig az világos, hogy a galileai Próféta szegény genezáreti halászaival semmiféle királyi pompával, hatalommal nem rendelkezik.

Ez a második ellenvetés sokkal komolyabb volt az elsőnél, mert a népnek is az volt a meggyőződése, hogy a Messiás vissza fogja állítani Juda országát. Inkább hódító lesz, mint Próféta, Ő lesz a második Józsue, Dávid vagy a machabeusi Judás.

Jézus és apostolai soha egy szóval sem mondták, hogy Jézus kiszabadítja népét a rónai igából, sőt mikor a nép királlyá akarta kikiáltani, elrejtőzött szemeik elől. Az egyedüli királyság, melyről beszélt s melyet alapítani akart: az Isten országa s nem Juda országa volt.

A népnek a szabadító Messiás-királyba vetett téves hite, a kevésbé határozott és világos prófétai jövendöléseken alapult.

Élénken élt a nép között az a tudat, hogy a Messiásnak királynak kell lennie.

De hogy milyen természetű, milyen hatáskörű és mily terjedelmű lesz ez a királyság, azt nagyon nehéz volt meghatározni a jövendölésekből. Azt hitték, a Messiásnak meg kell szabadítania Izraelt és a kormánypálcát kezébe kell ragadnia. De a jövendölések azt is mondják, hogy a Messiás minden nemzetet meg fog váltani és a népek hódolni fognak neki.

A Messiásnak prófétának is kellett lennie, hogy taníthassa a népet, továbbá a Magasságbeli papjának, hogy első szüleinek bűneiért az engesztelő áldozatot bemutathassa. De hogyan lehetett Ő egyszerre hatalmas király és a kigyó áldozatja? Miféle sebet ejthet a kigyó az Ő sarkán ?

És ha a próféták jövendölése szerint arra volt hivatva, hogy dicsőséggel uralkodjék a nemzetek fölött, hogyan lehetett Ő a megvetés tárgya ; miért kellett oly rettenetes szenvedést átélnie, amely minden emberi formájából kivetkőztette.

Ezek oly leirások, melyek teljesen ellenmondanak egymásnak s csak úgy magyarázhatók meg, ha a messiási királyság latt, lelki királyságot értünk. Ha elfogadjuk e természetfölötti jelleget, úgy világos Jézus állításának igazsága : «az Ő országa nem e világból való.»

A két elsőnél még nehezebb ellenvetést tettek az előkelő tudósok és főpapok, hogy hitetlenségüket igazolják.

Jézus más-más formában többször kifejezte, hogy ő Isten Fia. De hogyan lehet Isten Fia ez az ember, ki Názáretben élt gyermekségétől fogva és akit ott sokan megvetettek. Hisz ez teljes lehetetlenség, ez káromkodás, mondák a kétkedők. A papi fejedelmek pedig halálbüntetésre méltónak találták ezt a kijelentést.

A szegény, tudatlan nép okoskodás nélkül, következetesen megfelelt: Igen, ez valóban káromkodás, ha nem Istentől jött. De miként magyarázhatják meg önök, hogy az istenkáromlónak engedelmeskedik a természet, az élet és halál ?

«Belzebub által tesz csodákat» – felelék a főpapok. «Ördöge van.» Úgy ? Hát az ördög megszabadítja az ördögtől megszállottakat? Tehát egyik ördög üldözi a másikat ? ! . . . Az ördög gyógyítja a betegeket, bénákat és a bélpoklosokat ? az ördög adja vissza a süketeknek a hallást, vakoknak a látást, némáknak nyelvük használatát és a holtaknak az életet ? . . .

Ha ez az igazság : úgy romboljuk le Jehova templomát, aki szüntelen sanyargat minket és szenteljük az ördögnek, hogy minden jóval elárassza országunkat !

Erre a vérig sértő gúnyra megint csak szidalommal feleltek, mint a vak ifjú ellenvetéseire. Sértegető beszédjük elárulta, hogy miért viseltetnek oly ellenséges érzelemmel Jézus messiási küldetése iránt. Valószinű, több irástudó kétségbe vonta, Messiás Isten-fiúságát. Sokkal elfogadhatóbbnak

tartották azt, hogy a Messiás nagy uralkodó, hatalmas fejedelem lesz, aki Izrael népét megszabadítja. Tagadták istenségét, pedig sok jövendölés egészen világosan kimondta.

Michael próféta a Messiást: «örökkévalónak» nevezi, kinek eredete az ősidőkbe nyúlik, az örökkévalóság napjaiba.

Dávid, a próféta-király, pedig így szól: «Jehova mondá nekem: Fiam vagy te, én ma szültelek téged... Kérd, és a nemzeteket adom örökségül!»

Izaiás: «Ime egy Szűz fiat szül, kinek neve Emánuel, azaz Isten van velünk». Majd «tanácsadónak, csodálatosnak, erős Istennek, az örökkévalóság atyjának, a béke fejedelmének nevezi».

A Messiást «Isten Fiának» czimezi Hénok és Ezdrás negyedik könyve. Végül a hagyományos hit is mindig Isten Fiának tartotta a Messiást, aki megelőzőleg Atyjával az égben uralkodott.

Azonban Jézus ellenségeinek legnagyobb része épen semmit sem foglalkozott e kizárólag dogmatikus kérdéssel. Alapjában véve nem sokat törődtek azzal, ha Jézus magát «Isten Fiának» nevezi. Gyülöletük oka legkevésbbé sem természetfölötti. A Sanhedrin ravasz és nagyravágyó tagjai ugyanis meg voltak győződve, hogy az új tan terjesztése s a Galileai prédikálása veszélyezteti tekintélyüket és társadalmi állásukat. A Názáreti sikerei kisebbíti népszerűségüket és így tönkreteszi jövedelmi forrásaikat.

Amíg a Messiás eljövetelét a messze jövőben hitték, addig ez a vallási tétel nem aggasztotta őket.

Sőt ápolták ezt a hitet a nép lelkében és a maguk részére kiaknázták.

De nem látták előre a teljesülés következményeit. Most azonban mint villámcsapás sújtott le rájuk, megsemmisüléssel fenyegette népszerűségüket és pénzügyi érdekeiket.

A Jézus által hirdetett tanok teljesen ellenkeztek a farizeusok szentirási magyarázataival és a mózesi istentisztelettel.

Jézus ugyan világosan hirdette, hogy az új törvény meg fogja erősíteni a régit, de gáncsolta és elitélte a rabbik vallási gyakorlatait.

Majd azután új papságot alapított az új vallás terjesztésére.

Nyilvános föllépésének első tényével kiűzte az árusokat a templomból. A kereskedők pedig helypénzt fizettek a papoknak, hogy a templom csarnokaiban, pitvaraiban árulhassák cikkeiket.

Ha Jézus beszünteti a kereskedést, az áldozatok bemutatása megszűnik, a papság jövedelmének egyik főforrása kiapad. És ha a nép az új papsághoz csatlakozik, a régi papság tönkre megy és céltalanná válik.

Ennek a veszélynek elhárítására szövetkeztek a következő sekták papjai : a farizeusok, sadduceusok, esseniárusok, kik pedig ezelőtt ellenségek valának. Most Jézust közös ellenségnek tekintették.

Ami a többséget illeti, az nem hagyott föl az Izrael-királyság visszaállításának eszméjével. Azok olyan Messiást vártak, ki a nagy nemzeti remény-

séget meg fogja valósitani. Jézus pedig az ujját sem mozditotta meg azért, hogy a magasabb körök társadalmi és politikai eszközeit megszerezze.

Azért előre látható volt, hogy a nép nem áldozza föl érte magát, hogy a papok ellen megvédje; hisz ezek tetszésük szerint osztogatták a hivatalokat, kitüntetéseket és a különböző kedvezményeket. Előre lehetett látni, hogy a nép a közelgő összeütközésnek inkább szemlélője marad és ha előnyösebbnek találja, a papok pártjára fog állani.

Az értelmes megfigyelő előtt látható volt az is, hogy a messiási kérdést erőszakkal fogják megoldani. A papság a küzdelmet megkezdte, teljes erővel folytatja és lázasan sietteti a megoldást. De az ő bosszújokat csak Jézus halála elégítheti ki. Elhatározták tehát a papi fejedelmek, hogy őt halálra adják és ezzel egy csapással Jézus istenségét is megcáfolják.

Csakhogy gonoszságukkal mit sem értek el, mert épen az bizonyítja leginkább Jézus istenségét, hogy önkényt akart meghalni, hogy föltámadhasson; föltámadásával pedig csalhatatlanul bebizonyította istenségét.

XV.

Lázár.

Amíg Judeában a messiási kérdéseket a különböző osztályú zsidóság megvitatta, Jézus visszatért Galileába, onnan Pedig Pereába ment.

Róma a. u. 782. év december közepe felé Jézus visszament Jeruzsálembe, hogy a templom fölszentelési évfordulóján résztvegyen. Ismét megjelent a templomban és megfelelt a zsidók kérdéseire és mégegyszer kijelentette, hogy ő «Isten Fia».

Erre a zsidók ismét köveket ragadtak, hogy megkövezzék, de Jézus így szólt: «Atyám mindenhatósága által sok jót cselekedtem veletek, melyikért akartok megkövezni?» Megértették-e, hogy mennyi gúny foglaltatik e kérdésben? . . . Bizonyosan, mert gyűlöletük csak fokozódott. És elérkezettnek vélték a pillanatot, melyben Őt elfogják, de Jézus eltűnt szemeik elől. Ezután Pereába távozott és a következő év (Róma a. u. 783) március közepéig ott maradt.

Camilla naplójából megtudjuk, hogy miféle alkalomból találjuk Őt ismét Bethániában.

Kivonat Camilla naplójából.

R. a. u. 783. március 1.

«Bethániából visszatértem. Márta és Myriám mély szomorúságba merültek, mert testvérbátyjuk, Lázár súlyos beteg. Az orvosok a gyógyulás minden reményéről lemondtak és kijelentették, hogy a betegnek napjai meg vannak számlálva, néhány nap múlva beköszönt a halál.

Csupán egy reménysugár éltette őket. Várták a a názáreti Jézust és biztosan hitték, hogy Ő meg fogja gyógyítani legkedvesebb barátját.

Követeket küldtek Pereába, kitől csak annyit üzentek Jézusnak: «Uram, akit szeretsz, nagyon beteg.» Még a beteg nevét sem említették a követek. A betegre nézve a legmegtisztelőbb címet használták: az, kit Jézus szeret.

Semmit se kértek Jézustól a követek. Ő úgy is tudja, miért jöttek: Jöjj és gyógyítsd meg Lázárt.

Jézus röviden felelt: «E betegség nem válik halálra, hanem az Isten dicsőségére, hogy ezáltal az Isten Fia megdicsőíttessék.» Azonban ő Pereában maradt.

Nem azt akarta Jézus mondani, hogy Lázár nem hal meg, mert idejében el fog jönni, hogy őt meggyógyítsa! De sietnie kellett volna, mert minden elmúlt óra súlyosbítja a betegséget és növeli a család fájdalmát, kit pedig a Próféta nagyon szeretett.

Vigasztaltam Myriámot: Legyen nyugodt, Jézus biztosan el fog jönni. Ő nagyon jószivű, nem fogja elhagyni barátait a veszedelemben. Az bizonyos, felelé, Ő jóságos és kegyes, de igazságos is, és én nagy bünös vagyok! Megérdemlem a szenvedést.

Ó szegény Myriám! Csaknem megszakad a szíve bánatában. Hiszen kimondhatatlan szeretettel csüggött fivérén, aki jó volt hozzá még a tévedések óráiban is, megtérése óta meg valóságos gondozó atyja, szerető anyja volt egy személyben.

Ha meghalna, mily üres lenne a családi tűzhely és milyen elhagyatott a két nővér. Ó, mily elszomorító és titokteljes a halál. A megholtra sötétség

borul, de elszomorítóbb e gyász az életben maradottakra! Ki szenved többet e kettő között! Bizonyára az utóbbiak. Az elköltözendő szükséges az élőknek, hisz ő volt mindenük!

De vége mindennek! És mennyi időre? Örökre, örökre! Lehetséges az, hogy a bennünket összekötő szálak a halálban megszakadjanak, anélkül, hogy a köteléket megujíthatnók?...

Minek nevezik azt az erőt, mely mindent leront és szétválaszt? Véletlen, vagy balsors a neve? Önmagunkban rejlik a csirája, vagy pedig ismeretlen világból szakad reánk. És ha a halállal nincs vége mindennek, milyen az a jövő?!...

Ó, názáreti Próféta, jöjj és fejtsd meg nekünk ezeket a mélységes titkokat...

R., a. u. 783. március 3.

Ó végzetes balsors! Várták a Prófétát, ki meggyógyítja a beteget és helyette a halál érkezett meg. Nikodemus értesített a szomorú valóságról: Lázár meghalt s tegnap óta alussza örök álmát a betháníai családi sírboltban.

Barátai őszinte fájdalommal környezték ravatalát. A mély gyász szomorú megnyilatkozását fokozta a csendes halotti zene, melybe a siratók jajkiáltása vegyült.

Hét napig siratják a rokonok és jóbarátok az elköltözöttet és vigasztalják a szerencsétlen gyászolókat.

A közel múltban még oly boldog, vendégszerető lakás most milyen elhagyatott. Kapuja mindig tárva-nyitva állott a názáreti Jézus előtt... miért is engedte meg, hogy a halál oda bemehessen ?!...

Márta és Myriám nem tudták elképzelni, miért nem jött el Jézus. Siránkozásuk mindig így végződött : «Ha itt lett volna Ő, bátyánk nem halt volna meg !»

Meglátogatom a szegény szerencsétleneket. De mivel vigasztaljam őket ?! Mit mondjak azoknak, kik örökre elvesztették azt, kit az életben legjobban szerettek ? A halállal szemben az ember teljesen tehetetlen.

Talán a názáreti Próféta meg tudja vigasztalni őket, ki mintha megfeledkezett volna a szeretetről ama szomorú napokban. Kérdezem magamtól: vajjon a Próféta is ugyanazon vérből és testből van-e, mint mi vagyunk ? Úgy érez-e, úgy szeret-e, mint mi? Talán Ő egészen fölötte áll az emberi természetnek ? Nem osztja a barátság érzelmeit, azt a szánalmat se ismeri, mely minket szorongat barátainkért?

De hát nem könyörült-e meg azokon, kik szenvedéseikben Hozzá fordúltak ? Nem gyógyította-e meg a betegek ezreit ? Hány bélpoklost megszabadított utálatos fekélyeitől ! Hány vaknak adta vissza szemevilágát !...

Ó Jézus, hát miért nem jöttél el Bethániába ?

R., a. u. 783. március 6.

Ó anyám, mily nagy, hatalmas és jóságos a názáreti Próféta!

Tanuja voltam a legnagyobb csodának. A négy nap óta sírban fekvő, halott Lázár — ma él!

Még most is erőtlen vagyok s nem érzek magamban annyi képességet, hogy azt a rendkívüli csodát úgy leírjam, mint szeretném.

Engedje meg, hogy szárazon mondjam el a látottakat. Bethániában megérkezésem után mindent úgy találtam, amint Nikodemus elbeszélte.

Siralmas látvány tárult elém. A fekete posztóval bevont emeleti szobákban találtam a mély gyászba temetkezett két nővért. A szobát napjában csak kétszer hagyták el, mikor a sírhoz mentek.

A kastély többi része elhagyatva, tárva-nyitva állt; a rokonok, jóbarátok és az érdeklődők keresték föl, hogy fájdalmuknak, részvétüknek kifejezést adjanak sűrűn hullatott könnyek és sóhajokban.

Engem felbocsátottak az emeletre, hol kétségbeejtő szomorúságban találtam barátnőimet. Nemcsak fivérük halálán bánkódtak, de növelte fájdalmukat az a gondolat, hogy barátjuk, a nagy Próféta is elhagyta őket. Myriámot a fájdalom szinte megnémította, helyette is Márta beszélt; keservesen panaszkodott, hogy a Mester megfeledkezett róluk.

Én sem tudtam vigasztalni barátnőimet, csak a

magam és Claudia részvétét nyilvánítottam. Azután búcsút véve, lejöttem, hogy a tömeg közé vegyüljek.

Sok farizeus volt jelen. A lesújtott család iránti részvétük ürügye alatt egész nyiltan zúgolódtak a názáreti Próféta kimenthetetlen távolmaradása miatt. Ő, ki megnyitotta a vak ifjú szemeit, nem menthette volna meg barátját a haláltól ?

De egyszerre suttogni kezdett a nép. Itt a Próféta, itt a Próféta ! Végre eljött ! Ott áll az út kanyarulatánál, mely a kastélyhoz vezet. Belső meghatottság futott végig a tömegen.

Szerencsétlenségükre, mondák a farizeusok, nagyon későn jön. Vétett a barátság szent kötelessége ellen.

Márta szonnal Jézus elé sietett és szól :

— Uram, ha itt lettél volna, bátyám nem halt volna meg . . .

— «Bátyád föl fog támadni» — vigasztalá Jézus.

— Tudom, — felelé Márta, — hogy föl fog támadni az utolsó napon.

Ekkor Jézus emelkedett hangon mondá :

— «Én vagyok a Föltámadás és az Élet. Mindaz, a ki hísz Énbennem, ha meghalt is, élni fog ! Hiszed-e Márta ?»

Márta nem kételkedett, hanem Jézus lábaihoz borúlt és mondá :

— Igen uram, híszem, hogy Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia !»

Majd Myriám járult Jézus elé könybelábadt sze-

mekkel. Jézus, amint megpillantotta, maga is könynyezett.

Azután elindult a sírhoz ; a tömeg követte.

A farizeusok mondák egymásnak : Ő is sír, mert már nem segíthet rajta. Mit ér a könnyek húllatása, mit ér e szegény asszonynak tett igérete, hogy bátyja föltámad az utolsó napon ? ! . . .

A sírt a domb oldalán egy szikla meredek oldalába vágták. Pár lépcső vezetett a sírhoz. Jézus néhány tanítványától környezve, lement a sírba ; A nép pedig a szembe levő lejtőn helyezkedett el.

Minden szív sebesebben dobogott a várakozásban. Mit tehet emberi erő, ha még oly hatalmas is, a legyőzhetetlen halállal szemben ? ! . . .

Jézus a sír nyilásával szemben foglalt helyet és szól : Hengerítsétek el a követ. A parancs teljesült ; a sír megnyilt előttünk. A fehérbe öltözött Próféta égre függeszté szemeit, azután komolyan, méltóságteljesen imádkozott a halál és az örökéj e kapujánál.

Néhány perc után e szavak hangzottak ajkáról : «Atyám, hála teneked, amiért meghallgattál engem ! . . . Majd hangosabban mondá : «Lázár jöjj ki !» . . . .

Amint a tátongó sírra pillantok, sötét üregből egy fehérruhás kisértet lép elő. Kezei, lábai fehér gyolcsba voltak burkolva, arca lefödve. A kisértet élő volt.

«Oldjátok föl a kötelékeket és vezessétek ki» — mondá csengő hangon a Próféta.

A megrémült, álmélkodó tanítványok nem tudták, mit tegyenek. Péter elsőnek lépett a feltámasztotthoz és levette a kendőt arcáról.

Azonnal megismertem Lázárt, ki szemeit az Úrra függeszté. S midőn kötelékeit is feloldották, nővéreivel együtt Jézus lábaihoz borúlt és csókokkal halmozta el azokat. Jézus fönséges arcán túlvilági boldogság sugárzott. Azután az örvendező családdal beszélgetve, a kastély felé vette útját ; de beszédjüket én nem értettem.

A farizeusok némán távoztak ; én követtem őket olyan különös érzelmek hatása alatt, milyent még sohasem éreztem.

XVI.

A Sanhedrin.

Lázár föltámasztása rendkívül hatást tett nemcsak Jeruzsálemben, hanem az egész Judeában. A zsidók közül sokan Jézushoz csatlakoztak. A papi fejedelmek látták, ha most erélyesen föl nem lépnek, az egész nép elfogadja az új tant és Jézust követi.

Kaifás tehát összehívta a Sanhedrin tagjait. A Sanhedrin három kamrából állt : a főpapok, az írástudók és a vének kamrájából. Mindegyik ház 23 tagot számlált, de gyakran megtörtént, különösen Jézus idejében, hogy a főpapok kamrája népesebb volt.

A két titkárral együtt a Sanhedrinnek 71 tagja volt.

A Sanhedrin nemcsak vallási ügyekkel foglalkozott, de mint legfelsőbb biróság, polgári perekben is döntött. A főhatalmat a főpapok osztálya tartotta kezében, kik a legnagyobb tekintéllyel rendelkeztek.

A főnemes papság a sadduceusokhoz tartozott. Ezek hírdették Mózes törvényeinek tiszteletben tartását. De azért a törvényt kiki saját véleménye szerint magyarázhatta, a tudósok megkérdezése nélkül. Igy egy bizonyos fokig rationalisták lettek, sőt voltak sokan, kik már a jövő életben sem hittek.

A valódi értelemben vett papi elem a farizeusok osztályából került ki, akik tudásuknál fogva kitűntek. Azonban gyakorlatilag nem tudták érvényesiteni a mózesi törvényeket, mert félreismerték azok szellemét s csak a betükhöz ragaszkodtak. Megtörtént, hogy saját véleményüket hirdették a törvény helyett, melynek betűit pedig kiválóan ismerték. Azokhoz az ájtatoskodókhoz hasonlítottak, kik a vallásosságot külsőségekbe és az erényességet a szertartások gyakorlatába helyezték. Ezért hasonlította őket az Úr Jézus a sírokhoz, melyek kívülről tiszták és fehérek, belül pedig telve vannak ragálylyal és rothadással.

A nép hitt őszinteségükben s innét van, hogy jobban irányíthatták a népet, mint a sadduceusok. A papság, úgy a farizeusok, mint a sadduceusok kevélyek, önzők és nagyravágyók voltak.

A nevezetesebb főpapi családok : Annás öt fiával, Boetus utódai, a ben Phabi, a Canther, a János és Sándor családok vetélkedtek egymással a nagyobb hivatalokért és egyházi javadalmakért; zsarolták a népet, hogy maguknak minél nagyobb jövedelmet biztosítsanak.

Talmud a következőkben festi le őket, mint az ország ostorait : «Ők a főpapok, fiaik pénztárnokok, vejeik parancsnokok, szolgáik pedig a nép ostorozói. Szolgaságban, babonában tartják a népet ; gyalázatosan kiaknázzák atyáik vallását, mely előttük már csak rideg és nevetséges formaság.

A templom magtárában halmozzák föl a hiszékeny és szolgalelkű néptől kizsarolt tizedet és kölcsönösen lopkodják, hogy a legnagyobb részét maguknak kaparinthassák.

Gazdag palotákban laknak, asztaluk dús, öltözetük fényűző. Képmutatók, fösvények, nagyravágyók és élvhajhászók. Ők uralkodnak és kormányoznak a nép tudatlansága- és fogyatékosságából.

Azokat, kik helytelenítették kizsákmányoló eljárásukat és felnyitották a nép szemeit, üldözték és ha lehetett, megsemmisítették.

Minden földi hatalom, természetéből kifolyólag függetlenségre törekszik. A hatalom birtokosainak tehát legfőbb vágya elnyomni azokat, kik uralkodásában korlátozni akarják.

Már pedig Jézus nagyon veszélyeztette a zsidó papok tekintélyét és apasztotta jövedelmi forrásaikat. Az árusok kiűzése a templomból annyi volt,

mint egy csapással megsemmisíteni bevételeiket, melyet a templom biztosított nekik.

Új vallást hirdetni, új istentisztelettel, mely eltörli a régi törvény áldozatait, az oltárok e nyereséges vérfürdőit.

Helyette azt tanítani, hogy Istent lélekben és igazságban mindenütt lehet imádni. Lehet imádni Galileában épúgy, mint Jeruzsálemben.

Új papságot alapítani a régi helyett, valóban ezek mind olyan tényezők, melyek veszélyeztették a papságnak nemcsak tekintélyét és anyagi jólétét; hanem végromlással is fenygették.

Amely perctől kezdve ennek tudatára ébredtek, ellenségüknek tartották a galileai ujítót.

Jézus idejében a főpapok házának legfőbb tagjai valának: Annás és öt fia, Eleazár, Jonathás, Teofil, Mátyás és Amanus, ki szent Jakabot megkövezte; Kaifás a főpap és a Sanhedrin elnöke; Boethus két fia, Joázár és Eleazár, kik egymást követték a főpapi székben; Kanthér Simon, Boethus harmadik fia, ki szintén főpap lett Krisztus után, ben F bi Izrael; ben Camit Simon; Helkiás, ki a templom kincstárnoka volt; János és Scéva, kikről említés van az Apostolok cselekedetében.

A papok után az irástudók következtek. Nevük irót jelent. Főfoglalkozásuk a Szentírás magyarázása, megőrzése és lemásolása. Azonban a Szentírás magyarázatánál elvetették a tekintély elvét. Senkit sem ismertek el csalhatatlan magyarázónak. Bárki nyilváníthatta ellenvéleményét anélkül, hogy tév-

hitűnek tartották volna. Kezdetben elég szerényen viselték magukat, nem követelték saját magyarázatuk helyességének föltétlen elismerését.

Valahányszor egy-egy próféta feltűnt és küldetését bebizonyította, elismerték felsőbbségét és elfogadták tanítását.

De midőn a próféták kora letűnt, az írástudók tekintélye megnövekedett, tanításuknak napról-napra csalatkozhatatlanabb tekintélyt követeltek. Az írástudók egy része a leviták, másrésze a polgári osztályhoz tartozott. Izrael tudósainak neveztettek. A papok kamrája után a legnagyobb tekintélyre emelkedtek.

A Sanhedrinben helyet foglaló írástudók között nevezetesebbek voltak Jézus Krisztus idejében : az öreg Gamaliel, a híres Hillelnek unokája, kinek iskoláját sokan látogatták; fia Simeon; továbbá Onkelos, Gamaliel egyik leghíresebb tanítványa; ben Uziel Jonathás; ben Eliza Izmael; Zádók Rabbi; ben Zachei Jochanan, kit melléknevén a bölcseség csillagának» neveztek nagy tudományáért.

A «vének háza» azokból a férfiakból állott, kiket a sors hizelgése mások fölé helyezett, kik a világban gazdagság és szerencse folytán hatalomra juttattak.

Döntő szerepet nem játszottak a Sanhedrinben mert a tudományt rendesen nélkülözték. Szónoki képességük sem volt : így nézeteiket nem tudták érvényesíteni.

E háznak legnevezetesebb tagjai: Simon, kit

József a nagy történetíró nagy dicséretekkel tüntet ki; Arimathiai József és Nikodemus, kiket olvasóink már ismernek. Ez a három férfiú fölülmúlta társait tudománya és erényes élete által.

A felsorolt tagokból állott a Sanhedrin három háza, kiket Kaifás összehívott a körépületbe. Ez a templommal összefüggésben állt s a királykapu vezetett oda.

A kiválóan fontos alkalommal mindenki tudta, hogy a gyűlés legfőbb tárgya: határozni afölött, milyen viselkedést tanusítsanak a názáreti Jézussal szemben?

A gyűlés igen népes volt. A Sanhedrinnek csaknem minden tagja megjelent.

Kaifás elnökölt. Különös összetalálkozás! Az ő neve zsidóul Kaifás, vagy Kéfás: sziklát jelent. Ezt a nevet adta Jézus Krisztus is az apostolok fejének. Tehát Krisztus után az új vallás feje, mint a régié «kőszálnak neveztetett».

XVII.

Viharos ülés.

Kaifás főpap: a korlátlan hatalom, az erőszak, a nagyravágyás, az erély és a ravaszság megszemélyesítője.

Jézusnak a templomszentelés- és sátoros ünnepeken tartott beszédje Kaifást kimondhatatlan izgalomban tartotta. Ő nem hall, nem gondolkozik

többé. Ő csak gyűlöl. Lelkének egyetlen vágya: okot, módot találni arra, hogy gyűlölete tárgyát minél hamarabb megsemmisíthesse. Nem is tudta gonosz szenvedélyét leplezni még a Sanhedrin tagjaihoz intézet megnyitó beszédében sem.

Nem kérdezte kartársaitól, hogyan vélekednek a názáreti Jézusról és tanításáról. A messiási kérdést se vetette föl, ami pedig legfontosabb tárgya lett volna az egybegyült tudósok vitatkozásának.

Gondosan kerülte mindent, ami a názáreti Jézus legujabb csodájára terelhetné a figyelmet. Igen jól tudta, hogy azt letagadni nem lehet.

Már bebizonyított ténynek vette, hogy Jézus hamis próféta, ki megveti a mózesi törvényeket, felforgatja a társadalmi rendet és a zsidó papságnak határozott ellensége. Állítása szerint Jézus lázító, ki magához csábítja a népet s e miatt a császár haragját felkelti s így Jeruzsálemet és az egész Judeát veszélybe dönti.

— A mérték betelt — mondá végezetül — elérkezett a cselekvés ideje, határoznunk kell, hogy elkerüljük a csapást, mely Izraelt fenyegeti. Már teljesen tönkretette a nép előtt tekintélyünket, befolyásunkat. Sőt midőn megczáfolni próbáltuk tanítását és följelentettük, mint istentelent, akkor a legborzasztóbb átokkal sújtott bennünket.

Az ünnepek alkalmával el akartuk őt fogatni és megmondtuk katonáinknak, hogy a templomban tartóztassák le. Azonban olyan varázserővel bír, hogy katonáink is csaknem tanítványaihoz csat-

lakoztak, jelentvén nekünk, «hogy ember nem beszél úgy, mint Ő».

«Mit tegyünk a botrány és a veszedelem elhárítására, amely egyformán fenyegeti vallásunkat és hazánkat? Először azt gondoltam, hogy vallás és istenkáromlás miatt megostoroztathatnók.

De hátha azután ismét megkezdi tanítását és a nép előtt mártirnak tűnteti föl magát; ezáltal az Ő tekintélye csak növekedik, a mienk pedig fogy?

Nem, ilyen ravasz népcsalóval szemben, kit a tömeg prófétának, Messiásnak tart, másként kell eljárni. Aki bűvészettel vagy ördögi hatalommal oly rendkívüli dolgokat művel, mit a tudatlan nép csodának nevez, mondom, egy ilyen ellenségnek az ostorozás, a börtönbüntetés nem használ semmit...

Meg kell halnia! Ezt a büntetést megérdemelte. Csak ez biztosítja vallási és társadalmi békénket.

És a gyülölködő így folytatja tovább:

— Azonban jól tudom, hogy ezt végre nem hajthatjuk a római helytartó beleegyezése nélkül. Pilátus nem fogja engedni, hogy a mi törvényeink szerint mondjunk itéletet. Egyedül neki van joga halálbüntetést kimondani és végrehajtani.

De biztosítalak benneteket, hogy nem fog ellentmondani, ha mi összetartunk, erélyesek és kitartók leszünk és ha egy kis népzendülést támasztunk.

Pilátus jól tudja azt is, hogy ha mi följelentjük őt vallási törvényeink és a Sanhedrin itéletének

megvetéseért, Rómából fenyítést fog kapni, amitől pedig igen fél.

Ami meg a népzendülést illeti, mi sem könnyebb Jeruzsálemben, mint népfölkelést támasztani. Nem rendelkezik-e közöttünk mindenki egy tucat olyan emberrel, ki nehány dénárárt minden percben kész a zendülésre s ezáltal pressziót gyakorolhatunk a helytartóra.

Megjegyzem, hogy a római törvény halálbüntetése lealázó, amely nemcsak öl, de egyúttal meggyaláz.

Ha a nép megtudja, hogy a názáreti Jézust a Sanhedrin halálra itélte és az itéletet Pilátus, a helytartó jóváhagyta, sőt a csúfos kereszthalálra adta, úgy be fogja látni, hogy a názáreti Jézus igen nagy bűnös. Ennek pedig az lesz az előnye, hogy senki se merészkedik azután tanítványai közé állani, a vallási és világi biróságok egybehangzó itéletét kétségbe vonni.

Ez az én véleményem, mit közölni akartam veletek kartársaim. Nem hiszem, hogy akadna köztetek, ki szavaim igazságában kételkednék.

Csaknem egyhangú lelkesedéssel fogadták a beszédet, bár a lehető legigazságtalanabb volt, mert a bíró minden megelőző peres eljárás nélkül kimondta az itéletet.

Nagy csend következett. Azt lehetett hinni, hogy senki sem fog a főpap szavaira felelni. De ekkor Gamaliel fölemelkedett, körültekintett, hogy a sadduceusok közül válaszol-e valaki a vizsgálat

nélkül kimondott itéletre. De senki se emelte föl hangját.

Midőn Izrael öreg tudósa fölemelkedett, minden szem rajta csüngött.

Gamaliel szép magas termetű öreg, kit a 70 év nem tört meg. Fehér haja és a mellére lenyuló ezüstös szakálla, eleven életet sugárzó arcát mintegy keretbe foglalták.

Nyugodt hangon kezdé beszédét:

— «Ha a birói eljárás Jézus ellen megindíttatott volna és beigazolást nyer a főpap állítása: hogy Jézus hamis próféta, megveti a mózesi törvényeket, izgat a papság tekintélye ellen és lázító beszédeivel Róma haragját vonja reánk, akkor én is mondanám: « méltó a halálra !»

De mivel birói eljárás nem indíttatott Jézus ellen, nincs jogunk úgy bánni vele, mint bűnössel, még kevésbé itélhetjük őt halálra.

Ez a pör igen fontos barátaim. Ilyen bonyodalmas és életbevágó kérdéssel a Sanhedrin még sohasem foglalkozott. A fölvetett kérdés nem egyesek, az egész nemzet kérdése. Emelkedjetek fel kartársaim szívben és lélekben e nagy küzdelem magaslatára, melyet most a maga valóságában elétek adok:

Nemzetünk elérkezett történelmének egyik legnevezetesebb korszakához; a hosszú idő óta megjövendölt, várva-várt korszakhoz.

Akik egész odaadással tanulmányozzák az írásokat, az a véleményük, hogy a prófétáktól meg-

jósolt idő eltelt; a Messiásnak meg kellett jelennie és hogy ma közöttünk él.

Amint önök igen jól tudják, a messiási tan vallásunk fő hittétele. Ez a hit adott nemzetünknek erőt a megpróbáltatások napjaiban, ez öntött szíveinkbe reményt, hogy a ránk szakadt veszedelmeket túlélhessük.

Úgy látszik, hogy épen ezek az események, melyeknek tanui vagyunk, határozott kibontakozást készítenek elő nemzeti életünkben. A régi judaizmus volt az egyedüli igaz vallás tizenöt századon át. Ez vezette Izraelt az igazság utain, világosságot és életerőt adott. Ez képezte nemzeti létének alapját, ez biztosította haladását, kifejlődését. Ez a vallás támasztotta új életre a súlyos csapások után és ez szerzett neki századokra szóló dicsőséget. Megjegyzem, idők folytán veszített eredeti tisztaságából. Elérkezett azért megújulásának ideje és átalakítását a Messiás fogja eszközölni.

Ezt a vallási újjászületést hírdeti a názáreti Jézus és bizonyítja, hogy Ő a Messiás. Hogy valóban Ő-e a Messiás? Ez a fő kérdés s ezt kell a Sanhedrinnek eldöntenie.

Megöletni egy embert hirtelenében, ez nem megoldás, hanem igen korai és elhamarkodott döntés lenne. Izrael történelme forduló ponthoz jutott, útja ketté ágazik. Választanunk kell a két út között. De jól gondoljuk meg, hogy e választás életbevágó, visszavonhatatlan!

És önök ezt előitéletük és fenyegetett érdekeik hatása alatt elsietve akarják tenni !

Valóban semmi esetre sem helyeslem ez eljárást ! Határozottan kimondom, hogy be kell várnunk a vallási mozgalmak következményeit, miket a názáreti Jézus föllépése előidézett.

A fát gyümölcséről itéljük meg. Miért siettetnők e bonyolódott kérdés megoldását. Miféle kárt okozott a názáreti Jézus követőinek? Vagy talán országos szerencsétlenség a némák, vakok és a bélpoklosok meggyógyítása, vagy az ördögtől megszállottak fölszabadítása ?

Vagy azt hiszik önök, hogy ezeket a csodákat az ördög segítségével eszközli ? Gondolják meg önök, hogy az lehetetlen, hogy ördög űzné ki e világból az ördögöket. De ha így lenne is, mi rossz volna ebben?

Káromlással vádolják, mert Isten Fiának vallja magát ? Én is állítom, hogy istenkáromló, ha nem ő a Messiás. De ha ő a megigért Messiás ? És kérdem önöktől : ki tudja kimutatni a Szentírásból, hogy a Messiás csak ember lehet ? Igaz, nagyon nehéz felfogni : hogy ember mikép lehet Isten is ? Azonban a Szentírás több helyét idézhetem, mely istenfiuságot tulajdonít a Messiásnak.

Tehát az a fontos kérdést kell megvilágitanunk, kedves barátaim, hogy Jézus valóban Messiás-e, vagy nem ?

Azt is mondják, hogy a Messiásnak királynak kell lennie és Juda királyságát visszaállítania. De nem kételkedem, hogy a Messiás által eszközlendő

vallási megújulást, társadalmi újjászületés fogja követni.

Aki hivatva lesz a lelkek kormányzására, az a nemzeteket is kormányozandja. Ezt el tudom hinni. De hogy annak karddal kell Juda politikai királyságát visszaállítania: azt határozottan kétségbevonom. Úgy látszik, a názáreti Jézus nem is ilye királyságot akar alapítani. Mert midőn a néptömeg királlyá akarta választani, elrejtőzött előlük. Kinyilatkoztatta követőinek, hogy az az ország, melyet Ő alapítand, nem e világból való; az a lelkek országa.

Ennélfogva azt sem látom be, hogy az ő működése gyanus lehetne Rómának. Utoljára is, mi nem tartozunk Róma érdekeit védelmezni. Őrködjék és aggódjék afölött a helytartó.

Midezekből le kell vonnom azt, hogy a mi álláspontunk a názáreti Jézussal szemben a várakozás, a megfigyelés és a messiási kérdés tanulmányozása legyen. Adják hozzá önök még a bizalmatlanságot, ha akarják. Folytassák ellene a rendszeresített kémkedést, nem bánom.

Ha szívük sugallja, vegyék föl ellene a harcot theologice a vallásigazságok és az erkölcstan terén, én is érdeklődéssel fogom kisérni. Úgyis megkisérlették már ezt többen önök közül, folytassák. Önök többet és jobban tanulmányozták az írásokat, mint Ő. Mutassák ki a nép előtt, hogy Ő járatlan az isteni tudományokban.

Ez az eljárás mindenesetre méltányosabb, embe-

ribb és hatásosabb ; önökre nézve meg dicsőségesebb, mintha őt megöletnék.

Ismétlem, társaim, ez a lépés fontos! Számoljunk a körülményekkel és az eshetőségekkel, amint komoly mindenért felelős férfiakhoz illik.

Ne siettessük az események folyását. Az idő a legjobb orvosa a legtöbb rossznak, főkép a nemzeti és vallási váltságoknak.

Türelemmel és gonddal mérlegeljük az érveket, melyeket a názáreti Jézus barátai felhoznak messiási küldetésének bizonyítására. Ezek pedig a következők : 1. Elérkezett a Messiás eljövetelének ideje. Mire nézve világosan beszélnek a próféták. Vagy felhívom önöket, jelöljenek meg egy más korszakot!

De kérdem : van-e valaki köztünk, ki magát Messiásnak merné nevezni, anélkül, hogy nevetségessé ne tenné magát ? Nem, ilyen nincs. Egyedül a názáreti Jézus merte állítani, hogy ő a Messiás. Megütközhetünk ezen, de nincs jogunk őt kinevetni, mert akkor így szól hozzánk : Ha nem hiszitek beszédemet, legalább cselekedeteimnek higyjetek.

Kérdezem : Közülünk ki tehetne ehhez hasonló nyilatkozatot ? Ki mutathat fel az övéhez méltó cselekedetet ? Ki bizonyíthatná be, hogy ő, mint a názáreti Jézus — a természet erőinek, az élet- és halálnak ura ?

És ha őt nem akarjuk elfogadni, el kell fogadnunk egy mást ; mert az bizonyos, hogy a próféták által megjósolt idő elérkezett.

2. A prófétàk nemcsak az időt határozták meg, hanem leírták a Messiás életét és halálát már több századdal ezelőtt. Már pedig a názáreti Jézus életében sok olyan tény van, ami megegyezik a prófétai jövendölésekkel. És ha csakugyan terveteket keresztül viszitek, magatok fogjátok bebizonyítani a próféták jövendöléseit, miket a Messiás haláláról mondottak. Ugyanis a halálnak az a neme van a prófétáktól jövendölve, mit ti neki szántatok.

3. Szemére vetitek, hogy önmaga tesz tanúságot önmagáról. De gondolkodjunk egy kissé kartársaim! Elfogadnátok-e azt a Messiást, ki földi életében nem követelte ezt a címet és nem jelentette ki önmaga messiási küldetését? Megértenétek-e azt a Messiást, ki kérdéseitekre azt felelné: Nem, én nem vagyok a Krisztus? Azt a bizonyságtételt, amit Jézus mondott önmagáról, nyilvánítania kellett, ha ő az igazi Messiás. De jól megértsük: A bizonyító okokat cselekedeteiből kell merítenünk, hogy szavainak helyességéről meggyőződhessünk, amiket azonban kutatni is kötelességünk.

Néhányan közületek a napokban kérdezték Jézust a templomban. Határozottan e kérdést intézték Hozzá: Felelj nyiltan, ha te vagy-e Krisztus? Ő pedig felelé: «Mondottam nektek, de ti ezt nem hiszitek». A nép ekkor köveket ragadott, hogy megkövezze Őt. Igazságos volt ez?

Társaim! A mi kötelességünk: a názáreti Jézus származása után kutatni. Részrehajlás nélkül vizsgálni cselekedeteit, melyre, mint messiási kül-

detésének bizonyságára, Ő is hivatkozik. «Ha vállalata emberi mű, úgyis rombadől, ha pedig isteni, minden támadás dacára : győzedelmeskedik.»

Méltóságos csend fogadta e beszédet. A farizeusok és a sadduceusok makacsúl hallgattak ; az írástudók pedig Onkelos felé fordultak. Jóllehet a tekintélyes gyülekezet legfiatalabb tagjai közé tartozott, még sem állhatta meg, hogy véleményének kifejezést ne adjon.

Tudták, hogy ő nagyon otthonos a mózesi törvényekben ; ismerték alapos tudását. Olvasták híres műveit, főkép a Mózes öt könyvéhez kald nyelven írt magyarázatait. Nemcsak a görög nyelvet, mint anyanyelvét beszélte szépen, de a latin, kald és a zsidó nyelvet is. Kiváló szellemi tehetsége, nagy műveltsége és tudásvágya korán tekintélyes helyet biztosítottak Onkelosnak az irástudók között. Beszélték, hogy a híres Hillelnek és Gamalielnek méltó utóda lesz.

Tehát kiváló érdeklődéssel hallgatták beszédét. Mindenekelőtt kijelentette, hogy a Messiásnak nemcsak a vallást kell tökéletesítenie, hanem fokozatos politikai kibontakozást is kell eszközölnie. Azonban ez utóbbi az ő véleménye szerint se egészen bizonyos, mert e tárgyban a próféták iratai nem egyeznek meg, sőt több helyen egymásnak ellenmondanak.

Az egyik szöveg úgy állítja elénk a Messiást, mint hódító királyt, a másik mint megvetett, meggyalázott és fájdalmak emberét.

Onkelos is hitte, hogy a Messiás főküldetése a régi judaizmus megújítása, vagyis a régi vallásnak új eszmékkel való gazdagítása.

— Ismeritek kartársaim szilárd meggyőződésemet a zsidó monotheismusban ; tudjátok azt is, milyen erős elhatározással mondtam le atyáim hitéről. De tudjátok azt is, hogy nagy bámulója vagyok a halhatatlan görög bölcseknek. Hisz Plátó, Sokrates, hagyták örökségül reánk azon alapigazságokat, melyeket minden nemzetnek el kell fogadnia. Azokat az igazságokat, melyeknek mélységét emberi elme csak felfogni képes : az istenséghez való viszonyunkban.

Már pedig az a vallási fejlődés, melyről én álmodozom, melyet a Messiásnak kell eszközölnie, az nem egyéb, mint a görög bölcselet legeszményibb tanainak a monotheismussal való egyesítése.

Ez a vallási megújulás a zsinagógának vetné meg alapját. A zsidó papságot hatalmasabbá tenné, mint valaha és pedig oly mértékben, hogy a római uralmat a jövőben csak tiszteletbeli felsőbbséggé változtatná, amennyiben szellemi harcban visszaszerezné a szabad és független nép előjogait.

Szerintem a Messiásnak ilyennek kell lennie, aki szellemileg uralma alá hódítja nemcsak Izrael népét, de az összes nemzeteket.

Midőn hallottam egyet-mást a názáreti Jézustól, gondolkodtam : vajjon ez az ember volna megbízva Istentől a nagy missió teljesítésére ?

Megfigyeltem a történteket, kutattam csele-

kedeteit, sőt egy ízben fölkerestem őt társaimmal. Azonban beszédjében csalatkoztam. Nem beszél irodalmi nyelven, nem ismeri a tudományos és bölcsészeti módszereket.

Jézus nem tudós; ő csupán látnok. Látomásai vannak, melyeket velünk is el akar fogadtatni, de sajnos, a mi szemeink gyengék, nem látjuk azokat. Úgy tűnt föl nekem, mintha tanai egy részét görög bölcseinktől kölcsönözte volna; de Ő határozottan állítja, hogy Atyjától tanulta. És kit nevez ő Atyjának? Mily merészség, az Istent mondja Atyjának!

El kell fogadnunk, hogy rendkívüli ember. De ki Ő? És mit akar? Kötelessége e kérdésekre megfelelnie és bebizonyítania, hogy Ő a várt Messiás. Az általa alapítandó ország: képzeleti, egy álmodozónak látomása. Aki tartós művet akar alkotni, gondoskodik alkalmas segédeszközökről, értelmes munkásokról. Az iparkodik a magasrangú, az előkelő emberek támogatását megszerezni. És az minden alkalommal csillogtatja társai előtt szellemi tehetségeit, méltóságát vagy egyéb előnyeit. A názáreti Jézus pedig az ő szellemi harcosait az egyszerű, tudatlan és a legalsóbb néposztályból választotta.

Semmi szándéka sincs a magasranguakat tanainak megnyerni, sőt beszédeiben izgat az előkelők, a tudósok ellen és tekintélyüket rontja.

És mit hírdet követőinek? Hírdeti: a világ javainak megvetését, a szenvedést és a szegénység

szeretetét. És mit igér híveinek ? Egy helyet igér a képzeleti országban, az álmok országában ; de ez az ország is csak halála után fog megalakulni. Mindez pedig ellenkezik a józan ésszel, a történelem tanúságával és a századok tapasztalataival.

Az ilyen Messiás alkotása előreláthatólag a legteljesebb sikertelenségre számíthat.

És ebből az következik : hagyjuk a dolgot a maga rendjén tovább folyni ? ! . . .

Nem. Minden káros kísérlet, minden haszontalan szervezet semmisíttessék meg, ha kellő eredménnyel nem kecsegtet.

A názáreti Jézus nyilt ellensége a papságnak. Fenyegeti tekintélyüket és lerontja népszerűségüket. Hasonlóan viselkedik az írástudókkal is ; megcáfolja, elveti tanításukat és szentírás-magyarázatukat.

Ez a kettős küzdelem közvetve sújtja magát a vallást is és én azt hiszem, ütött a cselekvés órája. Nem állítom, hogy okvetlen halálra kell Őt adni, de alkalmas módon meg kell akadályozni, hogy a társadalom és a vallás ellen izgasson és beszédjeivel továbbra is ámítsa a népet.

E beszédet a hallgatóság mérsékeltebb része tetszéssel fogadta.

Azután beszéltek egymás után a Sanhedrin többi tgajai, papok, írástudók. A többek között : Zádok rabbi, ben Phabi Izmael és Helkiás, a templom pénztárnoka. És mivel Gamaliel magasröptű gondolataira megfelelni nem tudtak, Jézust akar-

ták kigúnyolni, tanítványait pedig mint tudatlan, együgyű embereket nevetségessé tenni.

Meséket koholtak tehát a názáreti Jézusra, melyeket a tanítványok szájába adva, önmaguk adtak elő.

Azon is megütköztek, hogy miként adhatja oda a nevét egy tekintélyes tudós, mint Gamaliel oly sok fonáksághoz.

Némelyek állították, hogy még a legkitűnőbb tehetségek is gyengülnek idővel. Gamaliel bizonyára nem esett volna e hibába, ha szellemi tehetségének virágkorában volna.

Egyedül a tudós ben Uziel Jonathás, aki Mózes öt könyve és a próféták jövendöléseihez kald nyelvű magyarázatot írt, tett néhány ellenvetést Gamaliel érveire. Szerinte Gamaliel, Daniel próféta jövendöléseiből vett bizonyítása nem sok nyomatékkal bír.

— Önök jól tudják, hogy tanulmányomban kétségbe vontam a Dánielnek tulajdonított könyv hitelességét. S azt hiszem, sikerült is bebizonyítanom, miszerint a nevezett könyv apokrif, azaz nem hiteles.

De két dolgot mindenkinek el kell fogadnia, t. i. : a Messiásnak Dávid nemzetségéből kell származnia és Bethlehemben születnie. Már pedig Jézus Názáretből való. A városkáról nevezik, hol született, «Názáretinek». Szülei közismert szegény galileai mesteremberek. A Messiás, kit várunk, Izaiás szerint : Jólétben fog élni, hatalmassá lesz, fölmagasztaltatik mint fejedelem, ki előtt a királyok

is meghódolnak ... A názáreti Jézusban én nem látom e nagyság legkisebb vonását sem.

Nikodemus herceg, a vének házából jelentkezett szólásra:

— Mélyen tisztelt szanhedrini tagok! Önök jól tudják, hogy farizeus vagyok. Beismerem, hogy Jézus gyakran igen kemény szavakat használt ellenünk; ami engem ép úgy érintett, mint önöket. Azonban mindezektől eltekintve, nem állhatom meg, hogy rendkívüli szelleme előtt meg ne hajoljak. Bámulatos cselekedetei pedig egyenesen meggyőztek, hogy Jézus nagy próféta és hatalmas csodatevő.

Az előttem szólók hangoztatták, hogy Jézus cselekedetei mesék, melyeknek csak az együgyüek adnak hitelt. Nos tehát kartársaim, az önök állítása szerint én is együgyü vagyok.

Azonban mielőtt a megtörténteket elfogadtam, utána jártam a valáságnak. Kikérdeztem azokat, kikkel csodát művelt és szemtanúkkal hitelesítettem állításaik igazságát.

És önök máris elfeledték volna a vakon született esetét? Hiszen a közelmúlt napok egyikén történt az a megható csoda itt a mi kapunk előtt. A magas tanács több tagja megvizsgálta és kikérdezte az ifjút, hogy meggyőződjék az igazságról.

A tanács elé vezettettük a csodálatosan meggyógyúlt vak ifjút; kihallgattuk szüleit, ismerőseit és a rögtöni gyógyulás több tanuját, kik megfeleltek kérdéseinkre.

A bizonyítás meggyőző volt, de társaim közül többen még sem fogadták el. Sőt gyalázó szavakkal illették a názáreti Jézus által meggyógyított ifjút, mert tanubizonysága nekik nem tetszett. Pedig a gyalázónak rendesen nincs igaza.

— Talán ön is galileai ? — kérdé gúnyosan Eleazár, Annás főpap fia.

— Megértettem a célzást Eleazár — mondá Nikodemus — felfogtam a gúnyt, mit ön a galileai névhez köt. Azonban az ön gúnyos megjegyzése engem nem érint. Tehát nem galileai vagyok, még kevésbbé főpap fia, mint ön. Én nem élek a vallásból, sem a templomi jövedelmekből, mit a papi állás biztosít önnek. Épen azért a názáreti Jézus sikerei sem nem ártanak, sem nem használnak nekem.

Önök jól ismerik helyzetemet k. barátaim ; tudják, hogy anyagilag független vagyok. Politikai és társadalmi állások után se vágyódom. Ha a názáreti Jézus csak ember, úgy érettem, mint ellenem semmit sem tehet. De elismerem, hogy önök ellen, papok és írástudók ellen, nagyon sokat. Ennélfogva megértem ellenséges érzelmeiket. (Közbekiáltások.)

Önök félnek az új vallástól, az új papság és új istentisztelettől, mely, ha eltörli a véres áldozatokat, megapad a templom pénztára. (Felkiáltások.)

Ne kiabáljanak, mert sietek kijelenteni, hogy: önöknek igazuk van. Igen, önöknek igazuk

van, mert veszély fenyegeti jövőjüket. Az új papság már kiasztatott, az új istentisztelet megerősíttetett; új vallás elérte tökéletessége tetőpontját; sőt már nagyszámú követői vannak. Új papság lépett a régi helyébe. Az új vallás a Szentírás szellemén épül föl és nem a betüin. S azzal fenyegeti önöket irástudók, hogy nem lesz, aki előadásaikat hallgassa, vagy aki paraphrazisaikat és tanulmányaikat olvassa. (Zajongás.)

Elismerem, hogy a papok és főpapok tekintélye veszélyben van; nem ülhetnek oly gazdagon terített asztalokhoz ezután, mert a véres áldozatokat is eltörlik. (Felkiáltások.)

Tehát ezek a vaszedelmek fenyegetik önöket Jézus sikerei után; így könnyen megértem, hogy miért akarják oly gyorsan eltenni láb alól.

De épen azért világos, hogy engem érdek nem vezet és részrehajlatlanabb bíró vagyok, mint önök. (Kiáltozások.)

Most pedig, az ügy megismerése és helyes megítélése szempontjából indítványozom, alakítsunk egy szűkebbkörű bizottságot, melynek feladata legyen: kikutatni Jézus eredetét, vagy pedig leleplezni a csalást és rászedést bármely részről jött légyen is az. (Nagy mozgás és kiabálás.)

Azután Arimathiai József vir probus non dicendi peritus egyszerűen szólva, mondá:

— Nikodemus barátom által indítványozott bizottságot én már megalakítottam a saját megnyugtatásomra. Ismeretes önök előtt, hogy nagy

birtokaim vannak Bethlehem és Názáretben, valamint Judea és Galilea különböző helyein.

Ügyeim rendezése végett bejártam messze fekvő birtokaimat és mindenütt kérdezősködtem a názáreti Jézusról.

Nem lesz érdektelen, ha elmondom, mit hallottam Názáretben: Jézus ma 33 éves és nem Názáretben született, hanem Betlehemben, a quirinusi népszámlálás alkalmával. Csakugyan, amint önök is tudják, 33 évvel ezelőtt volt.

Atyja József, bethlehemi származású s azért kellett nekik is a római rendelet szerint származási helyükön jelentkezniök. Igy történt, hogy József és Mária Bethlehemben iratták be nevüket.

Több 50—60 éves emberél Názáretben, kik bizonyítják, hogy József és Mária egyedül mentek Bethlehembe és két év után egy kétévesnél valamivel fiatalabb fiúgyermekkel tértek vissza Názáretbe.

Eközben Egyptomban laktak több mint egy évig. Mindezeket Názáretben hallottam. A család többi tagjai pedig állítják, de be is vezették származásukat, bebizonyítva, hogy József és Mária Dávid nemzetségéből származnak.

Később Bethlehembe mentem és a város szomszédságában lakó ötven év körüli pásztoroktól hallottam, kik beszélték, hogy milyen rendkívüli dolgok történtek egy gyermek születésénél, kit názáreti Jézusnak neveztek.

Ime, ezek a tények, melyekről önök is meggyő-

ződhetnek. Tehát a názáreti Jézusnak messiási küldetését ez a két tény igazolja: Dávid nemzetségéből származott és Bethlehemben, a prófétakirály hazájában született. Felszólitom ben Uziel Jonathást ez érvek megcáfolására!

A Szanhedrin tagjai türelmetlenkedtek és egy közülök kiáltá:

— Hát mi csak legendákat hallgassunk!

Azután Annás, a nyugalmazott főpap emelkedett szólásra. A felháborodás fojtogatta és idegesen simogatta fehér szakállát.

— Kartársaim, itt az ideje — mondá — hogy végét szakasszuk e botrányos tárgyalásnak. Semmi sem bizonyítja jobban, hogy egyszer s mindenkorra végeznünk kell a názáreti Jézussal, mint az a tény, hogy köztünk is akadtak védelmezői, közöttünk is vannak prozeliták.

Előttem a kérdés nagyon egyszerű. Én is arra az álláspontra helyezkedem a dolgok megítélésében, melyen a hamis próféta tanítványai állanak.

Mi szükségünk van ülésezésre? Önök mindannyian hallották, hogy mesterük: vallásunkat akarja átalakitani, régi papságunkat kicserélni és a Mózes által adott istentiszteletet megváltoztatni. És a hamis Messiás védelmezői nem gondolták meg, hogy ezek a cselekedetek törvényeink szerint büntetést vonnak maguk után? Igen, mi papok félünk ilyen ügyes és ravasz ujítótól, aki a törvényt le akarja rontani, nem tökéletesíteni.

Mert midőn eltörli a papságot, ugyanakkor magát a vallást fogja megsemmisíteni.

Nincs vallás papság nélkül. Aki pedig ellensége a papságnak, az saját nemzetének is ellensége.

Mi vagyunk Mózes törvényének őrei ; ez pedig az emberiség isteni törvénykönyve. Aki ezen változtatni akar, vétkezik. Ez a Jehovával kötött szövetségünk frigyszekrénye. Aki e frigyszekrényt érinteni merészkedi, az szentségtörő. Átkozott legyen az, ki a frigyszekrényt le akarja rontani! Átkozott legyen, ki az Úr fölkentje ellen kezet emel! Máris soká vártunk az ő halálával!

Óriási tetszés fogadta e ravasz szónoklatot; de azért nem tudtak egyértelmű határozatot hozni. Némelyek tanácsolták, hogy bizottság alakíttassék és ítéljék a názáreti Jézust ostoroztatásra.

De Kaifás bőszült haraggal kiáltá :

— Mit értenek önök hozzá! A megfenyítés mitsem használna, ha életét meghagynók az istentelen és szentségtörőnek, aki az Isten templomát le akarja rombolni. Meg kell halnia kettős ítélet súlya alatt. Elítélve általunk, mint Isten földi helyettesei által és a császár, mint a világ urának helytartója által. Halálos ítéletének a törvény fönsége és csalhatatlanságába kell burkolóznia. De szükséges, hogy halála meggyalázó legyen, ami népszerűségét a megalázás és a nyilvános megvetés sarába tapossa.

Történjék, aminek történnie kell; «haljon meg

a nép megmentéseért», még pedig a római törvény szerint: «kereszt-halállal!»

— Hisz akkor önök lesznek eszközei a messiási jövendölések beteljesülésének? — szól bátran Gamaliei.

— Az nem lényeges — felelé Kaifás.

— És ha valóban Ő a Messiás? — teszi hozzá Gamaliel.

— Úgy annál rosszabb a Messiásra — kiáltja Kaifás.

— Én pedig mondom — válaszol Gamaliel — annál rettenetesebb a zsidó nemzetre!...

E szavak nagy zajt támasztottak a tekintélyes gyülekezetben.

Ezután Gamaliel, Nikodemus és Arimathiai József és még sokan, távoztak.

Nemsokára a csend helyreállott és a következő határozatot hozták:

1. Aki állítani meri, hogy a názáreti Jézus Messiás: zárassék ki a zsidók társaságából, tiltassék ki a templomból és adassék az ördögnek.

2. Aki a názáreti Jézus tartózkodásáról tudomást szerez, tartsa kötelességének a Szanhedrinben jelenteni, hogy az elfogattathassa őt.

Ez a kiátkozó végzés (Choerem) a zsidó törvényben a kiközösítés második foka volt.

A harmadik fok (Schammata) halálbüntetést vont maga után. Azonban mindenek előtt el kellett fogatniok Jézust. De ő elhagyta Jeruzsálemet és Efraim pusztája felé vette útját.

IV. RÉSZ.

AZ EMBER FIÁNAK VÉGSŐ KÜZDELME ÉS VERESÉGE.

I.

A győzelem napja.

Jézus a nép lelkesedését és zajos tetszését nyilvános életének kezdete óta többször fölkeltette.

Gyönyörű beszédei, feltűnő csodatételei csak úgy vonzzották a hegyek lakóit,mint a völgyekéit ; a Genezáret partján épúgy dicsőítették tetteit, mint Perea pusztaságán.

Azonban Jeruzsálemben nagyszámú és veszedelmes ellenségei támadtak a főpapok, írástudók és a Szanhedrin tagjainak személyében, akik heves küzdelmet indítottak Ellene. A megfenyegetett néptömeg sem merte többé rokonszenvét kimutatni Dávid Fiával szemben.

Apostolai, tanítványai, rokonai és jó barátai mindent elkövettek, hogy visszatartsák a fővárostól. De közeledtek a husvéti ünnepek, amikor

Paleszitna legtávolibb részeiből is elindultak a zarándokcsapatok Jeruzsálem felé.

Beköszöntött a bontakozó tavasz, amely virágokat fakasztott, illatot árasztott mindenütt e verőfényes szép országban. S mivel április hó kezdetén a napok igen melegek valának, azért a zarándokok leginkább éjjel,a csillagok fényénél és a növekedő hold világításánál vándoroltak.

Egyik nap reggelén Jézus belső sugallatra egy közeledő népcsoporthoz csatlakozott, hogy velük Jeruzsálembe zarándokoljon. Útközben találkozott tanítványaival és más zarándokokkal s jelentékeny csoportot alkotva folytatták útjukat. A férfiak nagy része gyalog utazott, kiket sok asszony szamáron követett.

Dél felé pihenőt tartottak a Jordán partján a nagy pálmák árnyékában. Az ebéd és pihenés után ismét útnak indultak. A beszélgetésbe is belefáradva, csöndben haladtak az esti órákig. De amint eltűnt a nap Judea hegyei mögött és a növekedő hold finom körvonalai föltűntek a széles pálmák fejei fölött, akkor az utasok hangos kiáltásban törtek ki, mert meglátták Jericho párkányos tornyait, melyek a judeai hegyeket jobbról lépcsőzetesen övezik.

Már érezték a balzsam- és rózsafákkal beültetett város kellemes illatát; szemük előtt látták a rómaiak által épített szinkör, amphiteatrum és lovarda körvonalait, megnyílt előttük a nagy síkság, melynek széle a Holt-tengerben fürdik.

Jézus némán, méltósággal és gyors lépésekkel halad tanítványai élén, akik súgva közlik benyomásaikat egymással. Baljóslatú előérzet szállja meg őket, tanakodnak magukban Mesterük sorsáról: vajjon fölmegy-e Jeruzsálembe... de megkérdezni egyik sem meri.

Jézus olvas lelkükben, meglassítja lépteit és megfelel néma kérdéseikre: «Ime fölmegyünk Jeruzsálembe és mindaz, ami az ember Fiáról megiratott, ott be fog teljesedni. A papi fejedelmek és írástudók kezeibe adatik, kicsúfoltatik, megostoroztatik, keresztre feszíttetik, de harmadnapon föltámad.»

Mily rettenetes válasz az apostolok rejtett kérdéseire!... A kocka tehát el van vetve; a dráma kifejléshez közeledik. Igaz ugyan, hogy a nagy Próféta már többször hangoztatta szomorú sorsát; de gyászos jövendöléseinek értelmét nem tudták megfejteni s nem is akarták elhinni tanítványai és bámulói, hogy ellenségei győzedelmeskedni tudnak rajta. Oly rendkívüli ember, aki parancsol a természet erőinek, a betegség és halálnak: miként hagyná magát legyőzetni, elítéltetni és keresztre feszíttetni?

És ha mégis legyőzetnék, ki alapítaná meg országát, melyről annyit beszélt? Nem, az nem lehet, hogy ő meghaljon, még kevésbé most, amikor műve még csak nagyjából van kidolgozva.... hiszen alig kezdte meg küldetését!...

De a gyászos jövendölés ismét elhangzott az

Istenember ajkáról, még pedig világos és határozott szavakban. Ezek utolsó napjai, ez utolsó körútja.

Isten hozzád, szép Galilea, gyermeki örömeinek szinhelye! Isten veled Genezáret szép tava, melynek partjai annyi kedves emléket rejtenek! Ime, föl kell mennie Jeruzsálembe és az Emberfiának ott meg kell halnia. Az elhatározás megtörtént. Ez az Atya és a Fiú akarata. Ő meg fog halni, mert akar és meg kell halnia. Ez egyedüli halál által születik újjá a világ és e vérben mosatik, tisztíttatik meg az emberiség. Ez a sír lesz bölcsője az új országnak: tehát minél előbb, annál jobb. Harmadnapig marad sírjában és élve fog abból kilépni, hogy új életre ébressze az emberiséget.

Az apostolok és tanítványok bámulatba és szomorúságba estek. Vajjon a megjövendölt föltámadás csak üres reményt hagyott szívükben? Vagy nem ilyen formában képzelték a végső győzelmet? A leggyalázatosabb halállal jutni el a dicsőséghez: megfejthetetlen volt előttük. Nem értették meg a mester beszédét.

Nem értették meg, hogy az isteni gondviselés titkos terveiben mindennek magvan a maga órája, melyet be kell várni. Jézust azelőtt, midőn ellenségei halálra keresték, elmenekült Jeruzsálemből, sőt magából Galileából is. Többször megragadták és ő csodálatos módon eltűnt kezeik közül. Miért? Mert az ő órája még nem érkezett meg. De az óra már közeledik és az önkénytes áldozat maga szolgáltatja ki magát ellenségeinek. Önakaratjából,

bátran megy azon halál elé, melyet előre látott és hirdetett.

Mégis, mielőtt meghalna, földi hatalmának egy új bizonyítékát akarja megmutatni ellenségeinek. Be akarja bizonyítani, hogy a nép Vele van, s bármikor fölhasználhatta volna őket céljaira, ha a lázadó vagy hódító szerepét akarta volna játszani. Beszédei s csodái ellen mit tudott volna tenni a zsidó papság, vagy a zsinagóga, sőt még maga a római hatalom is? . . .

De népszerűségének és földi hatalmának mindezen bizonyítékai sem nyitották föl a Szanhedrin tagjainak, az írástudók- és papoknak szemeit. Mert van egy csoda, amelyet még Isten mindenhatósága sem vihet véghez, oly nagyra becsüli az emberi szabadságot s ez : az önkénytes vak szemeit fölnyitani. Ő csak azokat a vakokat gyógyítja meg, akik látni kívánnak.

A régi és az új Jeruzsálem között huzódó uton régóta két vak koldus vágyakozott a gyógyulás után. Most, midőn Jézus a tömeggel közeledik, a nép örömrivalgását túlharsogja szívetrázó kiáltásuk : «Uram, Dávid fia, könyörülj rajtunk !»

Jézus hallván kiáltásukat, maga elé vezetteti őket és ujjainak érintésével fölnyítja szemeiket. Azután folytatja útját, hogy éjjeli szállást keressen, de amint föltekint, megpillant egy kistermetű embert, aki, hogy őt jobban lássa, egy fügefára mászott föl,—Jézus nevén szólítja, mondá: «Zacheus, szállj le gyorsan, házadba fogok betérni.»

Zacheus egyszerű közhivatalnok, mindenki által gyűlölt gazdag adószedő volt. Azért sokan megbotránkoztak, hogy Jézus a városban lakó sok levitát és nemest elkerülte — akik pedig büszkék lettek volna, ha Őt vendégül fogadhatják — és az egyszerű, megvetett Zacheus házában száll meg. Jézus jól tudta, hogy Zacheus, aki nem is álmodott e nagy megtiszteltetésről, már megnyitotta szívét tanainak és a legnagyobb örömmel fogadja őt házába.

Zacheus be is bizonyította nagy szeretetét és e fölött való örömét, mert másnap így szólt vendégéhez:

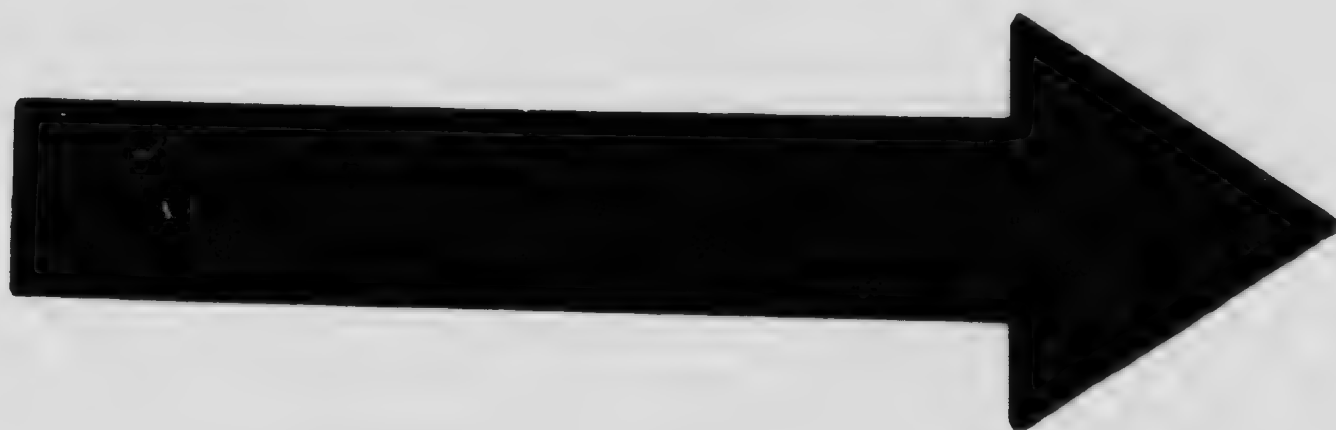
— Uram, javaimnak felét a szegényeknek adom s ha valakit megcsaltam, négyannyit adok helyette.

Reggeltől kezdve nagy sokaság gyülekezett Zacheus háza köré, mert az egész várost izgalomba hozta Jézus megérkezése és a vakok meggyógyítása. Ujabb és ujabb tömeg csatlakozott a csodatevőhöz egész Jeruzsálemig, mert meggyőződésük szerint Jézus csodákat fog művelni és Izrael országát vissza fogja állítani.

Midőn tehát ismét útra kelt a szent város felé, óriási néptömeg követte.

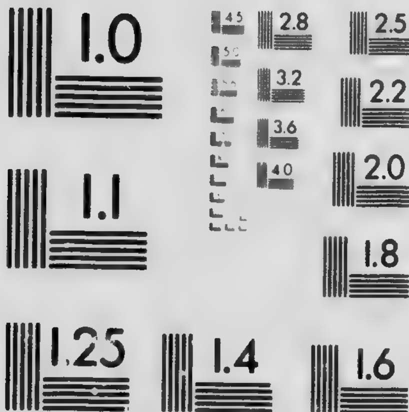
A kigyózó út a hegyszakadékban folyton emelkedik, a nap sugarai is hevesen tűznek; a zarándokok mintegy meglassítják lépteiket, mert ritkán jutnak árnyékba.

Este felé, közvetlen napnyugta után, egy hosszú zarándokcsoport tűnt föl a hegyoldalon, az Olajfák hegyének gerince mögött élükön Jézussal. Bethánia, a vendégszerető falu, már várta Őt

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

és Jézusott töltötte az éjet. Másnap a bélpoklos melléknevű Simon nagy lakomát adott tiszteletére, melyen számosan megjelentek, a többek között Jézus legbelsőbb barátja, a néhány héttel azelőtt föltámasztott Lázár is. Jézusnak derültsége és mindenki iránt tanusított jóakarata se fosztotta meg a lakomát komoly és ünnepélyes jellegétől. Hívei úgy érezték magukat, mint a háborúba induló katonák. A következő napok sötét árnyéka lebegett a vendégek szemei előtt. Halkan beszélgettek. Jézus vonásai komoly és szomorú kifejezést öltöttek, amikor Júdás, a közös pénztár hűtlen kezelője nem restelte megszólni Myriámot, hogy megismételte a magdalai jelenetet, mert újból nagyértékű olajjal kente meg Jézus fejét és lábait.

Jézus azonnal kifejezést adott nemtetszésének e prófétai szavakban: «Szegények mindig lesznek köztetek, kikkel jót tehettek, de én nem mindenkor leszek veletek». És hogy megértesse velük közeli halálát, hozzátette: «Eleve megkente testemet eltemetésemre!»

Ezalatt Jeruzsálem megtelt zarándokokkal, kik Judea, Galilea, és Szamaria minden részéből összesereglettek, hogy a husvétot megünnepeljék. Több mint egy millió idegen árasztotta el az utcákat és nyilvános tereket, de főkép a templomcsarnokokban és a templom pitvaraiban gyűlt össze a nép, akik mindenütt csak a Prófétát keresték. Hol van, mi az oka, hogy még nem érkezett meg? Talán nem is jön el a husvéti ünnepekre?!

Végre Jézus megérkezésének hire elterjedt a nép között: «Jézus megérkezett Bethániába pénteken este, a szombati napot is ott töltötte; nagy lakomát rendeztek tiszteleltére; ma bizonyosan útnak indul Jeruzsálem felé . . .»

A nagy tömeg megmozdult és óriási csoportokban vonult ki a templomból, majd a Cedron völgyén leereszkedve fölfelé huzódott az Olajfák hegyének oldalán, hogy szembe találkozzék Jézussal.

Csakhamar a távolból örömkiáltás hangzott füleikbe és ott, hol az út fölkanyarodik az Olajfák hegyének gerincére, hosszú, ünneplő menetet pillantottak meg, amely kigyóvonalban huzódott lefelé. A fehérruhás Próféta egyedül jött a menet élén s lassú lépésekkel közeledett fehér szamarán. Beláthatatlan sokaság kisérte énekszóval és örömkiáltásokkal. Az út másik oldalán pálmaágakat és zászlókat lobogtatott a tömeg, majd ruháikat terítették az útra, melyen a Megváltó végighalad és pálmákat hintettek lába elé, lelkesült örömmel hangoztatták: «Hozána, hozánna Dávid Fiának! Legyen áldott Izrael királya; áldott, ki az Úr nevében jön! Hozánna a magasságban! Hozánna! Hozanna!

A városnak az Olajfák-hegyével szembe fekvő falait, a bástyák lapos tetejét, a tornyokat, továbbá Salamon mérhetetlen csarnokát és a templom előterét csakhamar ellepték a nézők sokaságai, akik csodálkozva látták a lelkesedő nagy sereget,

amely a Jozafát völgyéből a meredek lejtőn a Juh-kapu felé huzódott.

Gamaliel és Nikodemusz a terraszról, az Aranykaput diszítő oszlop korlátjára támaszkodva lelkesülten szemlélték a nagyszerű látványt. Ezalatt Gamaliel barátjának Zachariás jövendölését idézte:

— Örvendezz Sion leánya! Örömkiáltásba törj ki Jeruzsálem! Ime jön a te királyod: szerényen, kedvesen hozza az üdvöt, ülve a szamár vemhén.

— Ó, Nikodemusz, ime beteljesedett a jövendölés!

Camilla, Claudia és a százados, továbbá a római katonák és Pilátus palotájának őrei az Antonia torony magaslatáról szemlélték a menetet. Egy öreg tiszt, aki jelen volt Rómában az Augusztus tiszteletére rendezett diadalmenetnél, kijelentette, hogy:

— Ez igazi diadalmenet, mert önkéntes, nem pénzzel rendezett, mint a Róma nemes nagyjainak diadalútja! Mert akik a győzőt követik, nem halálra szánt szerencsétlen legyőzöttek, akik átkozzák sorsukat és legyőzőjüket, hanem azok a szerencsés és boldog emberek, kiket a győző betegségük- és bajaikból kigyógyított.

Mialatt a menet a város falai között haladt a templom felé, a fölingerült, bosszús farizeusok Jézushoz furakodtak és mondák neki:

— Mester, hallgattasd el tanítványaidat!

De Jézus méltóságteljes nyugodtsággal felelvén nekik, mondá:

— Ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak kiáltani.

A farizuesok, a zsidó papok és a zsinagóga tagjainak dühe oly mértékben növekedett, amilyen arányban a tömeg lelkesedése fokozódott. Az egész város megmozdult. A higgadtabb gondolkozású emberek kifutottak az utcára, s kérdezték egymástól:

— Ki és honnan jön e szokatlanul ünnepelt hős?

Mire a tömeg lelkesülten felelé:

— Ez a Próféta, ez a názáreti Jézus! Hozanna Dávid Fiának!

Jézus pedig bevonult a templomba, mint az uralkodó királyi palotájába. És mikor lecsendesült az örvendező tömeg, Jézus ismét hallatta csodálatos beszédét és az eléje járuló betegeket és nyomorúltakat meggyógyította. S midőn beállt az est, tanítványaival Bethániába visszatért. A szent város még nem látott ilyen megható diadalmenetet. Épen azért emberi elme előre nem sejthette, hogy ez volt Jézus utolsó diadala, amely után ismét kitör a harc és ez a mindenható Hős teljes és utolsó vereségevel fog végződni.

II.

Az utolsó hivás.

Különös ellenmondása az emberi természetnek, hogy legyőzhetetlen vággyal tölti meg szivét az istenség és mégis gyűlöli, mert cselekvési szabadságában korlátozza őt.

De valódi gyűlölettel csak az igaz Isten iránt viseltetik, s mihelyt sikerült lerontani oltárait, azonnal hamis isteneknek hódol. Ezek nem korlátozzák, ellenkezőleg: hizelegnek rossz szenvedélyeinek.

Ilyenek voltak a régi görög és római istenek, kik inkább a bűnöket, mint az erényeket személyesítették meg.

Az emberi természetnek ez a kettős tulajdonsága gyakran szembetűnő módon nyilatkozott meg a zsidó népnél. Amint megvetette Jehovát és prófétáit, mindjárt bálványokat imádott. Midőn pedig az igaz Isten szeretete ragadta meg szívét, azonnal összetörte bálványait és visszatért a Jehova tiszteletéhez. Ő is valójában csak az igaz Istent gyülölte.

Az emberi természetnek ez elfajúlásából magyarázható meg részben az a tény, hogy miért lettek a zsidók Jézusnak oly elkeseredett ellenségévé, aki pedig egész életében csak jót cselekedett, miért harcoltak ellene a vallás ürügye alatt, holott maguk nem sokat törődtek a vallással és miért harcoltak a császár nevében Jézus ellen, mikor a gyűlölt római igát annyira szerették volna magukról lerázni.

Azonban Jézus legádázabb ellenségei nem a köznép rétegeiből, hanem a vezető osztályból kerültek ki. Ezek képviselték a vallást, tudományt és a gazdagságot. Ezek alkották azt a hatalmas testületet, melyet Szanhedrinnek neveznek, amely önmagában egyesítette a papok, írástudók és a

vének osztályát. A legelsők alkották azt a kevély és hizelgő arisztokráciát, melynek szelleme elviselhetetlenné vált s akik csak a méltóságokat, a hivatalokat és a papi álláshoz csatolt illetményeket hajhászták.

Az írástudók voltak Izrael tanítói és a Szentírás magyarázói; bár nem volt oly nagy hatalmuk, mint a papoknak, de tudományuknál fogva tekintélyes helyet foglaltak el. A nép vénei befolyásukat társadalmi állásuknak, de főképp gazdagságuknak köszönhették.

Ha egy kissé utána gondolunk a történteknek, könnyen megérthetjük, hogy Jézus legnagyobb ellenségei a Szanhedrin e három házából kerültek ki.

Miként számíthatott volna szíves fogadtatásra a papságnál, melyet el akart törölni? A tudományukban fölfuvalkodó írástudók pedig biztosra vették, hogy Jézus náluk nélkül nem fogja megalapíthatni országát. Barátságot nem mutattak tehát annak a názáreti Jézusnak, akit tudatlanok környeztek s aki a szegény galileai halászok közül választotta jövendő egyházának fejét.

Ami pedig a nép véneit illette, természetes ellenséges viselkedésük, hisz' Jézus a méltóságok és gazdagságok megvetését hirdette.

Azután három évi nyilvános tanítása alatt hogyan bánt ezekkel a gőgös személyekkel, jövendő

biráival ? Hányszor megalázta a farizeusi papságot, nyilvánosan hirdetve róluk, hogy nem tartják meg és nem is ismerik Mózes törvényeit. Hányszor vádolta tudatlanságról az írástudókat és hányszor gúnyolta ki állítólagos tudományukat ! Hányszor hangoztatta : jaj, a gazdagoknak !

És most ez a romlott papság, a hamis tudósok és elbizakodott gazdagok fognak itélkezni tettei fölött !

Nem itélték-e Őt el már előre ?

Milyen izgalmas jelenet fejlődött ki Jézus és a zsinagóga között ! . . .

Egyik részről az irígység, bosszú, gyülölet, képmutatás és ördögi gonoszság ; a másik részről az őszinteség, nyiltság, jóakarat és a mindent átölelő szeretet !

A zsinagóga tőrt vet az új Prófétának ; bizalmas embereivel megfigyelteti, cselekedeteiről meggyőződést szereznek a papi fejedelmek. Ravasz kérdéseikre adott feleleteiből szeretnék a császár előtt lázadónak minősíteni, vagy a Szentírással ellenkező véleményét kicsikarni, hogy úgy tüntethessék föl, mint a mózesi törvények megvetőjét.

De Jézus átlátja álnok, istentelen szándékukat és mindennek dacára több ízben megható jóindulattal bánik velük. Még egy kisérletet tesz, hogy fölvilágosítsa őket és megmutassa nekik az örvényt, melybe rohannak. Példabeszédekben állítja eléjük, hogy jobban megértsék, miszerint az igazságot, az üdvöt első sorban nekik hozta, küldetése is az,

hogy először nekik ajánlja föl; de ha ők nem akarják elfogadni, úgy a pogányoknak adja, akik majd learatják.

A pogányok nemcsak az isteni igazságoknak lesznek örökösei, hanem annak az országnak is, melyet a zsidóknak alapított első sorban. És mivel a zsidók őt félreismerik, megvetik, szigoruan lesznek büntetve és a fejedelmi pálca egyszer s mindenkorra elvétetik tőlük.

Elérkezett az utolsó predikálás napja, amikor a templom utólszor hangoztatta vissza a makacs népnek meghívását, kinek fülei vannak, de nem akar érteni. A menyegzős ünnepről tartott világos példabeszédben még egyszer megkisérlette megértetni velük, hogy a nemzetek királya, az Ő mennyei Atyja avégből küldte Őt a földre, hogy megkösse az emberiséggel a titkos házassági szövetséget és e menyegzőre első sorban a zsidókat hívta meg. De ők nemcsak visszautasították a meghívást, sőt megvetették és megölték a fejedelem szolgáit, a prófétákat. Azért a haragos király megparancsolja katonáinak, hogy irtsák ki a gyilkosokat és rombolják le városaikat. Ezután új szolgákat fog küldeni az utcákra, akik mindenkit, akiket csak találnak, meg fognak hívni, t. i. az összes nemzeteket.

Egy más példabeszédben — mit a történelem is beigazolt — Jézus úgy állítja elénk Atyját, mint családatyát, aki egy falakkal bekerített, tornyokkal megerősített és a szőlő művelésé-

hez szükséges minden hasznos eszközzel rendelkező szőlő tulajdonos, ak, miután szőlőműveseknek haszonbérbe adta szőlejét, messze országba elutazott.

Mikor elérkezett a szüret, időről-időre elküldé szolgáit, hogy fölvegyék a haszonbért. De a szőlőművesek gyalázó szavakkal illették, ütlegelték, sőt megkövezték az egyiket, a másikat pedig megölték.

Akkor a családatya elküldé saját fiát, akit, midőn közeledni látának a művesek, mondák egymásnak: «Ime jön az örökös, öljük meg őt». Nyomban meg is fogták és megölték őt. Mit fog csinálni a családatya a művesekkel? kérdé Jézus a tömeget.

— Irgalom nélkül elveszti a nyomorúlt gonosztevőket és a szőlőt másoknak adja haszonbérbe — felelék.

— Helyesen feleltetek — mondá Jézus.

De a zsidók most sem értették meg, hogy ők azok a bizonyos gonosz szőlőmunkások, mert ők készülnek a családatya fiának megölésére.

Még ez az utolsó fontos figyelmeztetés se talál utat megromlott szívükbe, amely pedig olyan világosan állította eléjük az Úristen könyörületességét és igazságosságát.

Ezután Jézus keményebb hangon kezdett beszélni. Talán az átok meg fogja lágyítani kérges lelküket. Most tehát eléjük áll, mint a haragos biró és fülökbe dörgi:

— Jaj pedig nektek, képmutató írástudók és farizeusok, kik bezárjátok a mennyek országát az emberek előtt, mivel ti nem mehettek be, másokat pedig megakadályoztok, hogy oda bejuthassanak!

Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, kik megemésztitek az özvegyek házait . . .

Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, kik tizedet adtok ugyan a mentából, kaporból és köményből, de elhanyagoljátok, ami nagyobb a törvényben: az igazságot, könyörületességet és a hitet. Vak vezérek, megszűritek a szúnyogot, a tevét meg elnyelitek!

Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert hasonlók vagytok a megfehérített sírokhoz, melyek kívül ékeseknek látszanak az emberek előtt, belül pedig telve vannak holtak csontjaival és minden undoksággal.

Töltsétek be ti is atyáitok mértékét! Kigyók, viperák fajzatjai, hogyan kerülitek el a gehenna ítéletét?

Azért ime én küldök hozzátok prófétákat, bölcseket és írástudókat s azok közül megöltök és megfeszítetek és azok közül megostoroztok zsinagógáitokban és üldöztök városról-városra, hogy rátok szálljon minden vér, mely kiontatott a földön az igaz Abel vérétől, Zachariásnak, Borachiás fiának véréig, kit megöltetek a templom és az oltár között. Bizony mondom nektek, eljön mindez e nemzedékre.

Jeruzsálem, Jeruzsálem, mely megölted a prófétákat és megkövezted azokat, kik hozzád küldettek, hányszor akartam egybegyűjteni fiaidat, mint tyúk egybegyűjti csirkéit szárnyai alá és te nem akartad ?

Íme pusztán hagyatik nektek házatok ; mert mondám nektek : nem láttok engem mostantól, mígnem mondjátok : áldott, ki az Úr nevében jön . . .

De a zsidók szívét nem hatották meg sem a gyöngéd szavak, sem pedig a legborzasztóbb átkok, melyek valaha e templomban elhangzottak.

Ez volt az Úr Jézus utolsó hivása a zsidó néphez, de Isten választott népe nem értette meg.

III.

Jézus elbucsúzik a templomtól.

Jézus a templomban tartott utolsó, szomorú búcsúbeszédében három fontos eseményt jövendölt meg : halálát, második eljövetelét és a templom pusztulását.

Halála rohamosan közeledett, bár ellenségei nem tudták ezt oly határozottan, mint ő maga. Azért Jézus megérteti velük, hogy készül halálára és mondá nekik : «Engem többé nem fogtok látni». Vajjon második eljöveteléről szóló jövendölését megértették-e ? Kétségkívül nem. De mindenesetre nem hittek abban. Azután Jézus

leült és hosszasan hallgatott. Körültekintett a templomban, ahol oly sok kedves napot töltött. Megemlékezett a templomban tett legelső látogatásáról, midőn 12 éves korában először oktatta Izrael tudósait. Azóta igen sokszor eljött Atyja szentegyházába a husvéti és a sátoros ünnepekre. Azonban harminc éves koráig nem prédikált, csendes visszavonultságban élt, imával készült jövendő nagy küldetéséhez és várta a napot, melyet mennyei Atyja nyilvános föllépésére kijelölt.

De az utolsó három év alatt annál többet hallatta szavát e templomban, amely az övé, mert ez az «Isten háza». E helyen gyűlt össze a nagy sokaság, kik Galilea és Szamária legtávolabbi részéből eljöttek, hogy Őt lássák és beszédét meghallgassák. Itt magyarázta a Szentírást oly gyakran a jeruzsálemi népnek a zsidó papság és az írástudók jelenlétében. Ebben a templomban leplezte le képmutatásukat és itt cáfolta meg álbölcseletüket. Csakhogy meggyőző beszédei semmi nyomot sem hagytak a zsidó tudósok lelkében. De Jézus a jóakaratú lelkekre számított, akik megnyitják szívüket az igazság előtt és hisznek tanításában.

Ó, mennyire szerette ezt a templomot, melyet őse, Salamon király építtetett s amely az Úrban elhunyt nemzedékek hitét és áldozatkészségét állítja szemei elé.

Azért űzte ki két ízben kötélből font ostorával onnan a kereskedőket, akik a pogányok tornácában állították föl kereskedéseiket.

Jézus nagyon szerette a természet szépségeit. A legnagyobb költői képzelet sem volna képes leírni azt a nagyszerű, titkos beszédet, melyet Ő a teremtményekkel, saját műveivel, lélekben folytatott, melyek sohase tévesztik el céljukat, mint az ember.

Jézus különösen szerette az emberi szellemnek, ez isteni szikrának műveit, főkép akkor, ha azok Atyja dicsőségét és hatalmát hírdették. Kétségtelen, hogy a templom iránt táplált szeretetéhez az építészet e remek művének csodálata is vegyült. Ezért hordozta körül tekintetét a pitvarokat körülfogó oszlopokon és az arany szőlőfürtökkel diszített támoszlopokon, továbbá az oszlpocsarnokok nagy ívezetein, melyek fehér és piros márvány-tömbökből készültek.

Megbámulta az arany- és ezüst-domborművekkel diszített nagyszerű kapukat; szemei megakadtak az előcsarnok merész görbületű ivezetének, magas homlokzatán és főgerendázatain, melyeket márványba vésett keleti csipkedísz ékített. A pitvarok szabályosan emelkedtek egymás fölött és márványlépcsőkkel voltak összekapcsolva. Ezek a fokozatosan emelkedő épületek kettős vagy hármas oldaloszlopaikkal, mint óriási lépcsők tornyosultak a Szentek-szentjéig, amely megkoronázta azokat, mint egy elefántcsontdómot az aranyozott tető.

Minden pitvarnak meg volt a maga látogatója s méltóság szerint a következő sorrendben helyez-

kedtek el abban a hívek: a legalsóban a pogányok, ezek fölött a zsidó férfiak, magasabban a zsidó asszonyok s legfölül a papok foglaltak helyet, végül a Szentek-Szentje egyedül a főpapnak volt fönntartva. «Mindezek együtt a külső templom — írja Champany — a belső templom és a Szentély egymásba nyúlva, egy derékszögű négyszöget képezett, fény- és pompában ragyogott. Midőn napfölkeltekor a hegyek mögött feltünt a Szentèly, amely száz könyöknyi magassággal emelkedett ki a kétsoros oszlopcsarnokok közül, mintha kettős kerítés övezné s midőn a nap legelső sugarai a márványhomlokzatra estek és ezer csillagsugár ragyogott a tetőn: úgy tűnt föl a szemlélő előtt, mint egy hóhegy, melyet jobban és jobban megvilágít és körülfog a rózsás tűzfény.

A szem káprázik, a lélek elámul, az áhitat fölébred és még maga a pogány is leborul.

Jézus az emberi tudás e mesterművének szemléletében egészen elmélyed és lassan-lassan nagy szomorúság szállja meg lelkét.

A nagyszerű épület szépsége, gazdagsága lekötötte figyelmét; sorra megtekinti az illatos fákat, a drága márványoszlopokat, a bronzműveket, az arany-, ezüst- és drágaköveket. De a jelenlevő néptömegben mily rút erkölcs, mennyi titkos szennyfolt, mekkora bűn uralkodik az erény leple alatt! Ezek miatt romboltatik le ez a szép templom. A zsidók sokszoros hitszegése vonja reája az Úr bosszúját.

Jézus tovább hallgat és szomorúsága növekedik. Mert előtte a jövő is jelen s beteljesedni látja a borzalmakat, melyeket Titus Jeruzsálem ostrománál véghez viend; látja a város pusztulását a gyönyörű templommal együtt.

Tanítványai körülveszik és iparkodnak sötét gondolatait elűzni, a beszélgetést az építés anyagául szolgáló óriási kődarabokra terelvén, melyek századokon keresztül képesek az idő viszontagságaival dacolni.

De Jézus feleli:

— Bizony mondom nektek, hogy e nagyszerű épületben kő-kövön nem marad, mely le ne rontatnék.

Ekkor Jézus fölemelkedik és a Cedron-patak felé indul.

Tanítványai csendben követik.

Jézusnak a következő szavakban foglalt jövendölése: «Ime, pusztán hagyatik házatok . . .» már a teljesülés felé halad. A templom üresen maradt, Isten elhagyta és nem fog oda többé visszamenni. Letünt minden dicsősége. Nem fognak benne többé ünnepet tartani s miután elhamvasztatott és fenekestől fölforgattatott, hiába kisérlik meg újra építeni.

Tanítványaitól kisérve Jézus a getszemáni kert falának hosszában haladt, midőn eszébe jutottak a borzalmas haláltusák, melyeket két nap múlva át kell élnie.

Megérkezvén az Olajfák hegyének legmagasabb

pontjára, Jerzusálem felé fordult és az út szélén leült egy kőre.

Szemei elé tárult az egész város, de prófétai tekintetével az egész földkerekséget, az egész emberiséget maga előtt látta.

Tanítványai szerették volna tudni, mi lehetett az a rettenetes dolog, ami lelki szemei előtt elvonúlt és oly különös módon kitágítá szemeit.

Jézus erre fölemelte a jövőt takaró fátyol csücskét, mire a nagyság és borzalom rettenetes képében, mit még titokszerű homály fedett, két dolgot vázolt eléjük: Jeruzsálem és a zsidó nép pusztulását és egy még borzasztóbbat: a világ végét, az utolsó itéletet, amely mindent befejez.

A tanítványok csodálkoztak; de még jobban megrémültek, midőn Jézus folytatta beszédét:

— Két nap múlva husvét ünnepe lesz és az Ember Fia az emberek kezeibe adatik és keresztre feszíttetik.

IV.

A hajnali órák látomásai.

Jézus a 783-dik év április 4-én, keddi napon búcsuzott el a templomtól.

Másnap nem tért vissza Jeruzsálembe. De mi kövessük Őt, amint április 6-án, csütörtökön Betlhániát elhagyva, az Olajfák-hegyének meredek oldalán fölfelé halad.

Ez volt az Ő legkedvesebb imaháza. Lábai

zsámolyául és egyúttal oltár gyanánt a hegység szolgált, melyet a természet emelt az égnek. Mintha az ima is könnyebben jutna el innét a jó Isten elé. Talán az Úr Jézus is azért vonult ide oly gyakran.

Azonban ezen a bizonyos reggelen nemcsak imádkozni ment oda föl az Úr Jézus, hanem még egyszer gyönyörködni akart szeretett városa szépségében, fenségében, bár az Őt megvetette; továbbá, hogy az egész földkerekség nagyszerűségét, mely keze műve, utólszor megtekintse, mielőtt távozna a földről.

Időnkint megállapodott és kelet felé fordult, hogy lássa, miként bontakozik ki a reggel a hajnali szürkületből.

Még nem kelt föl a nap, a hajnal előhírnöke. Az égbolt alja még csak fehérlett a Moab hegység ormain ; de sápadt fénye már vázolgatta a hegy gerincét és a völgyek mélységeit.

Ez a költői, hegyes-völgyes ország igen találó képét adja népének és azok jellemének, amely időnkint a dicsőség magaslatára küzdötte föl magát, máskor meg a megalázások sötét útvesztőjébe sülyedt. Hát még a rendetlenül huzódó óriási hegyhalmaz a Holt tengerrel szemben, mily hűen jelezte a végromlást ! A hegylánc alatt a völgyben mint óriási ezüstszalag fut végig a Jordán-folyó, hogy beleveszítse magát a feneketlen örvénybe.

Nemsokára a fehéres hajnali szürkület narancssárgával árnyékolt rózsaszinbe ment át.

Majd az ég kitárja égszinkék palástját és ennek szélét bemártja a Moab vizébe. Az egész láthatár vérvörös szint ölt magára s aztán hirtelen kigyulad és a tűz által fölriasztott föld belekezd az élet derűs munkájába, «mialatt az ég az Isten tiszteletére örök hozsannát zeng».

Az Istenember tovább halad és nemsokára megérkezik a hegy ormára. Balról a távolban a reggeli világosság fénye mellett feltűnnek szülővárosának falai és a pásztorok mezei, honnan legelső imádói jöttek.

Az egész szentváros, a városok városa, lába előtt fekszik lőréses falaival, hatalmas bástyáival és magas tornyaival. Csak a Cedron-patak mély árka választja el, mely siet összekötni a Gehenna sötét hegytorkolatát.

A Sion-hegy csúcsán megpillantja Dávid palotájának tornyát és sírjának kupoláját, melyek ég felé meresztik tekintetüket, mint két gyászoló ikertestvér. Közelebb, a falak fölött a hajnal rózsás sugarai cirógatják Salamon csodálatos oszlopcsarnokát és a fehér márvány oszlopzatnak rózsás visszfényt kölcsönöznek. Az épületek művészi homlokzatai egymásután tűnnek elő a reggeli fényben és a Szentek-szentjének kupolatetőzete, mint egy arany- és drágakő korona födi be a templom hatalmas épületét.

De most a nagy város mindezen szépségei sem kölcsönöznek vidámságot szemeinek. Terméketlen szántóföld, melybe az isteni Magvető hasztalan

hintette az értékes magvakat: kősziklára estek s nem hajtottak gyökeret.

A természet nagyobb hálával ünnepelte jövetelét. Minden, amit a derengő hajnal megvilágított: a tavasz, az újraébredés vidámságában mosolygott. A zöld fűben pompás illatával kedveskedett az ibolya; a cyklámenek is kidugták vörös fejecskéjüket, hogy győzelmi zászlócskákat lobogtassanak. A füvek és virágok mindenütt szőnyeggel vonták be a talajt és illattal árasztották el lábait, mint egykor Myriám. A sárga tulipánok fölajánlották Neki aranyos kelyheiket, melyekben az éj könnyei csillogtak, hogy feledtessék Vele a keserű kelyhet, melyet a gonosz emberek készítettek számára.

A liliom, az iris, a kökörcsin szinpompában versenyeztek egymással: melyik tud méltóbban hódolni a Teremtőnek.

Tiszteletére az egész természet ragyogó ruhába öltözött és a füvek, fák, virágok titkos nyelven üdvözölték, melyet Rajta kívül senki emberfia meg nem értett.

A nagy gyásznak előnapján a természetben minden lény örömünnepet ült, mintha sejtette volna, hogy a fájdalom ama napja, az emberiség üdvhozó, boldogító napja lesz.

Jézus hallgatta a mindenségnek e néma s általános dicshymnusát és jobban megértette, mint a világ lángeszű költői, akik emberi nyelven valaha megszólaltatták a természetet; vagy mint

Dávid, a prófétakirály, aki pedig legszebben tudott a természet nyelvén beszélni.

Hiszen Jézus a teremtő «Ige»; Ő a szerzője az ég és föld közötti harmóniának

A szóképek, jelképek és hasonlatok, melyek a testi és lelki, a természeti és természetfölötti lények között összekötő kapcsot képeznek: Előtte nem valának titkok.

És ha a mindenség csodadolgai alkalmas létrát alkotnak, melynek fokain az emberi szellem Istenhez emelkedhetik: mennyivel csodálatosabban emelkedhetik föl azon oly emberi értelem, mely egyúttal isteni is.

Az igaz Istent imádó ihletett költő előtt a természet csak egy fátyol, amely arra szolgál, hogy eltakarja az istenség fénylő sugarait, melyet halandó szemei nem tudnának elviselni. Ez az Énekek Énekének rácsa, melyen keresztül, homályosan bár, de azért látja kedveltjét az emberi értelem.

Jézus szemei előtt ez a fátyol csodálatosan átlátszó volt, a rács nem homályosította el az örök boldogság visszfényét. Mily szép lehetett tehát az utolsó napnak hajnala! Azonban a halálnak föltűnő árnyéka mégis kisebbítette annak szépségét. E gyönyörű napnak estéje már az Ő földi életének is utolsó estéje fog lenni.

Valóban a természet e pillanatban ami szépet alkotni tudott: alak, szín, illat, mozgás és élet, mindazzal hódolt az Úr Jézusnak. A föld is csak azért emelkedett föl hozzá, hogy Őt magához

vonzza és nagyszerű diadalt rendezzen számára, mielőtt keblébe temetné.

Még néhány óra — és senki sem fogja Őt látni. Miként a nap — kezeinek műve — Jézus is el fog tűnni a láthatárról. Holnap dél felé, azon órában, midőn a nap rendesen a legerősebb sugarait bocsátja a földre, nagy sötétség fogja borítani Jeruzsálemet ; Ő pedig a kereszten fog függni azon dombon, melyet az Igazság kapujából megpillantott és onnét belép az örök sötétségbe.

De reá nézve ez az éj csak pillanatnyi elhomályosulás, amit nemsokára fölvált az igazi, fénylő hajnal és az örökké fog tartani.

A próféták ezt látomásaikban hirdették. Dávid pedig úgy írja le, mint egy tűzfolyót, amely elárasztja a világot napkelettől-napnyugatig. (A solis ortu usque ad occasum.)

De a názárti Jézus a sötét éjből — hova lépnni fog — látja már a hajnalhasadást. Fokonkint világosabbnak, ragyogóbbnak látja nemcsak az élők, de a holtak országát is.

Ez a világosság behatol a szemei előtt elterülő Jozafát völgybe, melyet soha senki se munkált meg, hogy oda temethesse halottjait . . . és ez a fény az emberi vetést ott új csírázásra, új életre kelti.

Az ő világossága eljut az ég véghatáráig és a Limbus titkos fogságában visszatartott igazakat végre Isten elé vezeti.

Ez a sötét, de dicső nap a nagy Legyőzöttnek közelgő fényes diadala. S ez Jézus szemei előtt mint

jelen áll. Ő tehát elmondhatta magáról: «Nem én fogok meghalni, de meghal a régi világ, Atyám házája, Jeruzsálem s Róma a nagy bűnös, aki a nemzeteket megdöntötte».

— Ott lent a Tiber partján pedig már látok egy trónt emelkedni, Péter apostol, a halhatatlan király számára. És a nagy varos legmagasabb dombján, hol most Júnónak, a hamis istenek anyjának tisztelete virágzik, egy fényes templomot látok fölemelkedni, méltó anyám, az Istenanyának tiszteletére.

— A leghatalmasabb császárságok fölhalmozott romjain és a tengerpartoktól a pusztákig,mindenütt látom kikelni és gazdag virágzásnak indulni azokat a magvakat, melyeket Én hintettem a földbe. Mindenütt oltárokat látok emelkedni tiszteletemre és új műveltséget fölnövekedni, mely az én nevemet viseli. Ime, ime az igazi hajnal, mely megvilágít minden századot. Ó, zsidók siessetek, fektessetek a keresztre, mely ma még a gyalázat jelvénye, de holnap már a győzelem és hatalom zászlója lesz!»

V.

A rettenetes éj.

Épen 15 századost évfordulója ama napnak, midőn leszállt az Úr Egyptom földjére és az egyptomiak első szülött fiait leölette, Faraó hadseregét pedig a tenger hullámaiba temette.

Ünneppel kezdődött és tragédiával végződött. Az első felvonás kettős lakoma, az utolsó halálos itélet!

Az árulás rémképénél, Banquo-nál is rettenetesebb ember ül az utolsó vacsorához, a szeretet lakomájához; mert Júdásról elmondhatjuk, mit Shakespeare mondott Machbethről, hogy ez éjjel megölte a maga és a király álmát.

Az emberiség történetében nem találunk ehhez hasonló példát, melyben az ember gyülöletének és az Isten szeretetének nagyobb bizonyítékát adta volna.

Az Isten emberré lett, lejött a földre, hogy az embert megtanítsa minden igazságra, példát adjon neki az erényes életre,hogy vétkeikért kiengesztelje az Istent s így megszabadítsa az ördög szolgaságából és biztosítsa számára az örök életet. Számtalan csodát művelt, mindmegannyi jótéteményt és ezer módon bizonyította be istenségét.

De mindez csak néhány kiválasztott lelket hatott meg. A bűn sötétségében élő kormányzó körök, vezető osztályok, a papság és a nép nagy tömege nemcsak hogy Istennek el nem ismerete, de gyűlöletében halálra méltónak itélte.

Jézus jól tudta mindezt. Előre megjövendölte halálát, sőt várta azt, mitsem tett ellene. A papi fejedelmek összegyűltek, hogy megállapitsák az istengyilkosság végrehajtását.

Még csak Júdást várták.

Úgy tetszék, hogy Jézus az emberiség megmen-

téseért nem tehetett mást, minthogy vérét az utolsó csöppig kiontsa, ami néhány óra múlva be is következett. Minden meg van előre állapitva : az ember ki fogja elégiteni gyűlöletét, az Isten pedig kereszt-halált szenved az emberek iránt való nagy szeretetből. De Jézus ezzel még nem elégedett meg. Szeretetének még nagyobb bizonyitékát akarta adni, a legnagyobbat mindenhatóságának csodái között. Ugyanis azt akarta, hogy halála után is bizonyos módon az emberek között maradjon. Az emberiség iránt érzett végtelen szeretete és isteni mindenhatósága lehetővé tette, hogy a világ végezetéig velünk lakozzék, sőt még többet akart . . mert annyira szerette az emberiséget, saját testét és vérét hagyta lelki táplálékul.

Ezt a nagy csodát meg is valósitotta, megalapítván az Oltáriszentséget.

Az áruló Júdás bűnös szívvel jelent meg az isteni lakomán s ama perctől kezdve elvesztette önuralmát és a sátán hatalmába került.

Midőn Júdás hamis ürügy alatt eltávozott, hogy megállapítsa a papi fejedelmekkel Mesterének elfogatási módozatát, a többi tanítványok pár pillanatig hallgattak. De Jézus megszólalt és mégegyszer s utoljára kiöntötte tanítványai előtt szíve érzelmeit. Közösen osztoztak megindulásában és szomorúságában.

Megjövendölte, hogy el fogja őket hagyni s ők most oda nem követhetik ; nekik helyet készít, de vissza fog még térni és később ők is követni fogják.

Még egy új parancsot is adott tanítványainak:

— Szeressétek egymást, miként én szerettelek titeket. Ezen szeretetről ismernek meg titeket az emberek, hogy az én tanítványaim vagytok.

Ekkor fölemelkedett az asztaltól s mondá:

— Menjünk innen.

Júdás szentségtörő áldozása beszennyezte az úrvacsora termét, mert az árulás levegője áradt szét abban.

Tizenegy tanítványától kísérve, Jézus a terem hátsó ajtaján át a földszint lapos erkélyére nyitott, mert a felső emeleten volt az Úrvacsora terme.

A keleti villákat rendesen sziklaoldalakba építik olyan formán, hogy minden felső emelet keskenyebb az alsónál. Többnyire két erkélyt alkalmaznak, melyek közül az első a földszint teteje.

Jézus az alsó, tágasabb és oszlopos korláttal körülvett erkélyen foglalt helyet tanítványaival. Kellemes, tiszta levegő vette őket körül. A gyönyörű kilátást egy ház sem zavarta meg a Sion hegy felől, melynek lejtője a Gehenna hegyszakadékának és a Cedron völgyének összetalálkozásához vezetett.

A már két óra előtt feljött teli hold, tiszta világossággal árasztá el a vidéket. A város zajától távol eső e helyen az oszlopos korlátra támaszkodva élvezte Jézus a nyugalmat és a magányt.

Gazdag szőllőtő futotta be a villa falát s indái ívesen meghajoltak az erkély sarkán.

— Nézd e dús szőlőtőkét — mondá Péter a hall-

gatag Mesternek — jóllehet a talaj silány e terméketlen sziklán!

Jézus a holdra tekintett, amelynek ezüstös fénye megvilágítá isteni arcát, majd Péterre függesztvén szemeit, mondá:

— Én vagyok az igazi szőlőtő, ti a szőlővesszők és Atyám a szőlőműves. Minden szőlővesszőt, mely nem hoz gyümölcsöt, lemetsz ... Maradjatok bennem és én bennetek maradok. Miként a szőlővessző nem hozhat gyümölcsöt, hacsak a szőlőtőn nem marad: úgy ti sem, ha velem egyesülve nem maradtok.

Jézus még hosszú ideig társalgott tanítványival bizalmasan, sokszor ajánlván nekik, hogy szeressék egymást.

Megjövendölte, hogy gyűlölni, üldözni fogják őket is, mint Őtmagát ...

— Ti sírni fogtok, de szomorúságtok örömre változik ...

Megigérte nekik a vigasztaló Szentlelket, buzdította őket: tartsanak ki a hitben és imában, Ő maga is imádkozik érettük Atyjához, sőt mindazokért, kik a századok hosszú során hinni fognak Őbenne.

Még nagyobb szomorúság és bátortalanság szállta meg a tanítványokat, mert nem értették meg, hogy Mesterük, ki fiatal, hatalmas, oly rendkívüli teremtés, kiért mindent elhagytak, ki őket annyira szerette: hogyan és miért hagyja el őket, mikor még országát sem alapította meg ....

— Menjünk — mondá Jézus — eljött az én órám. Azután az erkély lépcsői felé tartott, mire a tanítványok is elhagyták a villát és a Getszemáni kertbe mentek.

Tíz óra volt, az éj negyedik órája. Az égboltról a hold mint egy felfüggesztett lámpa, halvány fényt bocsátott Dávid városára. Az éjféli világításban a tornyok és kupolák tiszta és határozott árnyékot vetettek. Nincs is szebb kelet csendes éjjeleinél, amidőn a természet mozdulatlan derültségben aludni látszik a csillagok milliárdjainak tekinteténél.

Jézus Jánossal tanítványai élén haladt. A Mester nem beszélt, Júdás nyomorúlt árulása fájdalmasan érintette, a tanítványok sem merték a csendet megzavarni. Mindnyájan érezték a rettenetes éj borzalmait.

Néhány perc után elérkeztek a déli kapuhoz vezető útra és Kaifás főpap háza előtt haladtak el.

Az «atrium» ki volt világítva. Az udvaron néhány ember halkan beszélgetett egy tűzrakás körül, melyből élénk vörös lángnyelvek csaptak ki.

Júdás is a beszélgetők között állt; a vacsorateremből egyenesen ide jött, hogy megbeszélje az elfogatás módozatait.

Jézus meggyorsította lépteit és gyakran felsóhajtott. Nemsokára fölértek a Sion hegyének keleti oldalán a falak tetejére. A bástya hosszában haladtak, de azután észak felé fordultak az Ophel völgyének.

Itt is, ott is lombsátrak emelkedtek, melyek pihenőül szolgáltak a husvéti ünnepekre összegyült zarándokoknak. Bizonyára mindnyájan aludtak már, mert az egyetlen hallható hang a holnaputáni napra szánt áldozati bárányok bőgése volt.

Szegény báránykák, bizonyára előre megérezték szomorú sorsukat! Eljött utolsó napjuk és fájdalom, hiába ömlik ki vérök!

Mert a régi törvény áldozatai a jövőre nem érvényesek. Holnap már az igazi Bárány vére fog ontatni az emberiség üdveért. Vajjon az apostolok megértették-e a beteljesülendő titkot, továbbá azt a kimondhatatlan nagy áldozatot, mely a régi helyébe lép? Kétséges.

Amint a Józafát völgyébe leereszkedtek, határozatlan zajt hallanak és csakhamar egy sátor-város tünt szemeik elé az Olajfák-hegyének oldalán. Egy idegen zarándok társasag volt.

Jézusnak gondolatban ismételten vissza kellett térnie a holnapi nagy ünnepre, amit ez ujabbi látvány lelkében fölidézett.

Menet közben valószinűleg emlékeztette Jézus tanítványait az egyptomi kiköltözés nagy eseményeire. Tizenöt század előtt történtek ama rendkívüli dolgok, ép ezen az éjjelen és az évnek ezen a napján: Nizán hónap 14-én.

Az izraeliták ősatyái, kik Mózes törvényeit jól ismerték, leölték a bárányt és kovásztalan kenyérrel ették meg husát. A bárány vérével pedig bekenték ellenségeik, az egyiptomiak házainak

küszöbét és Mózes mondá nekik: Ez «Pacha» vagyis az «Úr átvonulása».

Az nap éjjelén, ahol az Ur áthaladt, megölette az egyptomiak minden első szülöttét. Az izraeliták pedig útrakészültek és másnap, Nizán hónap 15-én 600.000-en átkeltek a Vörös-tengeren. E kettős utazás emlékére ülték husvét ünnepét, mely zsidóul «Phase» az az utazás. A zsidó nép e nevezetes eseményének felidézése mélyen meghatotta a tanítványokat és növelte levertségüket.

E nevezetes évforduló éélnken emlékeztette őket atyáik győzelmére és ellenségeik bünhődésére. És mily szomorúan jelentkezett ugyanez ismét! Vajjon nem lesz-e ez ellentéte Mózes napjainak. Nem fulnak-e ők maguk a Vörös-tengerbe, mialatt ellenségeik győzelmet aratnak fölöttük? Fájdalom, így gondolkoznak mindazok, kik csak a látszatból tudnak itélni s nem látnak a jövőbe.

De Jézus előre látja a jövendőt, látja mint a most történő eseményeket, sőt tanítványait is igyekszik arról meggyőzni.

Igen, már holnap, Nizán 15-én Ő is a Vörös-tengerbe, egy vértengerbe fog merülni, de keresztül fog azon gázolni és győzelmesen fog abból kilépni.

Néhány év után a Vörös tenger ismét ketté válik ellenségei előtt és az összecsapó hullámok megsemmisítik őket templomaikkal és városaikkal együtt a megszabadulás reménye nélkül, örökre.

Míg ezeket mondotta Jézus, méltóságteljesen fölült a hold égi trónusára, mint egy királyné, fehér

ruhába burkolva, mint egy szűz. Megvilágította az Olajfák-hegyének ormait, sugarai rávetődtek a sírokra, melyek a .edron patakját szegélyezték és a Jozafát völgyének oldalán sorakoztak.

Ott lenn a márvány emlékek alatt pihennek Izrael ősatyái: a bírák, a királyok és a próféták; ott fekszik elszórva századok óta Irael minden nemzedéke.

De fájdalom, nagyon aláhanyatlott e nép, Jehova kiválasztott népe, pedig a különböző századokban nagy és hatalmas volt. Az isteni képmás többé nem is nerhető fel ezen az elfajult nemzeten, melyet Jézus a megfehérített sírokhoz hasonlított. Ó jaj, ütött a szörnyű bűn órája és ez a nép be fogja tetőzni vétkeinek mértékét.

Öntudatosan siet végkép elszakadni Istentől. S hogy minél nagyobb örvényt ásson önmagának, keresztre fogja feszíteni Azt, kit az Ég megmentésére küldött, ki megígértetett s kire 20 század előtt várt az emberiség.

E látomásra elborult Jézus arca, de hirtelen ismét felvidult azon gondolatra, hogy itt a halál országában fogva tartott igazak sírjai holnap megnyílnak.

Igen, holnap sokan azok közül, kik századok óta várják a fölemelt keresztről elhangzó, végső kiáltást: föl fognak támadni.

Kevéssel fél 11 óra előtt megérkezett a Mester tanítványaival az Olajfák-hegyére a Getszemáni kertbe, melynek félig ledőlt sziklakerítésén szőllő-

inda futott végig. Talán ez képezte a régi édennek egy részét. Akol az első bűn elkövettetett, ott kellett a kiengesztelésnek és a megváltásnak kezdődnie. Ahol megszületett a halál, ott kellett az új életnek is fakadnia. Neve sajtót jelent, valószínű azon eszközről, melyet ott fölállítottak az olajbogyók kisajtolására.

De ezen a rettenetes éjjelen az olajbogyót az Ember-Fia helyettesítette, a fájdalom sajtolta ki testéből az első vércseppeket, hogy tisztára mossa a bűn által bemocskolt földet.

A hold lassan és szemérmesen fölemelkedett az Olajfák-hegye fölé és márványfehérséggel árasztotta el a templom falának nagy részét, mely megkoszorúzta a Mória hegyét a Getszemánival szemben.

Jézus tudta és látta a bekövetkező eseményeket, de a nyugtalan és szomorú apostolok bizonytalanságban botorkáltak. Mesterük hasztalan mondott meg mindent előre, ők lehetetlennek tartották, mert az átgázolhatatlan és veszedelmes mélységnek tűnt föl előttük.

A bizonytalanság érzése fogva tartotta őket és a jövő sötét, borzalmas titokként lebegett fölöttük.

De hát Mesterük nem mindenható-e? Ő, aki parancsolt a tenger hullámainak, megszabadította az ördögtől megszállottakat és föltámasztotta a halottakat... Az nem uralkodik-e mindenek fölött?

Fájdalom, e rettenetes éjjelen az isteni hatalom mellett most egy látszólag erősebb hatalom ural-

kodott! Ó, kifürkészhetetlen titok! Az Isten erőtlenségbe öltözött! Hogyan érthették volna ezt meg az apostolok? A Mindenható hogyan lehetett nem mindenhatóvá?

*

Jézust hirtelen rémület fogta el az élet ezen oceánján, melyen keresztül kell eveznie, miként a hajótöröttnek, kit a hullámok partra vetnek mezitelenül, elhagyatva. Íme egy nagy vérhullám közeledik és halállal fenyegeti. Látja, hogy mindig magasabbra emelkednek a hullámok, végre összecsapnak feje fölött. Összeesik és fájdalmas hangon kiált az ég felé.

De most még az Ég sem hallja meg szavát. Micsoda rettenetes látomások vonulnak el szemei előtt?

Micsoda borzalmas képet tárnak eléje az emberi igaztalanságok, bűnök sokaságai és rettenetességei? Micsoda lelki fájdalmak lehettek azok, melyek súlya alatt mint élettelen test, összeesett és amelyek halált és végromlást hoznak Reá, ha nem jön segítségére az Úr angyala, ki megerősiti Őt a harcban?

Ezek a kérdések megoldhatatlanok, oly titkot tartalmaznak, melynek kifejezésére emberi nyelv nem képes.

Jézus szenvedésének e titkos órája, egyúttal haláltusájának első órája, láthatólag a legborzasztóbb. A következő nap az ostroztatás és keresztre-feszités e legrettenetesebb büntetéseit szenvedi el, még sem árulja el a gyengeségnek leg-

kisebb jelét sem. A magas kereszten testének minden részéből vér csurog, mégis utolsó lehelletéig türelmes, nyugodt marad, eszméletét az utolsó pillanatig megtartja. Hallja hóhérai káromlását és bocsánatot esd le számukra. Meghallja a jobb lator kérését és teljesítését megigéri. Beszel Atyjával, anyjával és szeretett tanítványaival. Utolsó pillanatáig megőrzi önuralmát. De nem így szenvedésének első órájában. Bár akkor még teljesegészségben volt,egy csöpp vért sem veszített, ami elgyengítette volna, sőt testileg akkor még nem is szenvedett.

Mindezek dacára az az Ember, kinek engedelmeskednek a hullámok, aki ura az élet és halálnak : Az hírtelen kimagyarázhatatlan gyengeségbe esik ; erejének látszólagos teljességében haldoklik, remeg, a földre esik, testének likacsain pedig vér és víz ömlik.

Miféle titka ez a szenvedésnek, amely fölülmúlja az ember erejét? Az igaztalanság köpenye, mit Jézus magára vett, mint áldozat, okozta-e e rendkívüli szenvedést, mint Nessus ruhája Herculesnek? A megszámlálhatatlan bűnök, melyekért eleget akart tenni, mint megannyi tőrszúrás járták-e át szent testét?

Az emberi szellem nagyon korlátolt eme kérdések megfejtésére. Egy azonban bizonyos, hogy a Getszemánikertbenszenvedett haláltusa sokkal rettenetesebb volt, mint az ostorozás és keresztihalál fájdalmai.

Miért?

Talán azért, mert a lelki szenvedés sokkal nagyobb, mint a testi és nagysága növekedik a szenvedő lelki finomságával. Talán azért, mert a biróság és kálvária hóhérai emberek valának, míg a Getszemáni kertben a láthatatlan kinzó maga az Úr volt, sújtván Őt véghetetlen igazságosságában.

S ami Jézust leginkább lesujtotta, az emberiség bűneinek sokasága, melyet magára vállalt s mely úgy nehezedett rá, mint egy óriási pyramis, melynek alapja a földkerekség, csúcspontja pedig az égboltozat.

Júdás megérkezése véget vetett Jézus haldoklásának, de növelhette fájdalmát.

Jézus még imádkozott, amikor hallá az áruló csapatának közeledését és lámpájuk világánál látá, hogy kardokkal és botokkal fölfegyverkezve jönnek. Pedig mindezen előkészületük fölösleges volt, mert az üldözött nem védekezik, el se rejtőzik üldözői elől, hanem fölkelté apostolait és mondá nekik:

— Itt az óra, közeledik, ki engem elárult.

Néhány perc múlva elfogták, megkötözték s Ő ellenmondás nélkül követte a csapatot azon úton, melyen előbb jött. Ezalatt a megrémült apostolok szétfutottak.

Éjfél volt. Az égboltozat tetőpontjára érő teli hold fénye bevilágitott a hegytorkolat fenekére, ahol a Cedron patak folydogál. A templom oszlopcsarnoka a hold fehér visszfényében ragyogott

és harmónikus oszlopsorozatának árnyéka a Mória hegységig nyúlt.

A római őrség kisérte a fogoly Jézust, aki visszanyervén erejét, biztos lépésekben haladt a Sión hegy oldalán fölfelé, amelyen előbb tanítványaival leszállt. Három éven keresztül tanítványai kisérték, most azok is elhagyták. Mindennek vége! A család feloszlott, mert a családfő önkényt adta magát ellenségei kezébe. Alaptalan volt tehát a félelem azzal szemben fölvenni a harcot, ki aláásta tekintélyüket és népszerűségüket. Az új vallás feje, az Isten báránya, az önkénytes, lemondó áldozat, ellenállás nélkül, türelmesen várta elitéltetését.

Midőn a csapat megérkezett ártatlan foglyával a főpap palotájába, a hold elrejtőzött, fekete felhők emelkedtek a Jordán völgye fölött s betakarták kerek ábrázatát.

Hideg szél süvöltött a Holt-tenger felől és fojtó szurokszaggal árasztotta el a Botrányok hegyét, majd a Cedron környékét megjárva, a Jozafát völgyben eloszlott. Jeruzsálem pedig mély álomba merült.

VI.

A szanhedrin előtt.

Éjfél után egy óra lehetett, amikor Jézus megjelent a 70 éves Annás főpap előtt.

Csaknem félszázadon át viselte Annás családja a főpapi méltóságot. A nagy Herodes nevezte ki

főpappá, mert zsarnok, vérengző politikáját helyeselte. Azonban Valerius Gratus, Pontius Pilátus elődje megfosztotta méltóságától. Azután fiai vették át hivatalát egymás után ; történetünk idejében pedig Kaifás, Annás veje, ül a főpapi székben. Annás volt mindig a család feje és a zsinagóga lelke s bár tényleg nem gyakorolhatta hivatalát, tekintélyét és népszerűségét mindvégig megtartotta. A nagyravágyó és tekintélyt követelő gonosz sadduceusok felekezetébe tartozott.

Palotája, melyben vejével lakott, a Sion hegyén emelkedett, néhány lépésnyire az utolsó-vacsora termétől. Három lakosztályból állván, nagy udvart vett körül. A főépületben Annás, a jobbszárnyban veje, a baloldali részben pedig a két család szolgaszemélyzete lakott.

Mivel az éj hideg vala, nagy tüzet raktak az udvar közepén s e tűz körül helyezkedett el Júdás csapata : a római katonák és a kiváncsiak, mialatt a szolgák és leviták Jézust bekisérték az öreg főpap lakosztályába. De miféle jogon követelte a 14 év előtt hivatalát vesztett főpap a Galileai pörének tárgyalását? És hogyan merészelt éjfélkor a mózesi törvények tilalma dacára ülést tartani? Ennek oka főkép abban keresendő, hogy a gyűlölet- és irigységtől felbőszült öreg azt remélte, hogy az előkészítő kihallgatásban Jézustól oly vallomást fog kicsikarni veje számára, melyből a még határozatlan vádat biztosabb alakba öltöztetheti.

Ami pedig gyűlöletének inditó okait illeti, az

többféle volt, de azért mind összefoglalható e kevésben : hogy a fiatal ujító eszméi neki és családjának nemcsak tekintélyét veszélyeztetik, de dús jövedelmeiktől is megfosztják.

A merész ujító a közelmúltban is nem űzte-e ki az árúsokat a templomból, mintha az saját tulajdona lenne?

Akit a törvényes biróságnál bevádolnak, mindenekelőtt felolvassák előtte a vádpontokat s csak a védelem meghallgatása utan mondják ki fölötte az itéletet. Jézussal nem így tettek. Annás megkezdte a peres eljárást anélkül, hogy tudatta volna Jézussal a vádat és felszólítá, hogy adja elő tanítását. Jézus azonnal átlátta az öreg ravasz szándékát, megértette a vallatás célját és így felelt :

— Az ünnepen nyiltan prédikáltam, kérdezd meg azokat, kik tanításomat hallgatták.

Ezzel mintegy tudtára akarta adni, hogy nem hajlandó annak a kérdésére felelni, aki titokban összeesküvést sző ellene, árulót bérel és a sötétségben, az éj leple alatt elfogatja; holott Ő nyiltan, a nép jelenlétében beszélt és cselekedett az ünnepen.

Megtagadta az egyenes választ, amivel még azt is tudtára adta a volt főpapnak, hogy nem illetékes bíró előtt áll. Az öreg megértette a leckét és jogtalan birói szerepét letette. S miután egyik gonosz szolgája Jézust arcul ütötte, elvezettette Kaifás elé.

Az őrök átvonszolták Jézust az udvaron a tolongó sokaság között. Belépvén a terembe, látta az emelvényen ülő főpapot több mint harminc tanácsostól

körülvéve, akik közül néhányat a templomból már ismert.

Félelem nélkül, komoly és méltóságteljes szerénységgel s biztos léptekkel közeledett a számára kijelölt helyhez és nyugodtan várakozott.

Kaifás bizonyára pontosan értesült mindarról, mi Annás házában történt, mert a tárgyalást szabályosabban akarta vezetni. De a pert mégis minden szabály ellenére rosszul kezdették, nem tartván meg a rendes formaságot. Vak gyűlöletükben minden igyekezetük oda irányult, hogy Jézussal, ki álmaikat zavarja, minél előbb, még az ünnep előtt végezzenek.

A bíróságnak nem volt kezében sem följelentés, sem vádlevél. A Szanhedrin elé állították Jézust, mint valami nagy bűnöst és a mózesi törvény tilalma ellenére, éjjeli tárgyaláson itéletet mondtak a birák anélkül, hogy a vizsgálatot befejezték, vagy csak a vádat is megindították volna.

Jézust meg sem kérdezték, mint Annás tette, hanem a tárgyalást a tanukihallgatással kezdték. Nagy Isten! Milyen tanúkat állítottak elő! A nép söpredékét, kik nem tettek egyebet, mint a rosszul betanult leckét ismételték. De dacára minden engedelmességüknek és a főpap iránti jóakaratuknak, nem tudtak semmi súlyos vádat felhozni Jézus ellen.

Végre előállt két tanu, kik arról vádolták Jézust, hogy le akarja rontani az Isten templomát. Egyik állította, hogy Jézus mondotta: lerontom az Isten

templomát. A másik pedig erősítette, hogy Jézus úgy mondta: Le tudom rontani az Isten templomát.

Nagy eltérések voltak a vallomásokban, amit a tanácstagok is beismertek és mivel a többi tanuk nem erősítették meg se egyik, se másik helyességét, Kaifás Jézust akarta beismerő vallomásra kényszeríteni.

— Semmit sem felelsz azokra, miket ezek ellened vallanak? — kérdé Jézust.

Jézus könnyen tisztázhatta volna magát e vádak alól, ha így szól: A két tanuvallomás közül az egyik sem igaz. Én nem mondottam: Le fogom rontani, vagy letudom rontani, hanem azt mondottam ellenségeimnek: «Rontsátok le a tempolmot s én harmadnapra fölépítem.» És ez föltételesen volt mondva,mintha azt mondottam volna, ha ti lerontjátok, én fölépítem. Hozzátehette volna még a Vádlott: hogy e templom alatt saját testemet értettem, melyet ti valóban le fogtok rombolni és én harmadnap fölépítem.

De Jézus nem akart felelni azoknak a bíráknak, kik nem akarnak érteni; Ő szívükbe látott és olvasott azokból, mint nyitott könyvekvől. Nyugodt és komoly tekintetet vetett Kaifásra, de semmit sem felelt kérdéseire.

A megzavarodott és elkeseredett Kaifás nem tudta, mire határozza el magát. Ha foglya makacsul hallgatni fog, miféle vádat emeljen ellene ?.

De a gonosz szellem hirtelen megvilágította csunya lelkét és kitünő eszmét sugallt, ami jó fogás

is volt egyúttal: Vallomást tétet Jézussal képzelt istensége felől.

Kaifás ügyes mozdulattal Jézus elé állt, merően a szeme közé nézett s jobb kezét az égre emelve mondá:

— Kényszerittelek Téged az élő Istenre, mondd meg nekünk, Te vagy-e Krisztus, az élő Isten Fia?

A szöget fején találta, mert Jézus azonnal felelt. Pedig senki sem tudja nálánál jobban Mózes törvényét, mely szerint, aki magát Istenné teszi, a halál fia.

Jól tudta tehát, hogy mihelyt azt feleli Kaifásnak: «Az vagyok», ő azonnal kimondja halálos itéletét. De most még sem tudott, nem lehetett hallgatnia. E kérdést nem hagyhatta felelet nélkül.

Hisz azért a jött világra, hogy ezt a nagy igazságot kimondhassa s ezáltal kiérdemelje a halált és azért öltötte magára az emberi természetet, hogy ezen vallomásáért a keserű halált elszenvedhesse.

Jól tudta Jézus, hogy Kaifás és a birák nagy része nem fogja kijelentését elhinni. De nem is egyedül nekik szóltak ama fontos igék, hanem minden hívő léleknek, a jövendő századoknak és a világ összes népeinek.

Egy pillanatig sem habozott, sőt minden félelem és kérkedés nélkül birája szemébe nézve, ünnepélyes, tiszta csengő hangon, mint Istenhez illik, felelé:

— «Az vagyok.»

És hogy e világos felelet értelmét még jobban kiemelje, önmagára alkalmazta Dániel prófétának a Messiásra vonatkoztatott szavait :

— Ül a mindenható Atyja jobbja felől, s onnan leszen eljövendő, itélni eleveneket és holtakat.

Kaifás hallván e rettenetes feleletet, megszaggattatá Jézus ruháját és mondá :

— Hallottátok a borzasztó káromkodást? Méltó a halálra !

Az itéletet mindnyájan helyeselték. De a halálos itélet kimondása és végrehajtása csak a helytartó joga.

És mivel a tárgyalás éjjel történt, az itéletnek pedig törvényes formát kellett adniok, azért elhatároztak, hogy az itéletet a Szanhedrin nappali teljes ülésén ismét kimondják.

S mig Kaifás örvendezett elért sikerének, Jézust kiszolgáltatta a néptömeg nevetségének és gúnyolódásának.

A Kaifás igazságtalansága és Jézus tökéletes ártatlansága; az előbbi vad gyülölete és foglyának változhatatlan kedvessége; az ő durva aljassága és a vádlott nemes magatartása között oly nagy ellentét volt, hogy Kaifás szenvedett volna, ha áldozatával négyszemközt hosszasabban kellett volna beszélnie.

Hogy Jézust büntesse és jobban megalázza, kiegyenesítette magát Előtte, mintegy élő lelkiismeret-furdalás és kiszolgáltatta Őt a csőcselék

gúnyjának, kik az őrséget hátraszorították. Jézus reggelig tűrte a számtalan megaláztatást és méltatlan bántalmazást.

E rettenetes éjjelen Kaifás sem aludt többet, mint áldozata. A kora reggeli órákban szándékozott teljes ülést tartani és ha lehetséges, azonnal meghozni az itéletet; azért az éj hátra levő részét az előkészületek foglalták le és a városban szétszórva lakó tanácsosok összehívása.

Hajdan a Szanhedrin nagygyűléseit, főleg a bűnügyek tárgyalását a templomban tartották. De három év óta nem tanácskoznak e helyen, mert halálbüntetési joguk megszünt.

Virradatra tehát Kaifás házában gyűltek össze a tagok. Nikodemusz, Arimathei József és Gamaliel nem jöttek el e gyűlésre, mert nem akartak részesei lenni az elkövetendő égbekiáltó bűnnek. És jól tudták, hogy jelenlétük és ellenszavazatuk nem változtathat többé Jézus sorsán.

A megelőző gyűlésen védelmezték Jézust, kifejtették nézeteiket tanításáról és megjelölték a módozatokat, hogy mikor lehet és kell a Szanhedrinnek közbelépnie, Jézus tanítását beszüntetnie s Őt esetleg törvény elé idéznie. Beszédeikkel azonban semmi eredményt sem értek el.

Kétségtelen, hogy nagyobb érdemet szereznek, ha a sikertelenség dacára is megjelennek ez utolsó gyűlésen, hogy még egyszer tiltakozzanak az igaz-

talan eljárás ellen. De még az Ő hitük is ingadozott, s így bátortalanságuk miatt nem tudtak a helyzet magaslatára emelkedni.

Kaifás előre gondoskodott arról, hogy az éjjeli gyűlésen meg nem jelent tagokkal megismertesse a Jézustól kapott, szerinte káromló feleletet és tudassa velük, miszerint ő és társai már kimondták a halált.

Hasonló eljárást folytattak a nappali gyűlésen is. Kaifás újra megkérdezte Jézust és megeskette az élő Isten nevére, hogy ő-e Krisztus, az Isten Fia? .

Jézus néhány óra előtt a leghatározottabban felelte: «Az vagyok». De nemcsak hogy el nem hitték, hanem káromkodónak minősítették, aki méltó a halálra. Most is ezt a feleletet akarja Kaifás megismételtetni. Jézus erre szerényen és komolyan felelé: «Ha mondom nektek, nem hiszitek; ha pedig én kérdezlek titeket, nem feleltek, sem el nem bocsáttatok. De miután keresztre adtátok, az ember Fia, az Isten jobbján fog ülni».

Kaifás most kérdezi: «Tehát Te az Isten Fia vagy? Jézus pedig felelé: «Te mondod, hogy az vagyok».

A káromkodást, mit a tanácstagok vártak és kívántak, megismételte Jézus mindnyájuk előtt. Ők pedig siettek kimondani a halálos itéletet.

A főpap nagy örömére mindez igen gyorsan végbement. De mert ők egyedül nem végezhettek

Jézussal Pilátus beleegyezése nélkül, azért egy kissé féltek a császár helyettesének esetleges ellenmondó itéletétől.

Jézus ellenségei előre látták az akaratuk elé gördülő akadályokat és minden ravaszságukat összeszedték, hogy azokon győzedelmeskedjenek.

Először is bizonyos-e, hogy Pilátus a Leviticus tanítását követve, halálra fogja ítélni Jézust, mert azt mondotta, hogy Isten Fia ?

Nem, mert a Leviticus nem tekintély a pogány előtt, tehát Pilátus minden habozás nélkül figyelmen kívül hagyja Mózes törvényeit. Ami a zsidóra kötelező törvény, az a rómainak pusztán csak történelmi okmány.

A Szanhedrin halálitéletéhez vallási okokat kerestek, Pilátus előtt más alapra kell építeniök. A vádnak tehát politikai szinezetet adtak.

Mert, ha Jézus csakugyan politikai lázadó lett volna, ha a római iga lerázásáról álmodik — a Szanhedrin tagjai talán még helyeselték volna is eljárását.

De a helytartó itélőszéke előtt ez a vád súlyos következményeket von maga után és ha erélyesen föllépnek, fenyegető tüntetéseket rendeznek, bizonyára még a halálos itéletet is kicsikarhatják Pilátustól.

Jézust tehát a kormányzó e lé húrcolják.

VII.

Judás végzete.

Róma a. u. 783 év április 7-dike borzalmas volt nemcsak Jézusra, de Júdásra, a hűtlen tanítványra nézve is. Az áruló bünhődése és az ártatlan bárányáldozat bemutatása ugyanegy napra, sőt ugyanaz órára esett. Júdás példaképe a rossz papoknak és a minden idők aposztatáinak.

Az árulónak rossz szenvedélyei okozták vesztét: a nagyravágyás, kapzsiság és talán a fényűzés, amiről azonban az Evangélium nem emlékezik meg.

Midőn Jézus tanítványai közé lépett, nem lelke sugallatát követte, hanem gonosz hajlamait: a nagyravágyás — és a gazdagság utáni vágyat.

Ő is, mint a legtöbb zsidó, úgy gondolkozott ha Jézus Messiás, vissza fogja állítani Izrael országát s tanítványait állítja majdan a legmagasabb hivatalokba.

Ezért csatlakozott az első tanítványokhoz, ezért ajánlotta fel szolgálatait a Messiásnak, mint középénztárnok, hogy ő szedhesse be a gazdag ajándékokat, miket Jézusnak barátai fölajánlottak.

Ő egyszersmind pártfogója a hűtlen sáfároknak, kik elég ügyesek elsikkasztani uraik jövedelmét.

Valószinű, hogy a többi tanítványok észrevették s leleplezték csalásait, mivel az Evangelium azt írja róla, hogy «tolvaj volt».

Jézus tudott is mindent s bizonyára gyakran

szemére lobbantotta gonoszságát; de Júdás azért nem mondott le hivataláról, nehogy ezáltal jó hírnevét elveszítse és igazolja mások előtt is hűtlenségét.

Az áruló tanítvány ezalatt belátta, hogy a gazdagság és méltóság utáni vágya soha sem fog teljesülni, mert hiszen a Mester maga is megveti a gazdagságot és a kitüntetéseket.

Mindez bizonyossá vált a harmadik évben. De a Próféta is világosan hírdette, hogy földi országa nem igér tanítványainak mást, mint szegénységet, szenvedést, megvettetést és halált.

Ez időtől kezdve Júdás álkirályságnak tekintette Jézus királyságát, s elfoglalt hivatalát szivesen átengedte volna másoknak. Az ellenség táborában jobb jövőt vélt biztosíthatni. A hatalmas, gazdag papság között van pénz a szökevények és árulók számára!

Ilyen volt Júdás, nem pedig valami emberi szörnyeteg, vagy más különleges teremtés. Ő csak az emberi természet gonosz hajlamait követte. Pedig az emberek nagy sokasága ép úgy gondolkodik és cselekszik, mint Júdás, bár nem oly fontos tárgyban; néha nem számol a súlyos következményekkel.

Lassankint egészen hatalmába kerítette a gonosz szellem Júdás lelkét, mert elkövetendő gonoszságát úgy tekintette, mint szükséges lépést a Jézustól való elszakadásra.

Hiszen közel három éve, hogy minden haszon

nélkül szolgálja. Megelégelte a nyomorúlt, bolyongó életet; szükségesnek találja, hogy jövőjéről gondoskodjék.

A főpap jobban fogja szolgálatait fizetni és bizonyára jövedelmező hivatalhoz juttatja.

Másrészt megnyugtatta az ördög, hogy Jézus nagy csodatevő, Aki, ha akarja, megszabadítja magát a főpap fogságából; következőleg árulása nem oly nagy bűn.

És mégis, miután elkövette Júdás a szörnyű árulást, azonnal átlátta vétkének rettenetességét. Az ördög maga súgta a fülébe bűnének gonoszságát és borzasztó következményét. Belátta, hogy a legnagyobb hálátlanságot követte el Urával szemben. Elárulta azt a jóságos Mestert, ki már oly sokszor megbocsátotta lopásait, hűtlenségét. 30 ezüst pénzért adta el a Csodatevőt, a természet és minden kegyelem teremtő Urát; a szeretet, a tudomány, a hatalom Csodáját, kinek jótéteménye megszámlálhatatlan! . . .

Milyen gonoszság, mekkora gyalázat! Rettenetes kétségbeesés vett erőt egész lényén; s minden terve, minden álma és minden okoskodása az öngyilkosság gondolatához vezette.

Az árulás díja a pénz, mit eddig bálványozott, égeti most kezét. Meggörnyed a 30 ezüst pénz súlya alatt, mely Őt ily borzasztó útra vitte. Kaifáshoz fut, ahol a gyűlés nemsokára kimondja a halálos itéletet Jézusra; berohan a terembe és így kiáltott a tanácstagok fülébe:

– Vétkeztem, elárultam az igaz vért. – Visszahoztam pénzeteket.

Ezek pedig megvetéssel űzték ki az árulót, akire semmi szükségük többé. Júdás káromlások között épen elhagyta a termet, mikor egy csapat katona, a főpap nyomorúlt szolgái, vonszolták Jézust Pilátus palotája felé. Júdás követte őket és Áldozatához akart közeledni, hogy még egyszer láthassa méltóságteljes arcát ; de a szolgahad durván visszalökte őt.

Akkor a templomba rohant és ott szétszórta a 30 ezüst pénzt, amely mint ágyúgolyó nehezedett lelkére.

Minden megállapodáás és visszatekintés nélkül, nagy lépésekkel ereszkedett le a Cedron völgyébe,

Midőn a Getszemáni kert mellett elhaladt, összetalálkozott Péterrel, aki olyan mozdulatot tett, mintha meg akarta volna őt támadni ; de Júdásnak nem kellett védekeznie, mert Péter hirtelen megfordult s a templom felé vezető kis ösvényre tért.

Júdás Absolon sírjához ért és leült egy pillanatra a márvány lépcsőre, elbaggyadva a fáradság-, fájdalom- és szégyentől elgondolkozott.

Dávid hálátlan fia is elárulta atyját, királyát és élete ellen tört, mint Ő. De a Jehova megbüntette, mert nemsokára megtalálták a Cedron partján, hajánál fogva egy cserfa ágán fönnakadva.

E fának egy hajtását most is Absolon fájának nevezik.

Júdás egész testében megremegett. Hűvös szellő lengedezett és a még alig fölkelő nap az Olajfák hegye mögé rejtőzött.

A Mester ezen percben Pilátus előtt áll — mondá halkan Judás — és a halálos itéletet talán már ki is mondták fölötte.

Fölemelkedett és lassan fölfelé ballagott a Sion-hegy oldalán. Megérkezett a Gehenna völgynek meredek szélére, ott megállt és a mélységbe tekintett.

Hajdan e helyen állt Moloch bálványistennek szobra, melynek tiszteletére véres, sőt még emberáldozatokat is mutattak be. A szobor ugyan elpusztult, de ott feküdt a komor mélység, amely ölébe csalogatta.

Nagy kisértéssel küzdött az áruló s már csaknem a szakadékba vetette magát; de mégis visszanyerte eszméletét, tovább ment föl a Sionra és azután déli irányban ismét leereszkedett.

Áthaladt a Hinnon völgyön és megállapodott a fazekasok mezején, melyet az árulás bérén szeretett volna megvásárolni, hogy ott magának lakást épitsen.

Egy terebélyes fügefa emelkedett a térségen, melynek közelében Júdás leült egy kőre, és kezeibe temetve arcát megkisérlette gondolatait összeszedni. Gyermekségének emlékei rohanták meg lelkét. Látja Iskariotot, békés, viruló szülőtanyáját Szamária mellett. Mindent feledve, nem huzódhatnék-e oda vissza és nem élhetne-e ott teljesen elrejtőzve, ismeretlenül ?

Fájdalom, nem! Mert bűnét nem tudja feledni és nem tudja megnyugtatni lelkét. Az ördög annyira hatalmába ejtette, hogy kétségbeejtő gondolataitól nem tud szabadulni. Ismételten eléje tárja bűnének rettenetességét, amely előbb-utóbb ki fog tudódni és akkor «áruló» melléknévvel bélyegzik meg a történelem lapján.

Júdás többé nem habozik, hanem dacosan fölkel helyéről és övével fölakasztja magát a fügefa egyik ágára. Azon pillanatban, midőn Jézust Pilátus halálra itélte, Júdás is megjelent az Atya-Isten itélőszéke előtt.

Borzasztó álma beteljesült: megvették a fazekas telkét a júdás-pénzzel és nyugalomra helyezték a fügefa alatt, amely neki akasztófául szogált.

VIII.

Pilátus előtt.

Pilátus római lovag volt, aki az erőszakosságot és a gőgöt fajától örökölte.

Pilátus semmi ellenszenvet nem érzett Jézus iránt, sőt inkább szerette őt, mert a zsidók üldözték. Ezeket pedig gyűlölte szíve mélyéből s ha Róma engedte volna, zsarnokságát teljes mértékben érezteti velük.

Már három ízben próbálkozott leigázni őket és országukat vasmarokkal kormányozni; de mindannyiszor a császár nemtetszésével találkozott.

Ez nemcsak elővigyázóbbá, de határozottan félénkebbé, gyávábbá tette. A zsidók lázadása valóban félelembe ejtette. Hogy a császár haragját magára ne vonja, el kellett fojtania a lázadást. Ez pedig ismét elégedetleneket támaszt a zsidók között, akik őt bevádolják Rómában és elbocsáttatását kérik. Tudta, hogy sokan vannak Rómában, akik számítanak állására, sőt keresik az alkalmat, hogy zavart támasszanak és semmiféle cselszövéstől sem riadnak vissza, miként ő is annak idején, hogy céljukat elérjék, nagyravágyásukat kielégítsék. Bár megvetette a zsidókat, de szelídebbben bánt velük, mert félt följelentéseiktől.

Antonia tornyának egyik nagyterme szolgált a kihallgatás helyéül; ide vezettette Pilátus Jézust. A zsidók idáig nem követhették Őt, mert pogány házba belépni befertőzésnek tartották. Jézus tehát egyedül, két őr kiséretében jelent meg a császár helyettese, a kormányzó előtt, aki trónszerű emelvényen foglalt helyet.

Pilátus sokat hallott már Jézusról, de még sohase látta Őt. Most annál figyelmesebben megnézte és csodálattal szemlélte nemes magatartását, előkelőségét és arcának rendkívüli szépségét. Jézusban minden méltóságot és léleknyugalmat árult el.

Jézus is hosszú, vizsgáló, de szerény tekintetet vetett a helytartóra; azután lesütötte szemeit és elgondolkozott.

A megkötözött vádlott iránt, kinek egész lénye felsőbbséget árult el — Pilátus szánalomra indult. Fölemelkedett és kiment a csarnokba, melynek lépcsőzetén sorakoztak a Szanhedrin tagjai a tömeg élén.

— Miféle vádat hoztok föl ez Ember ellen? — kérdé erőteljes hangon.

Kaifás a Szanhedrin nevében mondá kevélyen:

— Ha nem volna gonosztevő, nem szolgáltattuk volna kezeidbe!

Ezzel azt akarta mondani: nem tartozik önhöz, mi a vétke, mi bűnösnek találtuk s öntől követeljük, hagyja helyben itéletünket és hajtsa végre a halálbüntetést.

Ezzel Kaifás egyszerüen lekicsinyelte a helytartó tekintélyét és e fontos ügyben nem a biró, de a hóhér szerepét akarta vele eljátszatni.

De Pilátus jól ismerte Róma jogát s ily aljas szerepre nem volt kapható. Ő megkövetelte, hogy senki el ne itéltessék birói vizsgálat és kihallgatás nélkül.

Ha pedig a zsidók más utakon akarnak járni, úgy egyszerüen megtagadja tőlük szolgálatait.

Amint tehát reá került a sor, gőgös hangon mondá nekik:

— Úgy hát vegyétek és törvényetek szerint itéljétek el őt.

Pilátus ezen feleletében gúny és ravaszság rejlett, de ezzel egyszersmind meghiúsította a Szanhedrin gyilkos összeesküvését, Jézust pedig fölmen-

tette. Mert mindaz, amit leigázásuk után a törvényük megengedett, abból állott, hogy Jézust állítólagos káromkodásáért megostoroztathatják.

Amire pedig összeesküdtek és amit minden áron keresztül akartak hajszolni, az nem kevesebb, mint Jézus halála; ez pedig egyedül a helytartó joga.

Akkor Kaifás merészen, minden további tettetés nélkül föltárta a zsinagóga szándékát.

— A mi törvényeink szerint? Hiszen ön tudja legjobban, hogy nekünk többé nem szabad senkit megölni, de mi akarjuk, hogy ez meghaljon.

Kaifás már nnéhány nappal előbb hangoztatta anélkül, hogy szavainak mély értelmét gyanította volna: «Ennek az Embernek meg kell halnia a népért». Pedig minden szanhedrini tag tudta, hogy a halálbüntetést csak a római törvény szabhatja ki.

Különös vakságban szenvedtek Izrael tudósai, kik ismerték a jövendöléseket és nem vették észre, hogy Jézusban mindenek teljesülnek; sőt tudtukon kívül maguk segítik elő azokat.

A Szanhedrin tagjai belátták, hogy másképp célt nem érnek a helytartónál, ha csak legalább látszólagos pert nem indítanak, melyen a vádló és vádlott meghallgatása után, talán kierőszakolhatják a helytartótól a halálos itéletet.

De miféle váddal érhetik el a kedvező eredményt? Ez volt a nehéz kérdés.

Azzal vádolni Jézust, hogy Ő Isten Fiának

nevezi magát, ez valószinüleg Pilátust nem fogja izgatni és azt fogja felelni :

— Mit törődöm vele ; bánja is a császár?

Ez a vád egyedül a zsinagógát érintette, mert tekintélyét veszélyeztette.

De a Szanhedrin tagjai elég ügyesek és ravaszak voltak, hiába nem zavarták a helytartót theológiai magyarázatokkal. Hisz ez csak késleltette volna a pert és kockáztatta volna az eredményt.

Hogy tehát Róma képviselőjét részükre hangolják, más alapra helyezték vádjaikat, mondván Pilátusnak :

— Ez az ember lázítja a népet, megtiltja az adófizetést a császárnak és azt mondja önmagáról, hogy ő Krisztus — király.

A kormányzó nem hunyhatott szemet ily vádak előtt. Hiszen ő a törvény őre, a császár helyettese, kötelessége tehát annak jogait megvédeni.

Királlyá tenni magát annyi, mint a császár ellen föllázadni. Ez pedig felségsértés.

Valóban a vád alaptalannak látszott Pilátus előtt. Mert Jézus sohase támasztott legkisebb igényt se Izrael polgári királyságára. Mindenben engedelmeskedett a római törvények előirásának. Megfizette az adót és sohase hívta föl a népet a római iga lerázására; politikai lázadást soha nem szított és semmiféle összeesküvést sem szőtt a császár ellen. De végre is a vád egyenesen és határozottan tétetett ; magát a helytartót vádolnák árulásról, ha nem indítana vizsgálatot az ügyben.

Visszament tehát a terembe és újból jól szemügyre vette Jézust, de csak arra a megállapodásra jutott : Egy ily ember komolyan nem követelheti magának a királyságot s ha meg is kérdezem e tárgyban, bizonyára azt fogja felelni, hogy a vád nevetséges. Ő nagyon eszes és jellemes ahhoz, hogy más feleletet adjon. Akkor pedig szabadon bocsátom. Azt sem fogom tőle kérdezni : követeled-e a királyságot, hanem, hogy király vagy-e ? És nem is adhat más feleletet, mint : nem vagyok.

Künn a zavargó és gyülölködő nép, a főpapoktól lázítva, fenyegetőleg kiáltozott. A zaj behallatszott a kihallgató terembe és hogy Pilátus Jézust erre figyelmessé tegye, intett, hogy jöjjön hozzá közelebb, ezután kérdé tőle :

— Valóban a zsidók királya vagy-e?

A várt tagadó választ a bíró nem kapta meg, mert Jézus valóban király s így nem felelhette : nem vagyok. Bár ő nem földi királya a zsidóknak, de lelki királya volt nemcsak nekik, de az összes nemzeteknek.

Ezt akarja Jézus megértetni bírájával s azért magyarázta királysága természetét :

— Királyságom nem e világból való. Ha e világból volna országom, úgy az én szolgáim harcra kelnének, hogy kézbe ne adassam a zsidóknak ; de országom nem innét való.

A kormányzó felfogta-e a beszéd értelmét és Jézus országának igazi jellegét ? Legvalószínűbb,

hogy nem. Mindenesetre határozottabb feleletet várt azon reményben, hogy a tagadó válasz talán fölhatalmazza őt a vádlott szabadonbocsátására.

— Tehát király vagy Te ? — kérdé ismét Pilátus.

És Jézus, ki az előbb megmagyarázta királysága természetét, most ez ujabbi feleletével mintegy alkalmat adott Pilátusnak a halálos itélet kimondására :

— Te mondod, hogy én király vagyok.

És hogy feleletének igazságát annál jobban megerősitse és különös királyságának létezését, mit Pilátus kétségbevont, bebizonyítsa, megmagyarázta, hogy ő nem hazudhatik :

— Én arra születtem és azért jöttem e világra, hogy bizonyságot tegyek az igazságról.

Azután még hozzátette :

— Minden, ki az igazságtól vagyon, hallgatja az én szómat.

Mivel azt akarja mondani : Azért nem ért ön engem helytartó, mert nincs az igazságtól, az Istentől.

Ez felülmúlta Pilátus értelmét. Az igazság ? Ki tudja, mi az igazság ezen a világon ? Fiatal éveiben, gyermekes hittel ö is kutatta a római és görög bölcsészek műveiben. A tudós professzorok tanították reá, de az élet tapasztalatai és tanulmányai szkeptikussá tették. Azért vállat vont és keserű gúnnyal kérdé :

— Mi az igazság ?

Pilátus e kérdés alakjában csak kétkedését

akarta kifejezni, mert meg volt arról győződve, hogy e kérdésre sem ő, sem más megfelelni nem tud. E kérdéssel mintegy azt mondta Jézusnak: Ön valóban együgyü, mert az igazságot, ha valóban létezik is, senki sem ismeri.

Pilátus fölemelkedett helyéről és néhány percig hátratett kezekkel járt föl s alá a teremben. Nem tudott határozni. Szerette volna Jézust megmenteni, de nem akart önmagának kellemetlenséget okozni a zsidók felingerlésével.

Ha Pilátust mindenben a jog és igazságosság érzete vezeti, úgy megszabadítja foglyát, nem törődve a következményekkel. De ő mindenek fölé helyezte saját érdekét, álmodott dicsőségét és semmiért sem akarta állását és jövőjét veszélyeztetni. Különböző kibuvót keresett, nogy lecsillapítsa a népet. Kiment tehát és mondá a zsidóknak:

— Ami engem illet, én semmi okot sem találok a halálra.

Ezt a kijelentést dühös kiáltások fogadták. A Szanhedrin tagjai az oszlopcsarnok végéig nyomultak előre; tiltakoztak és megujították vádjaikat.

Pilátus ekkor kivezette Jézust a csarnok lépcsőjére, de a nép dühös kifakadásokkal halmozta el. Minden oldalról különféle vádakat emeltek ellene, káromolták és gyalázták.

— Ördöge van, gonosztevő, aki áthágja a törvényt, megveti a mózesi hagyományokat, meg-

szentségteleníti a templomot, lázít a vallás és a római uralom ellen.

De mindez nem zavarta Jézus derültségét. Nyugodtan, méltósággal, ugyanazon szemekkel tekintett a háborgó tömegre, melyekkel a hullámzó Tibériást lecsendesítette. Most is csak egy szó kellett volna, hogy a dühöngő tömeg lecsendesüljön, de Ő ezt az egy szót se mondta ki, hallgatott, hogy a sokaság tovább ordíthasson.

— Nem hallod, — mondá Pilátus — mennyi vádat emelnek ellened ?

Jézus e szavakat is felelet nélkül hagyta.

Valóban különös egy ember — gondolá a helytartó — aki nem akar a haláltól szabadulni. Mikor hallgatni kellene, beszél és oly dolgokat mond el pontosan, melyekért halálra itélhető. Mikor pedig beszélnie kellene és magát védelmeznie, akkor hallgat.

Pilátus nagy zavarba jött, Azonban egy vádló kisegíti :

— Föllázítja a népet, tanítván egész Judeában, elkezdve Galileától egész eddig.

Ez utóbbi név Pilátusnak új kibuvót ajánlott. Hiszen Jézus Galileából való és vádolják, hogy ott bünt követett el ... nem küldhetné-e Heródeshez, Galilea negyedes fejedelméhez ? ...

Heródes király a régi machabei várban lakott akkor a Sion hegyén. A helytartó parancsára elvezették Jézust a legionáriusok Heródeshez.

Amint a templom csarnokát nyugat felől elhagy-

ták és átmentek a Tyropeon völgye fölött levő hidon, amely a Mária hegyét a Sionnal összeköti, néhány perc múlva Heródes király palotájába érkeztek.

Ez alkalommal találkozott először Jézus, a királyok királya, egy földi királlyal. De ez a fejedelem nem emelte a királyi tekintélyt. Ez csak egy királyocskája volt keletnek és szolgalelkű jobbágya a világ urának, Tibériusznak.

Galilea bábkirálya mély megvetéssel viseltetett Jézus iránt, mert jól tudta, hogy a Próféta ismeri az ő bűnös életét. Másrészről Heródes rég óhajtotta Jézust megismerni, kiről oly sokat beszéltek; hálálkodott is Pilátusnak, hogy Őt hozzá küldte.

Jézus csodálatos tetteinek hire már kezdetben félelemmel töltötte lelkét. Pereában, keresztelő János meggyilkoltatása után, mikor még lelkifurdalásokat érzett, azt képzelte, hogy a megjelent új próféta ker. János. Közölte is ezen aggodalmát udvaroncaival. Mire az egyik állította, hogy nem János, de Illés, ki az égből alászállott; a másik pedig, hogy nem Illés ő, hanem egy régibb próféta, aki ismét visszatért.

De ez János, kit lefejeztettem, erősítgette a király, ő támadt föl halottaiból. S csak akkor nyugodott meg, mikor többen állították, hogy Jézus, ker. János halála előtt nehány héttel már elkezdett tanítani.

Ezóta mindig vágyakozott Jézust megismerni.

azonban kitért meghivásai elől, mire megfenyegette, hogy kiüldözi Pereából.

Itt kezdte meg Jézus tanítását. A király ez időben Macheruban lakott.

Heródes gyűlöletét a farizeusok tudatták Jézussal:

-- Fuss innen, mert Heródes király meg akar öletni.

De Jézus megvetőleg és határozottan felelé:

— Mondjátok meg annak a rókának, hogy ma és holnap ördögöket űzök, betegeket gyógyítok és harmadnapon be fogom végezni.

És hogy egyúttal bebizonyítsa jövendölő tehetségét és erős elhatározását, hogy megkezdett művét be is fogja fejezni, hozzátette:

— Nem lehet, hogy a Próféta Jeruzsálem falain kívül haljon meg.

Ez kihívás volt Heródes tehetetlensége ellen, mellyel mintegy azt akarta mondani: «Önnek semmi hatalma sincs fölöttem, én folytatom jótékony munkámat népe között, anélkül, hogy fenyegetéseivel törődnék.

— Bármint legyen, én teljesítem küldetésemet. És nem a te királyságodban fognak megölni, hanem Jeruzsálemben, mert e városról iratott meg, hogy «megöli a prófétákat.»

Midőn Jézus megjelent Heródes előtt Jeruzsálemben, semmit sem felelt e ravasz rókának, a nőstény farkas e kegyetlen eszközének. Mert be-

fejezte küldetését, halála órája elérkezett és önkényt alávetette magát a sötétség fejedelmének.

Galilea királya előtt is úgy viselkedett, mint szelid áldozat. Megőrizte nemes magatartását, méltóságát, nyugodtan tűrt minden megaláztatást és gyalázást, anélkül, hogy szavát fölemelte volna.

A királynak hizelgett a római kormányzó kitüntető figyelmessége, hogy Jézust hozzá küldte és arra is számított, hogy a Próféta néhány csodát fog előtte tenni, nemcsak azért, hogy kegyeit kiérdemelje, hanem, hogy haragját elkerülje.

Kezdetben tehát nagy figyelmet tanusított foglya iránt. Néhány fölvetett kérdés után, melyre Jézus nem felelt, fölszólította, hogy valami természetfölötti dolgot cselekedjék, hogy a megérdemelt büntetést elkerülje. Jézus pedig úgy tett, mintha nem hallotta volna. Heródes kérte, fenyegette, de Jézus hallgatott. Azonban mélységes tekintete azt látszott mondani a királynak: Ó király, ha megnyittanám számat, csak azért tenném, hogy megvetésemet fejezzem ki és szemedre lobbantsam, mint ker. János, vérfertőző, bűnös életedet. Vagy hogy megátkozzalak minden áldozatod nevében, kiket halálra kinoztál és meggyilkoltattál; előhirnököm nevében, kit gyalázatos módon lefejeztettél egy táncosnő kedvéért. Ha számat szóra emelném, úgy megjövendölném, hogy Jehova keze rád fog nehezedni és el fogod veszíteni koronád, trónod, királyi palotád. Gaulba fogsz számüzetni, ahol a házasságtörő Heródiásnak az

uszó jégtáblák fogják a fejét levágni, hogy emlékeztessék őt az alabastrom tálra, melyben hirnököm fejét maga elé vitette. Ha csak ember volnék, nem tudnék hallgatni, de Én vagyok az Ige és az Ige meg tudja magát tagadni, hogy az embereket béketűrésre tanítsa.

A Szanhedrin tagjai felhasználták Jézus hallgatását és megujitották ellene vádjaikat. Remélték, hogy a zsidó származású Heródestől könnyebben kicsikarhatják a kárhoztató itéletet az istenkáromlás és a mózesi törvények megvetése miatt.

De Heródes elvetette a mózesi törvényeket, sőt maga is nyilvánosan lábbal taposta. Tehát a fölhozott vádak hidegen hagyták őt; de Jézus állhatatos hallgatása bántotta. Ezért a megalázott és megsértett Heródes azzal boszulta meg magát, hogy kigúnyolta képzelt királyságát és hogy nevetségesebbé tegye, rongyos biborpalástot adatott reá és visszaküldte Pilátushoz.

Ezalatt Pilátus az eshetőségekről, gondoskodott, mert a helyzetet mindig aggasztóbbnak találta.

Titokban őreivel kémleltette a tömeget és jelentéseiket élénk figyelemmel kisérte.

A nép zajongása már lázadássá fajult, nem tudta, miként csillapítsa le a Szanhedrin által felbőszített néptömeget, ha nem enged kérésüknek.

Félelmében már hallotta a lázadók kiáltozását, látta, hogy katonái miként hurcolják fogságba a a lázadókat és miként folyik a vér a templom pitva-

rában. Hitte, hogy Rómában helyt adnak a zsidók vádjának és őt megfeddve elbocsátják és száműzik.

Felesége, Claudia is álmatlanul töltötte az éjjelt s csak reggel felé tudott egy kissé elaludni a midőn rettenetes álomra ébredt.

Ugyanis azt álmodta, hogy Jézus vérző sebekkel állt Pilátus itélőszéke előtt s az ereiből patakzó vér Pilátus trónjáig folyt és befestette ruháját. Látta, amint a helytartó egy tál vízben mosta kezeit, de a víz azonnal vérré változott, befestette karját és egész testét.

Ez az álom fölrettentette és nem tudott többé elaludni. Elbeszélte ezt nővérének, és megegyeztek, hogy a helytartóval is közölni fogják. Azonban Claudia már nem találta férjét lakosztályában, ő már birói székében ült a másik épületben.

A tömeg pedig úgy körülzárta az ülésterem udvarát, lépcsőzetét, hogy Claudia nem juthatott férjéhez, hanem megüzente neki: «Ne itéld el ezen igazat, mert az éjjel álmomban sokat szenvedtem miatta».

Mikor Pilátus ezt a hírt vette, kibuvót keresett ismét, hogy Jézust szabadon bocsáthassa.

Már néhány perccel ezelőtt igyekezett meggyőzni a papi fejedelmeket és véneket hogy semmi halálra méltót nem talált Jézusban és valószinűleg Heródes is ezen a véleményen volt, mert visszaküldte a vádlottat anélkül, hogy ellene kárhoztató itéletet hozott volna.

De ez a beszéd olyan ellenmondásra talált a tanácstagok között, hogy kötelességének tartotta

megostoroztatni a foglyot, hogy némileg kielégítse bosszúvágyukat, és egyúttal szánalomra indítsa a tömeget. Kijelenté tehát, hogy meg fogja fenyíttetni s azután szabadon bocsátja. S mialatt Jézust elvezették a palota belső udvarába, hogy megostorozzák, addig Pilátus más mentséget talált.

Ugyanis joga volt a helytartónak husvéti ünnepeken a zsidóktól kijelölt egy gonosztevőt szabadon bocsátani. Hogy ezt a jogot ismét gyakorolja, választást adott nekik Jézus, kit sem ő, sem Heródes bűnösnek nem talált és egy megbélyegzett tolvaj és rabló, névleg Barabás között, ki a börtönben ült. Abban a meggyőződésben, hogy a zsidók, föltétlenül Jézust választják, fölveté a kérdést :

— Melyiket akarjátok, hogy nektek szabadon bocsássam ?

Ó Ég ! A zsidók egyhangon kiáltották :

— Barabást !

Pilátus nem akart füleinek hinni és kérdé :

— És mit csináljak a zsidók királyával?

— Feszítsd meg, feszítsd meg őt ! — ordítá a tömeg.

— De mi rosszat cselekedett? — veté ellen a biró, pörlekedvén a Vádlottért.

— Semmi halálra méltó okot nem találtam benne.

— Feszítsd meg őt, feszítsd ... — folytatá a dühöngő nép.

A biró az igazságszolgáltatás helyett azon eszközökhöz folyamodott, melyeket a politika ajánl.

Azonban általános szavazattal igazságtalannak itéltetett.

Pilátus bűnös gyengesége miatt megszünt helytartó és elöljáró lenni. Nem képviselte többé se a törvényt, se az igazságot. Eszköz lett a nép kezében.

Hogy gyávaságát a nép előtt titkolja, oly ténykedést végez, mely Izrael jogszokása szerint úgy tünteti fel, mint aki tiltakozik a nép itélkezése ellen. Vizet hozat és a tömeg jelenlétében megmossa kezeit, mondván :

— Én ártatlan vagyok ez igaz vértől ; ti lássátok.

Mire az egész nép felelé :

— Az Ő vére mirajtunk és a mi fiainkon.

Barabást szabadon bocsátották. Jézust pedig az ostorozás után Pilátus elé vezették, akit a lelkiismeret vádolt és folyton kereste a módot, amivel a zsidók gyűlöletét lecsillapíthatná.

A kinzó rettenetesen eléktelenítette és szánalmassá tette áldozatát. Egész testét vérfoltok, piszkos köpések csúfították el. Vérrel borított és kúszált hajzatán töviskoronát hordott, mely alól a vér csurgott az arcára ; vállait rongyos köpeny fedte, keresztbe tett kezei pedig meg voltak láncolva. Igy nézett ki az Ember Fia, kit csak 40 század után szülhetett az emberiség és így nézett ki az Isten fia, kiben az Atyának nagy kedve telt.

Pilátust mélyen meghatotta Jézus szánalmas állapota és abban a hitben, hogy a nép is megindul, fölvezettette Őt a csarnok legfelső lépcsőjére és bemutatta a népnek, mondván :

— Ime az Ember! Azért vezetettem őt ide, hogy tudjátok meg, hogy semmi bűnt sem találtam benne.

De a tömegből még erősebben kitört a gyűlölet kiáltása:

— Feszítsd meg, feszítsd meg Őt!

— Akkor — felelé Pilátus — vegyétek ti magatok és feszítsétek meg őt, mert ami engem illet, én semmi halálra méltó okot nem találtam benne . . .

De a Szanhedrin tagjai jól tudták, hogy a helytartó beleegyezése nélkül nincs joguk Jézust kivégeztetni.

S midőn látták, hogy Pilátus ama vádra, hogy Jézus királlyá tette magát s ezáltal föllázadt Róma ellen, sem akarja kimondani a halálos itéletet, visszatértek első vádjukra, a káromkodásra.

— Nekünk törvényünk van — mondák — és Neki törvényünk szerint meg kell halnia, mert Isten Fiának mondotta magát.

A zsidó törvényekre való eme hivatkozás csak növelte Pilátus félelmét, mert élénken emlékezett a Rómából kapott gyakori dorgálásokra. Valahányszor egyik-másik dologban figyelmen kívül hagyta a zsidó törvényeket, mindannyiszor elitélték eljárását Rómában s csak nagy üggyel-bajjal sikerült visszahivását megakadályoznia. És most ismét a zsidó törvényekkel való összeütközés fenyegeti.

Ha Jézus Isten Fiának mondja magát, tehet-e az

érvényben levő zsidó törvények ellen valamit? Kitegye-e magát egy ujabb följelentésnek?

Pilátus ismét bevezetteté Jézust és kérdő Őt:

— Honnan vagy Te? — Mire remélte, hogy Jézus elmondja leszármazását és visszautasítja az istenfiuság vádját.

De Jézus nem állíthatott mást, mint amit előbb mondott. S mivel Pilátus nem illetékes vallási kérdésekben dönteni, azért Jézus felelet nélkül hagyta kérdését; jóllehet a jövendölések és véghezvitt cselekedetekből Pilátus is felismerhette messiási küldetését. A vallási ügyekben illetékes biróság előtt, a Szanhedrin ülésén, Kaifás előtt szerette volna Jézus vitatni isteni eredetét, mert ez a gyülekezet nemcsak illetékes, hanem köteles is lett volna hivatalból kutatni Jézus messiási küldetését és azt a nép tudomására hozni.

Jézus azért nem is habozott Kaifás és a Szanhedrin jelenlétében határozottan kijelenteni, hogy Ő az élő Isten Fia.

De istensége elbirálását nem bízhatta Pilátus itéletére, mert akkor oly joghatóságot ismert volna el, mellyel Pilátus itélőszéke nem bírt.

Jézus tehát semmit sem felelt a helytartó fönnebbi kérdésére.

— Nem felelsz nekem? — mondá Pilátus boszankodva — vagy nem tudod, hogy hatalmam van megfeszíttetésedre, vagy elbocsátásodra?

— Semmi hatalmad sem volna fölöttem — felelé, hacsak onnan fölülről nem adatott volna neked.

Ezekkel a szavakkal Jézus mintegy figyelmeztetni akarta Pilátust, hogy a hatalmat, mellyel kérkedik és melyre oly féltékeny, nem Rómától kapta, de az Úristentől, Aki előtt egykor számolnia kell érte.

Vajjon Pilátus megértette-e ezt a beszédet? Lehetséges. De a zsidók ordítozása kétszeres erővel megismétlődött és ez Pilátust még nagyobb félelembe, zavarba hozta.

Nem látott többé semmi kivezetőt veszélyes helyzetéből.

Ismét kiment foglyával, de ezen pillanatban a Szanhedrin tagjai kiáltották :

— Ha ezt szabadon bocsátod, nem vagy barátja a római császárnak.

«A császár barátja» lenni nagy kitüntetés számba ment, melyért ő is, mint más nagyratörő római, teljes erejével küzdött.

Még inkább megijedt ez utóbbi fenyegetéstől de azért még egyszer felemelte szavát :

— Ime, a ti királyotok !

— Meg kell halnia ! Haljon meg ! Feszítsd meg ! ordítá a nép.

— A ti királyotokat feszíttessem meg?

Mire a Szanhedrin egyhangúlag felelé :

— Nekünk nincs királyunk, csak császárunk.

E szó hallatára megborzadt Pilátus. Kis ideig habozott, azután mondá :

— Nikodémusnak igaza van : ez a különös ember nem akar élni, de erővel meg akar halni. Hát

haljon meg! És kimondá Jézus fölött a halálos ítéletet azzal a megokolással, hogy Jézus zsidók királyának hírdette magát.

IX.

Claudia és Camilla.

Miután Pilátus átadta Jézust hóhérainak, visszament lakosztályába, hol Claudia és Camilla halálos aggodalmak közt várták.

— Nos? — kérdé Camilla.

— Valahára végeztem — felelé nagyot sóhajtva.

— És halálra itélted?

— Mindent megtettem, amit csak tehettem megmentésére, de Ő meg akart halni.

— Hogyan?

— Halld tehát: A Szanhedrin felségsértéssel vádolta, állítván, hogy a zsidók királyának mondja magát. S mikor kérdeztem, hogy meggyőződjek róla magam is, megfoghatatlan őszinteséggel felelé: «Az vagyok.»

Mit tehettem tehát? Ha elvetem a beismert vádat, magam esem az árulás vádjába a császár előtt. Mindennek dacára mégis ürügyet kerestem, hogy a haláltól megmenthessem. Szembeállítottam a gyilkos Barabással és választást engedtem a népnek. És képzeld, a zsidók kierőszakolták, hogy Barabást, a nagy gonosztevőt bocsássam szabadon. Megostoroztattam abban a reményben, hogy szánakozásra

indítsam a zsidókat, de a Szanhedrin tagjai engesztelhetetlenek, érzéketlenek maradtak a borzalmasan megostorozott Jézus iránt és az egész nép dühös kiáltozással halálát követelte. Kénytelen voltam engedni erőszakos fenyegetésüknek. Különben e szomorú ítéletért egyedül a zsidókat és magát a vádlottat illeti a felelősség. Mi szükség volt beismernie, hogy Ő Juda királyságát követelte, mikor az úgy is teljes lehetetlenség?

— Ez valóban különös. És nem magyarázta meg, mit nevez királyságnak?

— Igen, mondotta, hogy királysága nem e világból való.

— Nos, akkor nem értem, hogyan nyugtalanított téged és a császárt, ha a jóságos Próféta országa, melyet kormányozni akar, nem e világban van?

— Kedves Camillám, én nem ismerek más világot, mint csak ezt a földit. És ha Jézus csak egy álmodozó, annál rosszabb reá nézve, miért álmodozik ily dolgokról.

— Ó Pontius ! És te kiszolgáltattad a zsidóknak?

— Nem tehettem egyebet . . . hogy egyszer véget vessek e kellemetlen helyzetnek. És most hagyjatok békében ! Ez embernek különös tekintete sokkal inkább megfélemlített, mint gondoljátok. El akarom feledni, nem akarok többé róla hallani. Néhány óra múlva a halál fia s ezzel azután mindennek vége. Menekülni fogok e gonosz városból Cezáreába, mert ettől már borzadok, ott majd kipihenem fáradalmaimat. Belép Cajus.

— Kormányzó úr, a Szanhedrin követeli az itélet azonnali végrehajtását, mert holnap a zsidók szombatja van. Mit tegyek?

— Jól van, minél előbb, annál jobb.

— Kedves barátom — mondá Claudia — halassza minél tovább a kivégzést. Talán az idő meghozza a módot az Igaznak megmentésére !

— Nem, a küzdelem ismét megújulna s esetleg állásomba kerülhetne. Az egyedüli teljes megoldás : a halál. Ez megszerzi a békét a kivégzettnek, de meghozza a kivégzőknek is. Menj hát Cajus, expedi crucem és láss utána, hogy az ügy gyors befejezést nyerjen. Irasd a keresztre latin, görög és zsidó nyelven a kivégzendő nevét és a kivégzés okát : Názáreti Jézus, a zsidók királya.

A két nő sírva távozott Cajus kiséretében. Pilátus pedig egy kerevetre vetette magát. De hasztalan hunyta le szemeit, egy átható tekintet, a názáreti Jézus tekintete függött rajta, melytől nem tudott szabadolni.

Hosszú ideig hánykolódott heverőhelyén,midőn a Szanhedrin néhány tagja kérette a csarnokba. Fölrezzent álmából, kiment és dühös hangon kiáltja nekik:

— Mit akartok még?

— A százados azt iratta a keresztre : A Názáreti Jézus, a zsidók királya s mi arra kérünk téged, engedd, hogy ezeket irassuk helyette : «Ő mondta, hogy a zsidók királya vagyok.»

— Hagyjatok békében ! Amit írtam, megírtam — felelé Pilátus és visszatért szobájába.

X.

Két itélet az igazság szemüvegén.

Örök szégyenfoltja marad az emberi igazságszolgáltatásnak, ha megállapítjuk a legnagyobb tévedést, melyhez hasonlót a birói évkönyvek nem mutatnak föl, s amelyet az egyházi és világi biróság képviselői, továbbá a nép és az esküdtek egyszerre követtek el.

Hiszen oly igazságtalan és részrehajló az emberi igazságszolgáltatás, hogy hatalmába kerülni, az emberi élet egyik legnagyobb megpróbáltatása.

Épen ezért akart Jézus ebben is példánk lenni és mint minden másnak, úgy a gyarló emberi törvényeknek is alávetette magát. És a reá kimondott itélet, az emberi igazságszolgáltatásnak siralmas tévedése volt . . .

Láttuk, hogy Jézust miként kerítette hatalmába a biróság, egyik tanítványának felbérelése folytán,hogyan vezettette Őt éjnek idején a hivatalvesztett főpap elé minden előleges följelentés nélkül, hogyan fogatta el és közös megegyezéssel mint itélte halálra az egyházi és világi bíróság.

Mérlegeljük egy kissé a két itéletet az igazság szempontjából, a formahibák és a perrendtartás szabálytalanságainak mellőzésével.

Súlyos törvénytelenség volt az éjjeli ülésezés Kaifás házában. A törvény szigoruan előírta a nappali ülésezést azon célból, hogy a közönség is

jelen lehessen és bizonyos tekintetben résztvehessen.

Ugyanis a zsidó bűnügyekben a nép is szerepet játszott ; kifejezhette véleményét hangosan és bátran, sőt gyakran erélyesebben járt el, mint maga az esküdtszék.

A törvény előírta továbbá, hogy a bűnvizsgálat és az itélet kimondása között legalább egy napi időköz legyen.

A Szanhedrin a törvény e rendelkezését is lábbal tiporta, mint a többit. Sőt megengedte a népnek, hogy a Vádlottat elitéltetése előtt bántalmazza, gúnyolja.

A szombatot megelőző napon és husvét ünnepein a zsidó törvény tiltotta a biráskodást. A Szanhedrin ezt a tilalmat is áthágta.

Végre a Szanhedrin legnagyobb része Jézus ellen nyilvánosan hangoztatta véleményét és mintegy a per megindítása előtt halálra itélte. Ettől a perctől kezdve tehát nem volt részrehajlatlan bíró s kötelessége lett volna visszavonulni.

A múlt szeptemberben, a sátoros ünnepek alatt, február havában, Lázár föltámasztása után s végre Jézus elfogatásának előestéjén összegyültek és osztották Kaifás előre elhatározott véleményét : «Ezen embernek meg kell halnia a népért, nehogy a nemzet elvesszen».

Ez a halálos itélet, melyet a birák már a per megkezdése előtt kimondtak, valóságos szörnyszülötte az igazságszolgáltatásnak. És mivel ez az alapja az

egész pernek és minket is leginkább ez érdekel, részletesebben kell tárgyalnunk.

*

Nemcsak az ügyvédek és bírák, de mindenki tudja azt, hogy az igazságosság és törvényesség nem synonim szavak. Mert lehet egy itélet sokszor törvényes, jóllehet igazságtalanságot szentesít.

Miután Jézus Isten, világos, hogy minden emberi törvény fölött áll: szükségképpen igazságtalan volt a reá kimondott itélet, mert Ő semmi bűnt el nem követhetett. És állítható-e, hogy ez az itélet törvényes volt? Vagy más szavakkal, kérdezzük, hogy a Szanhedrin és Pilátus az itélet kimondásánál nem tettek egyebet, mint csak az érvényben levő törvényeket alkalmazták?

Ha e kérdésre adott felelet igenlő, úgy ez a törvényességnek rettenetes arculcsapása. De mi azt hisszük, hogy Jézus birái a hatályban levő törvényeket tévesen alkalmazták fönséges foglyukkal szemben és hogy itéletüknek állítólagos törvényessége csak igazságtalanságuk palástolására szolgált.

Tanulmányozzuk mindenekelőtt a Szanhedrin itéletét. A bűn, melyért Jézust elitélték, az volt, hogy önmagát Messiásnak s Isten Fiának mondotta. De a vádlott ezzel csak azon esetben káromkodott, ha ünnepélyes kijelentése hamis volt.

Ezt a kérdést kellett volna határozottan eldönteniök, de a Szanhedrin ezzel nem foglalkozott, ezt

nem kutatta, következőleg törvényességét elvesztette.

Jézus önmagát Isten Fiának mondotta s ha nem volt Isten Fia: úgy határozottan káromkodott és a zsidó törvények szerint kiérdemelte a halált. De ha Isten Fia volt, úgy a Szanhedrinnek térdre kellett volna Előtte omolnia és Őt imádnia. Igen, az lett volna kötelessége a főpapok, papok, irástudók és a nép véneiből összeállított tanácsnak, mely várta a jövendő Messiást, hogy megvizsgálja és tanulmányozza, miféle jogon mer Jézus istenfiúságot tulajdonítani önmagának. S mivel ezt tenni elmulasztotta, az igazságtalanság bűnébe esett.

Ha valaki hamis esküvel vádoltatik a biróság előtt és a vádra így felel: «Valóban eskü alatt bizonyítom a vádban felhozott tényt és most is állítom, mert az a tény igaz». Mi lesz a bíróság kötelessége? Világos, azt fogja mondani a vádlónak: bizonyítsa be most ön, hogy a tény hamis.

Ez az egyedüli tény, amit most meg kell vizsgálni és meg kell oldani. Mert, ha a felhozott tény igaz, akkor nem követett el hamis esküt a vádlott; ha pedig nem igaz, úgy a vádlónak kötelessége kimutatni, hogy az eskü hamis.

Ha most a törvényszék ezzel ellenkezőleg azt mondaná a vádlottnak: «Megengedem, hogy ön igaz tényre esküdött, de azért ön mégis hamisan esküdött, ennélfogva én önt elitélem».

Nemde, ez az igazságszolgáltatás megtagadása és nagy vétség lenne ?

Tehát kétségtelenül a Szanhedrinnek is az lett volna kötelessége, hogy úgy szóljon Jézushoz : Ön Messiásnak, Isten Fiának vallja magát ? Nos, meg fogjuk vizsgálni bizonyítékait, miféle jogon kockáztatta meg állítását. Kitől származott és milyen hasonlatosság van a megigért Messiás és ön között? Ön pedig bizonyítsa be előttünk, hogy a Messiás eljövetelének ideje elérkezett és, hogy önben mindenek beteljesültek, mit a próféták a Messiásról megjövendöltek, melyből mi is a Messiásra ismerhetünk.

Jézusnak könnyű lett volna mindezekre megfelelnie.

Hisz a birák legnagyobb része jártas volt a szentiratokban ; mindenik részletesen ismerte a Messiásra vonatkozó jövendöléseket. Ez volt sok század óta egyetlen reményük, hitük alaptétele és tanulmányaik legfőbb tárgya.

Tehát mindnyájan könnyen megérthették s megvitathatták volna az okokat, melyek Jézus istenségét és messiási küldetését bizonyítják. És nem ők voltak-e a megigért Messiás letéteményesei, nem várták-e jövetelét ?

Ismerték a multból a Messiás előképeit, azon személyek történetét és azokat a jellemző vonásokat, melyekkel a próféták őt lefestették, továbbá a politikai eseményeket, melyek az Irások szerint jövetelét megelőzik.

Egyszóval, mint egy történetiró mondja: ők birták Jézus pontos leirását.

Ha tanulmányozni akarták volna e reájuk nézve fontos ügyet, — ami kötelességük is lett volna — úgy ők voltak Izraelben a leghivatottabbak, hogy meghányják-vessék a fontos kérdést: Jézus-e a megigért Messiás, vagy még egy mást kell várniok.

És ha jóhiszeműleg keresték volna az igazságot, mi sem lehetett volna könnyebb, mint ama fontos kérdést megoldani. Hiszen Jézus bebizonyitotta volna, hogy Ő benne teljesültek a próféták jövendölései és személyére illenek a messiási vonások, továbbá, hogy az Ő élete és cselekedetei isteni jelleget hordanak magukon.

De a Szanhedrin nem így vezette a pert. A Kaifás által ünnepélyes eskü alatt nyilatkozatra felszólított Jézus, alig ejtette ki e szavakat: Én vagyok a Messiás, az Isten Fia... nem akart többé semmiről se hallani, hanem azonnal kijelenté: Ez káromkodó, ez halált érdemel.

És a Szanhedrin tagjai közül senki se merte lelkiismeretét megkérdezni, mert az bizonnyal azt súgta volna: Hátha Jézus beszéde igaz, ha nem káromkodott; nem szabad elitélnünk, míg be nem bizonyíttatik állitásának hamissága. Vizsgáljuk meg azért pontosan származását, születése-, élete- és cselekedeteinek körülményeit és lássuk, beteljesültek-e Jézusban a prófétáktól megjövendölt messiási vonások.

Ha a tisztelt tagok ama véleményben voltak, hogy ezeket egyedül Jézus bizonyíthatja: kérdezték volna meg erre nézve. Egyszóval, ha Jézus állítja magáról, hogy Ő az élő Isten Fia, a megigért Messiás, kötelessége lett volna a gyűlésnek az itélet kimonádsa előtt alkalmat adni Jézusnak, hogy állítását bebizonyíthassa.

Midőn ker. János tudni akarta, hogy Jézus-e a megigért Megváltó, követeket küldött börtönéből Jézushoz üzenetével:

— Te vagy-e a jövendő Messiás, vagy mást várjunk?

És Jézus felelé a követeknek:

— Menjetek és beszéljétek el Jánosnak, amiket láttatok és hallottatok: a vakok látnak, a sánták járnak, a poklosok tisztulnak, a süketek hallanak, a halottak föltámadnak és a szegényeknek az evangélium hirdettetik.

Jánost ezen tények meggyőzték. Ő nem kért több bizonyítékot. Tehát ezek és hasonló bizonyítékok a Szanhedrint is meggyőzhették volna Jézus istenségéről.

És ha ezek a jóhiszemű bírák mindezekből nem tudtak meggyőződni Jézus Istenségéről, származását kellett volna kutatniok és Jézus napnál világosabban kimutatta volna isteni eredetét.

De a Szanhedrin nem az igazságot kereste és őt nem az igazság foglalkoztatta. Jézus ellenség volt a gyűlölködő papok és irígy irástudók szemében. Ellensége tekintélyük- és népszerűségüknek,

ellensége gazdagodási vágyuk- és jövőjüknek. Ezért kellett Őt mindenáron eltenni láb alól. Ime, ezekért itélték el oly gyorsan egy szinlelt perfolyamat után anélkül, hogy állításának igazságát kutatták volna.

A Szanhedrin Jézus beszédjét hamisnak jelentette ki s anélkül, hogy az ellenkezőt bizonyítani engedte volna, egyzserüen kimondta : Hogy Jézus állítása nem igaz, tehát káromkodott.

Ez az igazságszolgáltatás arculcsapása, vagy határozott igazságtalanság.

Hogy a Szanhedrin itéletét helyesen megbirálhassuk, nem szabad szem elől tévesztenünk. hogy a messiási kérdés a zsidóság alapvető tételét képezte ; sok századon keresztül várta a Messiást s ebben nyert kifejezést a zsidó nemzet legfőbb vágya. Soha egy nemzet se volt hasonló helyzetben s következőleg egy olyan per, mint Jézusé a Szanhedrinnel, egy nemzetnél se történhetett volna meg.

Tegyük fel, hogy törvényszékünk elé vezetnek egy embert, kit arról vádolnak, hogy Messiásnak Isten Fiának vallja magát. Mit fog tenni a bíró? Bizonyára azt gondolná, hogy egy meghibbant, eszelős emberrel áll szemben és ha ártalmatlan, szabadon bocsátaná ; ha veszélyes, őrültek házába küldené. Egy bíró se itélné halálra, utána se járna, hogy az ember valóban Messiás-e. Ó nem, mert egy nemzet se vár Messiást és nem hisz egy jövendő Isten-emberbe.

Azonban ez egészen máskép volt a zsidó népnél

a messiási korszakban. A Sanhedrin előtt állt egy rendkívüli ember, ki három év óta számtalan csodát tett s ki azt mondá a tömegnek:

— A Messiás, akit ti vártok, én vagyok. Isten az én Atyám és Ő az, ki engem küldött. És ha beszédemnek nem hisztek, akkor cselekedeteimnek higyjetek.

Mit kellett volna tehát tenniök, hogy megitéljék e káromkodásról vádolt embert? Mi lett volna a kötelessége azoknak, kik hitték és várták a Messiást, kik tekintélyüknél, tudományuknál fogva hivatva voltak a messiási kérdés fölött itélkezni? Világos, hogy alaposan meg kellett volna vizsgálniok ez Ember életét s tanulmányozni az általa véghez vitt csodákat, vagy leleplezni, ha Ő csakugyan csaló. Izraelnek ők voltak az egyedüli bírái vallási dolgokban, járatosak a Szentirásban, tehát nekik kellett volna a népet az eljövendő Messiásra vonatkozólag felvilágosítani és eljövetelének idejét kiszámítani. És ez nemcsak vallási és társadalmi, de hazafiúi kötelességük is lett volna. Mert, ha a nemzet nem ismeri föl Megváltóját, úgy az a legnagyobb baj és szerencsétlenség.

Már pedig a Szanhedrin lábbal tiporta ezt a három fontos kötelességet és a történelem itélőszéke előtt örök időkre vádoltatni fog e rettenetes felelősségért.

*

Vizsgáljuk meg most Pilátusnak, a római helytartónak és Judea kormányzójának itéletét.

Pilátus, mint a skeptikus iskola hive, nem hitt semmiben. Kételkedvén az igazság létezésében, természetes, hogy kételkedett az igazságszolgáltatásban is, abban t. i., amely az előitéletektől, az érdek és szenvedélyektől ment.

Jézussal határozottan rokonszenvezett, meg is védte volna Őt, ha nem fél a zsidó papok bosszújától, hogy följelentik Tibérius császárnál.

Dacára az evangeliumi elbeszélés rövidségének, könnyen kiolvashatjuk a sorok közül a belső küzdelem fordulatait, amely végbement Pilátus lelkében a saját érdeke, jövője miatt.

Két ízben próbált a kényes ügytől szabadulni. Először, midőn mondá a tanácstagoknak : «Vegyétek és törvényetek szerint itéljétek meg őt». Másodszor, midőn Jézust, mint galileait Heródeshez küldötte.

Majd mikor sem az egyik, sem a másik nem sikerült, tanulmányozni kezdte a vádat és következményeit. Jézus rövid kihallgatása után kijelentette a Szanhedrinnek, hogy : «Semmi halálra méltót nem talál ez Emberben».

S mikor látta, hogy nem tudja meggyőzni őket, szánalmat próbált kelteni a Vádlott iránt, megostoro-tatá Jézust. De ez sem használt. Azután választást engedett Pilátus, az igaz Jézus és a gyilkos Barabás között.

És a gonosz vádlók nem haboztak, hanem Barabást adták vissza az életnek. Barabás lett szeretetük részese s ha Pilátus megkérdezi

tőlük választásuk okát, tán azt felelik, hogy Barabás az ő Messiásuk.

Miután Pilátus mindent megmozgatott, hogy a kényes felelősségtől meneküljön, és nem sikerült: meg kellett állapitania a per alapját. A sok vád közül, melyet Jézus ellen felhoztak, csupán egy tartozott az ő jogkörébe, amely előreláthatólag kellemetlenséget fog neki szerezni a császár előtt az, hogy Jézus igényt tart Izrael királyságára. Már pedig Pilátus, a császár helytartója nem hagyhatja a felségsértést, melyről a fiatal Prófétát vádolják, büntetlenül.

Ha Jézus valóban le akarja rázni a római igát és országának visszaszerezni a szabadságot, önmagát pedig királynak kikiáltatni: úgy valóban halált érdemel. Pilátus ezt teljesen kizártnak tekintette, jóllehet ama kérdésére: a zsidók királya vagy-e, Jézus igenlőleg válaszolt, mert mindjárt hozzátette, hogy királysága nem e világból való. És Jézus háron évi tanítása alatt sohase beszélt a római uralom ellen; sohase buzdította az alattvalókat engedetlenségre, lázadásra; sohase hangoztatott oly elveket, melyekből következtetni lehetne, hogy az idegen uralom alól föl akarja szabadítani hazáját.

Mikor egy alkalommal Pereában királlyá kiáltotta ki a tömeg, Ő eltünt szemeik elől, nem fogadta el a méltóságot, melyet nép-szavazattal akartak reá ruházni és elfutott, mint valami meggyalázástól.

Egy másik napon a farizeusok tőrt vetettek Jézusnak, hogy a római hatalom ellen nyilatkozásra bírják. De Jézus feleletében bölcsen és ügyesen összefoglalta politikai és vallási elveit e kevésben: «Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és az Istennek, ami az Istené». S így a farizeusok megszégyenülve távoztak.

Igaz ugyan, hogy nehány nap előtt úgy vonult be Jézus Jeruzsálembe, nagy sokaság ujjongása között, mint a győztes hadvezér. De ebben a tömegben se lázító, se nagyravágyó, se befolyásos személy nem volt. Ezek származásuknál fogva szegény, békés emberek, akik keveset törődtek az állam ügyeivel és a királyság visszaállításának gondolatával. Pilátusnak mindezt tudnia kellett s eléggé meggyőződhetett, hogy ez az ember nem lehet a római birodalom ellensége.

Bizonyára gyanította, hogy a zsidók Jézusban hatalmas vallás-ujítót, a farizeusi és sadduciusi papság pedig legyőzhetetlen ellenséget lát.

Pilátus észrevette azt is, hogy az új Próféta meg tudná dönteni a zsinagógát; nem csodálkozott tehát, ha a Sanhedrin halálát kívánja.

De mi köze neki a zsinagógához és a mózesi törvényekhez? Ha a zsidók theokratikus uralmát veszély fenyegeti, annál rosszabb a papi fejedelmeknek. Ez sem neki, sem Rómának nyugtalanságot nem okozhat.

Tehát Pilátust nem lepte meg a zsidók ama kérése, hogy Jézust itélje halálra, mert Isten

Fiának mondotta magát. De neki és a magas római előljáróságna[illegible] mint polytheistáknak, nevetségesnek tűnt v[illegible] föl olyan vétségért valakit elitélni, ami szem[illegible]en inkább ártatlan őrültségnek, mint törvényszegésnek látszott. Minden szkeptikus római mulatott volna rajta, ha ezen okból Jézust elitéli. Viselkedését meg is indokolta gúnyos szavaiban a Szanhedrin előtt:

— Minek tartanak engem ? Vajjon zsidó vagyok-e én ; várom-e én a Messiást ? Vagy azt hiszik, hogy önök helyett tanulmányozni fogom irataikat, hogy megtudjam, Jézusban teljesültek-e prófétáik jövendölései ? Önök voltak arra hivatva — mielőtt Jézust elitélik — mert önök hisznek a jövendölésekben, várják a megigért Messiást. Vagy azt gondolják, hogy az önök mulasztásait én fogom pótolni? Csalódnak.

Pilátus tovább folytatja monológját magában :

— Más részről halálra adhatom-e ezt az Embert, mert magát zsidók királyának mondotta ?

És ez az állítólagos királyság nem őrültség-e ? Nem önmaga mondotta-e, hogy nem e világban van. És ha nem e világban van, akkor mit érdekel bennünket ? Árnyékot vet-e az Rómára ? Miféle rossz van abban, ha ez a szelid Próféta, ki három év óta csak jótéteményben részesítette az emberiséget, egy másvilági királyságról álmodozik ? Ezt nevezhetem csendes őrültségnek, ábrándnak, délibábnak, de semmiesetre sem árulásnak . . .

Pilátus ismét a nép elé jön és még egyszer kijelenté, hogy semmmi okot sem talál Jézusban.

A tömeg gyűlöletében ordítással felelt a helytartó szavaira. És a biró, Róma képviselője, kinek légiók álltak rendelkezésére, ki egy intésével elnémíthatta volna a tömeget: az a biró a csőcselék kiabálásától megremegett.

S midőn látta, hogy nem tudja meggyőzni a zsidókat Jézus ártatlanságáról, alkudozni kezdett saját lelkiismeretével, hogy meggyőzze magát foglyának bűnösségéről.

— Mi az igazság? — fejét rázva tanakodott magában — se én se más nem tud megfelelni reá. Ki tudja, hogy Jézus, kit ártatlannak tartok, nem bűnös-e? És még hozzá Önmaga se igyekszik a vádaktól szabadulni!

Érdemes-e védelmeznem a nemzet nagyjaival szemben, hogy miatta irigyelt állásomat elveszítsem?! . . .

A Szanhedrin halálra itélte és állítja, hogy valóban megérdemli a büntetést. Egyedül én tartom Őt ártatlannak. De hiszen a császári utasitás ugy szól, hogy kerüljek minden összeütközést a zsidó főpapokkal.

Véleményüket magamévá teszem . . . s mivel ők föltétlenül halálát akarják, megerősítem azt.

Jézus zsidó és nem római polgár... s miután a saját nemzete tagadta meg és elvesztésére esküdött . . . ostoba lennék, ha ellene mondanék a nép akaratának, és miatta saját jövőmet kockáztatnám.

De mégis ez az Ember semmi bűnt sem követett el. Nem lenne-e nagylelkűség tőlem, ha oltalmam alá venném és az ordítozó tömegnek odakiáltanám: Nem engedhetem meg, hogy ártatlan vért ontsatok! Ti állítottátok elém ezt az embert... Ő római őrizet és védelem alatt áll. Mindaddig tehát, míg engem meg nem győztök, hogy micsoda bűntényt követett el, nem fogom kiszolgáltatni nektek.

Igen, de a nagy római név, mely megmenti foglyomat, meg fog-e engem oltalmazni Tiberius előtt a főpapok vádja ellen, hogy szabadon bocsátottam egy Embert, aki jelenlétemben kijelentette, hogy Ő a zsidók királya?...

Azt fogják mondani, hogy a felségsértéssel vádolt bünös elismerte vétkét a törvény előtt, de a helytartó mindennek dacára fölmentette.

Erre ugyan felelhetném, hogy ennek a különös Embernek országa nem e világból való. De Tiberius ezt a beszédet nem érti meg — magam sem — és azt felelhetné, hogy minden trónkövetelő, ki Dávid székére igényt tart, halállal büntetendő. Tiberius előtt nem elég csak az ártatlanságot bizonyítani, hanem annak szembetünően is kell mutatkoznia. Már pedig a látszat szerint ez a szerencsétlen bűnös hírben áll, amit a főpapok, írástudók és a nép vénei egyhangúan megerősítenek. Vajjon az én hibám-e, ha Jézus, midőn országának vallását akarja megreformálni, olyan halálharcba keveri magát oktalanul, melyben

ellenségei sokkal hatalmasabbak. Vajjon én vagyok-e a hibás akkor, midőn a Szanhedrin előtt és előttem Önmaga ellen tesz súlyos nyilatkozatokat? Nem kívánhatja tőlem, hogy föláldozzam magamat Érte, különben is kötelességem a polgári békét fönntartani. És ezek a borzasztó ordítozások, melyek halálát kérik, eléggé megértetik velem, hogy a polgárok békéje megzavartatott, amely csak a Próféta halálával fog ismét lecsendesedni.

Minden esetben már véget kell ennek vetni! Még egy utolsó kisérletet fogok tenni a nép lecsillapitására s ha ez se használ, kezeimet mosva ki fogom nekik Őt szolgáltatni . . .

Valószinű, ezekben nyilatkoztak meg Pilátus belső küzdelmei lelkiismerete ellen és hisszük, mert eléggé bizonyos, hogy itélete oktalan gyengeségének következménye, a törvényesség látszatára támaszkodva.

Tehát a keresztre függesztett : N. J. Zs. K. csak látszólagos, az igazi indok a Tiberius császártól való félelem volt.

XI.

A gyászos fölvonulás.

Már délelőtt, mindjárt 11 óra után minden előkészület megtétetett a rettenetes kivégzéshez. A legnagyobb bűn elkövettetik : Az ember megöli Urát, Istenét.

Kik a bűn részesei ? Legelső helyen áll a zsidó papság, főkép Kaifás és Annás, mert mindent ők terveztek és hajtottak végre. Második helyen zsidó nép, amely támogatta, bátorította a papságot és lázadást rendezett, hogy Pilátust megfélemlítse. Harmadik helyen áll Pilátus, ki talán kisebb bűnt követett el a másik kettőnél, mert ő valóban a vádlott életének megmentésén fáradozott.

Cajus vigasztalhatatlan volt ; de mert parancsot kapott a helytartótól : Expedi crucem, készíttesd a keresztet és neki, a katonának engedelmeskednie kellett. Bár még nem hitt Jézus istenségében, szive mégis fájdalommal telt meg és sietett jelenteni Claudia és Camillának, hogy már minden előkészület megtörtént a szomorú menethez.

A két nő tehát fölment az Antónia torony legmagasabb erkélyére és mindketten kihajoltak a párkányzat lőrésein s onnan nézték könnyes szemmel az elhaladó gyászmenetet.

A felvonulást Cajus nyitotta meg egy csapat legionárius élén lovagolva. A katonaság után Jézus vitte vállán a keresztet, Őt pedig két gonosztevő követte, szintén büntetésük eszközeit cipelve.

Az elitélteket egy kis római lovas csapat zárta körül, hogy esetleg a tömeg dulakodásait megakadályozzák.

Jézus barátai és ellenségei, továbbá az ünnepre összegyült különböző nyelven beszélő idegenek, kik a fiatal Próféta iránt érdeklődtek a változatos ruhájú férfiak, asszonyok és gyermekekből

álló kiváncsi csőcselék képezte a nagy tömeget, mely a menetet bezárta. A nézők száma fölülmúlta a húszezret, nem számítva azokat, kik a falakon és az emelkedettebb helyeken foglaltak állást.

A néptömeg lármázott, zajongott. Voltak, kik vitatkoztak s kezeikkel hadonáztak. A nagy rész vádolta Jézust, csak néhány merte szavát védelmére fölemelni.

— Én egész testemben bélpoklos voltam és Ő meggyógyított, — mondá az egyik.

— Én siket-néma voltam, — szól a másik — s Ő megoldotta nyelvemet és megadta hallásomat.

— Ágyban fekvő inaszakadt voltam és szavával meggyógyított, most fürge és vidám vagyok!

— Vak voltam és most látok!

— Hallgassatok, — kiáltotta a tömeg — ez gonosztevő s ti hozzá hasonlók!

Az út első kanyarulatánál, melyet «fájdalmas útnak» neveznek, néhány asszony akart a katonai sorfalon keresztülhatolni, hogy Jézus közelébe jusson; de a katonák durván visszalökték őket, mit azonban Cajus észrevett.

Jézus anyja, Myriám és még két-három más nő volt.

— Ne bántsátok ezeket az asszonyokat, — mondá Cajus — engedjétek őket bejutni; láthatjátok nagy fájdalmukról, hogy a halálraitélt rokonai.

Egy kissé tovább, a kereszt súlya alatt kifáradt

Jézus a földre esett. Cajus megpillant egy Cirenei Simon nevü férfiút, ki a «birói kapun» velük szembe jött és kényszeríté őt, hogy vigye Jézus keresztjét a fal felső végéig.

A tömeg folyton nagyobbodott. S miként a hullámzó tenger, mely a védgátakat áttöri s hullámaival elborítja a szírteket, betölti a mélységeket: úgy árasztotta el ez a nagy néptömeg is a hegyeket és völgyeket.

Claudia és Camilla szemmel kisérték a szomorú látványosságot és megfigyeltek minden mellékkörülményt. A római csapat körülfogta Jézust és ütemes lépésekben haladt fölfelé. A lovasok fényes páncélzata csillogott messziről s mint óriási teknős mászott föl a Kálvária oldalán.

Időközönkint fehér porfelleg takarta el a menetet, majd sűrű felhő borult a látóhatárra. De időről-időre fényes napsugár villant át a sötét felhő hasadékán és csodás fényt lövelt a szomorú látványra.

Az idő nehézkes, komor, mintha aludnék a halál mozdulatlanságával.

Végre Camilla és Claudia látták, amint a szomorú menet a Kálvária magaslatára fölérkezett. Ez egy kissé a falak fölé emelkedő sziklás domb volt, melyet a Mória hegyétől a Tyropion választott el. Az Antonia torony az egész láthatár fölött uralkodott, tehát legmegfelelőbb hely volt a Kálvárián végbemenő események megfigyelésére.

Kettős katonasorfal vette körül a sziklát, hogy

a tömeget attól visszaszorítsa. Hirtelen a vastag felhő-kárpit, mely elfödte az eget, széthasadt és egy olvasztókemence tárult föl, melynek mélyében a nap lángolt. Nagy vörös fényözön áradt ki abból és elborította a keresztrefeszítés rettenetes szinterét.

Claudia és Camilla tisztán látták a katonák körének közepén álló Jézust. Látták, miként fosztották meg ruháitól, mikép fektették és szögezték a keresztre és látták a hóhérokat, amint a keresztet a sziklaüregbe zökkentették.

De akkor a borzadály lezárta szemeiket s midőn újból fölnyitották, semmit se láttak többé.

A felhő összecsapódott és hirtelen nagy sötétségbe burkolta a Golgotát. Jeruzsálemre is nagy és titkos éj borult.

Dél volt. A két megrémült nő elhagyta a tornyot. Lakosztályukban azon tanakodtak, hogy talán még a nap is örökre kialudt.

XII.

A Kálvárián.

A sötétség, mely Jerurálemet elborította, folyton növekedett és borzalmassá vált. Napfogyatkozásról nem lehetett beszélni, mert holdtölte volt. Miféle égi tünemény lehetett, mely a delet éjféllé varázsolta?

Ó, ti mindnyájan, kik égi jelt kértek, hogy Jézusban higyjetek, nem látjátok-e e különös égi

tüneményt? Nem. Nektek azért van szemetek, hogy ne lássatok!

A közömbös nézők megijedtek és lassan hazaszéledtek. Mások, kik nem kevésbbé féltek, csendes beszélgetést folytattak egymásközt. Vajjon nem jött-e el a világ vége, amit a fiatal Próféta megjövendölt?

Többen a szent asszonyok közül is ebben a véleményben voltak. Hisz egy órával ezelőtt ujította meg Jézus erre vonatkozó jövendölését, midőn hozzácsatlakoztak. Ugyanis a Kálvária útján hallotta Jézus zokogásukat és ezeket mondá nekik:

«Jeruzsálem leányai, ne sírjatok rajtam, hanem sírjatok magatokon és fiaitokon. Mert jönni fognak napok, amelyen mondják: Boldogok a magtalanok és a méhek, amelyek nem fogantak és az emlők, melyek nem szoptatnak. Tehát mondjátok a hegyeknek: essetek ránk és a domboknak: borítsatok el minket; mert ha így bánnak a zöld ággal, mi fog történni a szárazzal?»

Mikor fog beteljesedni eme rettenetes jövendölés? Egyáltalán nem tudták. De ez talán már a kezdete?

Sírva kisérték Jézust egészen a keresztig. Örök tisztelet illesse ez asszonyokat, mert a férfiak által írt Evangélium csak róluk tesz említést, akik nem hagyták el Jézust a gyász, az árulás óráiban sem.

Most is ők állnak a kereszt tövében. Cajus megengedte, hogy odamehessenek a kivégzés befejezése után.

Jézus anyja fájdalomtól megtörten, sápadt, beesett arccal és könnytelen vörös szemekkel áll legközelebb a kereszthez. Néha-néha lehajtja fejét és csókjaival árasztja el egyetlen Fia térdeit. Majd meg fölemeli tekintetét a haragos égre és szomorú hangon mondja: «Ó Jehova irgalmazz! A Te Fiad az én Fiam is, én is föláldozom Őt az emberiség üdveért!»

A térdelő Myriám, kinek fejét fekete fátyol takarja, mely alól dús hajfürtei kilátszanak, a keresztet átölelve tartja, csókjaival s könnyeivel borítja a Fölfeszített lábait.

A földön ülő többi asszony sötétvállkendőt és hosszú gyászfátyolt viselt. Keservesen siratták szeretett Mesterüket, Akinek vérző teste kisértetként tünt fel a sötét éjszakában.

Mária mögött állt a szeretett tanítvány lecsüggesztett fejjel és néma bánattal szívében. Egész valójával egyesült a nagy áldozattal, mely előtte végbement.

Szeretett Mestere egyszerre pap és áldozat. Ő tehát az Újszövetség oltára előtt állt s miként Mária, ő is felajánlotta e legfölségesebb áldozatot a Jehovának.

A Kálvárián volt az is, kit Jézus a többi közül kiválasztott és az apostolok fejévé tett, de aki Őt oly csúfosan megtagadta. Tizenkét órán át bolyongott a fájdalomtól csaknem megőrülve, először a Jozafát völgyének sírjai közt, majd a templomcsarnokban és a Pretoár tájékán.

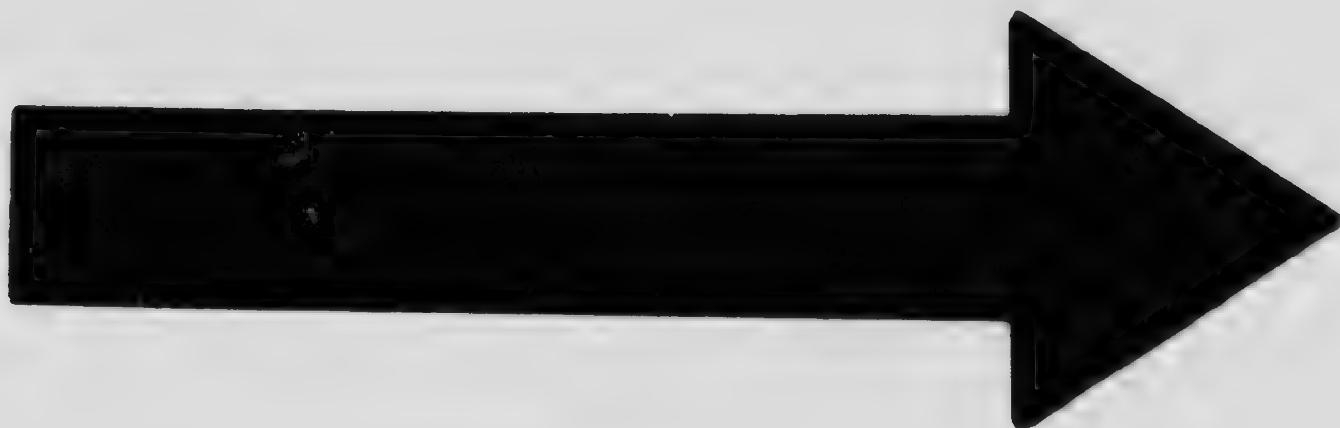
Péter Júdással Absolon sírjánál találkozott és első pillanatban az árulóra akarta magát vetni, hogy megfojtsa; azonban magához tért, eszébe jutott: «én is olyan bűnös vagyok, mint ő.» Utálattal telt el önmaga iránt és Júdás elől a Getszemáni kertbe futott. Ott maradt reggelig arcraborulva a vonaglás barlangjánál és a Mester véres izzadságától még mindig nedves földre öntötte sűrűn omló könnyeit.

Napkeltekor sem mert a főpap udvarába visszatérni, ahol a Szanhedrin végtárgyalást tartott Jézus fölött. Vétkének e szintere borzalmat ébresztett lelkében. A Pretoár udvarát betöltő néptömegbe vegyült és növekedő fájdalommal kisérte a birói tárgyalás fordulatait. A nép között látjuk őt a szomorú fölvonulásnál is.

Midőn Jézust megpillantotta a keresztfán, földre hullott s azt hitte, megszakad szive a fájdalomtól. De a megeredt könnyár enyhíté bánatát. Nemsokára fölkel és a katonák sorfalán átfurakodik, hogy a Mestert közelebbről láthassa.

Ekkor az isteni Megfeszített fölemelte fejét és hosszas tekintetet vetett Péterre. Nem az a vádló teknitet volt ez többé, mely átjárta lelkét a főpap udvarában, sem pedig a bíró haragos tekintete, melyet erősen rászögezett az áruló Júdás arcára. Ez a fájdalom, a rokonszenv, a könyörület és a megbocsátás tekintete, ez a tékozló fiú atyjának tekintete, mellyel visszatérő fiát fogadja.

Mintha mondotta volna Jézus: Szegény Péter

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

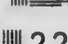
ANSI and ISO TEST CHART No. 2

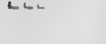

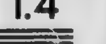

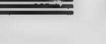
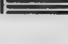

ismerem fájdalmad nagy mélységét . . . megbocsátok neked. Elfeledtem, hogy megtagadtál és most már csak szereteted és hitednek oly önkényt, oly őszinte és oly lángoló megnyilatkozására emlékszem vissza.

A katonák körén kívül nagy tömeg tolongott, kik úgy viselkedtek, mintha Jézus ellenségei lettek volna, pedig sokan közülök öt nappal előbb hozsamával ünnepelték a Mestert. Bizonyára azok is ott voltak, kiket jótéteményeivel halmozott el, kiket csodálatos módon táplált a pusztában s kiket bajaikból meggyógyított.

De az előző napoknak számtalan barátai között mennyi a háládatlan, a feledékeny, a gyenge és a gyáva.

Talán nagyobb a jóbarátok száma; de bátorságukat veszítették részint félelem-, részint érdekből, vagy épen gyávaságból és nem mertek Hozzá szegődni, hanem hallgatnak és várják a fejleményeket.

Igy szokott ez történni minden népfölkelésnél. A gyűlölködő és erőszakos kisebbség megfélemlíti a vezetésre hivatott többséget.

A Kálvárián mindezeket a hatalmaskodó főpapok, az írástudók és a nép vénei rendezték. És semmi sem rettenetesebb, mint egy vallási zavargás az istenség gyűlöletére fölizgatott néptömegben.

Olyan volt ez, mint egy hullámzó tenger, melyből a káromkodás és átkozódás hullámai csaptak a magasba és a Kálvária oldalát verdesték.

— Te, aki lerontod az Isten templomát és har-

madnapra fölépíted azt, szabadítsd meg most magadat!

— Ha Te vagy az Isten Fia, szállj le a keresztről!

És ezek a csodák, melyeket a káromkodók teljes lehetetlennek tartottak s mit kihívásként vetettek Jézus szemébe, a teljesülés útján vannak.

Az Isten templomának, az Úr Jézus szent testének lerombolása befejezést nyert és Ő harmadnapra föl fogja építeni azt. A másik templom, melyben hosszú évszázadon át a Jehova lakott, üresen fog maradni.

Még néhány óra és leszáll a keresztről. Alig három nap után pedig előjön sírjából.

A győzelmükre büszke papi fejedelmek a nép átkozódásait maró gúnnyal tetézték:

— Másokat megszabadított és önmagát nem szabadíthatja meg!...

Hogyan, hát elismeritek, hogy másokat megszabadított? De akkor miért tagadjátok, hogy képes önmagát megszabadítani? Hagyjátok, hadd fejezze be elkezdett művét! Még néhány csepp vér van ereiben... ki akarja ontani a mi megmentésünkre és ha már mindent föláldozott érettünk... megszabadítja önmagát is!

De a sokaság gúnykacajára, átkozódó kihívására és a Szanhedrin győzelmi kiáltozásaira semmit sem felelt Jézus.

Kezeiket dörzsölve mondák egymásnak:

— Ez egyszer jól végeztünk vele. Teljes győzel-

met arattunk fölötte. Nemcsak legyűrtük, de kiirtottuk az élők sorából Azt, aki Isten Fiának merte magát nevezni!

Minden munkája, prédikációja, minden előadása és képzelt csodái dacára mije maradt? Semmije. Mit alapitott? Semmit. Nélkülözése teljes. Romlása teljes és befejezett. Vissza fog esni a semmiségbe, honnan jött.

Nincs egy talpalattnyi földje, nincs bútora, de még egy fillérje sincs, amit barátainak emlékül hagyhatna.

Barátai? Azok sincsenek. Akik Őt követték — elhagyták vagy elárulták...

Mindez igaz és ez még nem minden. Volt ruhája, de nincs többé, mert még attól is megfosztották és a katonák elosztották maguk között. A köntösére pedig sorsot vetettek, mert nem akarták eldarabolni. Jézus böles és tudós hírében állott! Most úgy tekintenek rá, mint esztelenre. Úgy lászott, mintha beszélőképességét is elvesztette volna, mert képtelen volt a biróság előtt védekezni. Még szent hírnevén is átgázoltak a bírák, mert mint nagy bűnöst itélték halálra.

Nagyobb csodatevőt a világ nem ismert. És most visszaesett a teljes tehetetlenségbe, még önfentartási ösztönét is elvesztette.

Ő az emberek fiainak legszebbike volt. És most nézzétek meg sebekkel boritott testét! Borzalom rátekinteni.

Volt egy tanitványa, kit nagy gyengédséggel sze-

retett és édesanyja, kiért rajongott. És ezek szeretete talán megmaradt? Igen, de ezektől is megfosztja önmagát, mert az egyiket a másiknak hagyja örökül.

Halld, halld csak szavait: «Asszony, ime a te fiad! János, ime a te anyád!» Maradt még valamije? Talán födetlen teste? Nem, az az emberi igazságszolgáltatásé! . . .

*

Ó sátán, bizonyára nevettél eme napon Jézuson, kit három év előtt egy magas hegyre fölvittél, hogy fölajánljad Neki a világ összes királyságát, de azt visszautasította! Ó farizeusok, sadduceusok, heródiánusok énekeljetek öröm és győzelmi énekeket! Hiszen Jézus haláltusája nemsokára véget ér. A rettenetes látomás, mely a Getszemáni kertben földre sújtá, most vonult el szemei előtt. A nagy vérhullám közeledik, tornyosul és már a kereszt tövét csapkodja. Véres feje tehetetlenül hanyatlik mellére. Hajzata felséges arcára hull és befödi tekintetét. Szánalmas tehetetlenségében panaszos hangját hallatja: «Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?»

Jézus ellenségei tombolnak örömükben. De siessetek, a teljes vereség órája rohamosan közeledik! Mert megmenekül, kit elveszettnek hittetek; új életet fog kezdeni, Akivel örökre végezni akartatok.

Jézus utolsó lehellete is elszállt ajkáról. És e föl-

séges pillanatban fölemelte fejét és oly hatalmas hangot hallatott, amely behatolt a sírokba, mint az utolsó itélet trombitája. Elhangzott Salamon templomába, melynek nehéz bronz-kapuját megnyitá, a Szentek Szentjének kárpitját ketté hasította, a szenttüzet az arany gyertyatartókban kioltotta, a földet megrázta, a sziklákat megrepesztette, a sírokat megnyította és a halottak közül sokat föltámasztott.

Valóban különös egy legyőzött, aki ily módon adja tudtára vereségét a világnak !

A nap még mindig gyászol, de hisz akkor a föld se maradhat hidegen, az is megrázkódik. És az élők helyett, kik nem akarnak hódolni a győzőnek, a halottak támadnak föl, hogy hirdessék győzedelmét.

Szörnyű tévedése ez az emberi szabadságnak !

Az eszes teremtmény nem hallja Teremtőjének szavát ; az érzéketlen természet megérti azt !

Az Isten kétségbeejtő kiáltása nem indítja meg az emberek szívét ; de a föld belseje és az ég végtelensége megindul !

De mégis volt valaki, aki föl merte szavát emelni az utolsó fölsóhajtás után beállott ünnepélyes csendben és hogy mély hitéről bizonyságot tegyen, leborult a Fölfeszített szine előtt és így kiáltott föl :

— Ez valóban Isten Fia volt !

Önök tudják, hogy ki tett ünnepélyes hitvallást Jézus istenségéről a kereszt alatt : a római százados.

V. RÉSZ.

AZ ISTEN FIÁNAK GYŐZELME.

I.

A szeretet erősebb, mint a halál.

A halál győzelme teljesnek és befejezettnek látszott. Az egyházi hatalom a világival karöltve eltette láb alól azt, Aki álmait zavarta. Tervük keresztülvitelét a nép is elősegítette. Ártatlan áldozatuk már utolsó álmát alussza a lepecsételt sziklasírban.

Emberi számítás szerint tehát Jézussal végeztek. A nagy Próféta nem tudós többé, csodatevő hatalmát is elvesztette, sőt még emléke is csakhamar ki fog veszni félénk tanítványai lelkéből.

Csupán a kereszt maradt állva a Kálvária dombján. És ki hitte volna akkor, hogy az a kereszt valaha a győzelem jelvénye, ki hitte volna akkor, hogy az a kereszt az emberiség életfája lesz? . . .

Mégis sokan hívek maradtak a názáreti Jézushoz és megőrizték szívük mélyében a természetfölötti életnek három szent érzelmét: a hit, remény és szeretet.

A halál megöli a testet, de nem az érzelmet, az

eszmét, a tudományt, melyek az élet csiráját foglalják magukban.

Sion hegyén egy szegény hajlékban Péter és János sírnak és imádkoznak. Azt siratják, Akit oly nagyon szerettek és Akit még most is teljes valójukkal szeretnek, mint Mesterüket, Atyjukat, Barátjukat és mindenüket. És kihez imádkoznak? Ahhoz, ki magát Isten Fiának mondotta.

És ha valaki így szólt volna hozzájuk: minek imádjátok Jézust, Aki meghalt, Aki nem tudja már imátokat meghallgatni, Őt többé úgy sem fogjátok látni, ugy feleltek volna: Országában majd viszontlátjuk, mert azért ment el, hogy nekünk lakást készítsen.

Hiszen még tegnap is országáról beszélt a jobb latornak a keresztről és megigérte neki, hogy még ma vele lesz a paradicsomban.

A többi tanítványok és szent asszonyok az utolsó vacsora termében töltötték az éjet sírás és imádság között. Csak most érzik igazán, hogy mennyire szerették a Mestert, kit három éven át követtek, mert halála pótolhatatlan ürt hagyott szívükben.

Az első hírnökök, kik Jézus kereszrefeszítésének hírét megvitték Galileába, mindenütt hitetlenséggel találkoztak. Hiszen az nem lehet, hogy az élet és halál úra közönséges bűnös módjára elvesszen! Mi lesz nélküle Galileából? Hogyan vigasztalódnak meg, ha nem láthatják és hallhatják Őt többé?

A bánat, a gyász mély és általános volt, mert arányban állott a szeretetükkel.

Vajjon ezek az őszinte hívei elfeledték-e Mesterük jövendölését, hogy harmadnapra föl fog támadni? Nem. Nem feledték el és mi csodálatos van abban, ha maga is föltámad, aki Lázárt föl tudta támasztani és isteni hatalmának már annyi csodajelét adta. Azonban a kivitel módja megfejthetetlen titok volt előttük.

Mert aki maga is meghalt, hogyan támasztjfa fel önmagát? És hogyan fog megtörténni? Ugyanolyan életet fog-e élni velük, mint azelőtt?... És a megjövendölt három napot betü szerint kell-e értenünk, vagy képletesen ?

Ezek a kérdések foglalkoztatták egy ideig elméjüket, anélkül, hogy határozott álláspontot foglaltak volna el.

Nem tünődtek többé e titokról, mert a fájdalom teljesen hatalmába vette őket. Nagy szeretetükben sokat szenvedtek s anélkül, hogy a képzeletük elé toluló kérdéseket fejtegették volna, erősen hitték, hogy még nincs mindennek vége és várták a bizonytalan jövendőt.

Tehát a halál győzelme még sem volt teljes. Megölte ugyan a szeretett lényt, de a szeretetet, melyet szíveikben fakasztott, a halál se tudta kiszakítani. Sőt a szeretet, a Szeretett halála után csak még növekedett a lelkekben. És többen, mint Gamaliel Nikodemusz, Claudia és Camilla nem tudták megérteni, hogy miért vonzzódik szívük erősebben az isteni Megfeszítetthez halála után.

A papi fejedelmek is kételkedtek már győzel-

mükben. Hinni kezdték, hogy áldozatuk halálának harmadik napján általános öröm-nap leend, mert a szombat még sohasem volt oly csendes és szomorú.

Az elégedetlenség általános lett. A templomot se látogatták a tegnapi megmagyarázhatatlan borzalmas események után.

A kiváncsi tömeg, mely a rettenetes napon a Kálvárián zajongott . . . megilletődve, mellét verve tért haza; sokan — ó, nagy csoda! — a meghalt Jézus tanítványainak vallották magukat.

*

A Cezareába vezető uton a helytartó vágtatott egészen megzavarodva a folyton szemei előtt lebegő Istenember ábrázatától. Mellette Cajus lovagolt kettős szerelme terhével, tántoríthatatlan hittel a Megfeszített iránt és ama férfias elhatározással, hogy mindent áldozatul hoz Jézusért, fényes reményekkel kecsegtető jövőjét és ha kell, szívének leggyengédebb érzelmeit is.

De hogy a százados lelkiállapotát megismerhessük, szükséges elbeszélni mindazt, ami tegnap este történt az Isten Fiának legujabb tanítványa és szeretett Camillája között.

II.

A hit sokkal erősebb, mint a szeretet.

Az éj már ráborította leplét Jeruzsálemre, midőn a százados lejött a Kálváriáról. Egyenesen a hely-

tartó lakásának tartott, hol Claudiát és Camillát sírva találta.

Meghatva beszélte el nekik a Megfeszített utolsó perceit.

És mi lesz testével? — kérdék aggodalmasan.

— Ne aggódjanak, már Arimathei József sírboltjában nyugszik.

— Már? Mondja kérem, miként történhetett meg oly rövid idő alatt?

— Hallják tehát: Arimathei Józsefnek egy villája van a Kálvária északnyugati részén. Kertje egyik sarkában nagy sziklatömeg emelkedik, melybe nehány hónap előtt sírboltot vágatott maga és családja számára.

Úgy tetszik nekem, hogy Ő ezt belső sugallatra tette. Mert alighogy a názáreti Jézust a keresztre feszítették, Arimathei József mondá: «Az én sírboltom legyen az Ő sírja!

Neki, a világ urának, nem volt egy talpalattnyi földje, ahová temetkezzék!

Pilátus szívesen megengedte, hogy a testet magához vegye és sírboltjába helyezze.

Eközben Nikodemus gyorsan a városba sietett, a halotti lepelt, fehér gyolcsszalagot és a szükséges illatszert megvásárolta. Azután, mihelyt a halál bekövetkezését megállapítottam, azonnal levették a keresztről. Barátaink, a tanítványok és szentasszonyok segítségével bebalzsamozták a holttestet és a sziklasírba helyezték. Arimathei József vezette a szomorú temetési menetet egy

körülbelül kétszáz lépés hosszú tekervényes ösvényen, mely a Kálváriáról a sírbolt bejáratáig nyult.

A szombati munkaszünet miatt siettek s azért már naplemente előtt bevégződött a gyászos szertartás.

— Ó, Cajus! mekkora gyász! és mennyire siettették a fájdalmas esemény végbevitelét! Tegnap még teljes erőben volt; három nappal ezelőtt a templom falai verték vissza a farizeusokra szórt átkait! És most . . . nincs többé!

— Látta ön a helytartót?

— Igen láttam. Egészen magánkívül van. Azonnal Cezáriába akar utazni s elrendelte, hogy én is vele tartsak.

— És ön is el fog utazni?

— Igen, Camilla és én azt hiszem, nem is egy pár napra. Mély szomorúság szállt szívembe és eljöttem, hogy örökre búcsut mondjak önnek.

— Búcsuzni — örökre? mit akar ezzel mondani?

— Kérem, hallgasson meg kedves barátnőm! Ezelőtt öt nappal tartotta a názáreti Jézus ünnepélyes bevonulását Jeruzsálembe, mire ön is jól emlékszik. Ennek nagyon örültünk mindnyájan, mert reméltük, hogy a Próféta le fogja győzni ellenségeit . . . Ugyanekkor édesatyja nagy haragra gyulladt. Még aznap este lakosztályába hívatott, hogy megismertesse velem akaratát szerelmünk tárgyában.

— Leányom iránt táplált érzelme — mondá

nekem — részemről kezdetben semmi ellenmondásra nem talált; egyesülésük talán öreg napjaim egyedüli vigasza lett volna. De az ön nyilt és sértő ragaszkodása a názáreti Jézushoz, teljesen megváltoztatták önnel szemben elhatározásomat.

És most jegyezze meg jól: sohase fogok beleegyezni, hogy leányom e Gonosztevő tanítványához menjen férjhez. Ez ellenkezik származásom- és vallási meggyőződésemmel. Ha ön e megvetett felekezetbe fog belépni, határozottan minden viszony megszakad közöttünk s arra is figyelmeztetem önt, hogy el veszíti állását, előmenetelét és egész jövőjét.

— Camilla, szó nélkül meghajoltam atyja ezen határozott kijelentése előtt. És most eljöttem önnek megmondani, hogy az előre sejtett esemény bekövetkezett: Jézus tanítványa lettem. Épen ma, midőn Jézus a Kálvária magaslatán kiadta utolsó lehelletét, akkor kiáltottam mindenek hallatára: «Valóban ez az Ember Isten Fia volt». És ez az én változhatatlan meggyőződésem áthidalhatatlan mélységet ásott az ön familiája és én közém. Ennek következtében közöttünk minden viszonynak meg kell szakadnia. Isten önnel, szeretett Camillám! Isten önnel!

— Ó, kedves Cajusom! nem ugyanazon rokonérzéssel viseltetünk-e mi is a názáreti Jézushoz? És szomorú kimulása nem sújtott-e minket is ép oly mélyen, mint önt? Együtt siratjuk és

őrizzük emlékét. De most mit tehetünk egy halottért ? És mit tehet Ő is értünk ?

Úgy látszik, a halál mindenkit egyenlővé tesz, még azt a rendkívüli embert is visszasülyesztette a többi emberek sorába, kinek hatalma előttünk természetfölöttinek tűnt fel. Végtelenül csodálkozom, hogy önnek Jézusba helyezett hite éppen akkor nőtt nagyra, midőn szerepének vége szakadt.

— Nem szakadt vége Camilla. Az istenség nem halhat meg és épen akkor kell a védelmező, midőn legyőzöttnek látszik az ügy

— Önnek nemes szíve van Cajus ; csodálom bátorságát. De szerelmünkre kérem, gondolja meg a dolgot és a mai nap elragadtatásaiba ne temesse bele a holnapi nap kilátásait ! . . .

Ha nem sajnálja összetörni szívem, legalább sajnálja eljátszani egész jövőjét és szétszaggatni sok más kedves köteléket. Gondoljon szülőire, kiknek ön szemük fénye és egyedüli reménye ; gondoljon Rómában hagyott barátaira, de főkép hazájára, melynek kötelességgel tartozik.

— Mindezt megfontoltam és csaknem szívem hasad meg azon gondolatra, hogy az első áldozat, melyet hitem követel : az ön iránti szerelmem. De még ha az ön atyja bele is egyeznék a Megfeszített tanítványával kötendő házasságba — én utasitanám vissza, mert nem tudnám lelkiismeretemmel összeegyeztetni, hogy frigyre lépjek oly nővel, aki nem osztja hitemet ! Isten vele Camilla !

— Ó, Cajus, megszakad a szívem.

— Értem fájdalmát, de talán én még többet szenvedek. Szeretem önt teljes szivemből Camilla; de hiszek a názáreti Jézusban: Ő az én Istenem; életem az Övé. Majd talán egykor ön is megérti, hogy a hit sokkal erősebb, mint a szeretet és a hit elleni szeretet nem jogosult.

Isten vele örökre, ha az én Istenem — valaha nem lesz az ön Istene is!

III.

Kettős gyász.

Camilla másnap ezeket írta anyja részére naplójába: «Kettős gyászba borúlt életem. Csak most értem, mit a mult napokban magyarázott nekem a magdalai Myriám, hogy az emberi szív egyszerre kétféle szeretetnek lehet rabja: egy természetes és egy természetfölöttinek.

E kettős érzelem tölti most be szívem és mindkettő egyszerre ejtett hatalmába! Ah, szelid názáreti Próféta, mennyire szeretlek téged! . . .

Szeretem Őt eszményi szeretettel, amivel az ember a jót, az igazat, a szépet szereti. Szeretem, mint Istent szeretném, ha ismerném Őt.

Jupiterbe rég nem hiszek: a názáreti Jézus felé vonzódom. De hogyan higyjek Őbenne is, mikor látom, hogy a papok halálra adták a legjobb, a legártatlanabb és a legtökéletesebb embert! . . .

Ó, anyám! Ha valaha lakott Isten a földön,

ez Jézus volt! De hiszen Isten nem halhat meg és Ő... Ő meghalt.

Ó, gyász! Ó, kimondhatatlan szomorúság! Halva fekszik a szerencsétlenek leghatalmasabb vigasztalója, a betegek biztos gyógyítója, a legnagyobb szónok, akinek beszéde elhomályosította mindazt, amit szépet és nagyot emberi elme csak alkotni tudott és most meghalt a halál legyőzője...

Megérted-e ezt anyám? Meghalt, Aki Lázárt föltámasztotta! Halott Az, a ki parancsolt a szeleknek, az időnek, a tengernek és a sötétség fejedelmének!

És midőn elgondolom, hogy Pilátus, kedves nővérem férje erősítette meg a papok itéletét és ő hajtotta végre!... Mily hallatlan gyengeség! Ártatlannak nyilvánította és mégis megölette!...

Ó, értem zavarát. Nem is mer szemünkbe nézni. Most annyira dühös a főpapokra, kik az igaztalan itéletet rákényszerítették, követelvén tőle: «Feszítsd meg, feszítsd meg Őt», hogy megutálta Jeruzsálem istentelen és ostoba népét; és éjnek idején Cezareába futott. A rettenetes népre átkokat szórva távozott egy csapat kiséretében. Vele tartott az én nemeslelkű Cajusom, ő vezényelte a kiséretet. Siratom őt is, mert örökre elvesztettem!

Az én szerelmem, az én egyetlenem, mintha meghalt volna... Atyám megtiltott közöttünk minden összeköttetést, mert Cajus a názáreti Jézus tanítványának vallotta magát.

Ó, anyám, mily boldog lesz egykor az az asszony, ki egyszerre Jézus tanítványa és Cajus felesége lehet! . . .

Te tudod, hogy mennyire bámúlt és mekkora szeretettel ragaszkodott hozzám. De volt egy Lény, akit még jobban csodált és aki még nagyobb mértékben kiérdemelte szerelmét, mint én: s ez a názáreti Próféta.

Anélkül, hogy valaha beszélt volna vele s csak távolról látta, mégis oly kimondhatatlanul megszerette.

És gondolod-e anyám, hogy az én nemes Cajusom, mikor vallotta meg hitét? Akkor, midőn látta, hogy a Prófétát elárulták és elhagyták tanítványai, kiket kiválasztott; midőn a néptömeg kigúnyolta, megvetette s meggyalázta; midőn a Szanhedrin vádolta és igaztalanul halálra itélte és ezt az ítéletet Pilátus helybenhagyta. Nemes szíve akkor mondott ellene a borzalmas igazságtalanságnak! Akkor lett hive, midőn a tegnap hatalmas hősét a tehetetlenségbe látta visszaesni és e hős kiadta utolsó lehelletét! Akkor, midőn Jézus barátainak — kik tegnap még erősítették, hogy hisznek tanításában — minden reményét, hódolatát meghalni látta. A kereszt előtt, gyalázói szemeláttára kardjával üdvözölte a nagy Legyőzöttet és kiáltá: «Ez ember valóban Isten Fia volt!»

Ó, anyám, ha Cajus tévedt, ez a tévedés talán szebb, mint az igazság!

De mi lesz belőlem? Claudia is kimondhatatlanul szenved. Mert ő is nagyon szerette a názáreti Prófétát és meg is tett mindent, hogy férjét a halálitélet kimondásától visszatartsa. De Pilátus félt a Szanhedrinnel összeütközni, mert följelentéssel fenyegették, ha akaratuknak ellenszegül.

Mi pedig fájdalmunkban, mint a tévelygő lelkek, bolyongunk az Antonia-torony termeiben. Ma reggel megtekintettük a felső erkélyről a Kálváriát. S amint megpillantottuk kitárt karjaival a még mindig ott álló keresztet, térdre estünk és sírtunk.

Azután a templomba mentünk, amely elhagyatva, üresen áll. A Próféta nem fogja ott többé szeretetteljes, megindító szavait hallatni. A Szentek-Szentjének függönye egészen széthasadt és minden szemnek szabad belátás nyílik a titkos helyre, melyet egyedül a főpap ismert.

Azt is beszélik, hogy tegnap óta egy különös hang kiáltja: «távozzatok innen!» A földrengés a szentély keleti falán repedést okozott; az égő áldozatok oltára a rázkódás következtében szintén megrepedezett és a templom nagy bronzkapuja magától fölnyilt.

Nekem úgy tünik föl,minthа az egész várost kábulat fogta volna el s mintha lelkifurdalás zaklatná.

Senki se jár azon az uton, melyen több föltámadt halott lepelbe burkolózva, visszatért a városba.

A halál és a bűn szele fujdogál ama keskeny,tekervényes utcában, mely a garebi Tyropeonra vezet.

Claudia felolvasott nehány sort Jeremiás jövendöléseiből, melyről azt hinné az ember, hogy Jeruzsálemre vonatkoznak :

«Miként ül magában a város, mely néppel volt tele . . .

Özveggyé lett a népek asszonya, a tartományok fejedelme adófizetővé.

Sírván sír éjjel és könnyei folynak orcáin . . .

Sion után szomorkodnak azért, hogy nincsenek, kik az ünnepre jöjjenek . . .

Oda van Sion leányának minden ékessége . . .

Vétkezve vétkezett Jeruzsálem s azért lett bujdosóvá ; mindnyájan, kik dicsőitették őt, megvetik, mert látják gyalázatát . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Nem tudván, mihez fogjunk bánatunkban, végre egy mentő gondolatunk támadt.

Hiszen nem csupán mi szenvedünk ; van, akit sokkal erősebben sujtott a gyász : a Próféta anyját. Semmi sem vigasztal jobban,mint könnyíteni annak a terhén, aki a mienknél súlyosabb keresztet cipel.

Arimathei Józsefet hivattuk, ki elvezetett bennünket Jánosnak, Jézus legkedvesebb tanítványának lakásába, a Sion hegyre.

Miután rövidesen megismerkedtünk a mélyen szomorkodó Jánossal,amaz asszony előtt álltunk, kinek fia véleményünk szerint a legnagyobb ember volt.

Ime, a fájdalmak asszonya ! — gondoltuk, amint rátekintettünk. Bár a nagy fájdalom igen megtörte, de az 50 év dacára még mindig feltünő

szép. Boldognak mondottuk, hogy oly rendkívüli fiúval áldotta meg az ég, de egyszersmind őszinte részvétünket is kifejeztük fia szomorú sorsa fölött. Az asszonyt meghatották szavaink, mert egy kis ideig nem tudott válaszolni.

Ez a néma fájdalom annyira meginditott, hogy sírva fakadtunk. De most ő szólalt meg és vigasztalt bennünket, kikpedig azzal a szándékkal jöttünk hozzá, hogy őt vigasztaljuk.

— Ne szomorkodjanak — mondá — még nincs mindennek vége. Fiam megjövendölte, hogy harmadnapra föltámad és Ő mindig igazat mondott.

— Ön hiszi tehát, hogy Fia újra élni fog?

— Nemcsak hiszem, de tudom, mert Ő mondta.

Ez az erős hit bátorságot, reményt öntött szíveinkbe és megkönnyebbülve tértünk haza. De mégis hogyan higyjük a lehetetlent anyám? Lehetséges-e a lehetetetlen?

IV.

Az üres sír.

Kivonat Camilla naplójából.

Hétfőn reggel 3 órakor (d. e. 9 óra)

783 R. a. u. ápril 10-én.

«Igen anyám, a zordon sír, melynek lepecsételt ajtóját katonák őrizték, üres! Tegnap hajnalban a bejáratot elfödő nagy követ csodálatos módon

elmozdították és a márvány táblán, melyen Jézus utolsó álmát aludta, csak a halotti leplet, a sudariumot és egyéb, a bebalzsamozott test körülcsavarásához szükségelt vászondarabokat találták.

Mi történt vele? Miféle új titok? Tiszteletreméltó anyja jövendölése beteljesült, dicsőséges Fia valóban föltámadott? Ez foglalkoztatja a népet ujabban s e fölött vitatkoznak most a templom csarnokában.

A papok azt beszélik, hogy a katonák elaludtak a sírnál s az alatt az apostolok elvitték Mesterük testét.

Az apostolok azonban erélyesen visszautasítják ezt a vádat és esküvel erősítik, hogy Jézus valóban föltámadt, mert közülök sokaknak és a szent asszonyoknak is megjelent.

Nagy izgatottság uralkodik mindenütt. Pilátusnak gyorsfutár vitte meg a legujabb eseményt, ami esetleg zavargást is okozhat. Sokak véleménye szerint a helytartónak gyűlést kellene tartania, hogy megtudják, melyik részen van az igazság. Mert ha a papok állítása igaz, úgy büntetendők a katonák a fegyelem ellen elkövetett vétségért, a tanitványok pedig börtönt érdemelnek a sír feltörése és a holttest elrablásáért.

Claudiával reméljük, hogy Pilátus és Cajus holnap este, vagy szerdán visszaérkeznek Cezareából. Közben magam is utána jártam, hogy meggyőződjem az igazságról.

Mindenek előtt elmentem Arimathei Józsefhez

és együtt mentünk a sírhoz, melyet ez a jóságos ember a maga és családja számára készíttetett, de Jézusnak ajándékozott. Kertjén keresztül aloe, izsóp és scarlátszinű virágokkal szegélyezett uton értünk oda.

A sír a Golgota északnyugati részén alakult sziklába van vésve, mely még a mi öreg barátunk kertjéhez tartozik. A kivégzés helyétől alig 150—200 lépésre fekszik délre.

Mindent úgy találtunk, amint beszélték: a kő sértetlenül elhengerítve, a sír üresen.

Arimathei József bement a sírboltba és midőn kijött, mondá nekem: «E szikla alá még egy sírt fogok vágatni halandó testemnek; mert ez az új vallás templomává avattatott, a jövőben pedig Izrael új királyságának és a föltámadt Istenembernek szentélye lesz.»

Jövendölés volt ez? Nem tudom. De Arimathei József Jézus föltámadásában legkevésbbé sem kételkedett.

Most pedig el fogok menni Bethániába, Myriámhoz, mert azt mondják, neki is megjelent Jézus.

Ugyanaznap 6 óra.

Alig léptem át Lázár házának küszöbét, örömtől repesve Myriám szaladt karjaimba és lelkesülten kiáltá:

— Ó Camilla! Mily fölséges csoda, mily lelki megújulás, mióta önt láttam! Az, Aki meghalt,

most él. Láttam Őt teljes erőben és beszéltem vele, mint most önnel.

— Csillapuljon felindulásából és beszéljen el mindent, ahogy történt — mondám.

Azután leültünk egy kerevetre és Myriám a következőkben adta elő a történteket:

«Tegnap hajnalban, a könnyek között álmatlanul töltött két nap után Mária, Jakab anyja, Salomé és én elindultunk Mesterünk sírjához, hogy a még szombat előtt megvásárolt drága kenettel megkenjük az Ur testét. Nem tudtuk akkor még, hogy a sírt katonák őrzik. Nyugtalanított bennünket az is, hogy kivel hengeríttetjük el a sírt elzáró nagy követ. De azért csak folytattuk utunkat, amerre szivünk vezetett. Amint közeledtünk, engem különös izgalom fogott el s úgy találtam, hogy társaim lassan haladnak, azért én előre siettem. A Golgota tekervényes útján haladtam, midőn egyszerre csak megrázkódott a föld alattam. Megborzadva álltam meg egy pár pillanatra s ugyanakkor rémült arcú katonákat láttam a sírtól szaladni. Ismét megfutamodtam s midőn a sírhoz értem, a követ elhengerítve, a sírt pedig üresen találtam. Képzelheted Camilla bánatunkat, amint a sírba léptünk! Én gyorsan János lakására futottam a Sion hegyre, Pétert is ott találtam és elpanaszoltam nekik, hogy elvitték az Úr testét. Mindketten azonnal elrohantak a sírhoz s én követtem őket.

Mihelyt meggyőződtek, hogy a sír üres, csüggedten indultak vissza, hogy a többi tanítvánnyal is

közöljék a szomorú valóságot. Én siránkozva tovább is ott maradtam térdepelve a sírajtóban, mereven odatekintve, hol Mesterem örök álomra hajtotta fejét. Hirtelen két fehérruhás angyalt pillantottam meg a sírban.

— Asszony, miért sírsz? — kérdé tőlem az egyik.

— Elvitték a Mestert s nem tudom hová helyezték.

S akkor amint hátra fordulok, egy férfit látok mögöttem, kiről azt hittem, hogy Arimathei József kertésze és megszólítottam:

— Ha ön vitte el az Urat, mondja meg, hová helyezte és én el fogom vinni Őt.

Akkor az ismeretlen más arckifejezést öltött és ismeretes lágy hangján mondá:

— My.iám.

— Ah! Rabbi — kiáltám — és lábaihoz borultam. Mert Ő volt Jézus, akit úgy szeretek, a Mester állt előttem. Csókjaimmal akartam lábait elhalmozni, de folytatá:

— Ne érints engem, még nem tértem vissza Atyámhoz! Vidd hirül testvéreimnek: «Fölmegyek Atyámhoz, a ti Atyátokhoz, az én Istenemhez, és a ti Istenetekhez.»

És eltünt.

Felfoghatod-e meghatottságomat Camilla? Az öröm és szeretet könnyeit hullattam és csaknem elájultam. Nem tudtam megválni a helytől, hol élve viszontláttam szivem Szerelmét, de hirtelen

eszembe jutott az üzenet, elfutottam tehát az utolsó vacsora terme felé, gondolva, hogy ott találom az apostolokat. Péter és János még nem érkeztek vissza, de a többi mind ott volt.

Mindent elbeszéltem és átadtam a Mester üzenetét. Az apostolok nem hittek szavaimban. Szomorúan vissza akartam térni, de Johanna, Chuza felesége és más asszonyok érkeztek oda, kik örömmel beszélték, hogy Jézus megjelent nekik és azt üzente az apostoloknak: «Menjetek és mondjátok meg testvéreimnek, hogy menjenek Galileába, ott fognak engem látni.»

A tanítványok még most is hitetlenkednek, de biztosítlak Camilla, hogy ez csak addig tart, míg ők is látni fogják a Mestert, mint én láttam oly életerőben épen, mint rettenetes halála előtt.

Myriám sírva fakadt.

— De hát miért sír? — kérdém.

— A nagy öröm és boldogságban azt hiszem sokszor, hogy a szívem szakad meg; ilyenkor a könnyek megenyhítenek.

Ó anyám, meg vagyok róla győződve, hogy Myriám igazat mond, ő nem képzelődik. A názáreti Jézus valóban föltámadt, amint előre megmondotta.

Ugyanaznap 9 óra.

Összetalálkoztam Nikodémusszal, aki megerősítette a hihetetlen, de való eseményt, Jézus föltámadását, melynek magam sem tudom, miféle más nevet adjak.

Ez kétségbevonhatatlan tény, mert tegnap Jézus megjelent Myriámnak, Johannának és a többi asszonyoknak, továbbá Simonnak meg a két apostolnak, kik hosszasabban társalogtak s ettek vele Emauszban, végre este az összegyült többi apostoloknak is megjelent.

Jézus beszélt a tanítványokkal, megmutatta nekik átlyuggatott kezeit, lábait és evett velük. A tanítványok pedig, hogy jobban meggyőződjenek a valóságról... megtapogatták testét. Majd azután rendkívüli hatalommal ruházta fel őket Jézus és fontos küldetést bizott reájuk, mit azonban Nikodemus nem tudott nekem megmagyarázni és végül mondá nekik: «Béke veletek» s eltünt.

Mily fölséges események! Kedves anyám, rendkivüli napokat élünk! Költőnk igen csalatkozott, mikor azt írta: «Nihil novum sub sole! Semmi új a nap alatt! Ime, a különös dolgok, melyeket azelőtt sohase látott a világ! És még mily sok mást fogunk látni!...

V.

Pilátus utolsó szerepe.

Még emlékeznek önök a római helytartó ama kijelentésére: a messiási kérdések Jézus halálával erőszakos, de végleges megoldást nyernek. Pilátus tehát egészen biztosra vette, hogy a galileai Próféta által fölidézett mozgalmak teljesen lecsillapulnak a Próféta halálával.

Hanem azok a tekintetek, melyeket Jézus a per folyamán reá vetett, az a méltóságteljes fejedelmi magatartás, az a szerény kevés beszéd, a gyűlölködő papság és a fellázitott néppel szemben tanusított szelid viselkedés, mélyen megzavarták Pilátust. Azért menekült Cezáreába, hogy visszanyerje lelke nyugalmát.

Azonban alig érkezett Cezáreába a helytartó, ujabb események hazaszólították: Jézus kijött sírjából, új küzdelem van kitörőfélben a papi fejedelmek és a Megfeszitett tanítványai között, kik állítják, hogy Mesterük valóban föltámadt.

Tehát még a halál sem oldotta meg végérvényesen a messiási kérdést? Mióta lett ily gyáva a halál, hogy le hagyta magát győzni? Ha pedig Jézus valóban föltámadt, mi lesz ennek a következménye?

Ez lesz a messiási kérdés igazi megoldása, csakhogy más következményekkel, mint azt Pilátus megjövendölte. Ez lesz a názáreti Jézus utolsó és legfőbb győzelme.

De hisz a természet és a történelem törvényeinek fölforgatása nem lehetséges. Nem. Tehát a különböző hírek közül, melyek Jeruzsálemből érkeznek, csak egy valószinű: a papi fejedelmeké, akik állítják, hogy mialatt az őrök aludtak, az apostolok ellopták Mesterük testét.

Másrészt különös, hogy a katonák mind elaludtak volna a katonai fegyelem ellenére és egy se ébredt volna föl a zajra, melyet a sír feltörésével okvetlenül csinálniok kellett az apostoloknak!

És a test? Mit csináltak a holttesttel? Nem lehet azt megtalálni?

Világos az is, a katonák ha aludtak, akkor nem láthatták, hogy kik vitték el a testet, és tanuságuk csak alvásukat bizonyíthatja. De a papok sem állítják biztosan, csak fölteszik, hogy az apostolok lophatták el, mert egyedül nekik állt érdekükben, hogy hirdethessék a népnek Mesterük föltámadását.

Ez igaz. Bár ez ostoba hazugság, melynek senki sem ad hitelt. A föltámadást csak úgy lehet bizonyítani, ha a föltámadott élve mutatja magát. Mert mindazok, kiknek az postolok hirdetik Mesterük föltámadását, azt fogják felelni: Mutassátok meg tehát! Ha él, valakinek kellett látnia. Hol? Mikor? Hányan látták? Mit csinált? És mi a szándéka ezen a vilagon, ha legyőzte a halált? ! . . .

Azután e hihetetlen mese mi hasznot hajthatna a tanítványoknak? Miért tennék ki magukat az üldözés- és halálnak, mint Mesterük? Miféle győzelmet remélhetnének ők azon harcban, melyben Mesterük elesett? Másrészről készek-e meghalni, hogy hazugságukat bizonyítsák? Valószinűleg nem, mert egyik sem kedélybeteg, vagy érzéki csalódott.

Pilátus nagy zavarban volt, de mit tehetett egyebet, mint visszatért Jeruzsálembe, hogy a zavargást megakadályozza és a történtekről meggyőződjék.

A katonai fegyelem elleni vétség, a sír feltörése és a holttest ellopása oly kihágások, melyeket nem lehet büntetlenül hagyni.

Hivatta Cajust és mondá neki :

— Rendelj ki egy századot, mert visszatérünk Jeruzsálembe.

— Hiszen csak most érkeztünk ide, még ki sem pihente fáradalmait.

— Valóban, pár napra szükségem lett volna, de nagyon különös dolgok történtek Jeruzsálemben. Csalódtam, midőn azt hittem, hogy teljesen végeztünk a názáreti Jézussal. Sírját feltörték, testét elvitték tanítványai, legalább a papi fejedelmek azt állítják. A tanítványok pedig azt hiresztelik, hogy Mesterük föltámadt.

— Nem halotta helytartó úr, hogy Jézus ezt megjövendölte?

— Nem én, nem hallottam. Különben ez nem tartozik a dologhoz. Feltételezem önről, hogy nem hisz e mende-mondában ?

— Én, én föltétlenül hiszem helytartó úr.

— Ez hallatlan — mondá Pilátus ingerült hangon. — Ha halottak kikelnek sírjukból, úgy a föld lakatlanná válik.

— Ez nem nagy veszély, mert a halottak nem fognak visszaélni a szabadsággal, ha ön nekik megadja. Azonban a názáreti Jézus sok dólogban nem szokott szabadságot kérni.

Cajus nem várta be Pilátus válaszát, elment, hogy a századot előkészítse.

Alig hogy Pilátus megérkezett palotájába, Kaifás és sógora, Eleazár, Annás idősebb fia sürgős kihallgatásra jelentkeztek. Pilátus a csarnokban fogadta őket.

A szokásos üdvözlések után Pilátus kezdé meg a beszélgetést :

— Cezáreában vettem üzenetüket és mint látják, nem késedelmeskedtem. Mert úgy a sír föltörői, mint a test elvivői, valamint az alvó őrök szigorú büntetést érdemelnek.

— Bocsánat, helytartó úr, — mondá Kaifás szelid hangon, — engedje megjegyeznünk, hogy a sírt őrző katonák nem rómaiak, hanem templomunk őrei, tehát zsidók voltak.

— Nos tehát?

— Tehát a mi hatáskörünkbe tartozik megbüntetésük, ha bűnösöknek találjuk őket.

— A bünösök, legyenek azok zsidok, vagy rómaiak, az én joghatóságom alá tartoznak, mert én a császárt helyettesitem, ők pedig a császár alattvalói.

— Nem vonom kétségbe helytartó úrnak a zsidók fölötti jogát és tekintélyét a közjog elleni vétségben, de itt egy könnyű szabálysértésről van szó, melyek ellen a mi őreink vétettek. A mi rendeletünkre őrizték a sírt, így a mi dolgunk kérdőre vonni őket a kötelesség-mulasztásáért.

Mindezek nem győzték meg Pilátust, de mert félt az ujabb összeütközéstől, azért mondá nekik :

— Azért jöttek tehát, hogy kutassam ki a tetteseket és megbüntessem a názáreti Jézus tanítványait ?

— Nem, helytartó úr, bűneik nagysága dacára

sem akarjuk őket sem elitéltetni, sem megbüntettetni. Ezek a tudatlan szegény emberek inkább szánalomraméltók. Mesterük tette őket vakbuzgókká.

— Akkor — felelé Pilátus elcsodálkozva — tehát miért jöttek, mit akarnak ?

— Azért jöttünk, hogy megkérjük helytartó urat, hogy ne tegyen semmit, ami ismét megújítaná vagy meghosszabbítaná küzdelmeinket, már úgy is megelégeltük. Ne bolygassuk, hagyjuk feledésbe menni ezeket az eseményeket, melyek oly erősen felzaklatták a népet. Szükséges volt, hogy a názáreti Jézus meghaljon, de azt épen nem szükséges tudnunk, mi lett testével.

Ezután hosszú hallgatás következett. Pilátus nem ismert többé az előző napok gyűlölködő és vértszomjazó vadállatjaira. Nem tudta elgondolni, mi lehet e változás oka.

Végre kijelentette látogatóinak, hogy határozatában számolni fog kérésükkel és a kihallgatás bevégződött.

E naptól kezdve Pilátus szorgalmasan gyűjtötte a nagy eseményről szóló híreket.

Camilla mindent elbeszélt, mit Myriámtól, Nikodémustól és másoktól hallott. Másrészről Cajus kutatott az igazság után, fölkereste az apostolokat s amiket tőlük megtudott, Pilátussal közölte. Nikodémus pedig bizalmasan kivallatta az őröket és megtudta tőlük, hogy a főpapok megvesztegették őket és azért terjesztették a koholt híreket. Közü-

lök kettőt Nikodémus és Cajus titokban Pilátus elé vezetett és miután a helytartó megigérte nekik, hogy megvédelmezi őket a papok haragjától, bevallották, hogy bizony nem aludtak el, hanem a földrengés következtében a földre estek és egy különös lény megjelenésétől, akinek arca ragyogott, mint a nap, ruhája fehér volt, mint a hó, nagyon megrémültek.

— Ki volt az? — kérdé Pilátus.

— Nem tudjuk, de láttuk, hogy elhengerítette a sírról a követ és ráült. Azután mi elfutottunk a templomba és elbeszéltük a papoknak.

— Mit feleltek a papok nektek?

— Egy csomó ezüstöt adtak és meghagyták: hirdessétek, hogy amíg elaludtatok, az alatt a Próféta tanítványai ellopták a testet.

— És nem tudjátok, hogy épen ezzel vallottátok be, hogy nagy kihágást követtetek el a katonai fegyelem ellen?

— Jól tudjuk, de hozzátették: «Ha a helytartó úr megtudja, mi elintézzük a dolgot és titeket minden áron fölmentünk a büntetés alól.

— Oh! nyomorultak — mormogta a helytartó. — Mikor pedig egyedül maradt, mondá magában: most értem csak szelidségüket és szinlelt jóakaratukat. A gazemberek, ők az álnok fölbujtók, reájuk kellene büntetést szabnom. Félnek is, nehogy gazságuk kitudódjék. Ó, ha nem rettegnék, hogy Rómában bevádolnak! Ha nagyobb hatalommal rendelkezném, ha reájuk is kiterjedne hatalmam! De

miért okozzak újabb nyugtalanságot önmagamnak. Mindennel számolva, nem jobb-e mindent a maga folyására hagynom és behunyt szemmel kisérni a történteket?

Egyedüli kötelességem, hogy Tiberius császárnak részletes jelentést tegyek mindenről, ami e tárgyban történt és miként akadályoztam meg a népzendülést. Szükséges beszámolnom a császárnak nemcsak a tartomány kormányzásáról, de e fontos eseményről is.

Pilátus csakugyan jelentést tett Tiberiusnak. Bár nem hitt Jézus istenségében, azért hűségesen megírta császárjának a Mester csodáit. Összefoglalta röviden a per lefolyását s a maga részéről megjegyezte, hogy jónak látta a halálos itélet kimondását hogy ez által a zendülésnek elejét vegye. Végre bejelentette a Jeruzsáemben történt legutolsó eseményeket, azt is, hogy a názáreti Jézus számos tanitványa esküvel bizonyitja, hogy Mesterük valóban föltámadt.

Ez a jelentés oly nagy hatást tett Tiberiusra, hogy a názáreti Jézust a császárság többi istenei közé iktatta.

VI.

Az első hitujoncok.

Teljesen eltérőleg a többi emberektől, kiknek működése és sikerei a halállal megszünnek, Jézus azt mondotta önmagáról: «Ha (a keresztrefeszítés

által) fölmagasztaltatom a földről: mindeneket magamhoz vonzok».

Ez a különös jövendölés kezdett beteljesülni, kezdetben lassan, azután oly gyorsasággal, hogy századok bámulatát keltette föl.

Még a kereszten függött, már is sokakat magához vonzott. A haldokló Úr Jézus mellett két gonosztevő vonaglott a kereszten. Az egyik ugyan összeszedte még meglevő utolsó erejét és Jézus ellenségeivel versengett a káromkodás és átkozódásban. A másik azonban csendesen szenvedett bűneiért és az ártatlan Bárány megadását utánozta. Utóljára pedig kérő tekintettel nézett a názáreti Jézusra és mondá: «Uram, ha országodban lészsz, emlékezzél meg rólam».

Jézus pedig ezen vigasztaló szavakkal jutalmazta meg a bűnbánó erős hitét: «Bizony mondom neked, még ma velem leszesz a paradicsomban».

Pár pillanattal ezután a századost vonzotta magához, kinek ünnepélyes hitvallását nagy tömeg utánozta.

De különösen most vonzott sokakat, most, midőn föltámadása istenségének fényes bizonyítéka lett.

Már a zsidók között is elterjedt a rendkívüli esemény híre,hiába iparkodtak a papi fejedelmek eltitkolni a föltámadást. Csupán Pilátust sikerült elhallgattatniok.

A helytartó palotájában Cajus terjesztette az új

hitet. A fölfeszítésnél jelen volt katonák Cajusszal együtt megvallották Jézus istenségét ; a föltámadás pedig egészen megerősítette őket hitükben. Claudia és Camilla sem kételkedtek többé és mindent elkövettek, hogy atyjukat is meggyőzzék ; de az öreg patricius ellenkezett :

— Ilyen korban — mondá — nem változtathatja az ember vallásos meggyőződését.

Camilla közölte atyjával Jézus minden ujabb megjelenését és szorgalmasan gyűjtötte a feltámadás csalhatatlan bizonyítékait.

— Nemcsak az apostolok és más tanítványok hisznek már Jézusban — mondá atyjának — de igen sok vallásos zsidó minden kételkedés nélkül belépett az ujoncok sorába. Vannak már hivők az irástudók és a nép vénei között is, nevezetesen Gamaliel, Arimathei József és Nikodemusz.

— Hiszen ők régóta vonzódnak Jézushoz — veté ellen Claudius.

— Igaz — mondá Camilla — de emlékezzél csak vissza atyám, kezdetben ők sem hittek Jézus istenségében.

— És mi győzte meg őket?

— Elmondom atyám : Amikor Jézus kiadta lelkét, Nikodemus és Arimathei József a Kálvárián voltak, Gamaliel pedig a templomban. A két első hallotta a Megfeszített utolsó kiáltását, érezték, amint a föld lábaik alatt megmozdult, látták, hogy a sziklák megrepedtek, a sirok megnyiltak és a halottak föltámadtak. A templomba futottak, ahol

Gamalielt nagy izgatottságban találták. Gamaliel látta, miként nyilt ki önmagától a templom bronzkapuja, miként hasadt széjjel a templom kárpitja és látta, hogy a föltámadt halottak a templom csarnokán keresztül házavonultak.

Midőn a templomban mindhárman találkoztak, ők is e szavakba törtek ki: «Valóban Isten fia volt!»

Két nappal később még jobban megerősödtek hitükben, mert megtekintették az üres sírt és kikérdezték azokat, kiket a názáreti Jézus megjelenésével kitűntetett.

Az öreg szenátor hallgatott.

Ezután Camilla Cajus szerelméről beszélt. Elmondá, hogy mily nemes, mily nagylelkű Cajus, még nagy szerelmét is le tudta győzni erős hitével.

— Oh, ha tudtad volna atyám, hogy éles kardot döftél szívébe, midőn kijelentetted, hogy sohasem egyezel házasságunkba, ha Cajus a Próféta tanítványa lesz. És még ez sem akadályozta meg őt, hogy ama nagy napon nyilvános hitvallást tegyen Jézus istensége mellett.

Azonnal jött és elbúcsuzott tőlem és hogy kimutassa meggyőződésének erejét, mondá: Camilla, ön tudja, hogy szívem teljesen az öné; de mindennek dacára nem tudnám életemet az önéhez kötni, ha hű maradna Jupiterhez.

— Ezért hiszesz tehát — vágott közbe atyja — a Próféta istenségében.

— Ó atyám, ily véleménnyel vagy leányod

jelleméről és hitének ily méltatlan indokot tulajdonítasz! Sohase megyek Cajushoz akaratod nélkül, de azt ne kívánd, hogy Jézust megtagadjam!

Ha te is úgy ismernéd, mint én! . . .

Ha te is hallottad volna csodaszép beszédét! . . . Ha szemtanuja lettél volna Lázár föltámasztásának! . . . Ha beszélnél azokkal, kik a föltámadott Jézust látták: akkor te is hívő lennél.

— Hol vannak most apostolai?

— Galileába utaztak, hol Mesterükkel találkoznak.

— Galilea . . . gondolom érdekes ország, egyszer dícsérte Cajus, ki két évig tartózkodott Magdalában. Szeretném bejárni, mielőtt visszatérnénk Rómába. Az idő is nagyon kedvező . . . miért ne jöhetnétek ti is velem?

— Ó szívesen atyám, Claudiával már beszélgettünk erről.

— Annál jobb. Megyek, Pilátussal rendbehozom a dolgot. Cajus lehetne a vezetőnk és néhány legionárius kiséretében indulhatnánk.

Pár nap mulva jókedvű kis társaság ügetett a Jordánhoz vezető tekervényes lejtőn lefelé.

VII.

Galileában. — Péter főnöksége.

A föltámadt Mester üzenetének készséggel engedelmeskedtek az apostolok, és visszatértek Galileába. De mily hosszú volt most az út Jeruzsálem-

től Kafarnaumig! És mily szomorú emlékek fűződtek a szent városban töltött utolsó husvéti napokhoz! Alig három hete, hogy szeretett Mesterük kiséretében fölmentek Jeruzsálembe. Jézus akkor még szent emberségének teljes virágában, férfikorában, istenségének mindenhatóságában volt. Most nélküle térnek vissza és talán örökre elvesztették. Nincs már többé a nagy Próféta, akit három éven át níven követtek. Igaz, hogy jóval előbb figyelmeztette őket szomorú halálára, de ők nem tudták megérteni, miért is kellene a Mesternek meghalnia. Az is bizonyos, hogy föltámadott, mint előre megjövendölte, és ebben egyikük sem kételkedett. De ki tudja a föltámadott Jézus milyen életet fog élni? Vajjon újra kezdi-e régi életmódját, bejárja-e a falvakat, városokat, gyógyitja-e a betegeket és vigasztalja-e a szomoruakat, hirdeti-e a népeknek Isten országát? Mindez bizonytalan előttük. De szép is volt a vándor közös élet, melyet a szép tó körül és a Jordán partján a Mester számos csodája által bámulatba ejtett tömeg között átéltek! Ó, mily édes volt hallgatni naponkint a Mester gyönyörű előadását, meggyőző érvelését. Mily jó volt vele utazgatni s meghálni a lombsátorban, vagy szavára megvetni a hálót és csodálatos halfogást eszközölni! És mily öröm járta át szíveiket, midőn a bámuló népsokaságtól körülvett Mestert a nép királlyá akarta kiáltani! . . . .

Csakugyan már mindennek vége volna? Több izben látták Őt hirtelen megjelenni, és ép oly gyor-

san eltünni, miután néhány bátorító, vigasztaló szót intézett hozzájuk. De a rövid megjelenés után elhagyatottságukat még jobban érezték, mert a kérdezősködő kiváncsiak nem hitték, hogy Mesterük föltámadt. Mi lesz most velük, mit tehetnek Jézus nélkül ?

Most, midőn megérkeztek házájukba,még inkább érezték veszteségük nagyságát és aggódtak bizonytalan jövőjük fölött. Árváknak érezték magukat, mint kiknek tűzhelyük elhagyatott és lakásuk üres. Miként számkivetett őseik Babilon folyójának partjain, ők is úgy ültek szeretett tavuk partján és némelyek keservesen zokogtak.

Leszállt az est, s ők megéheztek. Azon a boldog napon, melyet sohasem tudnak elfeledni, Iskárióti Júdás készítette a vacsorát. És a szerencsétlen, kinek még a nevére se szeretnek visszaemlékezni, akit ők is megátkoztak, örökre eltünt, mint a tengerbe dobott malomkő.

Péter csendesebb és hallgatagabb volt a többinél. Pedig nem ő lesz-e a felbomlott kis társaságnak jövendő feje? Nem kell-e összeszednie minden életerejét és bátorságát, hogy vigasztalja és munkára serkentse társait, míg emberek halászaivá lesznek?

Fölemelkedék tehát és egy pár lépést téve a csarnok felé, mondá :

— Elmegyek halászni.

— Mi is megyünk — felelé a tíz apostol — mi is megyünk veled.

Egész éjjel fáradoztak, minden jobb halász-

helyen kivetették hálójukat. De a tenger is oly üresnek látszott, mint szomorú szívük. Hajnal felé még egy utolsó kisérletet tesznek, midőn a part felől hangot hallanak :

— Van-e valami ennivalótok?

— Nincs — felelék.

— Vessétek hálótokat a bárka jobb oldalára — folytatá az idegen hang — s ott találtok !

János Péterhez furdult és mondá :

— Az Úr az.

Az élő hit hatása alatt mindig készséges Péter a tengerbe ugrott és a partra uszott, a többi pedig megvetette a hálót a jelzett helyen. A következő pillanatban már szakadozott a háló a halak nagy súlyától s csak nagy nehezen tudták azt a partra kihúzni.

Ó nagy, ó gyönyörűséges nap ! Visszajött közéjük imádott mesterük, a hajdani kedves élet ismét megkezdődött. A bámulat, szeretet és a barátság minden szent érzelme beköltözött sziveikbe a rögtönzött reggelinél, melyet április havának biborfényű hajnalán élveztek. Csak Péter arcán ült komorság.

Élénk emlékezetében élt elkövetett bűne, folyton mardosta lelkiismerete.

— Hogyan nyerhetném ki bocsánatát a főpap udvarában elkövetett háromszoros tagadásomért? Szeretetem miféle bizonyítékával tehetném jóvá vétkemet? Ezekről gondolkodik és szomorúan tekint Mesterére anélkül, hogy szóra nyitná ajkait.

Jézus törte meg a csendet:

— Simon, Jónás fia, jobban szeretsz-e engem, mint ezek?

Péter fölrezzen és lesüti szemeit. Hozzám intézte ezt a kérdést és nem a többiekhez — gondolá. Biztos a többiek szeretetéről, csak az enyémről kételkedik. Miként felelhetném én azt, hogy jobban szeretem, mint a többi, kik hívek maradtak Hozzá, míg én megtagadtam Őt?

De szeretettől túláradó szíve azért nem tudott hallgatni.

— Igen Uram, Te tudod, hogy szeretlek Téged. Gyengédséggel tekintett Mesterére.

Jézus ismételte a kérdést, mintha nem elégítette volna ki Péter felelete.

— Simon, Jónás fia, jobban szeretsz-e engem, mint ezek.

Az apostol rémülve hajtá le fejét. Nem nevez többé Péternek... azt a nevet adja, melyet valaha viseltem, mikor még idegen voltam Hozzá. Pedig hitem és szeretetem ma sokkal nagyobb, mint azon a napon, mikor a «Péter» nevet adá. Bizonyára jobban tudja, hogy mennyire szeretem Őt.

— Uram — feleli újra, fölemelve fejét és kisírt szemeit a Mesterre függeszti — Te tudod, hogy szeretlek Téged.

Jézus harmadszor is ugyanezt kérdezte Pétertől. Mire megértette, hogy szíve mélyéből fakadó hármas ünnepélyes vallomásával kell eltörölnie

a már oly sokszor megsiratott hármas tagadását. A fájdalomtól lesújtva a Mester lábaihoz borult és lelke mélyéből felelé :

— Uram, Te mindent tudsz, tehát azt is tudod, hogy szeretlek Téged !

A két első feleletre parancsolá Jézus : «Legeltesd bárányaimat» ! De szeretetének harmadik nyilvánítására és megalázódására méltó hallani Péter : «Legeltesd juhaimat» !

Igy tette Jézus Pétert az Egyház fejévé. Tehát az egész nyáj őrizete ama naptól reá bizatott. Ő lett a legfőbb pásztor és a Jézus alapította királyságának — feje ! Mekkora méltóság ! De mekkora áldozatot követel, mennyi szenvedést és üldöztetést helyez kilátásba ez a nagy méltóság !

— Bizony, bizony, mondom neked Péter, midőn még fiatal voltál, felövezted magadat és odamentél, hova akartál ; de midőn öreg lész, kinyújtod kezeidet s más fog felövezni és vezetni, ahová nem akarsz menni.

A szabadság és függetlenség napja elmult s nem tér többé vissza. Ezután a szolgák-szolgája, a rabszolgák-rabszolgája lész, hozzáláncolva a legnehezebb, legfájdalmasabb kötelességhez : a keresztet kell hordoznod, miként Mesterednek mindaddig, míg te is keresztre nem feszíttetel !

Tehát az új magas méltóság Péternek rabszolgaságot, küzdelmet, üldöztetést és vértanúságot helyezett kilátásba.

Jézus még hosszú ideig társalgott tanítványaival s miután ujabb találkozásra hívta meg őket a «Boldogság hegyére» — eltünt.

VIII.

Jézus elfoglalja a nemzetek trónját.

Ezután nehány napra összegyültek az apostolok és mintegy 500 hívő, hogy még egyszer hallhassák Mesterük beszédét. Két év előtt is e hegyről intézte hallgatóihoz a boldogságról szóló beszédét és itt jövendölte meg, miféle szenvedések várnak azokra, kik a földi javakkal visszaélnek.

Mily nagyszerű események folytak le e két év alatt! Az emberiség ujjászületett, de nem tud róla semmit! A világ megváltatott és nem tudja! Az Isten országa véglegesen megalapittatott, de a földi királyok nem ismerik föl!

E nagy munka véghezvitelére egy Istennek kellett meghalnia és ezt a nagy eseményt csak nehány tiszta, igaz lélek ismerte el.

És most a fölséges áldozat föltámadt, a sötétség és halál hatalmának többé nem lesz alávetve. Dávid fia, Júda szerény trónjáról a nemzetek trónjára fog lépni.

A trónralépés napja elérkezett. Hű tanítványai a hegy legmagasabb pontjára irányozzák tekintetüket, hol egykor oly szépen beszélt — és várják megjelenését.

Hirtelen nagy fényességgel megjelenik az Isten Fia, szent emberségében, abban a testben, melyet a tömeg oly sokszor látott Galilea utcáin; beszédében is ráismert kedves hangjára. Valóban Ő az, a názáreti Jézus, kinek nevét három éven keresztül minden visszhangozta. Ő az, a názáreti Jézus, kit a papi fejedelmek halálra adtak és aki most ismét viruló egészségben mozog és beszél a nép előtt. De mily nagyszerű és fölséges beszédet mond! Már nem tudós többé, aki oktatja az embereket az igazságra, nem tart magyarázatokat a Szentírásról, hogy megszégyenítse a farizeusokat bámulatot keltő tudásával.

De Ő most az ünnepelt hős, aki hírdeti minden népnek győzedelmét a halál és ellenségei fölött. Ő a királyok-királya, aki birtokába veszi a nagy mindenséget és kihirdeti korlátlan hatalmát az ég és föld fölött.

— Nekem adatott minden hatalom az égen és földön — mondá érces hangon.

— Menjetek tehát; járjátok be az egész világot! Hirdessétek az Evangeliumot minden teremtménynek; megkeresztelvén... és tanítsátok őket megtartani mind, amiket parancsoltam nektek...

— És ime, én veeletek maradok mindennap a világ végezetéig.

Mily isteni szózat! Ó, papi fejedelmek, ó, Pilátus, ó, Tiberius, a ti hatalmatok csak rongy az Ő mindenhatóságához, mert az Ő uralma kiterjed az egész világra: az égre és a földre.

A szó elhangzott s az isteni jelenés eltünt. A tanítványok annyira elmerültek Mesterük eszményi szemléletében, hogy kezeiket ég felé emelve, mozdulatlanul térdeltek, pedig testi szemeikkel már nem láthatták Azt, aki megigérte nekik, hogy minden nap velük lesz a világ végezetéig.

IX.

Az első pogány hívők.

Dávid fiának ünnepélyes trónfoglalásán megjelentek a zsidókon kívül mások is, kik a tanítványok mély megilletődésében osztozkodtak.

A néptömeg utolsó soraiban, a hegy lábánál csendesen meghuzódott néhány lovas: a százados, Claudius, az öreg szenátor, továbbá Camilla és Claudia kiséretükkel.

Tiberiás felé vezető uton találkoztak Jézus tanítványaival, akik a hegyre siettek, hol Jézus búcsut veend tőlük. A kiránduló társaság is követte őket ama reményben, hogy Jézus csodáinak szemtanui lesznek.

És valóban ők is látták az isteni megjelenést, hallották a Mester csodálatos beszédét, sőt ennél nagyobb csodának is részesei lettek, annak a csodának, ami az öreg Claudius lelkében végbement.

Mert az öreg szenátor lelkét oly meghatottság fogta el, milyent azelőtt nem ismert. És az ámulatból kissé fölocsúdva így szólt Camillához: «Lát-

tam ... hallottam ... hiszek!» Sűrű könnyek peregtek végig arcán, nehéz sóhajok törtek elő kebléből s nem talált szavakat érzelmei kifejezésére, végül így kiáltott föl: Ó, csodás! ó, titkos! ó a földkerekség legfőbb Ura Istene!

Lassankint azután a százados kis csapata leereszkedett Galilea tavának partjai felé. Camilla és Claudia szíve repesett az öröm- és boldogságtól, midőn atyjuk hitvallás-tételét hallották.

Nemsokára megérkeztek a tóhoz, melynek hullámai már a messzeségben szikráztak és miután megtekintették Tiberiádot, Magdalába lovagoltak.

Mily elragadó volt Galilea, a szépségét visszatükröző tavával, az újraébredt tavasz ragyogásában! De most nemcsak a gyönyörű természet, nemcsak az új vallásban egyesült lelkek ünnepeltek, hanem ünnepelt két szerető szív is, akiket a szerelem a mai naptól kezdve örökre összekapcsolt.

Az öreg szenátor sohasem érzett nagyobb megnyugvást, mint most. Miután a tó partján egy sátorban megvacsoráztak, megfogá Camilla kezét és Cajuséba téve mondá: «Áldásom szálljon reátok gyermekeim! És dicsőség legyen Dávid Fiának, az Úr Istennek!»

A kiránduló kis társaság már egy családot alkotva zarándokcsapattá alakult és Magdalából kiindulva sorra látogatta ama helyeket, melyeket az Istenember 33 évi földi tartózkodásával megszentelt.

Názáret, mely virágot, rügyet — fakadást jelent, teljes virágdíszben pompázott. A fák levelekkel, a egő balzsamillattal volt tele, a két jegyes szívében pedig a szerelem bimbói fesledeztek az öreg patricius boldog mosolygása mellett.

Soha még kirándulás ennyi boldogságot nem hozott és soha jobban nem elégítette ki az utazók óhaját!

Jézus új tanítványai nem feledték el, hogy a szeretett Próféta Názáretben töltötte gyereméveit; azért oda is ellátogattak és sok csodálatos dologról értesültek.

Naim városát is megnézték, hogy megismerhessék az özvegyet, kinek fiát Jézus föltámasztotta. Mily örömmel és meghatottsággal hallgatták a boldog anyának elbeszélését a jóságos Jézus csodájáról. Szamárián át folytatták útjukat, hogy megtekinthessék Sichárt és Jakab kútját, s mégegyszer hallhassák a szamariai Phatina megható történetét.

Egy napi lovaglás után tántoríthatatlan hittel szívükben és eszményi szépségben gazdagodva visszaérkeztek Jeruzsálembe.

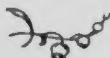
A szent városban a kétkedés, a hitetlenség és a papok gyűlöletével találkoztak. De az ő hitüket már semmi sem ingathatta meg. Sőt egy ujabb nagy esemény még inkább megerősítette azt. Ugyanis a vacsorateremből az Olajfák hegyére vonuló Úr Jézushoz csatlakoztak, Akit még vagy 500 hívő követett s tanui lehettek dicsőséges mennybenenetelének.

Jelen voltak a Szentlélek eljövetelénél, hallották Péter legeiső prédikálását és látták több ezer zsidó megtérését.

A pogányok közül ők voltak az elsők, kik a keresztség átal beléptek Krisztus Anyaszentegyházába.

Pár nappal később, az első templommá átalakított vacsorateremben, esküdött egymásnak örök hűséget az apostolok feje előtt a két magdalai jegyes.

Nihil obstat.

Dr. Desiderius Bita.

No. 2815.

Imprimatur.

Strigonii, 1911, 1. maji.

Ludovicus Rajner,
Eppus, vic. gen.

TARTALOM.

I. RÉSZ.

Levelek.

II. RÉSZ.

Camilla utazási naplója.

III. RÉSZ.

A messiási mozgalmak.

IV. RÉSZ.

Az ember fiának végső küzdelme és veresége.

V. RÉSZ.

Az Isten Fiának győzelme.